

İÇİNDEKİLER CONTENT

Makaleler Articles

Ahmet SEL
Covid 19 Pandemisinde Sağlık Sistemi Gelişmelerinin Etkinliğinin Ölçülmesi: G-20 Üzerine Bir İnceleme
Measuring the Efficiency of Health System Developments in the Covid 19 Pandemic: A Study on the G-20

Süreyya YİĞİT
Donetsk Hala Baskı Altında: Doğu Ukrayna'nın İşgali
Donetsk Remains Under Duress: The Occupation Of Eastern Ukraine

Ayşegül GÜLER
Göç Olgusunun Çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye'ye Yansımaları
Multidimensional Effects of Migration and Its Reflections on Turkey

Derya Nermin DERELİ, Ayın SARI
Yaş Üzüm Nakliyesi: Denizli Çal Bölgesi Örneği
The Transportation Of Fresh Grapes: Example Of Cal Region

Osman GEYİK, Fatma TURNA
Kayıt Dışı Ekonomide Farklı Bir Boyut: Evden Çalışma
A Different Aspect in The Informal Economy: Working From Home

Hale Nur GÜLER
Dayanıklı Tüketim Malları Sektöründe Şikayet Yönetimine Yönelik Gri İlişkisel Analiz Tekniği Uygulaması
Application Of Gray Relational Analysis Technique On Complaint Management In The Durable Goods Industry

İrem DİDİNMEZ
Yoksulluk ile Mücadelede Vergi Politikalarının Rolü
The Role of Tax Policies to Fight Against Poverty

Nazan ŞAHBAZ KILINÇ
Covid-19 Salgınının TR71 Düzey 2 Bölgesinde İşgücü Piyasasına Etkileri
Effects Of Covid-19 Outbreak On Labor Market In TR71 Region

Yeliz AKTAŞ, Yasemin DENİZ KOÇ
İşletmelerin Finansal Açından Banka Bağımlılığını Etkileyen Faktörler: BİST 100 İşletmeleri Uygulaması
Factors Affecting The Financial Dependence Of Businesses: Istanbul Stock Exchange Business Applications

Erkin Nevzat GÜDELİCİ
IFRS 16 Kiralamalar Standardının Türk Perakende İşletmelerinin Finansal Göstergelerine Etkisi
The Effect of IFRS 16 Leases Standard on Financial Indicators of Turkish Retailer Companies

Kitap İncelemeleri Book Reviews

Çağla BUCAK
Daron Acemoğlu ve James Alan Robinson (2019). *Dar Koridor Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği.* (Çev.)
Yüksel Taşkın. İstanbul: Doğan Kitap

Gizem Buket YILDIZAK - Melike Erdoğan. (2013). *Yerel Yönetimlerde Toplumsal Sermaye, Teori ve Katılımcı Pratikler.*
İstanbul: Legal Yayınevi

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ
BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL of the FACULTY of
ECONOMICS and
ADMINISTRATIVE SCIENCES

ISSN: 2146-3417 - E-ISSN: 2587-2052

Yıl / Year: 2021

Cilt / Volume: 10

Sayı / Number: 2

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

Yıl: 2021 Cilt: 10 Sayı: 2
ISSN: 2146-3417 - E-ISSN: 2587-2052
Yılda İki Defa Yayımlanır

SAHİBİ

Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, İİBF Dekan V.

BAŞ EDITÖR

Doç. Dr. Muharrem EKŞİ

EDITÖR

Doç. Dr. Ömer Faruk GÜLEÇ

EDITÖR YARDIMCILARI

Arş. Gör. Altuğ KOÇ
Arş. Gör. Betül GÜLTEKİN ALBAYRAK
Arş. Gör. Emre AKUSTA

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Harun AÇIL (İİBF Fakülte Sekreteri)

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM, George Mason Üniversitesi, (ABD)
Prof. Dr. Bauyrzhan OMAROV, L. N. Gumiyov Eurasia National Üniversitesi, (Kazakistan)
Prof. Dr. Desiree PANGERC, CIELS Üniversitesi, (İtalya)
Prof. Dr. Farhang MORADY, Westminster Üniversitesi, (İngiltere)
Prof. Dr. Dibyesh ANAND, Westminster Üniversitesi, (İngiltere)
Prof. Dr. Alfredo SAAD-FILHO, SOAS Londra Üniversitesi, (İngiltere)
Prof. Dr. Julia DOBREVA, VUZF Üniversitesi, (Bulgaristan)
Prof. Dr. Paul ZAREMBKA, New York Üniversitesi, (ABD)
Doç. Dr. Andrei NESTIAN, Alexandru Ioan Cuza Üniversitesi, (Romanya)
Doç. Dr. Mujib ALAM, Jamia Millia Islamia Central Üniversitesi, (Hindistan)
Doç. Dr. Oleg B. ALEKSANDROV, Moskova Devlet Diploması Enstitüsü-MGIMO Üniversitesi, (Rusya)
Doç. Dr. Samaghan MYRZAİBRAİMOV, Kırgızistan Osh State Üniversitesi, (Kırgızistan)
Doç. Dr. Timur KOZUKULOV, Kırgızistan Oş State Üniversitesi, (Kırgızistan)
Doç. Dr. Valerij DERMOL, International School for Social and Business Studies, (Slovenya)
Dr. Öğr. Üyesi Aarbakke VEMUND, Aristotelis Üniversitesi, (Yunanistan)
Dr. Öğr. Üyesi Ebrar İBRAİMİ, Tetova Üniversitesi, (Makedonya)
Dr. Öğr. Üyesi Nassef Manabilang ADIONG, Philippines Üniversitesi, (Filipinler)
Dr. Öğr. Üyesi Senem ÇEVİK, California Üniversitesi, (ABD)
Dr. Adam SOFRONJEVIĆ, Belgrad Üniversitesi, (Sırbistan)

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Hun Joo Park, KDI School of Public Policy and Management, (Güney Kore)
Prof. Dr. Ljiljana Markovic, University of Belgrade, (Sırbistan)
Prof. Dr. Mike O'Donnell, University of Westminster, (İngiltere)
Prof. Dr. Georgios Katsangelos A., University of Thessaloniki, (Yunanistan)
Prof. Dr. Shabir Ahmad KHAN, Peshawar Üniversitesi, (Pakistan)
Prof. Dr. Ata ATUN (Yakın Doğu Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI (ODTÜ)
Prof. Dr. Kamer KASIM (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN (Yeditepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Sayım YORGUN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Yaşar SARI (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. Dilek DEMİRBAŞ (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Selami SEZGİN (Siirt Üniversitesi)
Prof. Dr. Yerden KAZHYBEK (Language Science Enstitüsü Kazakistan)
Doç. Dr. Akbota ZHOLDASBEKOVA, International Cooperation Eurasian National Üniversitesi, (Kazakistan)
Doç. Dr. Marina LAPENKO, Saratov State Üniversitesi, (Rusya)
Doç. Dr. Raif CERĞİBOZAN (Kırkareli Üniversitesi)
Doç. Dr. Semanur Soyuyiğit (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Doç. Dr. Bülent Sarper AĞIR (Adnan Menderes Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Steve ON, National Sun Yat-Sen Üniversitesi, (Tayvan)
Dr. Öğr. Üyesi John L. FROITZHEIM, Virginia Commonwealth Üniversitesi, (ABD)
Dr. Öğr. Üyesi Ali HUSEYİNOĞLU (Trakya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Emre OZAN (Kırkareli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ALBAYRAK (Kırkareli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Iskender KARAKAYA (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi İsmail DÜLGEROĞLU (Kırkareli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Nuri Gökhan TOPRAK (Kırkareli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Özüm Sezin UZUN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Dr. Vittorio Ferro, IRES, (İtalya)
Dr. Aqil Mammadov, Azerbaijan State Un.of Economics, (Azerbaycan)

YURTDIŞI TEMSİLCİLERİ

Prof. Dr. Ata ATUN, Yakın Doğu Üniversitesi, (KKTC)
Prof. Dr. Desiree PANGERC, CIELS Üniversitesi, (İtalya)
Doç. Dr. Mujib ALAM, Jamia Millia Islamia Central Üniversitesi, (Hindistan)
Doç. Dr. Timur KOZUKULOV, Kırgızistan Osh state Üniversitesi, (Kırgızistan)
Dr. Öğr. Üyesi Sheharyar KHAN, İqra Üniversitesi, (Pakistan)
Dr. Derya BÜYÜKTANIR, George Washington Üniversitesi, (ABD)
Eralis Mekonen FARIS, Sarajevo Uluslararası Üniversitesi (Bosna-Hersek)
Oktay KURTULUŞ, National Graduate Enstitüsü, GRIPS, Tokyo, (Japonya)

2021 EYLÜL SAYISI HAKEMLERİ

Prof. Dr. Yaşar SARI, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Burak ÖZDOĞAN, Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Çağrı Aksoy HAZİR, Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Deniz Dilara DERELİ, İstanbul Kültür Üniversitesi
Doç. Dr. Elife AKIŞ, İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Gamze Yıldız ŞEREN, Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan ARSLANER, Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Handan KARAKAYA, Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Semra BOĞA, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Doç. Dr. Volkan TATAR, Arel Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KÖSTEKÇİ, Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Banu BOLAYIR, Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cuma ERCAN, Gaziantep Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Davut Cem DİKMEN, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Dilek AKBAŞ AKDOĞAN, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ersin Nail SAĞDIÇ, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih GÜNAY, Mersin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fuad SELAMZADE, Muş Alparslan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim İRDEM, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Dr. Öğr. Üyesi Merve YANAR GÜRCE, New York Devlet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Metin BAŞ, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özlem TOPÇUOĞLU, Atatürk Üniversitesi
Dr. Elif KARA, Uludağ Üniversitesi
Dr. Nevzat GÜNGÖR, İstanbul Üniversitesi
Dr. Tayfun ARAR, Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Tuğay GÜNEL, Çukurova Üniversitesi

YAZIŞMA-HABERLEŞME

Kırkareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Merkezi Derslik 2, B Blok Kat: 3 Kayalı Kampüsü, Kocfaz Yolu Üzeri KIRKLARELİ,
Tel: 0 (288) 246 17 09; Fax: 0 (288) 246 17 71, E-Posta Adresi: iibfergi@klu.edu.tr Web Adresi: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/kluiftea>

GRAFİK TASARIM ve BASKI

Kırkareli Üniversitesi Rektörlüğü, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Birimi Kırkareli Üniversitesi Basımevi, Rektörlük Binası C Blok Kat.3,
Kayalı Kampüsü / KIRKLARELİ Santral: 444 40 39, Dahili: (10 35) - (10 36) Faks: 0 (288) 212 96 79,
Mail: halklaileskiler@klu.edu.tr, basimevi@klu.edu.tr
Öğr. Gör. Yılmaz KUS

YAYIN TÜRÜ

Uluslararası Hakemli Sireli Yayın

YAYIN TARİHİ

Eylül 2021

KIRKLARELİ UNIVERSITY

JOURNAL OF THE FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Year: 2021, Volume: 10, No: 2
ISSN: 2146-3417 - E-ISSN: 2587-2052
Published twice a year

OWNER

Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, Dean of EAS Faculty

CHIEF EDITOR

Assoc. Prof. Muharrem EKŞİ

EDITOR

Assoc. Prof. Ömer Faruk GÜLEÇ

VICE-EDITORS

Res. Assist. Altuğ KOÇ
Res. Assist. Betül GÜLTEKİN ALBAYRAK
Res. Assist. Emre AKUSTA

DESK EDITOR

Harun AÇIL (EAS Faculty Secretary)

EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM, George Mason University, (USA)
Prof. Dr. Bauyrzhan OMAROV, L.N. Gumiyov Eurasia National University, (Kazakhstan)
Prof. Dr. Desiree PANGERC, CIELS University, (Italy)
Prof. Dr. Farhang MORADY, Westminster University, (UK)
Prof. Dr. Dibyesh ANAND, Westminster University, (UK)
Prof. Dr. Alfredo SAAD-FILHO, SOAS Londra University, (UK)
Prof. Dr. Julia DOBREVA, VUZF University, (Bulgaria)
Prof. Dr. Paul ZAREMBKA, New York University, (USA)
Assoc. Prof. Andrei NESTIAN, Alexandru Ioan Cuza University, (Romania)
Assoc. Prof. Mujib ALAM, Jamia Millia Islamia Central Universitesi, Yeni Delhi, (India)
Assoc. Prof. Oleg B. ALEKSANDROV, Moskova Devlet Diploması Enstitüsü-MGIMO University, (Russia)
Assoc. Prof. Samaghan MYRZALBRAIMOV, Osh State University, (Kirghizistan)
Assoc. Prof. Timur KOZUKULOV, Kirghizistan Osh State University, (Kirghizistan)
Assoc. Prof. Valerij DERMOL, International School for Social and Business Studies, (Slovenia)
Assist. Prof. Aarbakke VEMUND, Aristotelis University, (Greece)
Assist. Prof. Ebrar İBRAİMİ, Tetova University, (Macedonia)
Assist. Prof. Nassef Manabliang ADIONG, Philippines University, (Philippines)
Assist. Prof. Senem ÇEVİK, California University, (USA)
Dr. Adam SOFRONJEVIĆ, Belgrad University, (Serbia)

ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Hun Joo Park, KDI School of Public Policy and Management, (South Korea)
Prof. Dr. Ljiljana Markovic, University of Belgrade, (Serbia)
Prof. Dr. Mike O'Donnell, University of Westminster, (UK)
Prof. Dr. Georgios Katsangelos A., University of Thessaloniki, (Greece)
Prof. Shabir Ahmad KHAN, Peshawar University, (Pakistan)
Prof. Dr. Ata ATUN (Near East University)
Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI (METU)
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL (Ankara Hacı Bayram Veli University)
Prof. Dr. Kamer KASIM (Abant İzzet Baysal University)
Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN (Yeditepe University)

Prof. Dr. Sayım YORGUN (Istanbul University)
Prof. Dr. Dilek DEMİRBAŞ (Istanbul University)
Prof. Dr. Yaşar SARI (Abant İzzet Baysal University)
Prof. Dr. Yerden KAZHYBEK (The Institute of Kazakhstan Language Science)
Prof. Dr. Selami SEZGİN (Siirt University)
Assoc. Prof. Akbota ZHOLDASBEKOVA, International Cooperation Eurasian National University, (Kazakhstan)
Assoc. Prof. Marina LAPENKO, Saratov State University, (Russia)
Assoc. Prof. Semanur SOYYİĞİT (Erzincan Binali Yıldırım University)
Assoc. Prof. Raif CERĞİBOZAN (Kırklareli University)
Assoc. Prof. Bülent Sarper AĞIR (Adnan Menderes University)
Asst. Prof. John L. FROITZHEIM, Virginia Commonwealth University, (USA)
Asst. Prof. Steve ON, National Sun Yat-Sen University, (Taiwan)
Asst. Prof. Ali HUSEYİNOĞLU (Trakya University)
Asst. Prof. Emre OZAN (Kırklareli University)
Asst. Prof. Gökhan ALBAYRAK (Kırklareli University)
Asst. Prof. Iskender KARAKAYA (Yozgat Bozok University)
Asst. Prof. İsmail DÜLGEROĞLU (Kırklareli University)
Asst. Prof. Nuri Gökhan TOPRAK (Kırklareli University)
Asst. Prof. Özüm Sezin UZUN (Istanbul Aydın University)
Dr. Vittorio Ferro, IRES, (Italy)
Dr. Aqil Mammadov, Azerbaijan State Un. of Economics, (Azerbaijan)

REPRESENTATTIVES ABROAD

Prof. Dr. Ata ATUN, Near East University, (KKTC)
Prof. Dr. Desiree PANGERC, CIELS University (Italy)
Assoc. Prof. Mujib ALAM, Jamia Millia Islamia Central University, (India)
Assoc. Prof. Timur KOZUKULOV, Kirghizistan Osh State University (Kirghizistan)
Asst. Prof. Sheharyar KHAN, Iqra University, (Pakistan)
Dr. Derya BÜYÜKTANIR, George Washington University, (USA)
Erdi Mekonen FARIS, International University of Sarajevo (B. Herzegovina)
Oktay KURTULUŞ, National Graduate Institute, GRIPS, Tokyo, (Japan)

REFEREES OF THE SEPTEMBER 2021 ISSUE

Prof. Dr. Yaşar SARI, Bolu Abant İzzet Baysal University
Assoc. Prof. Burak ÖZDOĞAN, Manisa Celal Bayar University
Assoc. Prof. Çağrı Aksoy HAZIR, Marmara University
Assoc. Prof. Deniz Dilara DERELİ, İstanbul Kültür University
Assoc. Prof. Elife AKIŞ, İstanbul University
Assoc. Prof. Gamze Yıldız ŞEREN, Namık Kemal University
Assoc. Prof. Hakan ARSLANER, Adnan Menderes University
Assoc. Prof. Handan KARAKAYA, Fırat University
Assoc. Prof. Semra BOĞA, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji University
Assoc. Prof. Volkan TATAR, Arel University
Assist. Prof. Ahmet KÖSTEKÇİ, Fırat University
Assist. Prof. Banu BOLAYIR, Gümüşhane University
Assist. Prof. Cuma ERCAN, Gaziantep University
Assist. Prof. Davut Cem DİKMEN, Uluslararası Kıbrıs University
Assist. Prof. Dilek AKBAŞ AKDOĞAN, İstanbul Medeniyet University
Assist. Prof. Ersin Nail SAĞDIÇ, Kütahya Dumlupınar University
Assist. Prof. Fatih GÜNAY, Mersin University
Assist. Prof. Fuad SELAMZADE, Muş Alparslan University
Assist. Prof. İbrahim İRDEM, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Assist. Prof. Merve YANAR GÜRCE, State University of New York
Assist. Prof. Metin Baş, Kütahya Dumlupınar University
Assist. Prof. Özlem TOPÇUOĞLU, Atatürk University
Dr. Elif KARA, Uludağ University
Dr. Nevzat GÜNGÖR, İstanbul University
Dr. Tayfun ARAR, Kırkkale University
Dr. Tuğay GÜNEL, Çukurova University

CORRESPONDANCE-COMMUNICATION

Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Merkezi Derslik 2, B Blok Kat: 3 Kayalı Kampüsü, Koççaz Yolu Üzeri KIRKLARELİ,
Tel: 0 (288) 246 17 09; Fax: 0 (288) 246 17 71, E-Posta Adresi: ibfdergi@klu.edu.tr, Web Adresi: <http://dergipark.org.tr/en/pub/klujfeas>

GRAPHIC DESIGN AND PUBLISHING HOUSE

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Birimi - Kırklareli Üniversitesi Basımevi Rektörlük Binası C Blok Kat:3
Kayalı Kampüsü / KIRKLARELİ Santral: 444 40 39, Dahili: (10 35) - (10 36) Faks: 0 (288) 212 96 79, Mail: halklaileskiler@klu.edu.tr, basimevi@klu.edu.tr
Lec. Yılmaz KUS

PERIODICAL TYPE

Biannual, double blind Peer Reviewed and International, Periodical Academic Journal

PUBLISHING DATE

September 2021

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052
Yıl: 2021 / Cilt: 10 / Sayı: 2

AMAÇ ve KAPSAM

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi; akademiye, bilime ve literatüre katkı sağlamak amacıyla 2012 yılında yayın hayatına başlamış olup, sosyal bilimler alanında disiplinler arası özgün araştırma makaleleri, derlemeleri, araştırma notları, teknik notları, kitap eleştirileri/incelemelemleri ve bilimsel nitelikli editöre mektupları yayınlayan uluslararası hakemli ücretsiz ve açık erişimli bir dergidir.

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi; İşletme, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İktisat, Ekonometri, İstatistik, Maliye, Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler alanıyla ilgili olan çalışmaları kapsamaktadır. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Derginin yayın periyodu Mart ve Eylül ayları olmak üzere yılda iki defadır.

.....

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL OF THE FACULTY OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES (KLUJFEAS)

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052
Year: 2021 | Volume: 10 | No: 2

AIM and SCOPE

Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences; is an international, peer reviewed, unpaid and open access journal that publishes original interdisciplinary research articles, reviews, research notes, technical notes, book reviews / reviews and letters to the scientific editor in the field of social sciences in order to contribute to academia, science and literature since 2012.

The journal accepts papers from Business, Labor Economics and Industrial Relations, Economics, Public Finance, Public Administration and International Relations disciplines. The language of the journal is Turkish and English. The publication period of the journal is twice a year, in March and September.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
DERGİSİ

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052

YAZIM KURALLARI

(Güncel kurallar için lütfen websitemizi kontrol ediniz.)

Gönderilecek olan çalışmalarda tüm sayfa düzeninin gösterildiği **örnek şablonumuz** esas alınmalı ve **TR Dizin Kriterlerine** uygun hazırlanmalıdır.

Gönderilen makalenin orijinal dili Türkçe ise Türkçe başlık, Türkçe öz, İngilizce başlık, İngilizce abstract, makalenin orijinal dili İngilizce ise İngilizce başlık, İngilizce abstract, Türkçe başlık, Türkçe öz yer almalıdır. Öz/Abstract kısımlarının altında anahtar kelimeler (keywords) yazılmalıdır. Öz/Abstract yazımında kısaltma kullanılmamalıdır. Öz/Abstract kısımları 9 punto olacak şekilde 200 kelimeyi aşmamalıdır. Makaleye ait başlık 14 punto, ilk harfleri büyük, bold (kalın) ve sayfaya ortali olarak yazılmalıdır. Öz/Abstract başlıkları, 11 punto, ilk harfleri büyük, bold ve sayfaya ortali olarak yazılmalıdır. Öz/Abstract birer sayfaya sığdırılmalı ve "Giriş" bölümü diğer sayfadan başlamalıdır.

Gönderilen makaleler "Calibri Light" yazı tipinde, "10" yazı tipi boyutunda, Türkçe font kullanılarak ve "tek" satır aralığında yazılmalıdır. Metni oluşturan paragraflar arası boşlukları önce "0n" sonra "6n" olarak yazılmalıdır. Makale metni tablo ve şekillerle birlikte en çok 10.000 sözcük ve "makale yazım şablonunda" belirtilen ölçülerde (18*24 cm) olmalıdır. Sayfa yapısı alt 2 cm, üst 3 cm, sağ ve soldan 2,5 cm, cilt payı soldan 0 cm bırakılarak ve iki yana dayalı olarak yazılmalıdır.

Makale içerisindeki alt başlıklar "Calibri Light" yazı tipinde, "11" yazı tipi boyutunda olmalıdır.

Makalelerin şekil, grafik ve tabloların derginin belirttiği formata uygun olması gereklidir. Dipnotlar, grafikler ve tablolar olabildiğince atfı yapılan sayfada veya hemen devamında yer almalıdır. Grafik ve tabloların altındaki notlar bu materyalleri ana metne bakmaksızın anlaşılabilir hale getirme amacını taşımalıdır. Tablo ve şekil başlığı, sayfaya ortalanmış ve rakam ile sıralanarak Calibri Light yazı tipinde 10 punto ile yazılmalıdır ("Tablo 1." veya "Şekil 5." gibi...). Tablo ve şekiller sayfaya ortalanmış ve metin kaydırma özelliği kapalı olmalıdır. Tablonun altına düşülen "Not"lar italik yazılmalıdır.

Kaynaktan aynen alıntı yapıldıysa, kaynağa atıfta bulunurken sayfa numarası mutlaka verilmelidir. Türkçe metinde kaynaklara atıfta bulunurken sayfa bilgisi için "s." kullanılmalıdır. Örneğin Özçelik (2015, s. 182). İngilizce metinlerde ise "p." şeklinde kullanılmalıdır.

Türkçe yazılan makalelerde kaynakçadan sonra 700-1000 kelime arası "Extended Abstract" eklenmelidir.

Kaynakça bilgileri APA 6.0 ışığında aşağıdaki örneklerde olduğu gibi düzenlenmelidir:

a) Kitap;

a1) Tek yazarlı kitap:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı), *Kitap Adı*. Yayın Yeri: Yayınevi.

a2) Çok yazarlı kitap:

Yazar 1 Soyadı, A., Yazar 2 Soyadı, A., Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı), *Kitap Adı*. Yayın Yeri: Yayınevi.

a3) Kitapta bölüm:

KIRKLARELİ UNIVERSITY JOURNAL OF
THE FACULTY OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES (KLUJFEAS)

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052

AUTHOR GUIDELINES

(For updated guidelines please check our website.)

All studies to be sent should be prepared in accordance with our **article draft** file and **TR Index Criterias**.

If the original language of the article is Turkish, Turkish title, Turkish abstract, English title, English abstract, if the original language of the article is English, English title, English abstract, Turkish title, Turkish abstract must be placed. Keywords should be written under the Abstract sections. Abbreviations should not be used in Abstract writing. Abstract parts should not exceed 200 words and 9 size font. The title of the article should be written in 14 font size, capital letters, bold and centered on the page. Abstract titles should be written in 11 points, capital letters, bold and centered on the page. Abstract should fit on one page and the "Introduction" section should start from the other page.

Submitted articles should be written in "Calibri Light" font, "10" font size, using Turkish font and "single" line spacing. The spaces between the paragraphs that make up the text should be written as 0n and then 6n. The text of the article, together with the tables and figures, should be a maximum of 10,000 words and the dimensions specified in the "article writing template" (18*24 cm). The page structure should be written with the bottom 2 cm, the top 3 cm, the right and left 2.5 cm, the gutter 0 cm from the left and justified on both sides.

Subheadings in the article should be in "Calibri Light" font, in "11" font size.

The figures, graphics and tables of the articles must be in accordance with the format specified by the journal. Footnotes, graphs and tables should be placed on or immediately after the referenced page as much as possible. Notes under graphics and tables should be intended to make these materials understandable regardless of the main text. Table and figure titles should be centered on the page and sorted by numbers and written in Calibri Light font with 10 points (like "Table 1." or "Figure 5."...). Tables and figures should be centered on the page and text wrapping feature should be turned off. "Notes" under the table should be written in italics.

If the source is quoted exactly, the page number must be given when citing the source. "s." for page information when referring to sources in Turkish text. For example, Özçelik (2015, s. 182). In English texts, "p." use should be preferred.

Bibliography information should be organized in the guidance of APA 6.0 as in the following examples:

a) Book;

a1) Single author book:

Author Surname, N. (Year of Publication). *Book Title*. Place of Publication: Publisher.

a2) Multi-author book:

Author 1 Surname, N., Author 2 Surname, N., Author 3 Surname, N. (Year of Publication). *Book Title*. Place of Publication: Publisher.

a3) Chapter in the book:

Author Surname, N. (Year of Publication). Title of work. Editor (Prep./Ed.). *Book Name* (page numbers). Publication place: Publisher.

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Eser Adı. Editör Soyadı, A. (Haz./Ed.), *Kitap Adı* (ss. sayfa numaraları). Yayın yeri: Yayınevi.

a4) Çeviri kitaplar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Kitap Adı* (Çev. Soyadı, A.). Yayın yeri: Yayınevi, Kaynak Yapıtın Yayın Yılı.

a5) Elektronik kitaplar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Kitap Adı*. doi:

veya

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Kitap Adı*. *Kitap bağlantısı* Erişim tarihi:

b) Kurum Yayınları:

Kurum Adı. (Yayın Yılı). *Yayın Adı*. Yayın Yeri: Yayınevi.

c) Tezler:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Tez Adı* (Yüksek Lisans / Doktora Tezi). Enstitü Adı, Yer.

d) Yazarı Olmayan Eser:

Eser adı. (Yayın Yılı). Yayın Yeri: Yayınevi.

e) Bilimsel Dergi Makalesi:

Yazar 1 Soyadı, A., Yazar 2 Soyadı, A., Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Makale Adı. *Dergi Adı*, *cilt* (sayı), sayfa aralığı. doi:

veya,

Yazar 1 Soyadı, A., Yazar 2 Soyadı, A., Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Makale Adı. *Dergi Adı*, *cilt*(sayı), sayfa aralığı. Makale bağlantısı Erişim tarihi:

DOI veya URL, çevrimiçi erişilen makaleler içindir.

f) Gazete Makalesi:

f1) Yazarı olan:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Makale adı. *Gazete Adı*, sayfa aralığı.

f2) Yazarı olmayan:

Makale adı. (Yıl, Ay Gün). *Gazete Adı*, sayfa aralığı.

f3) Çevrimiçi:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Makale Adı. *Gazete Adı*. Makale bağlantısı Erişim tarihi:

g) Bildiri:

g1) (Yayımlanmış ise):

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Bildiri Adı. Editör (Ed.). *Kitap adı* (sayfa numarası). Yayın Yeri: Yayınevi.

g2) (Yayımlanmamış ise):

Konuşmacı Soyadı, A. (Yıl, Ay). Bildiri Adı. *Toplantı adı*. Kuruluş Adı, Toplantı Yeri.

h) Poster:

a4) Translation books:

Author Surname, N. (Year of Publication). *Name of the Book* (Translator Surname, N.). Place of publication: Publisher, Year of the source publication.

a5) Electronic books:

Author Surname, N. (Year of Publication). *Name of the Book* doi:

or

Author Surname, N. (Year of Publication). Name of the Book. URL Date of access:

b) Corporate Publications:

Name of the Institution (Year of Publication). *Title of Publication*. Place of Publication: Publisher.

c) Thesis:

Author Surname, N. (Year of Publication). *Thesis Title* (Master / PhD Thesis). Name of the Institute, Location.

d) Titles without Author:

Title (Year of Publication). Place of Publication: Publisher.

e) Scientific Journal Article:

Author 1 Surname, N., Author 2 Surname, N., Author 3 Surname, N. (Year of publication). Article Title. *Journal Name*, volume (number), page range. doi:

or

Author 1 Surname, N., Author 2 Surname, N., Author 3 Surname, N. (Year of publication). Article Title. *Journal Name*, volume(number), page range. URL Date of access:

The DOI or URL are for articles accessed online.

f) Newspaper Article:

f1) With author:

Author Surname, N. (Year, Month Day). Article Name. *Newspaper Name*, page range.

f2) Without author:

Article Name. (Year, Month Day). *Newspaper Name*, page range.

f3) Online:

Author Surname, N. (Year, Month Day). Article Name. *Newspaper Name*. URL Date of access:

g) Proceedings:

g1) Published:

Author Surname, N. (Year of Publication). Name of the Paper. Editor (Ed.). *Book Title* (page number). Place of Publication: Publisher.

g2) Unpublished:

Speaker Surname, N. (Year, Month). Proceedings Name. *Meeting Name*. Institution Name, Meeting Place.

h) Poster:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay). *Posterin Adı*. Toplantı Adı. Kuruluş Adı, Toplantı Yeri.

i) Ansiklopedi Maddesi:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Madde Adı. *Yapıt Adı*, (cilt no: sayfa no). Yayın Yeri: Yayınevi.

j) Rapor:

Kurum Adı. (Yayın Yılı). *Rapor Adı* (Rapor No). Yayın Yeri: Hazırlatan Kuruluş.

veya

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Rapor Adı* (Rapor No). Yayın Yeri: Hazırlatan Kuruluş.

k) Yasa ve Yönetmelikler:

Yasa Adı. (Kabul Edildiği Yıl, Ay Gün). Yayın Adı, Sayı.

Makalelerde Türk Dil Kurumu'nun yazım kılavuzu ve yazım kuralları örnek alınmalıdır. Detaylı bilgi için Türk Dil Kurumu'nun web sayfasına bakınız: www.tdk.gov.tr. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözlükler kullanılmalıdır. Türkçe alışılmamış sözcükler kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde verilebilir.

İngilizce gönderilen makalelerin ve Türkçe gönderilen makalelerin İngilizce yazılmış bölümlerinin, gönderim öncesinde yetkin bir dil kontrolünden geçirilmiş olması gerekmektedir. İçerikten bağımsız olarak, dil yönüyle yetersiz olan makaleler iade/ret edilmektedir. Yazarların bu hususa azami dikkat göstermeleri önemlidir.

Gönderilen çalışmaların **Dergi Etik Beyanı ve Yayın İlkeleri'ne** uygun olması gerekmektedir.

Gönderilen makaleler yukarıda belirtilen şartlara uygun olmadığı takdirde değerlendirme sürecine dahil edilmeden editörler kurulu tarafından reddedilir.

Author Surname, N. (Year, Month). *Poster Name*. Meeting Name. Institution Name, Meeting Place.

i) Encyclopedia Article:

Author Surname, N. (Year of Publication). Article Name. *Name of Encyclopedia*, (volume no: page no) Place of Publication: Publisher.

j) Report:

Institution Name. (Year of Publication). *Report Name* (Report No). Place of Publication: Issuer.

or

Author Surname, N. (Year of Publication). Report Name (Report No). Place of Publication: Issuer.

k) Laws and Regulations:

Name of the Law. (Year Month Day of Acceptance). Publication Name, Issue.

[For Turkish authors or articles in Turkish.] The articles should be taken as examples of the spelling guide and spelling rules of the Turkish Language Association. For detailed information, please refer to the website of the Turkish Language Association: www.tdk.gov.tr. Turkish dictionaries should be used instead of foreign words. When using unusual words in Turkish, the equivalent in foreign language can be given in parentheses.

The articles written in English and the English sections of the articles submitted in Turkish should be subjected to a proficient language check prior to submission. Regardless of the content, articles that are insufficient in terms of language are returned / rejected. It is important that authors pay maximum attention to this issue.

The submitted manuscripts must comply with the Journal Ethics Statement and Publication Principles. The Ethics Statement should be included on the first page of the article and the ethics committee report should be documented.

If the submitted articles do not meet the above mentioned requirements, they will be rejected by the editorial board without being included in the evaluation process.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
DERGİSİ

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER
FAKÜLTESİ DERGİ YAYIN ETİĞİ, YAYIN İLKELERİ VE
AYKIRI EYLEM BEYANI

(Güncel beyan için lütfen websitemizi kontrol ediniz.)

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (Artık, "KLÜ İİBF Dergi" denilecektir), bilimsel araştırma ile ilgili olarak yayımlanan bağımsız bir yayındır ve yayın politikasını Editör Kurulu belirlemektedir. Bu bildirge dergi imtiyaz sahibi, editörler, hakemler ve yazarların etik davranışlarını içermektedir. Derginin etik beyanı, Committee on Publication Ethics (COPE) beyan ve esaslarına dayanmaktadır ve bu kaynaklar www.publicationethics.org web adresinde ücretsiz olarak paylaşılmaktadır.

A. DERGİ İMTİYAZ SAHİBİNİN SORUMLULUKLARI

1. Editoryal Bağımsızlık

KLÜ İİBF Dergi, herhangi bir kimse veya ticari ortaklarının etkisi olmadan editoryal kararların bağımsızlığının sağlanmasını taahhüt etmektedir.

2. Fikri Mülkiyet ve Telif Hakkı

KLÜ İİBF Dergi, dergide yayımlanan makalelerin yazar(lar) daki mülkiyet ve telif haklarını korur ve her makalenin yayımlanmış versiyonunun kaydını sağlamaktadır. KLÜ İİBF Dergi yayımlanmış her makalenin bütünlüğünü ve şeffaflığını sağlamaktadır.

3. Bilimsel Suistimal

KLÜ İİBF Dergi, hileli yayın veya yayıncı intihali ile ilgili olarak daima uygun tedbirleri almaktadır.

B. EDİTÖRLERİN SORUMLULUKLARI

1. Yayın ve Sorumluluk Kararı

KLÜ İİBF Dergi editörü, dergideki her şeyi kontrol altında tutmaktadır ve okuyucular ile yazarların ihtiyaçlarına cevap vermek için çaba göstermektedir. Editör ayrıca, dergiyeye gönderilen makalelerden hangilerinin dergide yayınlanacağına ve hangilerinin onur kırıcı yayın, telif hakkı ihlali ve intihal ile ilgili yasal gerekliliklere tabi politikalarla karar verilmesinden sorumludur. Editör, yayın kararı verilirken hakemler ile müzakere edebilir. Editör, içerik ve genel olarak yayın kalitesinden sorumludur. Editör adil ve uygun bir hakem süreci sağlamalıdır.

2. Tarafsızlık

Dergiyeye gönderilen makaleler daima, herhangi bir ön yargı olmaksızın değerlendirilmektedir.

3. Gizlilik

Dergiyeye gönderilen bir makale ile ilgili herhangi bir bilgi, editör tarafından yayın kurulu, hakemler ve dergi sahibi dışında herhangi bir kimseye ifşa edilmemelidir.

4. Çıkar Çatışmaları ve İfşa Etme

KIRKLARELİ UNIVERSITY JOURNAL OF
THE FACULTY OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES (KLUJFEAS)

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052

KIRKLARELİ UNIVERSITY JOURNAL OF THE FACULTY OF
ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES PUBLICATION
ETHICS AND MALPRACTICE STATEMENT

(For updated statement please check our website.)

Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences (KLUJFEAS) is an independent publication with regards to scientific research and the editor decide its publication policy. The statement signifies the ethical behavior of the publisher, the editor, the reviewers and the authors. The ethics statement for KLU JFEAS is based on COPE Code of Conduct and Best Practice Guidelines for Journal Editors and COPE Best Practice Guidelines for Journal Editors available at www.publicationethics.org.

A. DUTIES OF PUBLISHER

1. Editorial Autonomy

KLU JFEAS is committed to ensure the autonomy of editorial decisions without influence from anyone or commercial partners.

2. Intellectual Property and Copyright

KLU JFEAS protects author(s)' property and copyright of the articles published in the Journal and maintains each article's published version of record. KLU JFEAS provides the integrity and transparency of each published articles.

3. Scientific Misconduct

KLU JFEAS always takes all appropriate measures in respect to fraudulent publication or plagiarism the publisher.

B. DUTIES OF EDITORS

1. Decision on Publication and Responsibility

The editor of KLU JFEAS keeps under control everything in the journal and strives to meet the needs of readers and authors. The editor also is responsible for deciding which articles submitted to journal ought to be published in the journal, and may be guided by the policies subjected to legal requirements regarding libel, copyright infringement and plagiarism. The editor might discuss with reviewers while making publication decision. Editor is responsible for the contents and overall quality of the publication. Editor ought to provide a fair and appropriate two-side blinded peer-review process.

2. Objectivity

Articles that submitted to journal are always evaluated without any prejudice.

3. Confidentiality

Any information about a submitted article must not be disclosed by editor to anyone other than editorial staff, reviewers, and publisher.

4. Conflicts of Interest and Disclosure

KLÜ İİBF Dergi editörü; yazarlar, hakemler ve editörler gibi taraflar arasındaki herhangi çıkar çatışmalarına izin vermez. Dergiye gönderilen bir makaledeki yayınlanmamış materyaller, yazarın sarıh bir yazılı onayı olmadan herhangi biri tarafından kullanılmamaktadır.

C. HAKEMLERİN SORUMLULUKLARI

1. Değerlendirme

Hakemler yazarların kökeni, cinsiyeti, cinsel eğilimi veya siyasal felsefesine bakılmaksızın eserleri değerlendirmektedirler. Hakemler ayrıca, dergiye gönderilen metinlerin değerlendirilmesi için adil bir kör hakemlik süreci sağlamaktadırlar.

2. Gizlilik

Dergiye gönderilen makalelere ilişkin tüm bilgiler gizli tutulmaktadır. Hakemler ve editör tarafından yetkilendirilmiş olanlar dışında başkaları müzakere etmemelidir.

3. İfşa Etme ve Çıkar Çatışması

Hakemlerin; yazarlar, fon sağlayıcılar, editörler vb. gibi taraflar ile menfaat çatışması bulunmamaktadır.

4. Editöre Destek

Hakemler, karar verme aşamasında editörlere yardım ederler ve ayrıca metinlerin iyileştirilmesinde yazarlara yardımcı olabilmektedirler.

5. Tarafsızlık

Objektif bir karar değerlendirmesi, daima hakemler tarafından yapılmaktadır. Hakemler, uygun destekleyici iddialarla, açık bir şekilde görüşlerini ifade etmektedirler.

6. Kaynakların Referansı

Hakemler ayrıca, kendi bilgileri dahilindeki yayınlanmış diğer herhangi bir makale ile dergiye gönderilen metin arasında herhangi önemli bir benzerlik veya örtüşme ile ilgili olarak editörü bilgilendirmelidir.

7. Değerlendirme

Hakemler, sistemde hazırlanan değerlendirme formu üzerinden işaretlemelerini ve notlarını alarak çalışmaya görüşlerini bildirirler. İsteğe yönelik olarak görüşler ayrıca makale dosyası üzerinde de belirtilip sisteme yüklenebilir.

D. YAZARLARIN SORUMLULUKLARI

1. Bildirme Standartları

Dergiye gönderilen bir metin özgün olmalıdır ve yazarlar, metnin daha önce herhangi bir dergide yayınlanmamış ve/veya telif hakkı izinlerinin alınmış olmasını sağlamalıdır. Araştırmacının verileri, makalede tam olarak belirtilmelidir. Dergiye gönderilen bir metin, başkalarının çalışmaya türetmesine izin vermek üzere yeterli detay ve referansları içermelidir. Çalışma eğer yazarın önceden yaptığı bir çalışmadan türetiliyorsa (tez, bildiri, vb.) bu durum bilgilendirme olarak verilmelidir. Tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için ve etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar ile zine tabii anket, mülakat, röportaj gibi araştırmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı ve katılımcılardan izinler alınmış olmalı, bu onay ve izinler makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir. Özellikle **TR Dizin kriterleri** gereği olarak, aşağıdaki araştırmaların dergimizde yayımlanabilmesi için Etik Kurul İzni gerekmektedir:

The Editor of KLU JFEAS does not allow any conflicts of interest between the parties such as authors, reviewers and editors. Unpublished materials in a submitted article must not be used by anyone without the express written assent of the author.

C. DUTIES OF REVIEWERS

1. Evaluation

Reviewers evaluate manuscripts without origin, gender, sexual orientation or political philosophy of the authors. Reviewers also ensure a fair blind peer review of the submitted manuscripts for evaluation.

2. Confidentiality

All the information relative to submitted articles is kept confidential. The reviewers must not be discussed with others except if authorized by the editor.

3. Disclosure and Conflict of Interest

The reviewers have no conflict of interest with regard to parties such as authors, funders, editors and etc..

4. Contribution to editor

Reviewers give help the editor in making decisions and may also assist the author in improving the manuscript.

5. Objectivity

The objective judgment evaluation is always done by them. The reviewers express their views clearly with appropriate supporting arguments.

6. Acknowledgement of Sources

Reviewers ought to identify relevant published study that has not been cited by the authors. Reviewers also call to the editor's attention any substantial similarity or overlap between the manuscript and any other published paper of which they have personal knowledge.

7. Evaluation

Referees (Peer-reviewers) report their opinions for the study by marking and taking notes on the evaluation form (Sample Evaluation Form File) prepared in the system. Upon request, opinions can also be specified on the article file and uploaded to the system.

D. DUTIES OF AUTHORS

1. Reporting Standards

A submitted manuscript should be original and the authors ensure that the manuscript has never been published previously in any journal or all copyrighted permissions on the subject matter should be obtained. Data of the research ought to be represented literally in the article. A manuscript ought to include adequate detail and references to allow others to replicate the study. If the study is derived from a previous work of the author (thesis, paper, etc.), this should be given as acknowledgement. Ethics committee approval must be obtained for research conducted in all disciplines and for studies on clinical and experimental humans and animals requiring ethical committee decision, approval and permission must be obtained from the participants for researches such as surveys, interviews. This approval should be stated and documented in this article. Due to **TR Dizin Index** authors place their permissions in article which includes;

• Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,

• İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,

• İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,

• Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,

• Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmaları.

Ayrıca;

• Olgu sunumlarında "Aydınlatılmış onam formu"nun alındığının belirtilmesi,

• Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,

• Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

2. Özgünlük

Çalışmalarını dergiye göndermek isteyen yazarlar, çalışmalarının tamamen özgün olmasını sağlamalıdır ve literatürden elde edilen kelimeler ile cümleler uygun bir şekilde alıntılanmalıdır. Tüm çalışma [Dergi Yazım Kuralları](#)'na uygun olarak hazırlanmalıdır.

3. Birden Fazla Yerde Yayın

Yazarlar, aynı çalışmayı herhangi bir başka dergide yayınlanmak üzere göndermemelidirler. Aynı çalışmanın birden fazla dergiye eş zamanlı gönderilmesi etik olmayan bir davranış teşkil etmektedir ve kabul edilemez.

4. Kaynakların Referansı

Başkalarının çalışmalarıyla ilgili olarak uygun referanslar verilmelidir. Yazarlar, çalışmalarının belirlenmesinde etkili olmuş yayınlara referans vermelidirler. Çalışma sürecinde kullanılan kaynakların tümü belirtilmeli ve kullanılmamış herhangi bir kaynak, kaynakçada yer almamalıdır.

5. Makale Yazarlığı

Makale yazarlığı, çalışmaya kayda değer katkıda bulunan kişilerle sınırlı olmalıdır. Araştırma sürecine katılan başkaları var ise, bu kişiler katkıda bulunanlar olarak listelenmelidir. Yazarlık ayrıca, derginin editörü ile iletişim halinde olan yazışmadan sorumlu olan bir yazar içermelidir. Yazışmadan sorumlu yazar, tüm yardımcı yazarların makaleye dahil olmasını sağlamalıdır.

6. İfşa Etme ve Çıkar Çatışmaları

Finansal destek ile ilgili tüm kaynaklar açıklanmalıdır. Tüm yazarlar, çalışmalarının oluşturulması sürecinde yer alan çıkar çatışmasını ortaya koymalıdır.

7. Yayınlanmış Çalışmalardaki Temel Hatalar

Yazarlar göndermiş oldukları çalışmalarında dikkat çekici bir hata bulduklarında, bu hata ile ilgili olarak derhal dergiye bilgilendirmek zorundadırlar. Yazarların, hataların düzeltilmesini sağlamak üzere editör ile birlikte çalışma yükümlülükleri vardır.

• All kinds of research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from participants using questionnaires, interviews, focus group work, observation, experiment, interview techniques,

• Use of humans and animals (including material / data) for experimental or other scientific purposes,

• Clinical trials on humans,

• Research on animals,

• Retrospective studies in accordance with the law on protection of personal data.

Also;

• Stating that "informed consent form" was obtained in case presentations,

• Obtaining and indicating permission from the owners for the use of scales, surveys and photographs belonging to others,

• It should be stated that the copyright regulations are complied with for the intellectual and artistic works used.

2. Originality

The authors who want to submit their study to the journal must ensure that their study entirely original and the words and sentences getting from literature should be appropriately cited. Articles should be prepared in accordance with the [Journal Writing Guidelines](#).

3. Multiple Publications

Authors should not submit the same study for publishing any other journals. Simultaneous submission of the same study to more than one journal is unacceptable and constitutes unethical behavior.

4. Acknowledgment of Sources

Convenient acknowledgment of the study of others has to be given. Authors ought to cite publications that have been efficient in determining the study. All of the sources that used process of the study should be remarked. An unused resource should not be included in the bibliography.

5. Authorship of a Paper

Authorship of a paper ought to be limited to those who have made a noteworthy contribution to study. If there are others who have participated process of the research, they should be listed as contributors. Authorship also includes a corresponding author who is in communication with editor of a journal. The corresponding author should ensure that all appropriate co-authors are included on a paper.

6. Disclosure and Conflicts of Interest

All sources of financial support should be disclosed. All authors ought to disclose a meaningful conflict of interest in the process of forming their study.

7. Fundamental Errors in Published Works

If authors find out a remarkable error in their submitted study, they have to instantly inform it. Authors have a liability to cooperate with editor to provide corrections of errors.

8. Sorumluluk

Dergide yayınlanacak eserlerin her türlü sorumluluğu tamamıyla yazar/yazarlarına aittir.

9. Rıza

Dergiyeye makale gönderen yazar(lar) derginin etik beyanlarını ve yazım kurallarını kabul etmiş sayılmaktadır.

E. DERGI İŞLEYİŞİ

1. Eser Gönderimi

Tüm eserler, Dergipark sistemi (<https://dergipark.org.tr/pub/ktujfeas>) üzerinden gönderilmeli ve tüm işlemler Dergipark sisteminden yürütülmelidir. Değerlendirme süreçlerine ilişkin tüm iletişim Dergipark sistemi ile gerçekleştirilir. (Ayrıntılı bilgi için: [Dergi açık erişim politikası, telif hakları ve CC lisansları](#))

2. İnceleme ve Değerlendirme

Dergiyeye gönderilen makaleler, öncelikle Editörler Kurulu tarafından bilimsel içerik ve şekil bakımından ön incelemeye tabi tutulur. Editörler Kurulu, yayınlanabilecek nitelikte bulmadığı veya yazım kurallarına uygun hazırlanmayan makaleleri hakemlere göndermeden ret kararı verme hakkına sahiptir. Değerlendirmeye alınabilecek olan makaleler, incelenmek üzere iki ayrı hakeme (kör hakem) gönderilir. İki hakemin görüşleri bir ret bir kabul şeklinde gerçekleşirse, çalışma üçüncü bir hakeme gönderilir. Editörler Kurulu, hakem raporlarını dikkate alarak makalelerin yayınlanmak üzere kabul edilip edilmemesine karar verir.

3. Genel Esaslar

a) Yazarlardan ve okurlardan herhangi bir ücret talep edilmediği gibi, herhangi bir muhataba ödeme yapılmamaktadır.

b) Çift yönlü kör hakem uygulaması kullanılmaktadır. Yazarlar, hakemleri; hakemler, yazarları bilmemektedir.

c) Benzerlik oranı yazarlardan gelen Ithenticate ve Turnitin raporlarıyla denetlenmekte olup çalışmanın özelliklerine göre değerlendirilerek, Editör Kurulu tarafından incelenmekte ve karar verilmektedir.

8. Responsibility

All kinds of responsibility for the works to be published in the journal belongs enterly to the author(s).

9. Consent

The author(s) who submit an article to the journal are deemed to have accepted the journal's ethical statements and rules of writing.

E. JOURNAL PROCESSES

1. Sending Article

Studies must be sent via Dergipark website (<https://dergipark.org.tr/en/pub/ktujfeas>). All communication related to article submission and evaluation processes is carried out with Dergipark system. (For more information: [Open access policy, copyrights and CC license](#))

2. Review

Papers are firstly checked for their eligibility for technical and journal's style. The manuscripts that do not suit journal's standards or not suitably correspond to the scope journal are refused with unexplained reason. Manuscripts that are found suitable for peer review will be assigned to two expert reviewers (blind review). If one of the reviewer's decision is rejection and the other one's is acceptance, then the article is sent to third reviewer. The final decision to accept or reject a manuscript will be made by the Editorial Boards. After the review process, the Editorial Boards will inform the authors of acceptance, rejection or necessity of revision of the manuscript.

3. Principles

a) The journal is not charging any submission or processing fee from authors or readers. Also no payment is made to anyone.

b) The journal is using double-blind review policy. Authors and referees doesn't know each other.

c) The similarity rate is controlled by Ithenticate and Turnitin reports which sent by authors and evaluated according to the characteristics of the study, examined and decided by the Editorial Board.

Açık Erişim Politikası, Telif Hakları ve CC Lisansı
(Güncel politikalarımız için lütfen websitemizi kontrol ediniz.)

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, açık erişimli bir dergi olup, Budapeşte Açık Erişim Girişimi'nden yana yayın politikası izlemektedir. Bu anlamda derginin hiçbir aşamasında ücret talep edilmemektedir. Derginin tüm arşivi çevrimiçi olarak ücretsiz bir şekilde herkese açıktır.

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Creative Commons Atıf-AynıLisanslaPaylaş 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Dergi telif politikası yazar tarafından imzalanacak olan telif formu doğrultusunda aşağıdaki şekildedir (Makale yükleme ekranında en son dosyaya ulaşabilirsiniz):

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (Artık "dergi" olarak geçecektir.), dergide yayınlanan makaleye uygun atıfta bulunulması şartıyla makalenin yazar(lar)daki haklarına herhangi bir kısıtlama getirmemektedir. Çalışmanın tüm telifi, çalışmanın yazar(lar) üzerinde kalmaya devam eder, dergi gönderilen çalışmayı yayınlama ve kullanma hakkını edinir.

Dergide yayınlanmak üzere gönderilen makale/çalışma ile beraber tüm yazar(lar) dergi Yayın Etiği, Yayın İlkeleri ve Aykırı Eylem Beyanı'nı (<https://dergipark.org.tr/pub/klujfeas/page/6934>), Açık Erişim Politikası, Telif Hakları ve CC Lisansı'nı (<https://dergipark.org.tr/pub/klujfeas/page/8071>) ve Yazım Kurallarını (<https://dergipark.org.tr/pub/klujfeas/writing-rules>) ve;

1. Çalışmanın akademik etik ve ahlâk çerçevesinde bilimsel özveriyle hazırlandığını;
2. Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu;
3. Tüm yazarların bu çalışmaya bireysel olarak katılmış olduğunu (çalışmanın içeriğine/tasarımına; ya da çalışma için verilerin toplanmasına, analiz edilmesine ve yorumlanmasına önemli katkı sağlamış olmak) ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu almayı;
4. Yazı taslağını hazırlamış ya da önemli fikirsel içeriğin eleştirilmesini incelemelerini yapmış olduğunu;
5. Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve gözden geçirerek onayladığını;
6. Çalışmanın herhangi bir bölümünün geçerliliği ve doğruluğuna ilişkin soruların uygun şekilde soruşturulduğunun ve çözümlendiğinin garantisini vermek amacıyla çalışmanın her yönünden sorumlu olmayı;
7. Makalenin başka bir yerde yayınlanmadığını veya yayınlanmak için gönderilmediğini veya telif konu tüm izinlerin alındığını (Herhangi bir bilimsel toplantıda sunulmuş ve yayımlanmamış olan yazılarda, toplantının adı, yeri ve tarihi bilgisi verilmelidir.);
8. Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara/çalışmalara ait olan "Telif Haklarını" ihlal etmediğini, makalede kullanılan tüm diğer çalışmalara dair doğru atıfların verilerek, kaynakçada yer verildiğini;
9. "TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri" kapsamında etik kurallar ile ilgili hususlar:

Open Access Policy, Copyrights and CC License
(For updated policies please check our website.)

Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences (KLUJFEAS) is an open-access journal and follows the publication policy of the Budapest Open Access Initiative. In this sense, no fee is charged at any process of the journal. The entire archive of the journal is available online to everyone without any fee.

Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

The journal's copyright policy is in accordance with the copyright form to be signed by the author (You can find latest file in article upload section):

Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences (referred as "journal" from now on) does not impose any restrictions on the rights of the article in the author(s), only with the condition provided that the published article is cited appropriately. All copyrights of the work remains on the author(s), and the journal acquires the rights to publish and use the submitted work.

It is deemed to have accepted that all author(s) of articles/works submitted for publication in the journal all of these: Publishing Ethics, Publishing Principles and Malpractice Statement (<https://dergipark.org.tr/en/pub/klujfeas/page/6934>), Open Access Policy, Copyrights and CC License (<https://dergipark.org.tr/en/pub/klujfeas/page/8071>), and Author Guidelines (<https://dergipark.org.tr/en/pub/klujfeas/writing-rules>) with also;

1. Article is prepared with scientific devotion within the framework of academic ethic;
2. The submitted article is the original work of the author(s);
3. Participation of all authors individually (contributing significantly to the content / design of the study, or to collecting, analyzing and interpreting data for the study) and taking all responsibility for this study;
4. That author(s) has prepared the manuscript or made critical reviews of important intellectual content;
5. All authors have seen the final version of the manuscript submitted and reviewed and approved it;
6. Be responsible for all aspects of the study in order to ensure that the questions concerning the validity and accuracy of any part of the study are properly investigated and resolved;
7. The article has not been published elsewhere or sent for publication, or all copyrighted permissions have been obtained (In case of papers submitted and not published in any scientific meeting, the name, location and date of the meeting should be provided in acknowledgment);
8. The text, figures and documents in the article do not violate other persons' / works' copyrighted material, and that the correct references to all other works used in the article are given in the bibliography;
9. Issues related to ethical rules within the scope of "TR Index Journal Evaluation Criteria":

a) "Etik Kurul izni" gerektiren çalışmalar olarak nitelendirilen ve aşağıda listelenen çalışmalar için yazarlar tarafından "Etik Kurul İzin Belgesi" sağlanmalı ve dergiye sunulmalıdır.

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,

- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,

- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,

- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,

- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmaları.

b) Bu çalışmalara ek olarak aşağıda belirtilen çalışmalar ile ilgili hususlara dikkat edilmelidir.

- Olgu sunumlarında "Aydınlatılmış Onam Formu"nun alındığının,

- Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alındığının,

- Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun, çalışmalarda belirtilmesi gerekmektedir.

c) Üniversiteler dışındaki araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda, yazarların bölgelerinde bulunan Etik Kurul'lara başvurarak ilgili belgeleri temin etmeleri gerekmektedir.

d) 2020 yılı öncesi araştırma verileri kullanılmış, yüksek lisans/ doktora çalışmalarından üretilmiş (makalede belirtilmelidir), bir önceki yıl dergiye yayın başvurusunda bulunulmuş, kabul edilmiş ancak henüz yayımlanmamış makaleler için geriye dönük etik kurul izni gerekmemektedir.

"TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri" kapsamında etik kurallar ile ilgili hususlara ve yukarıda yapılan açıklamalara uygun olarak, gereken izin belgelerinin neler olduğunu, dergiye sunulması ve makalelerde belgelendirilmesi hususundaki sorumlulukları anlamış;

9.1. Makale sonunda; "Araştırmacıların Katkı Oranı" beyanı, varsa "Destek ve Teşekkür Beyanı", "Çatışma Beyanı"na yer verildiğini;

10. Basım, yayım, dağıtım ve internet yoluyla iletim de dahil olmak üzere açık yayın politikasıyla her türlü kamuya iletim haklarını Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi yetkili makamlarınca ve derginin dahil olduğu dizinler ve indekslerde sınırsız ve ücretsiz olarak kullanılmak üzere izin verildiğini;

11. Yazar(lar)ın yayınlanan makalenin tamamından tek sorumlu taraf olduğunu kabul etmiş olur.

a) "Ethics Committee Approval Certificate" should be provided by the authors and submitted to the journal for studies that require "Ethics Committee Approval" and are listed below.

- All kinds of research conducted with qualitative or quantitative approaches that require the collection of data from the participants using questionnaire, interview, focus group study, observation, experiment, interview techniques,

- Use of humans and animals (including material / data) for experimental or other scientific purposes,

- Clinical trials on humans,

- Research on animals,

- Retrospective studies in accordance with the law on protection of personal data.

b) In addition to these studies, attention should be paid to the issues related to the following studies.

- It should be stated in the studies that "Informed Consent Form" was obtained in case reports,

- Permission was obtained from the owners for the use of scales, questionnaires and photographs belonging to others,

- The copyright regulations were complied with for the ideas and art works used.

c) In studies conducted by researchers outside of universities, authors are required to apply to the Ethics Committees in their region and obtain relevant documents.

d) Retrospective ethics committee approval is not required for articles that have used research data before 2020, produced from master's / doctoral studies (should be specified in the article), submitted a publication to the journal in the previous year, accepted but not yet published.

Within the scope of "TR Index Journal Evaluation Criteria", in accordance with the ethical rules and the explanations made above, author(s) understood what the required permits are, the responsibilities of submitting them to the journal and documenting them in the articles;

9.1. At the end of the article in accordance with the TR Index criterias; "Contribution Rate Statement by Researchers", "Support and Acknowledgment Statement" if exists, and "Conflict Statement" should be included.

10. Kırklareli University Faculty of Economics and Administrative Sciences and its accepted indexes are authorized to use all kinds of public broadcasting rights, including printing hardcopies, publishing, distribution and transmission via the Internet, without any limit or restriction and free of charge.

11. The author(s) is the sole responsible party for the entire published article.

ÖNSÖZ

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde hazırladığımız dergimizin 2021 Eylül sayısı ile karşınızda olmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. 2012 yılında yayın hayatına başlayan dergimiz, Sosyal Bilimler alanındaki güncel tartışmaları takip eden eserleri yayınlamayı hedeflemektedir. Dergimiz Directory of Open Access Journals (DOAJ), Ideal Online, International Institute of Organized Research (I2OR), Asos Index, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Journal Factor, Google Scholar, ResearchBib, Arastirmax, Social Sciences Citation Index (Sobiad), Scientific Indexing Services (SIS), Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), i-Focus, WorldCat, BASE, MIAR, Academic Journal Index ve RootIndexing gibi önde gelen uluslararası ve ulusal indeksler ile platformlar tarafından taranmaktadır. 2021 Eylül sayısı için 15 makale ve 2 kitap incelemesi başvuruda bulunmuş, 10 makale ile 2 kitap incelemesi editörler kurulu ve hakemler tarafından yeterli bulunarak yayına kabul edilmiştir.

Bu sayımızda,

Covid 19 Pandemisinde Sağlık Sistemi Gelişmelerinin Etkinliğinin Ölçülmesi: G-20 Üzerine Bir İnceleme, Donetsk Hala Baskı Altında: Doğu Ukrayna'nın İşgali, Göç Olgusunun Çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye'ye Yansımaları, Yaş Üzüm Nakliyesi: Denizli Çal Bölgesi Örneği, Kayıt Dışı Ekonomide Farklı Bir Boyut: Evden Çalışma, Dayanıklı Tüketim Malları Sektöründe Şikayet Yönetimine Yönelik Gri İlişkisel Analiz Tekniği Uygulaması, Yoksulluk ile Mücadelede Vergi Politikalarının Rolü, Covid-19 Salgınının TR71 Düzey 2 Bölgesinde İşgücü Piyasasına Etkileri, İşletmelerin Finansal Açıda Banka Bağımlılığını Etkileyen Faktörler: BİST 100 İşletmeleri Uygulaması, TFRS 16 Kiralamalar Standardının Türk Perakende İşletmelerinin Finansal Göstergelerine Etkisi, başlıklı makaleler ve

Daron Acemoğlu ve James Alan Robinson (2019). Dar Koridor Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği. (Çev.) Yüksel Taşkın. İstanbul: Doğan Kitap, Melike Erdoğan. (2013). Yerel Yönetimlerde Toplumsal Sermaye, Teori ve Katılımcı Pratikler. İstanbul: Legal Yayınevi, başlıklı eserlerin incelemeleri yer almaktadır.

Ayrıca dergimize desteklerini esirgemeyen Rektörümüz Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR'e ve Dekanımız Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR'a teşekkürlerimizi ve saygılarımızı sunarız. Son olarak dergimize katkı sağlayan yayın kurulumuza, yazarlarımıza ve hakemlerimize teşekkürlerimizi ve saygılarımızı sunarız.

Kırklareli Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi iibfdergi@klu.edu.tr

Baş Editör

Doç. Dr. Muharrem EKŞİ (Kırklareli Üniversitesi) muharremeksi@klu.edu.tr

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk GÜLEÇ (Kırklareli Üniversitesi) omerfarukgulec@klu.edu.tr

Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Altuğ KOÇ (Kırklareli Üniversitesi) altugkoc@klu.edu.tr

Arş. Gör. Betül GÜLTEKİN ALBAYRAK (Kırklareli Üniversitesi) betul.gultekin@klu.edu.tr

Arş. Gör. Emre AKUSTA (Kırklareli Üniversitesi) emre.akusta@klu.edu.tr

PREFACE

We are very glad to present the September 2021 issue of Kirklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences (KLUJFEAS). Our Journal, which started broadcasting in 2012, aimed to publish researches following the current debates in the field of Social Sciences. Our journal is indexed by leading international and national indexes/platforms such as Directory of Open Access Journals (DOAJ), Ideal Online, International Institute of Organized Research (I2OR), Asos Index, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Journal Factor, Google Scholar, ResearchBib, Arastirmax, Social Sciences Citation Index (Sobiad), Scientific Indexing Services (SIS), Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), i-Focus, WorldCat, BASE, MIAR, Academic Journal Index and RootIndexing. For the March 2021 issue of our Journal, 15 out of 10 articles and 2 out of 2 book reviews were found acceptable by the editorial board and referees. KLUJFEAS aims to continue to broadcast without sacrificing its scientific quality with an awareness of the difficulties such as being accepted as a reputational journal by authors and audience.

The included articles in this issue are Measuring the Efficiency of Health System Developments in the Covid 19 Pandemic: A Study on the G-20, Donetsk Remains Under Duress: The Occupation Of Eastern Ukraine, Multidimensional Effects of Migration and Its Reflections on Turkey, The Transportation Of Fresh Grapes: Example Of Cal Region, A Different Aspect in The Informal Economy: Working From Home, Application Of Gray Relational Analysis Technique On Complaint Management In The Durable Goods Industry, The Role of Tax Policies to Fight Against Poverty, Effects Of Covid-19 Outbreak On Labor Market In TR71 Region, Factors Affecting The Financial Dependence Of Businesses: İstanbul Stock Exchange Business Applications, The Effect of TFRS 16 Leases Standard on Financial Indicators of Turkish Retailer Companies;

And the book reviews of Daron Acemoğlu ve James Alan Robinson (2019). Dar Koridor Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği. (Çev.) Yüksel Taşkın. İstanbul: Doğan Kitap and Melike Erdoğan. (2013). Yerel Yönetimlerde Toplumsal Sermaye, Teori ve Katılımcı Pratikler. İstanbul: Legal Yayınevi. are covered in our September issue.

We would also wish to express our sincere gratitude to our Rector Prof. Dr. Bülent Şengörür and our Dean Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR for their unflagging support. Lastly, we would like to thank our editorial board, writers and referees for their contribution.

Kirklareli University

Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences iibfdergi@klu.edu.tr

Chief Editor

Assoc. Prof. Dr. Muharrem EKŞİ (Kirklareli University) muharremeksi@klu.edu.tr

Editor

Assoc. Prof. Ömer Faruk GÜLEÇ (Kirklareli University) omerfarukgulec@klu.edu.tr

Assistant Editors

Res. Asst. Altuğ KOÇ (Kirklareli University) altugkoc@klu.edu.tr

Res. Asst. Betül GÜLTEKİN ALBAYRAK (Kirklareli University) betul.gultekin@klu.edu.tr

Res. Assist. Emre AKUSTA (Kirklareli University) emre.akusta@klu.edu.tr

TARANAN İNDEKSLER ve VERİ TABANLARI INDEXES and DATABASES

Güncel dizin bilgilerimiz için websitemizi ziyaret edebilirsiniz. | You can check our website for updated indexes.

	idealonline (31/01/2020) http://idealonline.com.tr/IdealOnline/lookAtPublications/journal-Detail.xhtml?uld=829
	Crossref 10.53306 (2021) https://www.crossref.org/reporting/members-with-open-references/
	I2OR (26/12/2019) http://www.i2or.com/8.html
	Journal Factor (19/12/2019) http://www.journalfactor.org/Journal.php?JOURNAL=JF3730
	WorldCat (12/2019) DOAJ Vasıtasıyla Via DOAJ https://www.worldcat.org/title/krklareli-universitesi-iktisadi-ve-idari-bilimler-fakultesi-dergisi/oclc/1135656132
	BASE (12/2019) DOAJ Vasıtasıyla Via DOAJ https://www.base-search.net/Record/3098a57c2bb84ede-4baa50bd0abeeb264f60b242126681fcbe29de2576e59717/
	MIAR (12/2019) DOAJ vasıtasıyla Via DOAJ http://miar.ub.edu/issn/2146-3417
	DOAJ (12/12/2019) https://doaj.org/toc/2587-2052
	RootIndexing (08/2019) https://www.rootindexing.com/journal/kirklareli-university-journal-of-the-faculty-of-economics-and-administrative-sciences--2/
	DRJI (17/08/2019) http://olddrji.lbp.world/JournalProfile.aspx?jid=2587-2052
	Academic Journal Index (2019) https://academicji.org/dergindex/?id=1&dergi_id=d0fa651a355f1a
	iFocus (22/02/2019) https://www.ifocus.my/

	ISI (25/12/2018) https://isindexing.com/isi/journaldetails.php?id=8728
	Sobiad & Asos Indeks (09/2018) https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=dergi-sayfasi&ID=2122
	arastirmax (06/10/2017) https://arastirmax.com/en/search/publications?fulltext=&f%5B0%5D=field_yayimlanan_dergi%3A260435
	ResearchBib (10/2017) http://journalseeker.researchbib.com/view/issn/2587-2052
	CiteFactor (05/2017) https://www.citefactor.org/journal/index/16656/krklareli-university-journal-of-the-faculty-of-economics-and-administrative-sciences
	ESJI http://esjindex.org/search.php?id=2996
	SIS http://www.sindexs.org/JournalList.aspx?ID=4315
	publons https://publons.com/journal/316774/krklareli-universitesi-iktisadi-ve-idari-bilimler/
	Google Scholar https://scholar.google.com/scholar?q=%22K%C4%B1klareli+%C3%9Cniversitesi+%C4%B0ktisadi+ve+%C4%B0dari+Bilimler+Fak%C3%BCitesi+Dergisi%22

İÇİNDEKİLER

Makaleler

- Ahmet SEL - Covid 19 Pandemisinde Sağlık Sistemi Gelişmelerinin Etkinliğinin Ölçülmesi: G-20 Üzerine Bir İnceleme.....181-202
- Süreyya YiğİT - Donetsk Hala Baskı Altında: Doğu Ukrayna'nın İşgali.....203-217
- Ayşegül GÜLER - Göç Olgusunun Çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye'ye Yansımaları.....218-239
- Derya Nermin DERELİ, Ayın SARI - Yaş Üzüm Nakliyesi: Denizli Çal Bölgesi Örneği.....240-255
- Osman GEYİK, Fatma TURNA-Kayıt Dışı Ekonomide Farklı Bir Boyut: Evden Çalışma....256-273
- Hale Nur GÜLER - Dayanıklı Tüketim Malları Sektöründe Şikayet Yönetimine Yönelik Gri İlişkisel Analiz Tekniği Uygulaması.....274-291
- İrem DİDİNMEZ-Yoksulluk ile Mücadelede Vergi Politikalarının Rolü.....292-312
- Nazan ŞAHBAZ KILINÇ-Covid-19 Salgınının TR71 Düzey 2 Bölgesinde İşgücü Piyasasına Etkileri.....313-336
- Yeliz AKTAŞ, Yasemin DENİZ KOÇ - İşletmelerin Finansal Açıdan Banka Bağımlılığını Etkileyen Faktörler: BİST 100 İşletmeleri Uygulaması.....337-354
- Erkin Nevzat GÜDELİ-TFRS 16 Kiralamalar Standardının Türk Perakende İşletmelerinin Finansal Göstergelerine Etkisi.....355-372

Kitap İncelemeleri

- Çağla BUCAK-Daron Acemoğlu ve James Alan Robinson (2019). Dar Koridor Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği. (Çev.) Yüksel Taşkın. İstanbul: Doğan Kitap.....373-376
- Gizem Buket YILDIZAK-Melike Erdoğan. (2013). Yerel Yönetimlerde Toplumsal Sermaye, Teorive Katılımcı Pratikler. İstanbul: Legal Yayınevi.....377-386

CONTENT

Articles

Ahmet SEL-Measuring the Efficiency of Health System Developments in the Covid 19 Pandemic: A Study on the G-20.....	181-202
Süreyya YİÇİT-Donetsk Remains Under Duress: The Occupation Of Eastern Ukraine.....	203-217
Ayşegül GÜLER-Multidimensional Effects of Migration and Its Reflections on Turkey.....	218-239
Derya Nermin DERELİ, Ayın SARI-The Transportation Of Fresh Grapes: Example Of Cal Region.....	240-255
Osman GEYİK, Fatma TURNA-A Different Aspect in The Informal Economy: Working From Home.....	256-273
Hale Nur GÜLER-Application Of Gray Relational Analysis Technique On Complaint Management In The Durable Goods Industry.....	274-291
İrem DİDİNMEZ-The Role of Tax Policies to Fight Against Poverty.....	292-312
Nazan ŞAHBAZKILINÇ-Effects Of Covid-19 Outbreak On Labor Market In TR71 Region.....	313-336
Yeliz AKTAŞ, Yasemin DENİZ KOÇ-Factors Affecting The Financial Dependence Of Businesses: Istanbul Stock Exchange Business Applications.....	337-354
Erkin Nevzat GÜDELİCİ-The Effect of TFRS 16 Leases Standard on Financial Indicators of Turkish Retailer Companies.....	355-372

Book Reviews

Çağla BUCAK-Daron Acemoğlu ve James Alan Robinson (2019). Dar Koridor Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği. (Çev.) Yüksel Taşkın. İstanbul: Doğan Kitap.....	373-376
Gizem Buket YILDIZAK-Melike Erdoğan. (2013). Yerel Yönetimlerde Toplumsal Sermaye, Teori ve Katılımcı Pratikler. İstanbul: Legal Yayınevi.....	377-386

Covid 19 Pandemisinde Sağlık Sistemi Gelişmelerinin Etkinliğinin Ölçülmesi: G-20 Üzerine Bir İnceleme

Ahmet SEL¹

Öz

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi

22.05.2021

Kabul Tarihi

11.07.2021

DOI

10.53306/klujfeas.941041

Toplum sağlığının en önemli göstergelerinden birisi sağlık hizmetlerinin kalitesi ve işlevselliğidir. Geçmiş dönemde yapılan yatırım ve gelişmelerin sağlık sistemindeki etkisi Covid 19 pandemisinde daha açık gözlenebilmiştir. Bu çalışmada G-20 ülkelerinin sağlık sistemi gelişmelerinin Covid 19 performansı değerlendirilmiştir. Dünya Bankası veri tabanında sağlık başlığı altında yer alan 5 gösterge girdi iken Covid 19 bağlantılı ölüm, iyileşen ve test sayıları çıktı olarak kullanılmıştır. Girdi değişkeni olan sağlık göstergeleri için 2000-2018 yılları arasındaki 19 yıllık verilerin ortalama değerleri kullanılmıştır. Uygulamada veri zarflama analizi kullanılarak çıktı yönelimli sabit ve değişken getiri yöntemleri ile ölçek etkinlik skorları ve süper etkinlik değerleri hesaplanmıştır. Analiz sonucunda ölçek etkinlik skorlarına göre Amerika, Arjantin, Brezilya, Çin, Fransa, İngiltere ve Türkiye etkin olarak bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: covid 19, sağlık sistemi, veri zarflama analizi, G-20, etkinlik ölçümü

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, selahmet43@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1914-5878

Measuring the Efficiency of Health System Developments in the Covid 19 Pandemic: A Study on the G-20

Ahmet SEL²

Abstract

Article Type

Research Article

Application Date

2021-05-22

Acceptance Date

2021-07-11

DOI

10.53306/klujfeas.941041

The quality and functionality of health services is an important indicator of public health. The impact of previous investments and developments on the health system could be seen more clearly in the Covid 19 pandemic. The Covid 19 performance of the health system developments of G-20 countries was evaluated in this study. While 5 health-related indicators from the World Bank database were input, Covid 19-related deaths, healed, and test numbers were used as outputs. They are the average values of 19 years of data for health indicators, which are input variables, between 2000 and 2018. In practice, scale efficiency scores and super efficiency values were computed using data envelopment analysis and output-oriented fixed and variable return methods. According to the scale efficiency scores, America, Argentina, Brazil, China, France, England, and Turkey were found to be effective.

Key Words: covid 19, health system, data envelopment analysis, G-20, effectiveness measurement

² PhD., Ministry of Education, selahmet43@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1914-5878

Giriş

Sağlık sistemlerinin temel amacını doğrudan sağlığı geliştirmek, iyileştirmek ya da korumak olan her türlü faaliyet, kurum ve kaynakların tamamı içerir. Sağlık sistemleri bireylerin sağlığını iyileştirir ve geliştirirken bireylere insani değerler çerçevesinde hizmet verme ve bireyleri hastalıkların sebep olduğu maliyetlerinden koruma sorumlulukları da bulunmaktadır. Bundan dolayı sağlık sistemleri, iyi işleyen bir finansman mekanizmasına, eğitilmiş işgücüne, doğru zamanda elde edilmiş güvenilir bilgiye, yeterli donanımına sahip tesis ve lojistik desteğe ihtiyaç duymaktadır (WHO, 2000).

Günümüzde ülkelerin kalkınmışlık derecesinin ve sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde ekonomik, sosyal ve kültürel etmenlerin yanı sıra sağlık sistemlerinin yapısı da önemli bir ölçüt olarak kullanılmaktadır (Temür ve Bakırcı, 2008, s. 262). Toplumsal yapı içerisinde ilerlemenin ve gelişmenin ana temelini sağlık hizmetlerinin yapısı belirlemektedir. Bireyleri her açıdan sağlıklı yetişen toplumların eğitim ve teknoloji alanında çağı takip etmeleri kolay hale gelmektedir. Özellikle sağlık alanında teknoloji üreten ve geliştiren ülkelerin diğer alanlarda da yetkinliklerinin üst düzeyde olduğu görülmektedir.

Bir toplumda sağlık sistemlerinin ana amacı, sağlık düzeyinde iyileştirmeler gerçekleştirmektir. Toplumun sağlık düzeyini eğitim ve gelir seviyesi başta olmak üzere etkileyen farklı etkenler de bulunur. Genellikle eğitim ve gelir seviyeleri birbirine benzer ülkelerin sağlık çıktılarında farklılıkların bulunması, bu ülkelerin sağlık sistemlerinin performansı ile açıklanabilir. Ayrıca sağlık sistemlerinin içerikleri, tasarımları ve yönetimlerindeki değişiklikler farklı sağlık çıktılarına neden olmaktadır. Bundan dolayı, ülkedeki tüm karar vericilerin sağlık sistemi performansındaki değişiklikleri değerlendirmesi, performansı etkileyen etkenleri incelemesi ve sonuçları iyileştirecek politikaları benimsemeleri gerekmektedir. Sağlık sistemlerinin performansı değerlendirilirken elde edilen karşılaştırılabilir ve anlamlı bilgiler hem ulusal hemde uluslararası düzeyde uygulanacak sağlık politikaları için bilimsel temeli güçlendirecektir (Murray ve Frenk, 2000, s. 717).

Her ülkenin ekonomik, politik ve kültürel durumuna göre oluşturduğu sağlık politikaları; doğumda beklenen yaşam süresini yükseltmek, bebek ölüm oranlarını azaltmak ve topluma çağdaş teknoloji içeren, yeterli kapasiteye ve yetkinliğe sahip kaliteli sağlık hizmeti sunmak kısacası sağlıklı bir toplum oluşturmak gibi hedefler taşımaktadır (Kocaman vd., 2012, s. 15). Sağlık sistemlerinin performanslarının değerlendirilmesinde sağlık seviyesini ortaya koyan göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Dünya Bankası (World Bank), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi kuruluşlar sağlık göstergeleri olarak adlandırılan ve sağlık politikalarını ile düzeyini ortaya koyan standart ve sayısal veriler sunmaktadır. Karşılaştırmalar ve incelemeler sırasında araştırmanın konusuna uygun olacak şekilde verilere bu kuruluşların açık erişimli veri tabanlarından ulaşılabilmektedir.

Covid 19 hastalığı Çin'in Wuhan şehrinde 31 Aralık 2019'da ilk defa görülmüştür. Korona virüsün önceki türleri soğuk algınlığı şeklinde insanları etkilerken bu salgında ciddi rahatsızlıklara neden olduğu belirlenmiştir. Özellikle hastalarda tedaviye yanıt vermeyen

zatürre şeklinde kendini gösteren virüsün; SARS-CoV-2 şeklinde isimlendirilen yeni bir tür olduğu belirlenmiştir. Tam olarak hangi hayvandan bulaştığı bulunamayan virüs için insandan insana hızlı bir şekilde bulaştığı tespit edilmiştir. Salgın hızının artması ve bulaşmanın önlenememesinden dolayı WHO tarafından 11 Mart 2020 tarihinde küresel salgın ilan edilmiştir (Arslan, 2020, s. 4).

Covid 19 salgınının hızlı yayılımı tüm ülkeleri etkilerken pandemi konusunda hazırlıklı olmayan ülkeler için ağır şartlar oluşturmuştur. Sağlık sistemlerinin yetersiz kalmasından korkan yöneticiler maske ve mesafe önlemleri yeterli olmayınca tam kapanma durumuna geçiş yapmışlardır. Ülkelerin bu süreçte sadece sağlık sistemleri değil ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeylerinin de pandemi yönetiminde etkin olduğu görülmüştür. Dünya Bankası veri tabanında yer alan sağlık göstergeleri ülkelerin sağlık sistemlerinin değerlendirilmesinde bu açıdan geniş bir alan sunmaktadır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu G-20 ülkelerinin geçmiş dönem sağlık göstergeleri kullanılarak sağlık sistemlerinin Covid 19 pandemi sürecindeki etkinliği incelenmiştir.

Türkiye'de ilk Covid-19 vakası 11 Mart 2020 tarihinden meydana gelmiştir. Pandemi sürecinde özellikle bilgi paylaşımı konusunda tartışmalar olsa da genel anlamda sağlık sisteminin düzenli çalıştığı görülmüştür. Özellikle Türkiye'de pandemi sürecinde uluslararası örgütler ile ilişkiler başta olmak üzere düzenli bir yönetim örneği gösterilmiştir. Süreçte sağlık sisteminin çökmesi ya da hastaların tedaviye ulaşamadığı durumlara, diğer ülkelerin aksine Türkiye'de çok fazla yaşanmamıştır (Türk Tabipler Birliği, 2020, s. 44).

Pandemi döneminde ülkelerin sağlık sistemlerinin sürece yanıtları başarı performansları olarak görülmüştür. Covid 19 hastalığına yakalanmış bireyler için ölüm ve iyileşme sayıları ile hastalığın yayılmasını önleyecek olan enfekte bireylerin tespiti bu süreçte büyük önem taşımaktadır. Hastalıklı bireylerin tespiti yeni yapılan testler ile mümkün olmasına rağmen, hastalıklı bireyler üzerindeki tedavi yöntemleri geçmiş dönem ülkelerin sağlık sistemi gelişmelerine bağlı olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada G-20 ülkelerinin 2000-2018 yıllarındaki sağlık göstergeleri ortalamaları kullanılarak Covid 19 performansları değerlendirilmiştir. Uygulamada G-20 ülkelerinin seçilme nedeni, dünya ekonomisinin yaklaşık % 85'ini, ticaretinin % 75'ini ve nüfusunun 2/3'ünü temsil etmekte olan G-20, farklı kıtalardan gelişmiş ve yükselen ekonomileri aynı platformda bir araya getiren, kapsayıcı yapısıyla uluslararası ekonomik düzlemde profili giderek yükselen bir oluşum olarak kendisini göstermesidir (Dışişleri Bakanlığı, 2020). Çalışmada girdi olarak; mevcut sağlık harcamaları (GSYİH göre %), en azından temel sağlık hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun %), hastane yatakları (1.000 kişi başına), hemşireler ve ebeler (1000 kişi başına), hekimler (1000 kişi başına) ve çıktı olarak milyon kişi başına ölüm oranı, milyon kişi başına iyileşen oranı ve milyon kişi başına test oranı kullanılmıştır. Etkinlik analizi için çıktı yönelimli Charnes, Cooper, Rhodes (CCR) ve değişken ölçekli Banker, Charnes, Cooper (BCC) yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen CCR ve BCC değerleri ile etkinlik ölçek skorları ve süper etkinlik değerleri hesaplanmıştır. Sonuç kısmında etkin olmayan ülkeler için iyileştirme önerileri sunulmuştur.

Literatür İncelemesi

Çalışmadaki alt başlıklar yazım kılavuzunda belirtilen başlık özelliklerine uygun olarak yazılmalıdır. Literatürde ülkelerin performanslarının değerlendirilmesini konu alan çalışmalar incelendiğinde; Hadad, Hadad ve Simon-Tuval'ın (2013) çalışmalarında VZA ile, OECD ülkelerinin sağlık sistemlerini incelemiştir. Çalışmada sonuç olarak istikrarlı bir ekonomiye sahip olan ülkelerin sağlık sistemlerinde yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Kaya, Samut ve Cafri (2016) çalışmalarında, OECD ülkeleri için VZA ile hastane verimliliklerini değerlendirmiştir. Sonuç olarak, hastane verimliliğinde gelirlerin, eğitimin ve özel hastane sayısının olumlu etkisi bulunurken, sağlık giderleri konusunda hastane sayısının verimliliği olumsuz etkilediği görülmüştür. Yeşilyurt ve Salamov (2017) çalışmalarında, VZA ve Tobit Analizi yöntemleri ile Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Özbekistan devletleri sağlık sistemlerinin etkinliklerinin ve etkinliğe etki eden faktörlerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Girdi değişkenleri; “ülkelerin 1000 kişi başına doktor sayısı” ve “hastane yatak sayısı” ve “sağlık harcamalarının GSYİH içerisinde payları”, çıktı değişkenleri olarak ise “ortalama yaşam süresi” ve “100 000 kişi başına düşen ameliyat sayıları” etkinlik analizinde kullanılmıştır. Çalışmada CCR ve BCC modelleri etkinlik analizleri sonucunda Kırgızistan ve Özbekistan'ın etkinlik skorlarının 1'in altında çıkmıştır. CCR yöntemi ile elde edilen skorlara göre yapılan Tobit analizinde her iki çıktının etkinlik üzerinde pozitif etkisinin olduğu fakat “ortalama yaşam süresi” çıktısının anlamsız, “yüz bin kişi başına ameliyat sayısının” %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. BCC yöntemi ile elde edilen etkinlik skorlarına göre yapılmış Tobit analizinde her iki çıktı katsayılarının etkinlik üzerinde pozitif etkisinin olduğu fakat alınan sonuçların %5 anlamlılık düzeyinde anlamsız olduğu sonucuna varılmıştır. Boz ve Önder (2017), çalışmalarında OECD ülkelerinin sağlık sisteminin etkinlik analizi 2000 ve 2013 yılı verilerine göre VZA yöntemiyle incelemişlerdir. Analiz sonucunda 34 OECD üyesi ülkeden 2000 yılında 15 ülkenin etkin olduğu, 2013 yılında ise bu sayının 13'e düştüğü tespit edilmiştir. 2000 yılında etkin olan ülkeler; Şili, Finlandiya, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İsrail, Japonya, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Polonya, Güney Kore, İsviçre, Türkiye ve ABD şeklindedir. 2013 yılında ise etkin olan ülkeler; Avustralya, Şili, Estonya, Finlandiya, Yunanistan, İzlanda, İsrail, Meksika, Polonya, Güney Kore, Slovenya, Türkiye, ABD şeklindedir. Konca, Gözlü ve Çakmak (2019), G-20 ülkelerinin 2012-2014 yılları arasındaki kamu, özel ve cepten sağlık harcamalarından oluşan toplam sağlık harcamalarının etkinliği VZA kullanarak incelemiştir. Etkinsiz olarak belirlenen ülkelere en düşük etkinlik skorlarına sahip olan ülkeler; ABD, Kanada, Brezilya ve Almanya olarak belirlenmiştir. Ölçek etkinliklerinin en düşük olduğu ülkeler; Kanada, Arjantin ve Avustralya olarak belirlenmiştir. Ayrıca Teleş, Çakmak ve Konca (2018), çalışmalarında 2014 yılı sağlık göstergelerini kullanarak Avrupa Birliği döngüsündeki ülkelerin sağlık sistemlerinin verimlilik performansları VZA ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma yapılmadan önce kümeleme analizi yapılarak karşılaştırılan ülkeler sınıflandırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, birinci kümede yer alan ülkelerin % 56,25'i, ikinci kümede yer alan ülkelerin % 65'i verimli bulunmuştur. Konca ve Demirci (2019), çalışmalarında Türkiye ile G-20 ülkelerinin sağlık sistem performansları Malmquist Toplam Faktör Verimliliği (MTFV) Endeksi yardımıyla karşılaştırmıştır. Analiz sonuçlarına göre Türkiye; 2000-2010, 2010-2015

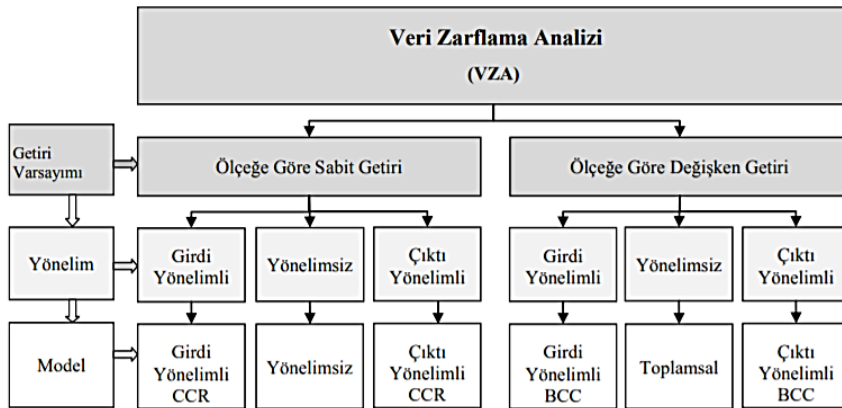
ve 2000-2015 dönemlerinde sağlık sisteminde verimlilik artışı gösteren ülkeler arasındadır. Şahinbaş, Konca ve Yetim (2019) çalışmalarında, OECD ülkeleri için sağlık hizmetlerinde etkinlik düzeylerini VZA ile incelemiştir. Sonuç olarak, Meksika ve Türkiye gibi ülkeler için sağlık hizmetlerinde etkinliklerinin çok yüksek olduğu görülmüştür.

Covid 19 konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde Shirouyehzad, Jouzdani ve Khodadadi Karimvand (2020), VZA ile COVID-19 salgınına karşı mücadelede verimlilik düzeyini araştırmıştır. Analiz sonucunda Singapur, Vietnam ve Belçika'nın yüksek verimliliğe sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca Avrupa ülkeleri için en verimli ülke Belçika iken en az verimin İtalya'da olduğu belirlenmiştir. Orta Doğu'da bulaşma kontrolünde İran, tıbbi tedavide Mısır'ın etkili olduğu görülmüştür. Selamzade ve Özdemir (2020) çalışmasında, Covid 19 salgını için OECD ülkelerinin etkinlik düzeylerini VZA ile araştırmıştır. Çalışmada CCR ve BCC yöntemleri ile süper etkinlik değerleri kullanılmıştır. Analiz sonucunda CCR yönteminde 8, BCC yönteminde ise 11 ülkenin etkin olduğu görülmüştür. Süper etkinlik skorları için Slovakya (CCR) ve İzlanda (BCC) en etkin olan ülkeler olarak belirlenmiştir. Ayrıca ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve sağlık sistemlerindeki çalışan sayısının fazla olması daha az vaka ve ölüm sayısına neden olmuştur.

Veri Zarflama Analizi

VZA, performans değerlendirilmesinde etkili olarak kullanılan yöntemlerden biridir. Ölçeğe göre sabit getiri(CCR) veya ölçeğe göre değişken getiri(BCC) olmak üzere iki ana yaklaşıma sahiptir. CCR modelinde girdilerde meydana gelen artışlar sonucunda çıktılardaki artış incelenmektedir. BCC modelinde ise girdilerdeki artış sonucunda çıktılarda meydana gelebilecek daha az veya çok artışın görülmesi incelenir. Ayrıca her iki yaklaşım içinde yönelim türüne göre girdi, çıktı ve yönelimsiz şeklinde alt bölümleri mevcuttur. VZA için çalışma modelleri Şekil 1'de görülebilir.

Şekil 1. VZA Modelleri (Özden, 2008)

VZA modeli verimlilik ve etkinliğin ölçülmesini sağlayan doğrusal programlama yöntemlerinden biridir. CCR modeli oluşturulurken n sayıda Karar Verici Birim (KVB) olması durumunda her KVB_j (j = 1, ..., n) için m sayıda girdi $\tilde{X}_j = (X_{1j}, X_{2j}, \dots, X_{mj})^T > 0$ olmak üzere s sayıda $\tilde{Y}_j = (Y_{1j}, Y_{2j}, \dots, Y_{mj})^T > 0$ çıktısı ürettiği kabul edilir. CCR modeli her KVB için ağırlıklı girdilerin sonucunda elde edilen ağırlıklı çıktıların oranını maksimize edecek şekilde negatif olmayan en iyi U_{rk} (r = 1; 2; ...; S) ve V_{ik} (i = 1; 2; ..., m) ağırlıklarının elde edilmesini sağlar (Charnes, Cooper ve Rhodes, 1978, s. 433).

$$\theta = \frac{\sum_{r=1}^s u_r y_{rj}}{\sum_{i=1}^m v_i x_{ij}}$$

Modeller girdi ve çıktı yönelimli olmakla iki farklı şekilde formülize edilmiştir. Girdi yönelimli analiz modelleri, verilmiş çıktı düzeylerini korumakta ve bu yolla kullanılan girdi miktarını en aza indirmeyi hedeflemektedir. Çıktı yönelimli analizler ise eldeki girdi miktarlarını değiştirmeden, çıktıların maksimize edilmesinin araştırılması amacıyla yapılmaktadır (Cooper vd., 2011, s. 41). Girdi yönelimli CCR yöntemi ile VZA yapılırken formülün payda değeri 1'e eşitlenir. Çıktı yönelimli CCR yöntemi ile VZA yapılırken de pay değeri 1'e eşitlenir. Çalışmada G-20 ülkeleri için sağlık göstergesi ortalamaları olan 5 girdi değerine karşılık Covid-19 performansları ölüm, iyileşen ve test sayıları çıktıları ile değerlendirilmiştir. Uygulamada girdi değerleri geçmiş dönemlerin bir değerlendirmesi olduğundan dolayı güncel durum incelendiğinden çıktı yönelimli CCR modeli kullanılmıştır. Çıktı yönelimli CCR modeli ile etkinlik analizinin yapılması için doğrusal programlama modeli şu şekildedir (Cooper vd., 2011, s. 73):

Max θ_{CCR}

Kısıtlar: $\sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} - x_{i0} \leq 0$; $\sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj} - \varphi y_{r0} \geq 0$; $\lambda_j \geq 0$

Bu primal ve dual problemlerinde,

x_{ij} : j. KVB için kullanılan i. girdi değeri

y_{rj} : j. KVB tarafında üretilen r. çıktı değeri

x_{i0} : Sıfırıncı KVB için kullanılan i. girdi değeri

y_{r0} : Sıfırıncı KVB tarafında üretilen r. çıktı değeri

olarak tanımlanmaktadır. Çıktı yönelimli etkinlik skoru elde edilirken " $1/\sum_{i=1}^m v_i x_{ij}$ " olduğu için elde edilen θ değerine bağlı olarak etkinlik yorumları şu şekildedir:

$\theta = 1$ ise ve artıkların değerleri sıfırsa KVB etkindir.

$\theta > 1$ ise KVB etkin değildir.

Banker, Charnes ve Cooper'ın geliştirdiği BCC modelinde CCR modeline ek olarak konvekslik kısıtı ($\sum_{j=1}^n \lambda_j = 1$) eklenerek oluşturulur. Çıktı yönelimli BCC modeli kullanılarak etkinlik hesaplanması formülü şu şekildedir (Banker vd., 1984, s. 1090):

Max θ_{BCC}

Kısıtlar: $\sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} - x_{i0} \leq 0$; $\sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj} - \varphi y_{r0} \geq 0$; $\sum_{j=1}^n \lambda_j = 1$; $\lambda_j \geq 0$

KVB için CCR ve BCC etkinlikleri hesaplandıktan sonra ölçek etkinlikleri hesaplanmıştır.

Ölçek Etkinliği (ÖE) = $\theta_{CCR} / \theta_{BCC}$

ÖE değeri için CCR ve BCC etkinlik skorları her iki durumda da bire eşitse KVB için tam etkin oldukları söylenir.

VZA uygulamasında Süper Etkinlik skorları hesaplanarak etkin olan KVB'ler arasında en fazla etkin olanları tespit edilir (Seiford ve Thrall, 1990, s. 16). Çıktı yönelimli CCR ve BCC modeller için süper etkinlik değerleri şu şekilde hesaplanır:

Çıktı yönelimli CCR modeli Süper Etkinlik skoru:

Max ρ

Kısıtlar: $\sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} - \rho x_{i0} \leq 0$; $\sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj} - y_0 \geq 0$; $\lambda_j, \rho \geq 0$ ve $j \neq 0$

Çıktı yönelimli BCC modeli Süper Etkinlik skoru:

Max ρ

Kısıtlar: $\sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} - \rho x_{i0} \leq 0$; $\sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj} - y_0 \geq 0$; $\sum_{j=1}^n \lambda_j = 1$; $\lambda_j, \rho \geq 0$ ve $j \neq 0$

Uygulama

VZA yöntemi uygulayarak performans değerlendirilmesinde R programlama dili altında "deaR" kütüphanesi kullanılmıştır (Charnes vd., 1997, s. 332). Uygulamada girdi ve çıktı olarak kullanılan değişkenler ile R programında kullanılan modüller bu bölümde gösterilmiştir.

G-20 ülkeleri için çalışmaya dahil olan ülkeler ve kodları Tablo 1'de gösterilmiştir. G-20 ülkeleri içinde Avrupa Birliği bir ülke şeklinde yer almaktadır. Ancak çalışmada sadece ülkeler değerlendirildiğinden dolayı 19 ülke uygulamaya dahil edilmiştir.

Tablo 1. G-20 Ülkeleri

Kod	Ülke	Kod	Ülke
DEU	Almanya	IND	Hindistan
USA	Amerika Birleşik Devletleri	GBR	Birleşik Krallık
ARG	Arjantin	ITA	İtalya
AUS	Avustralya	JPN	Japonya
BRA	Brezilya	CAN	Kanada

CHN	Çin	MEX	Meksika
IDN	Endonezya	RUS	Rusya Federasyonu
FRA	Fransa	SAU	Suudi Arabistan
ZAF	Güney Afrika	TUR	Türkiye
KOR	Kore Cumhuriyeti		

Dünya Bankası veritabanı altında sağlık göstergeleri başlığı altında 250 adet değişken bulunmaktadır. 2000-2018 yılları arasında oran ile yüzde formatında yer alan, incelenen ülkelerin tamamında bulunan ve eksik veriler içermeyen 5 farklı göstergenin ortalama değerleri girdi değişkeni olarak alınmıştır. Kullanılan değişkenler ve açıklamaları Tablo 2’de gösterilmiştir. Çıktı değişkenleri değerleri ise “<https://www.worldometers.info/coronavirus/#countries>” sayfasında yer alan açık erişimli değerlerdir.

Tablo 2. Kullanılan Değişkenler ve Açıklaması

Kod	Değer	Açıklaması
G-1	max	Mevcut sağlık harcamaları (GSYİH göre %)
G-2	max	En azından temel sağlık hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun %)
G-3	max	Hastane yatakları (1.000 kişi başına)
G-4	max	Hemşireler ve ebeler (1000 kişi başına)
G-5	max	Hekimler (1000 kişi başına)
C-1	min	Milyon kişi başına ölüm oranı
C-2	max	Milyon kişi başına iyileşen oranı
C-3	max	Milyon kişi başına test oranı

Kaynak: Dünya Bankası, Sağlık Göstergeleri, (2020).

Girdi ve çıktı değişkenleri için “min” değerli olanların tersi alınarak uygulamaya uygun hale getirilmiştir. Çıktı değişkenleri; ülkelerin 15 Mayıs 2021 tarihi itibarıyla Covid-19 sonucunda meydana gelen ölüm, iyileşen ve test sayılarının milyon kişi başına oranlarıdır. Elde edilen değerler için girdi ve çıktı değişkenlerinin değerleri Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Girdi ve Çıktı Değerleri Tablosu

Ülke	G-1	G-2	G-3	G-4	G-5	C-1	C-2	C-3
DEU	10.58	99.22	0.83	1.10	0.37	0,001	38986	691451
USA	15.54	99.97	0.30	0.99	0.25	0,001	81453	1398370
ARG	8.14	91.69	0.45	0.20	0.35	0,001	64403	270696
AUS	8.45	99.99	0.40	1.07	0.31	0,028	1122	679738
BRA	8.36	81.15	0.24	0.58	0.18	0,000	65751	219617
CHN	4.42	71.48	0.35	0.15	0.15	0,310	60	111163
IDN	2.70	58.07	0.08	0.12	0.02	0,006	5786	56084
FRA	10.80	98.66	0.69	0.89	0.34	0,001	77684	1240933
ZAF	7.35	67.96	0.28	0.43	0.07	0,001	25405	184922
KOR	5.86	100.00	1.00	0.49	0.19	0,027	2364	181632
IND	3.66	39.02	0.08	0.14	0.07	0,005	14937	224903
GBR	8.14	99.12	0.32	0.64	0.25	0,001	62694	2478248
ITA	8.55	98.77	0.36	0.63	0.41	0,000	61216	1038350
JPN	9.18	99.95	1.37	1.04	0.22	0,011	4636	103182
CAN	9.83	99.57	0.30	0.98	0.22	0,002	32261	877832
MEX	5.64	83.85	0.15	0.25	0.20	0,001	14585	52490
RUS	5.09	87.13	0.90	0.83	0.40	0,001	31150	911713
SAU	4.30	99.17	0.23	0.41	0.20	0,005	11812	507779
TUR	4.78	90.83	0.25	0.25	0.16	0,002	57947	595199

Tabloda yer alan C-1 minimum değerli olduğundan dolayı (1/C-1) şeklinde elde edilen ters değerine yer verilmiştir.

VZA yapılırken özellikle paket programlar kullanıldığı görülmüştür. R programlama dili kullanılarak yapılan analiz için uygulama adımları sırasıyla gösterilerek sonraki çalışmalarda araştırmacılara yol göstermesi istenmiştir. Öncelikle "install" komutu kullanılarak kütüphane indirilmiş ve daha sonra içe aktarılmıştır.

- `install.packages("dear")`
- `library("dear")`

Uygulamada kullanılacak veriler Excel dosyasında bulunduğundan dolayı "File" sekmesinden "Import Dataset" tıklanarak "From Excel" olarak seçilmiştir. Dosya "veri" olarak adlandırıldığından dolayı uygulamaya uygun olacak şekilde veri yeniden "datavza" adında yeniden tanımlanmıştır. Modülde "ni" girdi sayısı iken "no" çıktı sayısıdır.

➤ `datavza<- read_data(veri,ni=5,no=3)`

Uygun hale gelen veri için öncelikle çıktı yönelimli CCR analizi "model_basic()" modülü ile yapılmıştır. Modülde "dmus" ülke isimlerinin yer aldığı sütun iken "rts" yöntemin belirlenmesini gösterir. Ayrıca modüle girdi ve çıktı yönelimli VZA uygulanmak istenirse girdi için "orientation = "io" " çıktı içinde "orientation = "oo" " sorguları eklenmektedir.

crs = ölçüğe göre sabit getiri (CCR)

vrs = değişken ölçüğe göre getiri (BCC)

➤ `result_crs <- model_basic(datavza, dmus=1, "orientation = "oo", rts="crs")`

Elde edilen sonuçlar Excel dosyası şeklinde çıktı alınması için "summary()" modülü kullanılmıştır. Çıktı dosyası R programında açılan çalışma dosyası içinde olacaktır.

➤ `summary(result_crs, exportExcel = TRUE, filename = NULL)`

BCC hesaplanması için uygulama modülünde sadece "rts" sorgusu "vrs" olarak değiştirilir.

➤ `result_vrs <- model_basic(datavza, dmus=1, "orientation = "oo", rts="vrs")`

➤ `summary(result_vrs, exportExcel = TRUE, filename = NULL)`

Süper etkinlik değerleri hesaplanırken BCC ve CCR için ayrı ayrı modüller ve çıktılar kullanılmıştır.

➤ `result_csupereff <- model_supereff(datavza, rts = "crs")`

➤ `result_vsupereff <- model_supereff(datavza, rts = "vrs")`

➤ `summary(result_csupereff, exportExcel = TRUE, filename = NULL)`

➤ `summary(result_vsupereff, exportExcel = TRUE, filename = NULL)`

Elde edilen çıktı dosyalarında yer alan sayfaların açıklamaları ise şunlardır:

efficiencies: Verimlilik puanlarını çıkarmak için.

slacks: Giriş ve çıkış değerlerinin artıklarını gösterir.

lambdas: Lambdaları (veya yoğunlukları) çıkarmak için.

targets: Giriş ve çıkış hedef değerlerini gösterir.

returns: Ölçüğe göre getiri türlerini gösterir.

references: Verimsiz değişkenler için referans setini çıkartır.

Bulgular

VZA ölçeğe göre sabit etki olan CCR yöntemi uygulaması sonucunda elde edilen etkinlik değeri, türü ve referans değerleri Tablo 4'te gösterilmiştir. Çıktı yönelimli CCR modeli sonucunda 6 ülke etkin iken 13 ülke etkin olmamıştır.

Tablo 4. CCR Skor, Etkinlik Değeri, Türü ve Referans Değerleri

Ülke	Skor	Etkinlik Değeri	Etkinlik Türü	BRA (4)	CHN (11)	FRA (2)	GBR (9)	TUR (9)	USA (3)
DEU	0,51	1.96	Azalan	-	-	0.91	0.09	-	-
USA	1,00	1.00	Sabit	-	-	-	-	-	1.00
ARG	1,00	1.00	Sabit	-	-	-	-	-	-
AUS	0,33	3.01	Azalan	-	0.27	-	0.81	-	-
BRA	1,00	1.00	Sabit	1.00	-	-	-	-	-
CHN	1,00	1.00	Sabit	-	1.00	-	-	-	-
IDN	0,84	1.18	Artan	0.01	0.02	-	-	0.10	-
FRA	1,00	1.00	Sabit	-	-	1.00	-	-	-
ZAF	0,97	1.03	Artan	0.17	-	-	-	0.26	-
KOR	0,16	6.17	Artan	-	0.54	-	0.43	-	-
IND	0,87	1.15	Artan	-	0.02	-	0.01	0.14	0.10
GBR	1,00	1.00	Sabit	-	-	-	1.00	-	-
ITA	0,87	1.15	Azalan	0.37	-	0.17	0.31	0.24	-
JPN	0,09	10.97	Azalan	-	0.39	-	0.22	0.22	0.30
CAN	0,52	1.92	Artan	-	0.01	-	0.46	0.05	0.38
MEX	0,39	2.56	Artan	0.28	-	-	-	0.32	-
RUS	0,70	1.44	Artan	-	-	-	0.46	0.27	-
SAU	0,40	2.48	Artan	-	0.04	-	0.51	-	-
TUR	1,00	1.00	Sabit	-	-	-	-	1.00	-

Tablo 4. incelendiğinde Brezilya, Çin, Fransa, İngiltere, Türkiye ve ABD'nin etkin olduğu görülmüştür. En fazla referans alınan ülkeler ise ilk başta Çin (11) olmak üzere İngiltere (9)

ve Türkiye’dir (9). En düşük etkinlik ise Japonya’da (0,09) belirlenmiştir. Tablo 5’te CCR yöntemine göre etkin olmayan ülkelerin artık değerleri gösterilmiştir.

Tablo 5. CCR için Değişkenlerin Artık Değerleri

Ülke	G1	G2	G3	G4	G5	C-1	C-2	C-3
DEU	0.00	0.00	0.17	0.24	0.04	0.00	0.00	0.00
AUS	0.64	0.00	0.04	0.51	0.06	0.00	47563	0.00
IDN	2.00	46.11	0.04	0.09	0.00	0.00	0.00	0.00
ZAF	4.68	30.60	0.18	0.26	0.00	0.00	0.00	0.00
KOR	0.00	19.21	0.67	0.14	0.01	0.00	12282	0.00
IND	1.26	13.51	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00
ITA	0.00	0.00	0.00	0.01	0.17	0.00	0.00	0.00
JPN	0.00	0.43	1.02	0.49	0.00	0.00	0.00	0.00
CAN	0.00	11.99	0.03	0.30	0.00	0.00	0.00	0.00
MEX	1.73	31.40	0.00	0.00	0.10	0.00	0.00	120906
RUS	0.00	16.27	0.69	0.47	0.24	0.00	0.00	0.00
SAU	0.00	46.18	0.05	0.09	0.07	0.00	2460	0.00

Tablo 5. incelendiğinde ülkelerin etkin olabilmeleri için gereken girdilerdeki fazlalık ve çıktılardaki azlık değerleri gösterilmiştir. Örneğin birinci satırda yer alan DEU kodlu Almanya’nın G3, G4 ve G5 değişkenleri için fazlalık değerleri sunulmuştur. Almanya’nın etkin olabilmesi için bin kişi başına düşen hastane yataklarını 0.169, hemşire ve ebeleri 0.240 ve hekimleri 0,038 birim daha etkin kullanılmalıdır. Diğer ülkeler için de satır değerleri incelenerek aynı yorumlar yapılabilir. Çıktılarda ise Covid 19 hastaları için milyon başına düşen iyileşen oranında Avustralya (47563), Güney Kore (12282) ve Suudi Arabistan’da (2460) artış olması gerekmektedir. Milyon kişi başına düşen test oranında ise Meksika’nın (120906) test sayılarını arttırmasına ihtiyaç vardır.

Ölçeğe göre değişken getirili BCC yöntemi ile yapılmış analiz sonucunda elde edilen etkinlik skorları, türü ve referans değerleri Tablo 6’da gösterilmiştir. Çıktı yönelimli BCC modeli sonucunda 8 ülke etkin iken 11 ülke etkin olmamıştır.

Tablo 6. BCC Etkinlik Değeri, Türü ve Referans Değerleri

Ülke	Skor	Etkinlik Değeri	Etkinlik Türü	BRA (1)	CHN (6)	FRA (3)	GBR (8)	IDN (3)	IND (1)	TUR (5)	USA (4)
DEU	0,51	1.95	Değişken	-	-	0.90	0.09	-	-	-	0.01
USA	1,00	1.00	Değişken	-	-	-	-	-	-	-	1.00
ARG	1,00	1.00	Değişken	-	-	-	-	-	-	-	-
AUS	0,36	2.77	Değişken	-	0.25	-	0.75	-	-	-	-
BRA	1,00	1.00	Değişken	1.00	-	-	-	-	-	-	-
CHN	1,00	1.00	Değişken	-	1.00	-	-	-	-	-	-
IDN	1,00	1.00	Değişken	-	-	-	-	1.00	-	-	-
FRA	1,00	1.00	Değişken	-	-	1.00	-	-	-	-	-
ZAF	1,00	1.00	Değişken	-	-	-	-	-	-	-	-
KOR	0,17	6.01	Değişken	-	0.52	-	0.42	0.06	-	-	-
IND	1,00	1.00	Değişken	-	-	-	-	-	1.00	-	-
GBR	1,00	1.00	Değişken	-	-	-	1.00	-	-	-	-
ITA	0,91	1.10	Değişken	-	-	0.22	0.14	-	-	0.46	0.19
JPN	0,10	10.21	Değişken	-	0.36	0.15	0.16	-	-	0.04	0.29
CAN	0,52	1.92	Değişken	-	0.01	-	0.55	-	-	0.37	0.07
MEX	0,42	2.38	Değişken	0.17	-	-	-	-	0.57	0.26	-
RUS	0,87	1.15	Değişken	-	-	-	0.37	0.46	-	0.17	-
SAU	0,67	1.49	Değişken	-	0.01	-	0.29	0.70	-	-	-
TUR	1,00	1.00	Değişken	-	-	-	-	-	-	1.00	-

Tablo 6 incelendiğinde Brezilya, Çin, Fransa, İngiltere, Endonezya, Hindistan, Türkiye ve ABD'nin etkin olduğu görülmüştür. En fazla referans alınan ülkeler ise ilk başta İngiltere (8), Çin(6), Türkiye (5) ve ABD (4) olmuştur. Çıktı değişkenleri sayısal olarak yüksek olsa bile oransal açıdan düşük olduğundan dolayı Hindistan ve Endonezya'nın etkin olduğu görülmüştür. En düşük etkinlik ise Japonya'da(0,098) belirlenmiştir. Tablo 7'de çıktı yönelimli BCC yöntemine göre analiz sonuçları için değişkenlerin artık değerleri gösterilmiştir.

Tablo 7. BCC için Değişkenlerin Artık Değerleri

Ülke	G1	G2	G3	G4	G5	C-1	C-2	C-3
DEU	0.00	0.63	0.18	0.24	0.04	0.00	0.00	0.00
AUS	1.25	7.82	0.07	0.56	0.08	0.00	43845	0.00
KOR	0.00	17.89	0.67	0.14	0.01	0.00	12237	0.00
ITA	0.00	3.41	0.00	0.05	0.18	0.00	0.00	0.00
JPN	0.00	11.02	0.99	0.46	0.00	0.00	0.00	0.00
CAN	2.43	3.66	0.01	0.47	0.00	0.00	0.00	0.00
MEX	0.90	24.24	0.00	0.00	0.09	0.00	0.00	196032
RUS	0.00	8.14	0.70	0.49	0.26	0.00	0.00	0.00
SAU	0.00	29.07	0.08	0.14	0.11	0.00	4573	0.00

Tablo 7 incelendiğinde ülkelerin etkin olabilmeleri için gereken girdilerdeki fazlalık ve çıktılardaki azlık değerleri gösterilmiştir. Örneğin üçüncü satırda yer alan KOR kodlu Güney Kore için G2, G3, G4 ve G5 girdi değişkenleri için fazlalık mevcut iken C-2 çıktı değişkeni için eksik olan değerler gösterilmiştir. Güney Kore'nin etkin olabilmesi en azından temel sağlık hizmeti alanların nüfusa oranında 17.890 birim, bin kişi başına düşen hastane yatakları 0.45, hemşire ve ebeleri 0.12 ile hekimleri 0.06 birim için daha etkin kullanılmalıdır. Diğer ülkeler içinde satır değerleri incelenerek aynı yorumlar yapılabilir. Çıktılarda ise Covid 19 hastaları için milyon başına düşen iyileşen oranında Avustralya (43845), Güney Kore (12237) ve Suudi Arabistan'da (45739) artış olması gerekmektedir. Milyon kişi başına düşen test oranında ise Meksika'nın (196032) test sayılarını arttırmasına ihtiyaç vardır.

Ülkeler için ölçek etkinlik değerleri Tablo 8'de gösterilmiştir. Her sütun için ortalama değerlerden yüksek olan etkinlik değerleri renkli olarak gösterilmiştir.

Tablo 8. Ölçek Etkinlik Skorları

Ülkeler	CCR	BCC	Ölçek Etkinliği Skoru
DEU	1,96	1,95	1,01
USA	1,00	1,00	1,00
ARG	1,00	1,00	1,00
AUS	3,01	2,77	1,09

BRA	1,00	1,00	1,00
CHN	1,00	1,00	1,00
IDN	1,18	1,00	1,18
FRA	1,00	1,00	1,00
ZAF	1,03	1,00	1,03
KOR	6,17	6,01	1,03
IND	1,15	1,00	1,15
GBR	1,00	1,00	1,00
ITA	1,15	1,10	1,05
JPN	10,97	10,21	1,07
CAN	1,92	1,92	1,00
MEX	2,56	2,38	1,08
RUS	1,44	1,15	1,25
SAU	2,48	1,49	1,66
TUR	1,00	1,00	1,00
Ortalama	2,21	2,05	1,08

Tablo 8 incelendiğinde CCR yöntemi sonucunda 5, BCC’de 4 ve ölçek etkinliği skorlarında 5 ülkenin ortalamanın üstünde olduğu görülmüştür. Uygulamaya konu olan ülke sayısı 19 tane olduğu dikkate alındığında sayıların az olduğu söylenebilir. ABD, Arjantin, Brezilya, Çin, Fransa, İngiltere ve Türkiye’nin ölçek etkinlik değerleri en yüksek değer olan bir olarak bulunmuştur. Diğer taraftan ölçek etkinliklerine göre Almanya, Avustralya, Endonezya, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya ve Suudi Arabistan’ın etkin olmadıkları görülmüştür.

VZA uygulamasında CCR ve BCC modelleri ile elde edilen sonuçlar kullanılarak süper etkinlik değerleri hesaplanmıştır ve Tablo 9’da gösterilmiştir. Süper etkinlik değerleri hesaplanarak etkin ülkeler arasında en fazla etkin olanlar tespit edilmiştir.

Tablo 9. CCR ve BCC için Süper Etkinlik Değerleri

Ülke	CCR	Ülke	BCC
CHN	36,98	CHN	25,93

GBR	2,74	USA	3,45
TUR	1,55	GBR	3,14
ARG	1,40	IDN	2,93
USA	1,12	ARG	2,29
BRA	1,12	IND	1,61
FRA	1,04	TUR	1,59
		FRA	1,28
		BRA	1,13
		ZAF	1,02

Tablo 9 incelendiğinde CCR ve BCC modeli için en fazla etkin olan ülke açık ara fark ile Çin olduğu görülmektedir. Türkiye ise her iki değerlendirme sonucunda da en fazla etkin olan ülkeler arasında yer almıştır. Süper etkinlik sonuçlarına göre iki değerlendirme içinde Avustralya, Güney Kore ve Japonya sonra sıralarda yer almıştır.

Tartışma ve Sonuç

Dünya nüfusunun 2/3'ünü temsil eden G-20 ülkelerinin 2000-2018 yıllarındaki sağlık göstergeleri ortalamaları kullanılarak Covid 19 performansları VZA ile değerlendirilmiştir. Çalışmada girdi değişkenleri; mevcut sağlık harcamaları (GSYİH göre %), en azından temel sağlık hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun %), hastane yatakları (1.000 kişi başına), hemşireler ve ebeler (1000 kişi başına), hekimler (1000 kişi başına) iken çıktı değişkenleri; milyon kişi başına ölüm, iyileşen ve test oranları kullanılmıştır. Etkinlik analizi için çıktı yönelimli CCR ve BCC yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen CCR ve BCC değerleri ile etkinlik ölçek skorları ve süper etkinlik değerleri hesaplanmıştır.

Çıktı yönelimli CCR modeli sonuçları incelendiğinde Brezilya, Çin, Fransa, İngiltere, Türkiye ve ABD'nin etkin olduğu görülmüştür. Çıktı yönelimli BCC modeli sonuçları incelendiğinde CCR modelini sonuçlarına ek olarak Endonezya ve Hindistan'ın eklendiği görülmüştür. Her iki model içinde etkin olan 6 ülkenin ortak özellikleri incelenmiştir. Buna göre ortalamalar incelendiğinde girdi değişkenleri için 6 ülkenin 4'ünde G-1: mevcut sağlık harcamaları (GSYİH göre %) ve 3'ünde G-4: hemşireler ve ebeler (1000 kişi başına) ile G-5: hekimler (1000 kişi başına) değerlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Çıktılar için incelendiğinde 6 ülkenin 3'ünde C-2: milyon kişi başına iyileşen oranı ve C-3: milyon kişi başına test oranlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Etkin olmayan ülkeler için mevcut sağlık harcamalarını yükseltmeleri ile hemşire, ebe ve hekim sayılarının etkin olarak kullanılması gerektiği söylenebilir. Ayrıca hastalığın ilerlemeden önce teşhis edilebilmesi için gerekli test sayılarının artırılması iyileşenlerin sayılarının da yükselmesine neden olacaktır.

Uygulamalar sonucunda CCR ve BCC modelleri için etkin olmayan ülkelerin referans alabileceği ülkelerin Çin, İngiltere, Türkiye ve ABD olduğu tespit edilmiştir. Özellikle süper etkinlik değerleri incelendiğinde Çin diğer ülkelerin önüne geçmektedir. Virüsün çıkış ve yayıldığı nokta olan Çin'in performans değerlendirmesinde etkin olarak çıkması geçmiş dönem sağlık sistemi ve toplumsal alanda yaptığı yatırım ve gelişmelerin sonucudur. Süper etkinlik sonuçlarına göre iki değerlendirme içinde Avustralya, Güney Kore ve Japonya son sıralarda yer almıştır.

Benzer çalışmalar incelendiğinde Selamzade ve Özdemir (2020) çalışması için OECD ülkelerinin etkinlikleri araştırılmıştır. Sonuçlar karşılaştırıldığında ortak olan ülkeler için Türkiye etkin olarak bulunmuştur. Etkin olmayan ülkeler için önerilen iyileştirmeler ise birbirine yakın sonuçlar verdiği gözlenmiştir. Çalışmanın yapıldığı tarih ve salgının yayılma durumu ile değişkenler göz önüne alındığında var olan farklılıkların normal olduğu görülmüştür.

Sonraki araştırmalar için girdi ve çıktı değişkenleri değiştirilerek farklı yöntemler ile ülkelerin performansları değerlendirilebilir. Özellikle salgının bitiminde kesin değerlere ulaşılabileninden dolayı elde edilen sonuçlarda değişiklik görülebilir. Ancak özellikle girdi değişkenleri için sağlık hizmetlerinin alt yapısı ve bu alandaki yatırımların her dönemde ülkelerin performansında belirleyici rol alacağı açıktır.

“Covid 19 Pandemisinde Sağlık Sistemi Gelişmelerinin Etkinliğinin Ölçülmesi: G-20 Üzerine Bir İnceleme” Başlıklı Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

Bilgilendirme	Çalışma herhangi bir bildiri veya tez benzeri çalışmadan üretim değildir.
Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Çalışmayı şahsım Ahmet SEL olarak tek başıma hazırladığımı beyan ederim.
Teşekkür	Çalışmada teşekkür gerektiren bir durum bulunmamaktadır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Çalışmada etik kurul onayı gerekmemektedir.

Kaynakça

- Arslan, İ. (2020). Küresel Bir Tehdit (COVID-19 Salgını) ve Değişime Yolculuk. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 1-36.
- Banker, R. D., Charnes, A., & Cooper, W. W. (1984). Some Models For Estimating Technical And Scale Inefficiencies in Data Envelopment Analysis. *Management Science*, 30(9), 1078-1092.
- BOZ C. & ÖNDER, E. (2017). OECD Ülkelerinin Sağlık Sistemi Performanslarının Değerlendirilmesi. *Sosyal Güvence*, (11), 24-61.
- Charnes, A., Cooper, W. W., & Rhodes, E. (1978). Measuring The Efficiency Of Decision Making Units. *European journal of operational research*, 2(6), 429-444.
- Charnes, A., Cooper, W., Lewin, A. Y., & Seiford, L. M. (1997). Data Envelopment Analysis Theory, Methodology And Applications. *Journal of the Operational Research society*, 48(3), 332-333.
- Cooper, W. W., Seiford, L. M., & Zhu, J. (2011). Data Envelopment Analysis: History, Models, And Interpretations. In *Handbook On Data Envelopment Analysis* (pp. 1-39). Springer, Boston, MA.
- Hadad, S., Hadad, Y., & Simon-Tuval, T. (2013). Determinants Of Healthcare System's Efficiency in OECD Countries. *The European Journal Of Health Economics*, 14(2), 253-265.
- Kocaman, A. M., Mutlu, M., Bayraktar, D. & Araz, Ö. M., (2012). OECD Ülkelerinin Sağlık Sistemlerinin Etkinlik Analizi. *Endüstri Mühendisliği Dergisi*, 23(4), 14-31.
- Konca, M., & Demirci, Ş. (2019). G20 Ülkeleri ve Türkiye'nin Sağlık Sistemi Performansı: Yıllara Göre Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 175-181.
- Konca, M., Gözlü, M., & Çakmak, C. (2019). G-20 Ülkelerinin Sağlık Harcamaları Yönünden Etkinliğinin Değerlendirilmesi. *Verimlilik Dergisi*, 2019/2, 119-141
- Murray, C. J., & Frenk, J. (2000). A Framework For Assessing The Performance Of Health Systems. *Bulletin Of The World Health Organization*, 78, 717-731.
- Özden, Ü. (2008). Veri Zarflama Analizi (VZA) İle Türkiye'deki Vakıf Üniversitelerinin Etkinliğinin Ölçülmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 37(2), 167-185.
- Samut, P. K., & Cafri, R. (2016). Analysis Of The Efficiency Determinants Of Health Systems in OECD Countries by DEA and Panel Tobit. *Social Indicators Research*, 129(1), 113-132.
- Selamzade, F., & Özdemir, Y. (2020). COVID-19a Karşı OECD Ülkelerinin Etkinliğinin VZA ile Değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 977-991.

- Shirouyehzad, H., Jouzdani, J., & Khodadadi Karimvand, M. (2020). Fight Against COVID-19: A Global Efficiency Evaluation Based On Contagion Control And Medical Treatment. *Journal of Applied Research on Industrial Engineering*, 7(2), 109-120.
- Şahinbaş, F., Konca, M. & Yetim, B. (2019). OECD Ülkelerinde Sağlık Hizmetleri Etkinliğinin Değerlendirilmesi. 3. *Uluslararası 13.Ulusal Sağlık ve Hastane İdaresi Kongresi*. 366-372.
- Teleş, M., Çakmak, C., & Konca, M. (2018). Avrupa Birliği Döngüsündeki Ülkelerin Sağlık Sistemleri Performanslarının Karşılaştırılması. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(3), 811-835.
- Temür, Y. & Bakırcı, F. (2008). Türkiye’de Sağlık Kurumlarının Performans Analizi: Bir Vza Uygulaması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 262.
- Türk Tabipler Birliği, (2020). Covid-19 Pandemisi İki Aylık Değerlendirme Raporu. *Retrieved on, 22, 2020*.
- World Health Organization (WHO). (2000). *The World Health Report 2000: Health Systems: Improving Performance*. World Health Organization. Switzerland-Geneva: WHO Publication.
- Yeşilyurt, Ö., & Salamov, F. (2017). Türk Devletleri Sağlık Sistemlerinde Etkinliğin Ve Etkinliğe Etki Eden Faktörlerin Süper Etkinlik Ve TOBIT Modelleriyle Değerlendirilmesi. In *III. IBANESS Congress Series-Edirne/Turkey* (pp. 852-863).

Measuring the Efficiency of Health System Developments in the Covid 19 Pandemic: A Study on the G-20

Ahmet SEL

Extended Abstract

In addition to economic, social, and cultural factors, the structure of health systems is now used as an important criterion in determining a country's level of development and socioeconomic development (Temür & Bakirci, 2008, p.262). The structure of health services determines the main foundation of social progress and development. It is easier for societies whose individuals grow up healthy in every way to keep up with the times in the fields of education and technology. Countries that produce and develop technology in the field of health are seen to have high competencies in other areas as well.

On December 31, 2019, the Covid 19 disease was discovered for the first time in Wuhan, China. While previous types of the corona virus caused people to catch a cold, it was discovered that they caused severe discomfort in this epidemic. The virus causes pneumonia that is resistant to treatment, particularly in patients; it has been determined that it is a new species known as SARS-CoV-2. It has been determined that the virus, which cannot be determined from which animal it is transmitted, is quickly transmitted from person to person. The World Health Organization declared a global epidemic on March 11, 2020, due to an increase in pandemic rates and an inability to prevent contamination.

While the rapid spread of the Covid 19 epidemic affected all countries, it created difficult conditions for those that were unprepared for the pandemic. Managers switched to full closure when mask and distance measures were insufficient, fearing that their health systems were insufficient. During this process, it has been discovered that not only the countries' health systems, but also their economic and social development levels, are effective in pandemic management. In this regard, health indicators included in the World Bank database provide a wide range for evaluating countries' health systems. The effectiveness of health systems in the Covid 19 pandemic process was investigated using past health indicators from G-20 countries, including Turkey.

In this study, Covid 19 performance was evaluated using G-20 country averages of health indicators from 2000 to 2018. In practice, the G-20 countries are chosen because the G-20, which represents approximately 85 percent of the world economy, 75 percent of its trade, and two-thirds of its population, is an international with its inclusive structure that brings together developed and emerging economies from different continents on the same

platform. It manifests itself as an entity with a rising economic profile (Ministry of Foreign Affairs, 2020). Current healthcare spending (percentage of GDP), people receiving at least primary health care (percentage of population), hospital beds (per 1,000 inhabitants), nurses and midwives (per 1,000 inhabitants), physicians (per 1,000 inhabitants), and output deaths per million inhabitants rate, recovery rate per million people, and test rate per million people were used as inputs in the study. For efficiency analysis, output-oriented Charnes, Cooper, Rhodes (CCR) and variable scale Banker, Charnes, Cooper (BCC) methods were used. With the obtained CCR and BCC values, efficiency scale scores and super efficiency values were calculated. In the final section, suggestions for improving inefficient countries are made. In the final section, suggestions for improving inefficient countries are presented.

DEA is one of the most effective methods for evaluating performance. It takes one of two approaches: fixed return to scale (CCR) or variable return to scale (VRS) (BCC). The CCR model examines the increase in output caused by increases in inputs. The BCC model investigates the more or less increase in output that may occur as a result of an increase in inputs. Furthermore, according to the type of orientation, both approaches have sub-sections called input, output, and non-oriented.

Despite the fact that the European Union is a member of the G-20, 19 countries have been included in the application since the countries are being evaluated. The World Bank database contains 250 variables categorized as health indicators. As input variables, the average values of five different indicators in ratio and percentage format between 2000 and 2018 that did not contain missing data were used.

When the output-oriented CCR model results are examined, Brazil, China, France, England, Turkey, and America are found to be effective. When the output oriented BCC model results were examined, it was discovered that Indonesia and India had been added to the CCR model results. The similarities and differences between six countries that participate in both models have been investigated. As a result, when averages for input variables are examined, G-1 values were found to be high in four of six countries: current health expenditures (percentage of GDP), G-4: nurses and midwives (per 1000 people), and G-5: physicians (per 1000 people). When outputs were examined, it was discovered that C-2: recovery rate per million people and C-3: test rates per million people were both high in three of six countries. It is possible to argue that the number of nurses, midwives, and physicians should be increased by increasing current health expenditures for inefficient countries. Furthermore, increasing the number of tests that result in early disease diagnosis will result in an increase in the number of people who recover. As a result of the applications, countries that are ineffective for CCR and BCC models include China, England, Turkey, and the United States. China outperforms other countries, particularly when super efficiency values are considered. The effective emergence of China, the origin and spread of the virus, in performance evaluation is the result of previous investments and developments in the health system and social field.

Donetsk Remains Under Duress: The Occupation Of Eastern Ukraine

Süreyya Yiğit¹

Abstract

Article Type

Research Article

Application Date

2021-06-04

Acceptance Date

2021-08-05

DOI

10.53306/klujfeas.948044

In the context of an emergent multipolar international system, there is consensus regarding the decline in US hegemony. The period of unipolarity that characterized the immediate decade of the post-cold war is transitioning to one whereby the repositioning of States at the regional and global level is possible. The Russian periphery is the confrontation scene that demonstrates the disputes of interests between the Russian Federation and the western alliance represented by the United States and the European Union. As the leader of NATO, the US has reaffirmed its interests in this vital region that constitutes the post-Soviet space, opposing the re-establishment of Russian hegemony in the Eurasian sphere and encouraging democratic forms of governance. In this sense, Ukraine has become the centre of a geopolitical struggle between pro-European democratic expansionism and Russian attempts to keep a key actor in the authoritarian geostrategic setting of the region under its sphere of influence. This article aims to investigate the territorial dynamics of the conflict in Ukraine within the framework of geopolitical tensions and conflicts of interests between rival power blocs.

Key words: ukraine, geopolitics, donetsk, russia, multipolarity

¹ Professor Dr., School of Politics and Diplomacy, New Vision University, syigit@newvision.ge, ORCID: 0000-0002-8025-5147

Donetsk Hala Baskı Altında: Doğu Ukrayna'nın İşgali

Süreyya Yiğit²

Öz

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi

04.06.2021

Kabul Tarihi

05.08.2021

DOI

10.53306/klujfeas.948044

Ortaya çıkmaya başlayan çok kutuplu uluslararası bir sistem bağlamında ABD hegemonyasındaki düşüşle ilgili bir fikir birliğinin olduğu müşahede edilmektedir. Soğuk savaş sonrasında ilk on yılını karakterize eden tek kutupluluk dönemi, devletlerin bölgesel ve küresel düzeyde yeniden konumlandırılmasının mümkün olduğu bir döneme geçiyor. Rusya çevresi, Rusya Federasyonu ile Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği tarafından temsil edilen Batı ittifakı arasındaki çıkar çatışmalarını gösteren bir çatışma sahnesi haline gelmiştir. Bu anlamda Ukrayna, Avrupa yanlısı demokratik yayılcılık ile Rusya'nın bölgenin jeostratejik otoriter düzeninde kilit bir aktör olarak tutmaya yönelik girişimleri arasındaki jeopolitik mücadelenin merkezi haline geldi. NATO lideri olarak ABD, Sovyet sonrası alanı oluşturan bu hayati bölgedeki çıkarlarını yeniden teyit etti, Avrasya alanında Rus hegemonyasının yeniden kurulmasına karşı çıktı ve demokratik yönetim biçimlerini teşvik etti. Bu makalenin amacı, rakip güç blokları arasındaki jeopolitik gerilimler ve çıkar çatışmaları çerçevesinde Ukrayna'daki çatışmanın bölgesel dinamiklerini incelemektir.

Anahtar sözcükler: Ukrayna, jeopolitik, Donetsk, Rusya, çokkutupluluk

² Profesör Dr., School of Politics and Diplomacy, New Vision Üniversitesi, syigit@newvision.ge, ORCID: 0000-0002-8025-5147

Introduction

The international community continues to witness the occupation of large parts of the Ukrainian territory in the summer of 2021. This long-standing situation can be seen through the lens of tensions and clashes of interests between rival power blocs. Although one can highlight 2013 as the beginning of political tensions in Ukraine, an armed confrontation with diffuse and complex characteristics did precede this time. The conflict in Ukraine, which has witnessed the annexation of Crimea as part of the Russian Federation and the self-proclaimed People's Republics of Donetsk and Lugansk, can be viewed within the context of a struggle for power and interests among the existing and potential contemporary hegemonic powers (Zadorozhny & Korotkyi, 2015, s. 8-18).

The 2008 global financial crisis started a chain of developments that have consolidated a change of course in international relations, characterized by stagnation and the relative decline of the United States (U.S.) and the European Union (EU), the consolidation of China as a new global economic power and the resurgence of Russia on the world geopolitical scene, determined to recreate a sphere of influence as reflected in its greater presence in a region located between Eastern Europe and Central-Eastern Asia (Lukin, 2017). In this sense, geopolitical relations worldwide are transforming, in the context of the strong presence of the BRICS bloc in the international arena, led by China, and supported by Russia. Likewise, the eastern enlargements of the EU and NATO to effectively enclose, or one could even argue to contain, Russia economically and geopolitically contributed to the cooling of ties and the increase in differences between the unipolar power and the aspiring hegemonic powers (Lavrov, 2007; Tsygankov, 2013, s. 179-188).

In the academic world, although with its discrepancies in terms of approaches in social sciences, there are suggestions that a new stage in international political relations has been reached (Kaplan, 2002; Trenin, 2014). This has been termed as a "new Cold War" within the framework of Multipolarism, understood as a scenario characterized by a greater balance in the distribution of power between States, the greater geopolitical presence of the so-called G-20 and the BRICS, as well as the strengthening of global political institutions (Hahn, 2018). The situation in Ukraine can be portrayed in this new geopolitical context, of indirect warlike confrontations between the powers and power blocs. These clashes, not always warlike, also include the typical elements of soft power as the persuasiveness and the imposition of certain conditions and rules for part of the powers (Nye, 2017, s. 1-3).

Geopolitics does provide us with theoretical and epistemological elements that make it possible to approach the understanding of current conflicts in terms of the relationships between the power(s) exercised by different actors - the most important of which remain the nation-states, although they are not the only ones - and the geographical space and its approaches through the concepts of territories and territorialities. This relationship implies understanding that power at the level of international relations is fragmented, although unevenly and unbalanced, in various social and institutional actors (Hoffmann, 1995, s. 212-241). One must recall that these actors are not only states or the world organization that brings them together such as the UN, but also economic agents such as large multinational

corporations, regional integration blocs such as the EU, military alliances - NATO, the group of emerging powers - BRICS, territorialized groups such as separatist sectors, amongst other actors.

The current rivalries not only involve state entities but also new actors, constituted by groups and movements of regional scope that go beyond the borders of states. In such a way, these processes express a greater complexity in the global system of alliances since one must incorporate the political, economic, ethnic, religious and cultural dimensions to the geopolitical factor of international relations (Fuller, 2018). Therefore, this multiplicity and diversity of variables unleash great uncertainty on the world geopolitical stage, two decades into the 21st century.

Geopolitics and Emerging Multipolarity

The concept of geopolitics, in its classical sense, and as such coined in 1900 by Kjellen, has little to do with contemporary geopolitics endorsed by those who carry out their research under the theoretical, methodological and epistemological perspectives of a new paradigm (Rivarola Puntigliano, 2017, s. 478-494). Although it must be recognized that various approaches to what one terms geopolitics as a discipline coexist. Its resurgence in the 1970s has given way to new methods and theories, where one can conceive of geopolitics as a field of problematization that has largely overcome deterministic visions that conceptually brought it closer to positivist geography at the beginning of the 20th century (Tuathail, 1998, s. 1-14). The purpose of this study is not to retrace the conceptual and epistemological genealogy of geopolitics, but rather to present some interpretive elements that provide us with tools to address the conflict in Ukraine within the framework of an evolving process of multipolarity in international relations.

Waltz declared that "in the light of structural theory, unipolarity appears as the least durable of international configurations. This is so for two main reasons. One is that dominant powers take on too many tasks beyond their own borders, thus weakening themselves in the long run....The other reason for the short duration of unipolarity is that even if a dominant power behaves with moderation, restraint and forbearance, weaker states will worry about its future behaviour" (Waltz, 2000).

In a global context marked by the complexity of international relations and globalization, with an increasing incidence of global financial capital in political and economic decision-making, the world is heading towards a state of affairs characterized by the transition from unipolarity towards either bipolarity or multipolarity (Muzaffar et al., 2017, s. 49-61). Under such a scenario, the Russian Federation has gained prominence in recent years beyond the events in Ukraine, based on greater visibility of Putin's Russia in international affairs. It is a truism that the dissolution of the USSR for Russian nationalism was very strong. In 2005 President Putin identified it as "the greatest geopolitical catastrophe of the century" (Hill, 2013). The Russian Federation identifying itself as the natural successor to the whole of the USSR had lost almost five and a half million square kilometres of territory from the creation of 15 independent republics, millions of Russian-speaking inhabitants who were left outside

its borders and with a GDP which was halved, plunging into a deep economic, political and social crisis.

Under these circumstances, one of the major concerns of President Putin was levied at the enlargements of the EU and NATO towards the east, in an attempt by the US and Europe to prevent the resurgence of Russia as an aspiring hegemonic actor geopolitically preponderant in Eurasian affairs (Reiter, 2001, s. 41-67). Moscow regarded western involvement as a fact in the "colour revolutions" which took place in Georgia in 2003 and Ukraine in 2004 (Ambrosio,

2007, s. 232-252). This expansion was forcefully halted in 2008 through the aggressive policy of Moscow on Georgian territory fearing it would join NATO (Breslauer, 2009, s. 370-376). This successful attempt by Russia to prevent the Atlanticist advance over what is considered to be its sphere of influence was accompanied by calls to demand peoples of Russian origin in Eastern Ukraine to be reunited, by exerting forceful measures such as the temporary cut off of the supply of natural gas to Ukraine (Mankoff, 2014, s. 60).

New Cold War - Ukraine

A new world geopolitical order, characterized at first by unipolarity which followed the breakdown of bipolarity at the end of the Cold War, was progressively consolidated at the beginning of this new century (Krauthammer, 2002, s. 5-18). The post-Soviet states, such as Ukraine, have not been able to locate themselves in a stable system that continues to veer towards either a 'Common European Home' idea or of a nostalgic return to Russian polar power (Gorbachev, 1989). It is for this reason, that the expressions of a "new cold war" or a "hot peace" refer to growing complexity in international geopolitical relations that are difficult to unravel due to the manifestation of various political and economic interests (McFaul, 2018).

Ukraine which declared its independence in 1991 was part of the 15 republics which constituted the USSR. Although it had brief periods as an independent entity throughout its history, and endured attacks and made alliances with its neighbours, it underwent a strong process of "Russification" during the Tsarist empire. During the twentieth century, more precisely in 1954, the Crimean peninsula was incorporated into the Ukrainian Soviet Socialist Republic, although this decision taken by Krushchev did not have great significance since the entire territory was under the control of the USSR (Marples & Duke, 1995, s. 261-289).

It is precisely such vicissitudes that make Ukraine such a diverse country, with important ethnic components, among which the Russian and Tatar populations stand out, alongside various minority ethnic groups that by themselves do not amount to 1% of the population (Home Office-U.K., 2019). Historically, the territory under Kiev's rule was notoriously nationalistic in the western part, on the right basin of the Dnieper River. In contrast, the eastern pro-Russian regions of Donetsk and Luhansk, richer than the rest of the country and with strong ties to Russia, have a predominantly Russian-speaking population, as in Crimea, where Russian-speaking inhabitants form the majority (Kulyk, 2019, s. 156-178).

Despite the homogenization that the Soviet period had imposed, and the efforts to impose the Ukrainian language since independence, a duality in the use of languages did remain.

From a political perspective, post-Soviet Ukraine went through periods of crisis and alternations. In the decade between 1994 and 2004, Leonid Kuchma presided over the country, whose government ended in the Orange Revolution that brought pro-Western leader Viktor Yushchenko to power, who ruled until 2010 (Yigit, 2011a). In that year, the victor of the presidential election was the pro-Russian Victor Yanukovich. Yulia Timoshenko the loser of that election had emerged as prime minister twice during the Yushchenko government and her policies were close to the positions espoused by the EU and NATO. An active participant in the Orange Revolution of 2004, she was detained between 2011 and 2014, when she was released, following the resignation of President Yanukovich and his departure to Russia, after the Euromaidan protests (Yigit, 2011b).

These extreme political upheavals after independence, a domestic bipolarity in terms of approach and affiliation could be seen in successive presidents. They oscillated between the pro-western electors in favour of a rapprochement and closer relations with the European Union and the Atlantic Alliance alongside the pro-Russian stance which advocated much warmer relations with Moscow.

The Ukrainian situation captured the attention of the world through the demonstrations that took place in November 2013 when protests began in Kiev's Independence Square (Maidan) over the suspension of the signing of the DCFTA between Ukraine and the EU (Shirmammadov, 2015). This agreement had been signed in March 2013 but a series of delays by Yanukovich caused the failure to ratify it and started the protests. Ukraine was enduring a deep economic crisis that manifested itself in poor economic growth, a deficit in its balance of payments and high unemployment. Russia provided massive financial support for the Yanukovich government to offset any pro-European promises. Meanwhile, the demonstrations in Kiev had a marked pro-European character, hence the term Euromaidan (Diuk, 2014, s. 9-16). The pro-western sections of society managed to defend their interests, which resulted in President Yanukovich leaving power and going into exile in Russia, which identified the situation as a coup d'état.

Russia was willing to provide discounts on energy products such as gas and oil as well as loans to smoothly run the Ukrainian economy, but there was a geopolitical element in play. Russia was seeking to consolidate its periphery and reconstruct a post-Soviet space, primarily by focusing on expanding the Eurasian Economic Union idea (Yigit, 2013). The elections held in May 2014 crowned Poroshenko as president and his government faced a severe confrontation with Russia, enduring the loss of Crimea as well as economic difficulties. In such a development neither Russia nor the Western alliance was prepared for the escalation of the crisis. The West did not foresee Russia's annexation of Crimea and Russian President Putin did not anticipate the coup against the Yanukovich government. Ukraine suddenly became as Brzezinski had forecast, one of the five geopolitical pivots of Eurasia (Tierney, 2016; Brzezinski, 1997).

The Conflict In Eastern Ukraine

The current conflict that continues unabated in eastern Ukraine acquires relevance at the international level due to the strong interests shown by global powers in such a vital region.

Therefore, in this conflict, it is not only internal variables that must be calculated but also a series of interrelated external factors which make it a confrontation with strong global geopolitical implications. The annexation of Crimea by Russia, following a referendum which has not been recognised by the international community in March 2014, and subsequent clashes in eastern Ukraine, specifically in the Luhansk and Donetsk provinces, were the most prominent developments that followed a series of events developed in the preceding year (Biersack & O'lear, 2014, s. 247-269).

Euromaidan reflected the rejection of a sector of Ukrainian society to the non-ratification of Ukraine's free trade and association agreements with the EU. In return, the Russian-speaking populations of eastern Ukraine began to demonstrate before the deposition of President Yanukovich, a circumstance that aggravated the situation until the subsequent armed conflicts (Portnov, 2016). As a result, thousands of deaths were reported, a million people displaced from their homes and hundreds of thousands seeking asylum in neighbouring countries, mainly in Russia, in a civil confrontation that shows no signs of ending in the short term.

The pro-Russian demonstrations in eastern Ukraine, consisting of Russophile communities, ethnic Russian populations and those of Russian-speaking Ukrainians, continued to deepen. The new pro-European government in Kiev was ignored by these electors, which unleashed a series of revolts, including those in the Crimean peninsula. The corollary of the protests was the so-called referendum in March 2014 in which 97% of Crimeans voted to change the political status of the peninsula (Podolian, 2015, s. 111-128). As a result, the Republic of Crimea was proclaimed, which days later was annexed as an autonomous republic, which has not been recognised by the international community including the UN (Koelle, 2018; Baar & Baarová, 2017, s. 267-303).

Although the situation of political crisis unleashed in Ukraine began to worry neighbouring countries, the EU and the world's major powers such as the United States and China, this strategic geopolitical move by Russia took the entire world by surprise due to its unforeseen nature and its unforeseeable consequences (Sakwa, 2014). The territorial partition of Ukraine, with the separation of Crimea and its annexation to the Russian Federation, opened a new stage, the tip of the iceberg of a new era of tensions and conflicts in international relations and changes in the world geopolitical order, the expression of which on the European continent today is Ukraine and armed conflict perpetrated and supported by Russia that is raging in its eastern territories.

Russia took advantage of the change in the centre of gravity of US strategy, with Washington pursuing a pivot to Asia approach. The events that occurred in April 2014, approximately one month after the division of the peninsula, were characterized by the start of fighting in the Donbas region (Wilson, 2016, s. 631-652). This area has outstanding economic potential, which had already been developed during the Tsarist era, due to

possessing natural resources such as coal and iron. Historically the steel industry has been dominant in the region establishing two important industrial centres: Donetsk considered the city of steel and Lugansk, associated with railway equipment.

The provinces where the greatest confrontations took place were Donetsk and Lugansk, located in the extreme east of Ukraine. After the fall of Yanukovich in late February the residents of Donetsk and Luhansk, who had been politically dormant throughout the EuroMaidan demonstrations whose total electoral support for the Russian Bloc attracted less than 1% of the vote in 2012 elections held in Donetsk, began to organise a series of escalating demonstrations (Wilson, 2014). After the incorporation of Crimea, local activists of formerly marginal pro-Russian organizations in Donbas gained in popularity (Giuliano, 2018, s. 158-178). Only a year ago these groups were quite passive restricting their activities to publishing brochures, they became far more active taking advantage of the opening provided by the annexation of Crimea.

Activists used force to seize government buildings in April and the armed conflict spiralled when armed separatist factions supported by Russian paramilitaries clashed with the Ukrainian armed forces, declaring themselves the leaders of the self-styled People's Republic of Donetsk (DNR) and People's Republic of Luhansk (LNR), which was not recognised by the international community. They acted fast in adopting declarations of sovereignty and in May, held referenda on state sovereignty. Neither the DPR nor the LPR passed the test for lawfulness as their proclamations were accompanied by numerous violations of the principles of international law, as well as the national legislation of Ukraine (Korotkyi & Hendel, 2018, s. 145-170). Such a move rekindled the historical origins of Pan-Russianism by references to Novorussia (Matsuzato, 2017, s. 175-201; Mykhailenko & Cheremisin, 2020, s. 36-45).

Western and Russian Actions

Based on these circumstances, the EU condemned the annexation of Crimea by Russia and the separatist movements in the east, which led to the establishment of economic sanctions on Russia (Grant, 2015, s. 68-95). For its part, the Obama administration, accompanied the economic sanctions with a policy to exclude Russia from the G-8 (Matera, 2017). A serious incident increased uncertainties further in the region in July 2014, when a Malaysian civilian plane was shot down over the Donetsk region, killing its 298 occupants, allegedly by a missile fired from an area under rebel control (Golovchenko et al., 2018, s. 975-994). In the face of tragedy and international commotion, both warring parties accused each other of shooting down the aircraft.

In September of that year, after international action and pressure to reach a compromise, a ceasefire agreement was able to be signed, which was later violated - known as the Minsk Protocol, because it was signed in the Belarusian capital (Kostanyan & Meister, 2016). Later, at the beginning of the following year, a new agreement known as Minsk II would be signed (Åtland, 2020, s. 122-139). This agreement, signed by Russia, Ukraine and the self-proclaimed republics provided for the establishment of a ceasefire, the maintenance of the

territorial integrity of Ukraine - although Crimea was not mentioned - and constitutional reform whose main commitment would be to decentralization.

NATO's concern was clearly manifested at the Cardiff Summit held in September 2014, where a strong condemnation of Russia was made for its illegal military intervention in Ukraine, for the annexation of Crimea, for the violence and insecurity generated in the region that threatened the rules of world order and Euro-Atlantic security, as well as possessing long-term effects on the stability of the Black Sea region (Studemeyer, 2019, s. 787-810). In this sense, the general perception was of a need to expand NATO's influence in Central and Eastern Europe, among other regions, as well as to have a stronger and more consolidated U.S and Europe providing security in the Euro-Atlantic region.

In response, Putin signed in December 2014 a new military doctrine, which considered the advance of NATO and the deployment in Europe of the United States anti-missile system as one of the main dangers to Russian national security (Putin, 2014). Despite the new challenges involving the geostrategic changes in Russia's environment due to both the strengthening of the Atlantic Alliance and the loss of former allies such as Ukraine, the doctrine did not include the possibility of a preventive nuclear attack and only contemplated the use of atomic weapons as a response.

Facing a successful fait accompli by Russia in Ukraine, the United States had to decide about intervention in the conflict in Ukraine. Washington desisted from the use of force - as NATO had acted, intervening in Libya 2011 or Syria - to cooperate with the EU primarily engaging in diplomatic offensives and pursuing economic sanctions to weaken the Russian economy (Buckley, 2012, s. 81-104). President Obama viewed Ukraine similar to Georgia as being part of Russia's vital interests, accepting the argument that Moscow had an advantage in that area and that, therefore, the best option for the United States was to reach progressive accommodations by means other than the use or threat of force. President Putin knew that the US would never engage militarily for Ukraine as it was not a NATO member covered by Article 5, and President Obama knew that Russia would not cross certain limits. Europe had already adopted a very prudent attitude towards Kiev, expressly renouncing measures to attract Ukraine towards a European sphere of influence - perhaps within a revamped ENP, ruling out future membership in the EU, or getting involved in providing guarantees for its territorial integrity.

Seven years after the start of the protests, sporadic fighting is continuing in the Donbas region despite the 29th ceasefire coming into force in July 2020, with Ukrainian forces still suffering from combat deaths in November 2020 (Ukrinform.net, 2020). The deterioration and destruction of infrastructure is one aspect of the conflict in Donetsk and Luhansk but it is the civilian population that becomes, as in any warring conflict, the most vulnerable sector, with more than 10,000 deaths, thousands of displaced people so far as refugees (A'Beckett, 2020). These cities in the east of the country have become spaces to be conquered in the framework of the struggle between government forces and pro-Russian militias. Luhansk, Sloviansk, the port cities of Mariupol and Novoazovsk especially Donetsk were some of the main battlefronts with a vehement struggle to ensure control of relevant key infrastructure such as the airport (Fox, 2019).

The Russian periphery, therefore, has become the scene of confrontations that demonstrate the disputes of interests between Russia and the western alliance represented by the United States and the EU. In this sense, Ukraine became the centre of a geopolitical struggle between western support for strengthening democratic government and Russian attempts to keep a key actor firmly within its sphere of influence (O'Loughlin et al., 2017, s. 124-144).

Conclusion

The conflict in Ukraine is currently characterized by long processes of detente and, at times, violent clashes and escalations. In general terms, it should be noted that most current conflicts have an international dimension linked to elements such as population displacement due to violence, arms and resource trafficking, the support of neighbouring countries for one of the parties in dispute, or the participation of foreign paramilitary fighters. In the case of the crisis in Ukraine, its consequences are the increase in tensions between Russia and the West, whose relations have soured to the lowest levels of trust and understanding since the end of the Cold War. Unfortunately, violence continues to manifest itself sporadically. Despite the ceasefire agreement signed in 2015 and the negotiations carried out by the Trilateral Contact Group - OSCE, Russia and Ukraine - fighting continued between forces in the east of the country, which included separatists and government forces (Shumilov, 2015).

With high rates of fatalities, both among the fighting forces and among the civilian population, rising poverty and unemployment, coupled with astronomical food prices, have disrupted the lives of millions of people (Amnesty International, 2018). Also, cases of sexual violence were documented in the context of the conflict, fundamentally carried out against women detained by paramilitary groups. Although there has been a decrease in violence and fighting in the last few years, as a consequence of the fatalities and the number of displaced persons, no progress has been demonstrated in negotiations towards a peaceful settlement, and the threat of violence remains. Finally, in terms of the economy, Ukraine is still far from a return to the path of growth.

From a strictly geopolitical perspective, despite the complexity of the conflict, some dimensions can be discerned to achieve an explanation of events. Ukraine constitutes a strategic state for the Eurasian continent. The Baltic countries, for example, have joined the western alliance. The examples of Georgia in 2008 or Ukraine of today demonstrate strong tensions that led to armed conflict and impeded attempts at expanding Western security guarantees. Furthermore, there has been a forceful attempt to introduce new actors, unrecognized by the international community located on the internationally recognized territories of Georgia and Ukraine, which have received strong support from the Russian Federation in an attempt to increase tensions and consolidate the power grab achieved through military superiority. This is another excellent example of the power struggle that is indicative of the argument that stresses the relative decline of the United States globally and the rise of Russia in its near abroad.

Endogenous factors, derived primarily from the ethnic-cultural and socio-economic diversity of Ukraine, contribute to complicating this vital region in resolving the ongoing violent internal confrontation. Meanwhile, the EU faces the challenge of whether, within the framework of multipolarity, to decide to take on a significant leading role or remain subject to relative subordination to the United States in geopolitical matters. In this vein, one must recall that a new tool in a multipolar potential new cold war scenario is soft power. The EU and the United States are well equipped to fully utilize their soft power resources, although the Russian Federation has demonstrated substantial advances in this field also, especially in the realm of international audiovisual broadcasting.

The Ukraine crisis has, therefore, demonstrated the tensions between the United States as the declining unipolar power leading NATO, accompanied by the EU, new resurgent actors such as Russia, in the process of increasing its status after the collapse of the USSR, with China despite the narrative of a peaceful rise strongly tipped as a potential polar power; are all in today's world protagonists of a potential emerging new cold war which conjures in the mind the symbolism of a global grand chessboard so eloquently expressed by Brzezinski. Such a narrative fits in rather well with a perspective that forecasts ongoing geopolitical tensions. In the final analysis, the conflict in Ukraine, a politically and culturally diverse polarized country, remains in the second decade of the 21st century as an example of fragmented power, as the scene of tensions and belligerence between hegemonic powers that rearrange themselves according to the opportunities and challenges provided by the geopolitical, economic and social developments that characterize the contemporary world, all within the framework of an emerging multipolar international system.

“Donetsk Remains Under Duress: The Occupation Of Eastern Ukraine” Başlıklı Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır	
Bilgilendirme	Çalışma herhangi bir bildiri veya tez benzeri çalışmadan üretim değildir.
Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Çalışmayı şahsım Süreyya YİĞİT olarak tek başıma hazırladığımı beyan ederim.
Teşekkür	Çalışmayı destekleyen New Vision Üniversitesi’ne teşekkür ederim.
Etik Kurul Onay Belgesi	Çalışmada etik kurul onayı gerekmemektedir.

Bibliography

- Anuwichanont, J. (2011). The Impact of Price Perception On Customer Loyalty in The Airline Context. *Journal of Business & Economics Research (JBER)*, 9(9), 37-50.
- Chang, S.S., Chang, C.C., Su, W.G. (2015). Quality or Sacrifice? The Influence of Decision Task And Product Characteristics On The Dual Role Of Price. *Psychological Reports*, 117(1), 72-88.
- Dutta, S., Biswas, A. (2005). Effects of Low Price Guarantees On Consumer Post-Purchase Search Intention: The Moderating Roles Of Value Consciousness And Penalty Level. *Journal of Retailing*, 81(4), 283-291.
- A'Beckett, L. (2020). Assimilative Representations Of Ukrainian Refugees In The Russian And Ukrainian Press. *Language of Conflict: Discourses of the Ukrainian Crisis*, 253.
- Ambrosio, T. (2007). Insulating Russia From A Colour Revolution: How The Kremlin Resists Regional Democratic Trends. *Democratisation*, 14(2), 232-252.
- Amnesty International. (2018). Amnesty.org. Retrieved 19 February 2021, from <https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1067002018ENGLISH.PDF>.
- Åtland, K. (2020). Destined for Deadlock? Russia, Ukraine, and the Unfulfilled Minsk Agreements. *Post-Soviet Affairs*, 36(2), 122-139.
- Baar, V., & Baarová, B. (2017). De Facto States And Their Socio-Economic Structures In The Post-Soviet Space After The Annexation Of Crimea. *Studia z Geografii Politycznej i Historycznej*, 6, 267-303.
- Biersack, J., & O'lear, S. (2014). The Geopolitics Of Russia's Annexation Of Crimea: Narratives, Identity, Silences, and Energy. *Eurasian geography and economics*, 55(3), 247-269.
- Breslauer, G. W. (2009). Observations on Russia's Foreign Relations Under Putin. *Post-Soviet Affairs*, 25(4), 370-376.
- Brzezinski, Z. (1997). *The Grand Chessboard (Vol. 1)*. New York: Basic Books.
- Buckley, C. A. (2012). Learning From Libya, Acting in Syria. *Journal of Strategic Security*, 5(2), 81-104.
- Diuk, N. (2014). Euromaidan: Ukraine's Self-Organizing Revolution. *World Affairs*, 176(6), 9-16.
- Fox, M. A. C. (2019). "Cyborgs at Little Stalingrad": A Brief History of the Battles of the Donetsk Airport. Land Warfare Institute. Retrieved from (2019).
- Fuller, G. (2018). *A Sense Of Siege: The Geopolitics of Islam and the West*. Routledge.
- Giuliano, E. (2018). Who Supported Separatism in Donbas? Ethnicity And Popular Opinion At The Start Of The Ukraine Crisis. *Post-Soviet Affairs*, 34(2-3), 158-178.

- Golovchenko, Y., Hartmann, M., & Adler-Nissen, R. (2018). State, Media And Civil Society In The Information Warfare Over Ukraine: Citizen Curators Of Digital Disinformation. *International Affairs*, 94(5), 975-994.
- Gorbachev, M. S. (1989). *Common European Home. From Stalinism to Pluralism*, ed. Gail Stokes (Oxford: Oxford University Press, 1996).
- Grant, T. D. (2015). Annexation of Crimea. *American Journal Of International Law*, 109(1), 68-95.
- Hahn, G. M. (2018). *Ukraine Over the Edge: Russia, the West and the " new Cold War"*. McFarland.
- Hill, F. (2013). The Real Reason Putin Supports Assad. *Foreign Affairs*, 25.
- Hoffmann, S. (1995). *An American Social Science: International Relations (1977)*. In *International Theory* (pp. 212-241). Palgrave Macmillan, London.
- Home Office, U.K. (2019). *Assets.publishing.service.gov.uk*. Retrieved 19 February 2021, from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/812080/Ukraine_-_Minority_Groups_-_CPIN_-_v2.0__June_2019_.pdf.
- Kaplan, R. D. (2002). *The Coming Anarchy: Shattering The Dreams Of The Post Cold War*. Vintage.
- Koelle, H. (2018). *Russian Patronage To Unrecognized States Since The Annexation Of Crimea: A Cross Case Study Of The Republic Of Abkhazia And The PMR*.
- Korotkyi, T., & Hendel, N. (2018). *The Legal Status of the Donetsk and Luhansk "Peoples' Republics". The Use of Force against Ukraine and International Law* (pp. 145-170). TMC Asser Press, The Hague.
- Kostanyan, H., & Meister, S. (2016). *Ukraine, Russia and the EU: Breaking the Deadlock in the Minsk Process*.
- Krauthammer, C. (2002). The Unipolar Moment Revisited. *The National Interest*, (70), 5-18.
- Kulyk, V. (2019). Identity in Transformation: Russian-Speakers in Post-Soviet Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 71(1), 156-178.
- Lavrov, S. (2007). Containing Russia: Back To The Future? *Russia in Global Affairs*, 4, 18.
- Lukin, A. (2017). *Pivot to Asia: Russia's Foreign Policy Enters The 21st Century*. Vij Books India Pvt Ltd.
- Mankoff, J. (2014). *Russia's Latest Land Grab: How Putin Won Crimea And Lost Ukraine*. *Foreign Aff.*, 93, 60.
- Marples, D. R., & Duke, D. F. (1995). *Ukraine, Russia, And The Question Of Crimea*. *Nationalities papers*, 23(2), 261-289.

- Matera, R. (2017). G8–Suspension or Fall? From Cold War to Cold War. A Short History of Russian Participation in Major Industrial Democracies. Elżbieta Horoszewicz, Edyta Sweklej, Roman Niedziółka, Krzysztof, 171.
- Matsuzato, K. (2017). The Donbass War: Outbreak And Deadlock. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, 25(2), 175-201.
- McFaul, M. (2018). *From Cold War To Hot Peace: The Inside Story Of Russia and America*. Penguin UK.
- Muzaffar, M., Yaseen, Z., & Rahim, N. (2017). Changing Dynamics Of Global Politics: Transition From Unipolar To Multipolar World. *Liberal Arts and Social Sciences International Journal (LASSIJ)*, 1(1), 49-61.
- Mykhailenko, H., & Cheremisin, O. (2020). New Ukraine vs Novorussia: Myths and Realities of Geopolitical Changes During the Second Half of the XVIIIth–at the end of the XIXth Century. *Східноєвропейський історичний вісник*, (14), 36-45.
- Ukrinform.net. (2020). Number of Ukrainian Soldiers Killed In Donbas Decreases Tenfold Over 103 Days Of Ceasefire. Retrieved 19 February 2021, from <https://www.ukrinform.net/rubric-defense/3131969-number-of-ukrainian-soldiers-killed-in-donbas-decrease-tenfold-over-103-days-of-ceasefire.html>.
- Nye, J. (2017). *Soft Power: The Origins And Political Progress Of A Concept*. Palgrave Communications, 3(1), 1-3.
- O'Loughlin, J., Toal, G., & Kolosov, V. (2017). The Rise And Fall Of “Novorossiya”: Examining Support For A Separatist Geopolitical Imaginary in Southeast Ukraine. *Post-Soviet Affairs*, 33(2), 124-144.
- Podolian, O. (2015). The 2014 Referendum in Crimea. *East European Quarterly*, 41(1), 111-128.
- Portnov, A. (2016). How ‘Eastern Ukraine’ was Lost. *Open Democracy*, 14.
- Putin, V. (2014). *Military Doctrine of the Russian Federation*. President of the Russian Federation, December.
- Reiter, D. (2001). Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy. *International Security*, 25(4), 41-67.
- Rivarola Puntigliano, A. (2017). 21st Century Geopolitics: Integration And Development in The Age Of ‘Continental States’. *Territory, Politics, Governance*, 5(4), 478-494.
- Sakwa, R. (2014). *Frontline Ukraine: Crisis in The Borderlands*. Bloomsbury Publishing.
- Shirmammadov, K. (2015). DCTFA (Deep and Comprehensive Free Trade Agreement) in EU and Ukraine Relations. Available at SSRN 2698194.
- Shumilov, M. M. (2015). *Role of International Cooperation in the Peaceful Settlement of the Conflict in Ukraine (2014-2015)*. Administrative Consulting.

- Studemeyer, C. C. (2019). Cooperative Agendas and the Power of the Periphery: the US, Estonia, and NATO after the Ukraine Crisis. *Geopolitics*, 24(4), 787-810.
- Tierney, M. (2016). Beyond the Central Eurasian Pivot?. *Journal of Military and Strategic Studies*, 17(1).
- Trenin, D. (2014). Russia's Breakout From The Post-Cold War System. *Carnegie Moscow Centre*, 17.
- Tsygankov, A. P. (2013). The Russia-NATO Mistrust: Ethnophobia And The Double Expansion To Contain "The Russian Bear". *Communist and Post-Communist Studies*, 46(1), 179-188.
- Tuathail, G. Ó. (1998). Thinking Critically About Geopolitics. *The Geopolitics Reader*, 2, 1-14.
- Waltz, K. N. (2000). Intimations Of Multipolarity. In *The New World Order* (pp. 1-17). Palgrave Macmillan, London.
- Wilson, A. (2014). *Ukraine Crisis: What It Means For The West*. Yale University Press.
- Wilson, A. (2016). The Donbas in 2014: Explaining Civil Conflict Perhaps, But Not Civil War. *Europe-Asia Studies*, 68(4), 631-652.
- Yiğit, S. (2011a), "Ukraine in Regress: The Tymoshenko Trial" ORSAM Report No: 74.
- Yiğit, S. (2011b). Yulya Timoşenko: Tanrıça mı, Cadı mı, Yoksa Her İkisi mi?. *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz*, 3(33).
- Yiğit, S. (2013). Eurasian Union= Energy Union?. *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz*, 5(51).
- Zadorozhny, O., & Korotkyi, T. (2015). Legal Assessment Of The Russian Federation's Policy in The Context Of The Establishment And Activities Of Terrorist Organizations Donetsk People's Republic (DPR) And Lugansk People's Republic (LPR) in Eastern Ukraine. *Evropsky Politicky A Pravni Diskurz*, (2, Iss. 1), 8-18.

Göç Olgusunun Çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye'ye Yansımaları

Ayşegül GÜLER¹

Öz

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi

26.05.2021

Kabul Tarihi

18.08.2021

DOI

10.53306/klujfeas.943416

Göç olgusu, göç veren ülkeleri ilgilendirdiği kadar göç alan ve transit ülkeleri de ilgilendirmektedir. Uluslararası Göç Örgütünün açıkladığı 2020 yılı raporunda 272 milyon uluslararası göçmen vardır ve bu dünya nüfusunun % 3.5'idir. Günümüzde göçler, hayat seviyesinin daha yüksek olduğu güvenlik risklerinin minimize edildiği coğrafyalara, diğer bir ifadeyle istikrarsızlıkların yaşandığı ülkelere Avrupa'ya yönelmektedir. Göçlerin, göç alan bölgelere özellikle Türkiye'ye etkilerini incelemek çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Türkiye, Doğu-Batı geçiş güzergâhında bulunan bir ülke olduğundan ekonomik, sosyal ve güvenlik bakımından göç olgusunun değişik türlerini aynı anda yaşamaktadır. Türkiye, ülkeye gelenleri misafir kabul etmekte ve uluslararası hukukta statüleri belirlenen mülteci terimini kullanmamaktadır. Türkiye değişik ülkelere dört milyondan fazla mülteciyi misafir etmekte barınma, eğitim ve sağlık hizmetlerini kesintisiz karşılamaktadır. Avrupa ise mültecilere karşı seçici davranırken, ihtiyacı olan işgücünü ucuz ve problemsiz karşılamayı tercih etmektedir. Çalışmada göç hareketlerinin ülkelere ciddi ekonomik yük getirdiği ve sürdürülebilir olup olmadığı sorusuna cevap aranırken, göç dalgalarının etkileri, sonuçları ve ne yapılması gerektiği incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Göç, Avrupa, Türkiye, sığınmacı, güvenlik

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, aysegulguler@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5014-4825

Multidimensional Effects of Migration and Its Reflections on Turkey

Ayşegül GÜLER²

Abstract

Article Type

Research Article

Application Date

2021-05-26

Acceptance Date

2021-08-18

DOI

10.53306/klujfeas.943416

The phenomenon of migration concerns both emigration and receiving countries. In the 2020 report announced by the International Organization for Migration, there are 272 million international migrants and this is 3.5 % of the world population. Today migrations are directed towards Europe from countries where the life level is higher and where security risks are minimized, that is, from countries where instability is experienced. The main subject of the study is to examine the effects of immigration on regions receiving immigration, especially on Turkey. Since Turkey is a country located on the East-West transition route, it experiences different types of migration phenomenon at the same time in terms of economic, social and security. Turkey accepts those who come to the country as guests and does not use the term refugee whose status is determined in international law. Turkey hosts more than four million refugees from different countries and provides accommodation, education and health services without interruption. While Europe is selective towards refugees, it prefers to meet the labor force it needs cheaply and without any problems. In the study, while seeking an answer to the question of whether migration movements bring serious economic burden to countries and whether they are sustainable, the effects of migration waves, their consequences and what to do is examined.

Key words: Migration, Europe, Turkey, refugee, security

² Asist. Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey University, Faculty Of Economics And Administrative Sciences, Political Science And International Relations, aysegulguler@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5014-4825

Giriş

Göç “büyük insan topluluklarının yerlerini, yurtlarını bırakarak daha elverişli yaşam koşulları bulacakları yerlere gitmesi” (Türk Dil Kurumu, 2000, s. 397) olarak tanımlanmakta ve insanlık tarihi içerisinde sürekli gündeme gelmektedir (Goularas ve Sunata, 2015, s. 15). Göçün tabii bir sonucu olarak ortaya çıkan sığınma kavramı da insanlık tarihi kadar eskidir (Barkın, 2014, s. 336). Müslümanların Habeşistan’a sığınması, İspanya Yahudilerinin Osmanlı topraklarına getirilmesi tarihte gösterilebilecek sığınma örnekleridir.

II. Dünya Savaşı döneminde 100 milyon insanın gönüllü veya zoraki nedenlerden yaşadıkları ülkelerden göç ettikleri düşünülmektedir (Ünal, 2014, s. 65). Devam eden süreçte yaşanan Soğuk Savaş nispeten durgun geçse de bu savaşın bitmesi muazzam bir değişim ve belirsizliklerle dolu bir dönemi başlatmıştır. 20. yüzyıl sonlarında göç, çeşitli çatışmaların nedeni olarak görülmüş ve yeni güvenlik gündemi tartışmalarında sıklıkla yer almıştır (Castles ve Miller, 1998, s. 1-3). Günümüzde ülke içinde yerinden edilenlerin sayısı 41 milyon gibi rekor bir seviyedeysen uluslararası göç oranı da artmaktadır. İnsanların uluslararası göç etmelerinin başlıca nedeni, çalışma amacıdır. Göçmen işçiler yüksek gelirli ülkelerde yaşamak üzere gitmekte ve uluslararası göçmenlerin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadırlar (IOM, 2019). Göçmenler gittikleri her yerde uygun yaşam koşullarıyla karşılaşmamaktadır. Avrupa devletlerinde mülteci konumuna düşmüş insanların en temel insan haklarından yararlanma konusuna kayıtsız kalması, göç hareketlerine çözüm arayışlarını gündeme getirmiştir (Barkın, 2014, s. 334). 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (İHEB) 14. maddede “herkes zulüm karşısında başka memleketlerden mülteci olarak kabulü talep etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkına haizdir” (Hâkimler ve Savcılar Kurulu, t.y.) denilerek iltica hakkı temel insan hakkı olarak ifade edilmiştir.

Avrupa kıtasındaki kitlesel mülteci hareketlerine çözüm oluşturulmak amacıyla 1951’de hazırlanıp 1954’de yürürlüğe giren “Mültecilerin Hukuki Statülerine Dair Sözleşme” ilk ciddi teşebbüs olarak bilinmektedir. Cenevre Sözleşmesi ise mültecilerin uluslararası hukukuna dair standartlarını belirleyen, II. Dünya Savaşı yıllarında yerlerinden değişik nedenlerle kopmuş Avrupalı mültecileri konu alan coğrafi ve zaman sınırlaması bulunan ancak Avrupa dışındaki zulümlere duyarsız kalan bir sözleşmedir (Goularas ve Sunata, 2015, s. 18). Sözleşmenin 1. maddesi mülteci tanımını şöyle yapmaktadır: “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan” veya yararlanmak istemeyen şahıslara uygulanmasını öngörmüştür (Mültecilerin Hukuki durumuna Dair Sözleşme, t.y.).

Zaman ve coğrafi sınırlamadan kaynaklanan olumsuzluklar 1967 ek protokolü ile ortadan kaldırılarak göç hareketlerinin dünyanın genel sorunu olarak görülmesine kapı aralanmış, teoride mültecilerin karşılaştığı sorunlar giderilmeye çalışılmıştır (Barkın, 2014, s. 336). Cenevre Sözleşmesi ve 1967 ek protokolüyle çözüm aranan kitlesel göçler tarih boyunca sürekli gündeme gelmişse de son dönemde dünyada eski kriz bölgelerindeki karışıklıklar devam ederken yeni kriz bölgeleri oluşmaktadır (Kartal ve Başçı, 2014, s. 278). Bu nedenle

çalışmada göç hareketlerinin etkileri ele alınırken, konuya özellikle göç alan ülkeler açısından bakılmış ve ülkelerin uygulamadaki farklılıkları değerlendirilmiştir. Çalışmada genel anlamda küresel, özelde ise bölgemizde yaşanan düzensiz göç hareketleriyle ortaya çıkan veriler karşılaştırmalı içerik analiziyle incelenmiştir.

1. Göç Olgusu ve Etki Alanının Genişlemesi

Doğu bloğunun dağılmasından sonra göç hareketlerinde farklılaşma ve artış gözlenmiştir. Hareket halindeki daha fazla insan “düzensiz, yasadışı, kaçak” kavramlarıyla adlandırılmakta göç kavramı içinde istenmeyen insan olarak nitelenmektedir (Ulukan, 2013, s. 32). Daha iyi hayat umuduyla yapılan göçler yanında zulüm, baskı ve savaştan kaçmak amacıyla yapılan zorunlu göçler genel göç içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bazı görüşler yaşanan süreci “göç çağı” olarak nitelendirmektedir (Ünal, 2014, s. 66). Nitekim Uluslararası Göç Örgütü’nün açıkladığı 2020 yılı raporunda 272 milyon uluslararası göçmen vardır ve bu dünya nüfusunun % 3.5’idir (IOM, 2019).

Dünyanın değişik bölgelerinde olan farklı refah seviyelerinin, medya ve teknolojik imkânların gelişmesiyle biliniyor hale gelmesi (Çakır, 2013, s. 106) ve ulaşım imkânlarının artması göç arzusunu körükleyip, hızlandırmıştır. Sonuç olarak da dünya üzerinde ortaya çıkan göçün devasa boyutlara ulaştığı savunulmaktadır. Geçmişten günümüze devam eden ister yasal ister düzensiz olan göç, 21. yüzyılda kontrol edilemez boyutlara ulaşmıştır (Gün, 2006, s. 29).

Ortaya çıkan göçler boyut, nitelik ve kapsam açısından önemli değişiklikler göstermektedir (Ünal, 2014, s. 65). Dünyada yaşanan istikrarsızlıklar doğudan batıya, güneyden kuzeye göç hareketlerini gündeme getirmiştir (Özdeş, 2008, s. 98). Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslar, Güneydoğu Asya, Afrika, Uzakdoğu ve Güney Amerika’da ekonomik ve politik nedenlerle ortaya çıkan çatışmalar dünyadaki göç hareketlerinin sürekli artmasına neden olmaktadır. Ancak bazı araştırmacılar dünyada hareket halinde olan insan sayısının 130 milyon seviyesinde olduğunu, bu sayının dünya nüfusu içindeki oranının tarihi süreç içerisinde fazla değişmediğini, olayın politik nedenlerle abartıldığını ileri sürmektedir. Bu sebepten güvenlik temelli yaklaşımlar konuya çözüm oluşturamamakta (Gün, 2006, s. 27-32) sosyolojik, siyasi ve hukuki boyutları ağır basan göç olgusunun yeni bir perspektiften değerlendirilmesi gerekmektedir.

Günümüz göç hareketlerinde eğilim doğu ve güneyden, kuzey ve batı istikametine gelişmeye devam ederken birden çok ülkeyi etkileyen küresel bir nitelik (Çakır, 2013, s. 107) taşımaktadır. Kuzey yarım kürenin gelişmiş olması bu bölgeleri güney ve doğu ülkeleri açısından çekim merkezi haline getirmektedir (Gün, 2006, s. 27). Peki, gerçekten ekonomik nedenlerle ortaya çıkan göç hareketleri Avrupa ve Amerika’ya mı yapılmaktadır yoksa bu görüş oluşturulan algıdan mı kaynaklanmaktadır? Sanayileşmiş Avrupa ülkelerinin göç konusunda seslerini sürekli yükseltmelerine rağmen oluşturulan algının aksine ciddi boyutlarda göç tehdidi altında olmadıkları düşünülmektedir.

Gerçekte güneyden güneye ve doğudan doğuya gerçekleşen göçe göre gelişmiş ülkelere yapılan göçler abartılacak boyutta değildir (Gün, 2006, s. 30). Gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere yapılan göçten, gelişmekte olan ülkelere gelişmekte olan ülkelere

yapılan göç oranı daha fazladır (Karaca ve Saruç, 2014, s. 1). Dünyadaki mülteci hareketlerinin % 80'i az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde yaşanmaktadır (Kara ve Korkut, 2010, s. 155). En çok göç alan yerlerin Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa olduğu düşüncesine karşı savaş, etnik ve dini çalkantılar nedeniyle göçmenlerin % 50'sinin batıya yönelmediği görülmektedir. Çok sayıda insan kendi ülkesi içerisinde yer değiştirmekte veya bir başka gelişmekte olan ülkeye geçmektedir (Gün, 2006, s. 30).

Gelişmiş ülkelere yönelik göç hareketleri incelendiğinde ise göçün temel nedeni, gelişmiş ülkelerdeki işgücü ihtiyacının uluslararası göç ile karşılanmasıdır. Yaşlanan nüfus sorununun üstesinden gelmek için, birçok İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) ülkesi göçü, işçi ihtiyacını telafi etmek için potansiyel bir çözüm olarak görmektedir (Boubtane, Coulibaly ve Rault, 2013, s. 268). Bu ülkeler yatırım yapmadan, yetişmiş ve ucuz işgücü sağlayarak önemli avantaj oluşturmaktadır (Yılmaz, 2014, s. 1694). Çünkü gelişmiş ülkeler aldıkları mültecileri ihtiyaçlarına göre belirlemekte, çaresizliği fırsata dönüştürmek suretiyle ekonomilerine ivme kazandırmayı amaçlamaktadır (Gün, 2006, s. 30). Göçmenlerin en fazla gitmek istedikleri ülkeler arasında Suudi Arabistan, İngiltere, Fransa, Kanada, Almanya ve Güney Afrika gösterilirken, göç etmek isteyenlerin en yoğun bulunduğu ülkeler ise Hindistan, Sudan, Nijerya, Bangladeş ve Çin gözükmektedir. Türkiye ise göç edilmek istenen ülkeler sıralamasında 15. sırada yer almakla (Keleş, 2017) birlikte komşu ülkelerde yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklardan doğrudan etkilenmektedir. Ayrıca coğrafi konumu nedeniyle az gelişmiş ülkelere geçiş için tercih edilen transit geçiş yolu olmaktadır.

11 Eylül 2001 sonrası ortaya çıkan gelişmeler sonucu ise dünya mülteci ve sığınmacılar açısından daha da güvensiz hale gelmiştir. 11 Eylül sonrası göç alan ülkeler açısından "yabancı korkusu" yaygınlaşmış, farklı amaçlarla seyahat edenler de suçu gözüyle görülmüş (Ulukan, 2013, s. 44) ve göç giderek artan bir güvenlik sorunu olarak yorumlanmaya başlamıştır (Bigo, 2002, s. 63-80). Mülteci nüfusun büyük kısmının yaşadığı şartların insan güvenliğinin bütün boyutlarını zayıflattığı, ev sahibi ülkelerin direncini ve iç istikrarını derinden etkilediği (Berti, 2015, s. 48) görüşleri artmıştır. Ayrıca değişik sebeplerle göç hareketleri her zaman yaşanmakta olup, yakın gelecekte iklim değişikliği ve kuraklığa bağlı olarak bölgeler arasında mülteci akımının artacağı öngörülmektedir (Kartal ve Başçı, 2014, s. 277). Özellikle suya ulaşma imkânı olmayan bölgelerde yaşayan insanlar hayatta kalabilmek için yer değiştirmek zorunda kalacak ve göç edecektir.

2. Mültecilerin Karşı Karşıya Kaldığı Ekonomik, Kültürel ve Psikolojik Sorunlar

Sığınmacıların göç etme nedenleri, cinsiyetleri, göç edilen yerin özellikleri farklı olsa da (Gün, 2006, s. 28) gördükleri zulüm ve yakınlarını kaybetmelerinden kaynaklanan psikolojik sorunları birbirine benzemektedir (Ekşi, 2009, s. 69). Göçmenler resmi veya gayri resmi ayrımcılıkla karşılaşmakta (Ulukan, 2013, s. 34) gelişmiş ülkelerin uyguladığı uyum programları sığınmacıların karşı karşıya kaldığı problemlerin çözümünde yetersiz kalabilmektedir (Kartal ve Başçı, 2014, s. 277). Yaşanan sarsıntı çoğu zaman nesiller boyu devam etmektedir. Göçler sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi hayatı ciddi şekilde etkilemekte, radikal kırılmalara yol açmaktadır. Mülteciler yeni şartlara uyumda istekli olsalar dahi göç öncesinde yaşadıkları travmatik olaylar nedeniyle ağır psikolojik sorunların

etkisinden (Gün, 2006, s. 28) kurtulamadıkları için genç göçmenler arasında intihar vakalarının sıklığı gözlenmektedir (Ekşi, 2009, s. 70-76).

Göçün büyüklüğü ve zamanlaması, sosyal güvenliğin finansal durumunu etkilemektedir (Duleep, 1994, s. 29). Göç etkileri bakımından hem kaynak ülkeyi (göç veren ülkeyi) hem de hedef ülkeyi (göç alan ülkeyi) derinden etkilemektedir. Bazı kaynak ülkeler açısından göç, işsizliği azaltacak ve döviz girdisi sağlayacak bir olgu olarak görülmektedir. Ancak ülkenin ihtiyacı olan yetişmiş ve kalifiye insanların göç etmesi (Yılmaz, 2014, s. 1692-1693) ülke kaynaklarının gelişmiş ülkelerin ihtiyacına yönelik heba edilmesi anlamına gelmektedir. Göç veren bölgelerde başta üretim açısından olmak üzere ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Göç alan ülkelerde ise uyum sorunlarının giderilmesi ülke politikaları ve toplumun göçmenlere yaklaşımı ile yakından ilgilidir (Gün, 2006, s. 29-32). Örneğin göç alan ülke fırsatlar yanında ciddi tehlikeyi de beraberinde barındırmaktadır. Sığınmacılar, sığındıkları ülkelerde eski statülerinden daha aşağıda yer bulduklarında kendilerine saygıları azalmaktadır. Ayrıca dil farklılığı hem mülteciler hem de göç alan ülkelerin iç yapısı içinde sıkıntılar oluşturmaktadır. İki dile hâkim olan personel ve mülteci sayısı oldukça azdır. Göç edenlerin etik değerleriyle göç alan ülkelerin etik değerleri uyuşmamaktadır. Gittikleri ülkelerde sığınmacıların yerli halk tarafından dışlanması en sık görülen vakalardandır (Ekşi, 2009, s. 70). Göçmenler kültürel ve psikolojik etki yanında coğrafi ve iklim özelliklerinden de doğrudan etkilenmekte yeni bir dil öğrenme ve içine girdiği toplumun kültürüne adaptasyonda güçlükler yaşamaktadır. Dil sorunu hemen her alanda hizmetlerden yararlanılmasına engel oluşturmaktadır (Kömürcü, Özsoy ve Çobanoğlu, 2011, s. 111-128). Ayrıca “dost-düşman olarak” yapılan sınıflandırmada yabancı olarak değerlendirilmekte ve dost gözükmeyi için düşman kategorisinde yer verilmektedir. Yani yabancılar potansiyel düşman olarak görülebilmektedir (Ünal, 2014, s. 85). Bu durum bir anlamda ötekileştirme ve insanları birbirinden uzaklaştırmadır. Çünkü insanlar farklı oldukları düşüncesiyle, kendilerinin iyi tarafta karşıdakilerin de kötü tarafta olduğu varsayımıyla hareket ederken, karşılıklı anlayış ve iyi ilişkiler geliştirememektedir.

Göçün ev sahibi ülke ekonomisi üzerindeki etkisi birçok ülkede tartışılmaktadır. Siyasi tartışma üç temel soru etrafında toplanmıştır. İlk olarak göçmenler ev sahibi ülke ekonomisinde nasıl bir performans sergilemektedir? İkincisi, göçmenlerin yerlilerin istihdam olanakları üzerinde nasıl bir etkisi vardır? Son olarak, hangi göç politikası ev sahibi ülkeye en fazla fayda sağlamaktadır? Eğer göçmenler işverenlerin talep ettikleri becerilerden yoksun ve adapte olmayı zor buluyorlarsa, bu durum ev sahibi ülkede var olan ücret farklılıklarını şiddetlendirmektedir (Borjas, 1994, s. 1 667). Çünkü bu yüzden göçmenler sığındıkları ülkelerde sigortasız güvencesiz çalışmaya razı olmaktadır (Çakır, 2013, s. 116). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) ödediği aylık yardım ise buldukları ülkedeki ikamet harcını karşılayamamaktadır (Kömürcü, Özsoy ve Çobanoğlu, 2011, s. 111-128).

Göç olgusu insanların hayatını etkilemeye devam etmektedir. Ancak sığınmacılara karşı ön yargı ve korkular giderek artmakta bazı siyasi çevreler ve basın aracılığıyla ötekileştirme gayretleri körüklenmektedir (Ünal, 2014, s. 77). Göç ile ilgili haberler özellikle internet haberciliğinde yüzeysel yer almakta, düzensiz göçün trajik boyutu okuyucuya haberler

yeterince araştırılmadan servis edildiğinde birçok olumsuz gelişmeye neden olabilmektedir (Çakır, 2013, s. 110-112). İnsan kaçakçıları aracılığıyla hedef ülkelere ulaşmaya çalışan göçmenlerin birçoğunun hayatını kaybetmesi medyanın klasik haberleri arasına girmiştir (Ekşi, 2009, s. 70). Bazı güçler değişik bölgelerde ortaya çıkan mülteci hareketlerini, hedef coğrafyalarına yönelik kullanma eğilimindedir. Bölge ülkelerinin nedeni olmadığı iç savaş ve karışıklıklarda uzaktan gelen güçler etkili olabilirken yine bölge ülkelerinin iç dengeleri bozulmakta ve ne zaman sona ereceği bilinmeyen bir süreci yaşamaktadırlar. Kayıklarla yola çıkan mülteciler hayatını kaybetmiş halde kıyılara geri dönmekte, bazı ülkeler mülteci teknelerini geri dönmeye zorlamakta, motorlarına, yiyeceklerine el koymakta ve onları açık denizde ölüme terk etmektedir. Ayrıca bu örneklerle göçe katılanların zaman içerisinde ülkeleri ile bağları kopması da eklenebilir.

3. Gelişmiş Batı Ülkelerinin Göç ve Mülteci Sorununa Yaklaşımı

Cenevre Sözleşmesi, Avrupa'da yerinden edilmiş göçmenlerin sorunlarını çözmek amacıyla oluşturulmuştur. Dünya savaşlarından sonra yıkılan, harap olan Avrupa, imarı için ihtiyaç duyduğu iş gücünü dışarıdan karşılama yoluna gitmiştir. Misafir işçilerin yerleşik olmaya başladığı dönemden itibaren Avrupa'da azınlık problemi gündeme gelmiş, dışlama siyasetine paralel olarak ucuz yabancı işgücü istenmeyen kitle haline gelmiştir. Avrupa'daki yerleşik işgücü, ülkelere ulaşan ucuz işgücünün kendilerine ekonomik ve sosyal açıdan zarar verdiğini düşünmektedir. Düzensiz göç, işgücü içinde ücretleri düşüren kesim olarak görülerek düşmanca tavırların gelişmesine veya gizlenen duyguların açığa vurulmasına yol açabilmektedir (Ulukan, 2013, s. 41). Yaşam koşulları tahmin edilemeyen şekilde değişen insanlar genelde yeni gelenleri yani göçmenleri güvensizlik nedeni olarak görürler. Birçok gelişmiş ülkedeki göç düşüncesi; yoksul güneyden ve çalkantılı doğudan gelen, işlerini ellerinden alan, konut fiyatlarını yükselten ve sosyal hizmetlere aşırı yüklenen kitlelerdir. Bu yüzden de göçleri yaşam tarzları ve sosyal uyum açısından tehlike olarak görürler (Castles ve Miller, 1998, s. 13).

Uluslararası birçok alanda olduğu gibi göç politikaları da Batı'nın kendi şartlarına göre oluşturduğu ve batı merkezli çözümler öneren bir süreci öngörmektedir. Aslında Avrupa'nın uyguladığı göç politikası işgücü pazarıdır. İhtiyaç duyduğu kadar göçmenleri istihdam eden Batı, kriz dönemlerinde işten ilk önce göçmenleri çıkarmaktadır. 1980'lerden itibaren batılı ülkeler işgücüne ihtiyaçları kalmadığını ilan ederek yasal göç hareketlerini imkânsız hale getirmiş ve yasa dışı göçlere zemin hazırlamıştır (Yılmaz, 2014, s. 1694). Yani göç hareketleri yine yaşanmış ancak bu durum insanların can güvenliği açısından daha tehlikeli hale gelmiştir.

1990'lardan itibaren ortaya çıkan ekonomik kriz ise göç olgusuna yeni bir boyut kazandırmıştır. Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde görülen yüksek işsizlik, düşük istihdam göçün kontrol altına alınması için çalışma başlatılmasına yol açmıştır. Batı öncelikle göçü önlemek ve var olan göçmenleri kendi toplumuyla uyumlu hale getirmek için çalışmalara yönelmiştir. AB'de ortaya konan istihdam politikaları beklenen neticeyi vermemiş, emeklilerin maaşlarını karşılarken çalışanların sayılarının azalmasını gündeme getirmiştir. Diğer taraftan Avrupa'da azalan ve yaşlanan nüfus olgusunun kalifiye eleman ve ucuz iş gücü ihtiyacını gündeme getirmesiyle, seçici davranan batı toplumları ülkelere katkısı olacak kişileri mülteci olarak

kabul etmeye yönelmiştir. Ancak Batı'nın ihtiyaç duyduğu nitelikli veya ucuz iş gücünü üçüncü ülkelerden karşılaması yasa dışı göçü önleme politikasıyla çelişmektedir (Özdal, 2008, s. 90-119).

Avrupa devletlerinin ihtiyacı dışındaki göçmenlere kapıları kapatması düzensiz göçü teşvik etmektedir. Batılılar kendilerinin yapmak istemediği işlerle ilgili iş gücü açığını yasa dışı yollarla gelen göçmenlerle kapatmaktadır. Bu durum yasadışı örgütlere zemin hazırlamaktadır. Ayrıca göç sırasında çok sayıda insanın ölmesine veya kaybolmasına neden olurken (Yılmaz, 2014, s. 1685) insan kaçakçılarının yasadışı yollarda insanları taşımaya zemin hazırlamaktadır.

Göçmenler Avrupa'nın sıkı denetimi karşısında yasadışı örgütlere büyük paralar ödeyip bir çeşit ölüm yolculuğuna çıkmaktadır. AB ülkelerinin göç politikası yasal yollardan girişi denetim altında tutma esasına dayanmakta (Çakır, 2013, s. 117-118) öncelikle göçü durdurmayı amaçlamakta, konunun insani boyutunu göz ardı etmektedir (Kartal ve Başçı, 2014, s. 280). Yani geri kalmışlık, kıtlık, doğal afet ve iç çatışmalarda Avrupa, kendi coğrafyası dışındaki olaylara duyarsız kalmaktadır (Barkin, 2014, s. 337). Amerika Birleşik Devletleri'nde ise ülkenin ekonomik koşullarının diğer ülkelerden gelen vasıfsız işçiler açısından cazip olmasının sadece vasıflı işçilere vize verilerek çözümlenebileceği, vasıfsız işçilerin göç etmesi engellenebilirse göçmen akış boyutunun büyük ölçüde azalacağı fikri savunulmaktadır (Borjas, 1995, s. 19). Uluslararası göçmen akışı belli bir süre boyunca ülkeye giren ve ülkeden ayrılan göçmenlerin sayısıdır. Bu akışın nitelik ve büyüklüğünü incelemek, olabilecek önemli bir değişiklikte başa çıkabilmek için göçle ilgili politikalar tasarlanmasını sağlamaktadır (UN SC, 2017, s. 10). Ancak yaşanan kargaşalara karşı Birleşmiş Milletlerde yüzlerce plan hazırlanmasına rağmen bazı kesimler göçmen sorunlarına karşı duyarsız kalmayı tercih etmektedir.

Özellikle Avrupa açısından nüfusun etnik, kültürel, dini ve dilsel bileşimini doğrudan değiştirerek toplumsal kimliği ve kültürü tehdit edebildiği için bir noktaya kadar göçün getirdiği kültürel çeşitlilik kabul edilir ancak bir noktadan sonrası sorun haline gelmektedir (Buzan, 1991, s. 447). İşsizliğin nedeni olarak göçmenlerin gösterilmesi ırkçılığı körüklerken (Ulukan, 2013, s. 41) gelişmiş Batı ülkelerinde aşırı sağ partiler göçmen karşıtı kampanyalarla büyüyüp gelişmiştir. Ancak ırkçılık sadece göçmenlere değil aynı zamanda demokratik kurumlara ve sosyal düzene de tehdittir. Uluslararası göç ve toplum üzerindeki etkileri tartışmalarında ırkçılığın nedenleri ve etkileri merkezi rol oynamalıdır (Castles ve Miller, 1998, s. 13-14). Bu yüzden Avrupa kalkınmasının temelinde yer alan çok kültürlülük teoride kalırken, asimilasyon yöntemleri geliştirilmek istenmektedir. Avrupa'da 1930'larda dillendirilen Yahudi düşmanlığının Alman siyasetinin aracı olarak kullanılması gibi göçmenleri kimliklerinden uzaklaştırma siyaseti uygulanmak istenmektedir.

Neticede gelişmiş ülkelerde insan hakları ve demokratik değerlerle güvenlik ve egemenlik arasındaki denge arayışı sağlıklı bir politika oluşmasını engellemekte (Özdal, 2008, s. 97) hukukun üstünlüğü göçmenler açısından göz ardı edilmekte toplumu dil, din, ırk yönünden ayırma yoluna gidilmektedir. Günümüzde Batı Avrupa'da yabancı terimi göçmenleri veya azınlıkları ifade etmek için kullanılmaktadır (Çakır, 2013, s. 113). İnsan hakları bazı alanlarda vatandaşların hakları olarak değerlendirilmekte, ülke vatandaşı olmayan yabancılar

dışlanmaktadır. Yabancıların temel insan haklarından yararlanamaması normal görülebilmektedir (Özdal, 2008, s. 119). Yine ekonomiye katkısı olmayanlara kapıları kapatan Avrupa, mültecilere sağladığı sağlık hizmetlerini de içine alan faaliyetlerini ücretlendirmektedir (Ulukan, 2013, s. 33). Avrupa ülkelerine göre mülteciler birçok nedenle AB vatandaşlarından daha fazla yoksulluk riski taşımakta, kamu hizmetlerinden yararlanamamakta ve istihdamda zorluklar yaşamaktadır (Özdal, 2008, s. 119). Ayrıca Avrupa'yı imar etmek için getirilen göçmenlere yönelik sosyal devlet anlayışı ileri sürülerek çocuklar ailelerinden koparılmakta, koruma altına alınarak devşirilerek istenmektedir. Aile birleştirilmelerine engeller çıkarılmakta, göçmenlerin geldikleri ülkelerle bağlarının koparılmasına yönelik yöntemler geliştirilmektedir. Göçmenlerin anadillerini öğrenmeleri istenmemekte, dini ihtiyaçlarını karşılamak için din adamı getirilmesi yasaklanmaktadır. Göçmenlere geldikleri ülkelerde geleceklerinin olmadığı kabul ettirilmeye çalışılmaktadır. Ancak realiteye bakıldığında gelecekte de Avrupa'nın ucuz işgücü merkezi olmaya devam edeceği görülmektedir (Çakır, 2013, s. 117-118). Özetle Suriye olayları Cenevre'de başlatılan Anayasa Komisyonu çalışmalarıyla çözülmeye çalışılmaktadır. Ancak bölgede yükselen savaş ve mülteci akınının her an yükselme ihtimali gölgesinde yapılan görüşmelerde Avrupa, çözümün önemli bir parçası olmayı isterken Suriye'den kaçan insanlara gözlerini ve sınırlarını kapalı tutabilir mi? (Fargues, 2014, s. 1). Avrupa bu konuyu kendi içinde tutarlı şekilde açıklayabilmelidir. Ayrıca devletler göçü daha yasal, düzenli ve karşılıklı olarak faydalı bir süreç haline getirmek için nasıl çalışacağını araştırmalıdır (Migration Policy Institute).

4. Türkiye'nin Göç Politikası ve Topluma Yansımaları

Türkiye tarihi süreç içinde göçlere yabancı olmamakla birlikte 21. yüzyıl başından itibaren Doğu-Batı ve Güney-Kuzey yönünde yapılan göçlerin etkisinde kalmaktadır. Düzensiz göçmenler ülkeyi Avrupa'ya geçme noktası olarak görmektedir. Avrupa'nın göçmen kabulünde yavaş ve seçici davranması Türkiye'de olumsuz gelişmelere yol açmaktadır. Olumsuzluklara rağmen Türkiye imkanlarını seferber ederek düzensiz göçmenlerin insani imkanlardan yararlanması için her türlü tedbiri almaktadır.

a. Türkiye'ye Yönelik Göçlerin Tarihsel Gelişimi

Tarih boyunca kitlesel göçlere sahne olan Türkiye, büyük göç dalgalarıyla Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminden itibaren karşılaşmaya başlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise Türkiye'den değişik nedenlerle ayrılanların yerlerine, sınırlar dışında kalan Türkler kabul edilerek farklı bölgelere yerleştirilmiştir (Goularas ve Sunata, 2015, s. 17). 1960'lı yıllardan itibaren yurt dışına iş gücü göndermeye başlayan Türkiye'de ilerleyen yıllarda eğitim, sağlık, ticaret gibi alanlarda göçün çeşitlenerek devam ettiği görülmüştür.

Uluslararası konjonktürdeki değişiklikler Türkiye'nin göç politikasını doğrudan etkilemektedir. Afganistan'ın Rusya tarafından işgali, İran devrimi, Saddam'ın faaliyetleri, Yugoslavya'nın parçalanma süreci ve Arap Baharı Türkiye'ye göçü hızlandırmıştır (Ekşi, 2014, s. 55). 1980'lerden itibaren milyonlarca insanın zorunlu göçüne sahne olan (Gün, 2006, s. 28) Türkiye kalıcı bir göçmen nüfusa ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Geçmişte göç veren ve geçiş alanı olarak değerlendirilen ülke, ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle kitlesel göçlerle karşılaşmış (Goularas ve Sunata, 2015, s. 16) transit ülke olma yanında

(Kaya, 2013, s. 13) göç alan bir ülke durumuna gelmiştir. Türkiye'nin stratejik konumu deniz ve kara ulaşımını kolaylaştıran imkânların bulunması (Ünal, 2014, s. 70-71) transit ülke olmasına zemin hazırlarken, ekonomik çekim merkezi olması ve göçü kolaylaştıran yasaların varlığı göçü etkileyen temel nedenler arasında gösterilmektedir (Karaca ve Saruç, 2014, s. 3).

b. Türkiye'nin Göçlere Yönelik Uygulamaları

Uluslararası hukukta kabul edilen 1951 Cenevre Sözleşmesi kabul edilen mülteci tanımının önemli bir eksiği olarak görülen coğrafya ve zaman sınırlamaları 1967 New York protokolü ile kaldırılmıştır (Buz, 2008, s. 121). Türkiye Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Cenevre protokolünü bölgedeki siyasi karışıklığın mülteci akınına neden olacağı ve Avrupa'nın Türkiye'yi tampon bölge olarak kullanma ihtimali nedeniyle coğrafi sınırlama şerhi koyarak kabul etmiştir. Gelişmeler Türkiye'nin çekincelerini haklı çıkarmıştır. Ancak Türkiye şerhe rağmen göç hareketlerinin önüne geçememiş, coğrafi sınırlama sadece hukuki sorumluluğun doğmasını kısmen engelleyen bir unsur olmuştur (Kara ve Korkut, 2010, s. 156).

Türkiye, Avrupa'dan gelenleri mülteci olarak tanımlarken Avrupa dışından Türkiye'ye gelenleri ara formül olarak ürettiği mültecilik durumu incelenen geçici koruma sağlanan kişileri ifade eden sığınmacı olarak tanımlamaktadır. Avrupa dışından gelen mülteciler BMMYK tarafından üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeyi beklemektedir (Buz, 2008, s. 120). BMMYK'ya yapılan başvurular aracılığıyla sığınma talebinde bulunanlar üçüncü bir ülkeye yerleştirilmektedir. BMMYK'nın temsilcileri 1960 yılından itibaren Türkiye'de mültecilerle ilgili anlaşmalara uygunluğu denetlemekte, önerilerde bulunmakta, sosyal ve ekonomik hakların gelişmesine yönelik tedbirler almaya çalışmaktadır. Türkiye, uyguladığı mültecilik prosedüründeki hukuki boşluğu doldurmak amacıyla 1994'de hazırlanan iltica yönetmeliği ile (Goularas ve Sunata, 2015, s. 19-28) kendi politikalarını belirlemiş, Avrupa dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü vermemiştir (Buz, 2008, s. 121). 30 Kasım 1994 Sayı 22127 Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılara Uygulanacak Usul ve Esaslar 6. madde, Türkiye'ye sığınan yabancıların ikamet izinlerinin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 31 Ocak 1967 protokolü doğrultusunda verileceğini hükme bağlamıştır. İlgili yönetmeliğin 8. maddesi sınırlara sığınma hareketlerinin dayanması halinde göçmenlerin sınırları geçmemesi için gerekli tedbirler alınmasını öngörmekte, 12. maddesi ise ülkeye girmeleri halinde sığınmacıların mümkün olduğu oranda "örf ve adetlerine uygun olarak yerleştirilmelerine özen gösterilir" denilmektedir. 26. maddesinde savaş veya silahlı çatışma nedeniyle ülkeye gelenlerin karışıklığın sona ermesini takiben geldikleri ülkeye gönderilmelerini öngörmektedir (Resmi Gazete, Sayı: 22127 30.11.1994). 2000'li yıllardan itibaren göç politikalarını AB mevzuatına göre düzenlemeye başlayan Türkiye, 2004 yılında Uluslararası Göç Örgütüne (UGÖ) üye olmuş, düzensiz göç ve insan ticaretinin önlenmesi alanlarında etkin çalışmalar yapmaya başlamıştır (Goularas ve Sunata, 2015, s. 21).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2013 tarihinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulmuş olup İçişleri Bakanlığına bağlıdır (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Genel Müdürlük). Göç politikalarını uygulayarak kurumlar arası koordinasyon sağlamak,

yabancıların Türkiye'ye giriş, kalış ve çıkışlarını, sınır dışı edilme durumlarını ve uluslararası koruma gibi konularda çalışmaktadır (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü). Türkiye'de 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu). Kanunun amacı, yabancıların Türkiye'ye göçünü ve koruma istenmesi halinde bunun kapsamını düzenlemektir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu).

Türkiye Ulusal Eylem Planı ile göç konusunda sığınma başvurusunda bulunanlara yer sağlamak üzere alt yapıyı ve mevzuatı geliştirmelidir. Coğrafi sınırlamanın kaldırılması ve Cenevre Sözleşmesini nasıl, ne zaman uygulayacağı belirlenmelidir (Ulusal Eylem Planı, 2019). Göçün çeşitleri, artış hızı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları yasanın hazırlanmasında göz önünde bulundurulmuştur. Türkiye coğrafi sınırlamayı kaldırmak için Avrupa'nın külfet paylaşımını kabul etmesi ve alt yapının Türkiye'ye mülteci akınını teşvik etmeyecek şekilde düzenlenmesi şartını ileri sürmektedir. Kanunun 61. maddesi mülteciyi "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan" ya da yararlanmak istemeyen kendi ülkesi dışında bulunan ülkesine dönemeyen veya dönmek istemeyen kişiler olarak tanımlamaktadır. 62. maddeye göre, Avrupa dışından gelen ve ülkelerine dönmek istemeyen vatansız kişiler, gerekli işlemler yapıldıktan sonra şartlı mülteci statüsü verilerek üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmasına izin verilen kişiler olarak tarif edilmektedir (Resmi Gazete Tarih: 11.4.2013 Sayı: 28615).

Uygulamada Türkiye, Avrupa dışından gelerek üçüncü ülkeye geçme başvurusunun değerlendirilmesine kadar geçen süre için sığınma hakkı vermektedir. Sığınma talebi reddedilen kişiler talepte buldukları ülkeyi terk etmek zorunda olduklarında sığınma başvurusu reddedilenleri sınır dışı etmektedir (Goullaras ve Sunata, 2015, s. 28). 2011 yılından itibaren Suriye'den Türkiye'ye gelen sığınmacılara uygulanan prosedür coğrafi sınırlama ilkesiyle uyum sağlamamaktadır. Ortaya çıkan bu çelişkiyi önlemek için uluslararası hukukta yeri olmayan Türk halkının yardımseverlik ve misafirperverliğini ön plana çıkaran "misafir" ifadesi kullanılmışsa da sürenin uzaması ve karşılaşılan sorunlar misafir tanımlaması yerine "geçici koruma" terimi kullanılarak uygulama, hukuki yapıya kavuşturulmak istenmiştir. Geçici koruma, sığınmacı sorunlarının nasıl çözüleceği konusuna açıklık getirmemektedir.

Türkiye ve AB arasında Geri Kabul Anlaşması imzalanmış ve buna göre Türkiye, toprakları üzerinden AB ülkelerine yasadışı yollarla gitmiş olan diğer ülkelerin vatandaşlarını geri alacaktır (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2013). Türkiye ile AB ülkeleri arasında yapılan Geri Kabul Anlaşması'na göre Danimarka ve İrlanda dışındaki tüm AB ülkelerine kaçak yollarla giren göçmenlerin Türkiye'ye gönderilebilmesi öngörülmektedir. Anlaşmanın son aşamasında vatandaşlık bağına bakılmaksızın Avrupa, Türkiye üzerinden kendi topraklarına giren istemediği her göçmeni Türkiye'ye gönderebilecektir. Türkiye geri kabul anlaşmasıyla üçüncü ülke vatandaşlarını veya vatansızları kabul etmeyi taahhüt etmiştir (Resmi Gazete

Sayı 29076 2 Ağustos 2014). Türkiye, Avrupa'nın Türkiye'yi göçmenler önünde bir baraj olarak görmek istediğini düşünmekte (Deutsche Welle Türkçe, 2016) ve coğrafi çekincenin kaldırılması halinde ortaya çıkacak mali külfetten endişelenmektedir. Türkiye ekonomisi kendi vatandaşlarının istihdamını sağlamak için uluslararası sermaye ve kredilere ihtiyaç duyarken, coğrafi sınırlamanın kaldırılması sonucunda muhtemel mülteci akınını önlemek için veya etkilerini hafifletmek için mali kaynaklara ihtiyaç duyacaktır (Barkin, 2014, s. 357).

c. 21. Yüzyılın Başından İtibaren Türkiye'ye Yönelen Göçlerin Yoğunlaşma Nedenleri

2000'li yıllarda II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan en büyük mülteci kriziyle Türkiye'ye gelen göçmenler sorunlarını da birlikte taşımıştır. Türkiye, Suriye iç savaşından kaçanların yarısından fazlasına, düzensiz göçmenlere, insan ticareti mağdurlarına, sığınmacılara kısaca memleketlerinden ekonomi veya güvenlik nedeniyle kopan milyonlarca insana ev sahipliği yapmaktadır. İnsan kaçakçılığı faaliyetlerinde bir kısmı Türkiye üzerinden Avrupa'ya yönelmekle birlikte önemli bir kısmının da Türkiye'nin komşularına göre ekonomik ve sosyal açıdan daha iyi konuma sahip olmasından dolayı ülkede kalmayı hedeflediği görülmektedir. İnsan kaçakçılığında Türkiye'ye sığınma talebinde bulunanların büyük bölümü (Aça, 2010) Ortadoğu, Afrika ve Orta Asya vatandaşlarıdır. Türkiye; Moldova, Romanya, Rusya, Gürcistan gibi eski doğu bloğu ülkelerinin kaçak çalışmak amacıyla seçtikleri hedef ülke (Barkin, 2014, s. 352) iken Almanya, ABD ve İngiltere vatandaşlarının yoğun olarak yerleşmeye başladığı ülkeler arasına girmiştir.

Dünyada yaşanan çatışma, şiddet ve zulüm nedeniyle yer değiştirmek zorunda kalan insanların sayısı rekor seviyeye ulaşmıştır. Türkiye, dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke olmaya devam etmektedir (United Nations Refugee Agency [UNHCR], 2021b). Mültecilerin komşu ülkelerin kapılarına dayanması gerçeği Türkiye'de de yaşanmış, Arap Baharından sonra Arap ülkelerinden Türkiye'ye yönelik yoğun bir mülteci akımı oluşmuştur. Gelen sığınmacıların büyük bir bölümü yasal olmayan yollarla gelmeyi tercih etmektedir. Türkiye ile Suriye arasında 911 km'lik sınırdaki tabii engellerin olmaması kaçak geçişlere zemin hazırlamaktadır. Mültecilerin bir kısmının Türkiye'deki vatandaşlarla akrabalık bağlarının bulunması sorunu bir ölçüde kolaylaştırmaktaysa da 1921 Ankara Anlaşması'nın birbirinden kopardığı insanlar zaten sınırı geçmek için izin almaya ihtiyaç duymamaktaydı (Boyras, 2015, s. 37-45). Suriye'de çatışma 2011'de başladığından beri Türkiye, Suriyeli mültecilere koruma sağlamıştır. Suriyelilerin kendi bölgelerine gelmesine izin verip onlara yardım etmek için finansal kaynaklar ve sosyal hizmetler tahsis eden diğer komşu ülkelerde olduğu gibi toplum, olumsuz ekonomik ve sosyal etkilere maruz kalmıştır (Ostrand, 2015, s. 262). Türkiye diğer sığınmacılara olduğu gibi Suriyelilere de ücretsiz sağlık hizmeti yanında gıda, barınma, mesleki eğitim ve örgün eğitime erişim sağlamaktadır. Suriyeliler yarım kalmış eğitimlerini her seviyede tamamlama imkânına sahip olmaktadır. Ancak resmi kamplar dışında ülkenin değişik bölgelerine dağılan Suriyelilere barınma yardımı yapılmamaktadır (Boyras, 2015, s. 44). Türkiye'de 4 milyon mülteci ve sığınmacı olduğu bunun 3,6 milyondan fazlasının Suriyelilerden oluştuğu ve onların Türkiye genelinde 81 ilde yaşadıkları belirtilmiştir (United Nations Refugee Agency [UNHCR], 2021a). Böylece Türkiye, barındırdığı sığınmacı sayısı ile 61 ülkenin nüfusundan daha fazla sığınmacıya ev sahipliği yapmaya başlamıştır (Çoğalan, 2017). Bu orana resmi makamlara henüz başvuruları

güvenlik soruşturmaları nedeniyle tamamlanamamış kişiler dâhil edilmemiştir. Suriyelilerin de aralarında yer aldığı sığınmacıların önemli bir kısmında üçüncü bir ülkeye mülteci müracaatı yapma şansının kaybolacağı gerekçesi ile kayıt altına girmekten kaçınmanın yoğun olduğu görülmektedir. Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılar, Türkiye nüfusunun % 4’ünü aşmış yerleşik göçmen konumuna evrilmiştir (Boyras, 2015, s. 35). Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların yarısı bebek ve çocuklardan oluşmaktadır (Deutsche Welle Türkçe, 2017). Yasadışı yöntemlerle Türkiye’ye girmiş bulunan ve kayıt altına alınamayan sığınmacıların sayısının 500 binden fazla olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan AB ülkelerinde uygulanan sıkı vize sistemi nedeniyle mültecilerin kabul şansının yok denecek kadar azalması insan kaçakçılığına zemin hazırlamaktadır ve AB’de mültecilerin tamamının 1,5 milyon civarında olduğu görülmektedir (Deutsche Welle Türkçe, 2016).

d. Göçmenlere Yönelik Verilen Hizmetler ve Karşılaşılan Zorluklar

Ulaşım ve iletişimdeki gelişmeler düzensiz göçü tetiklemekte ve kitlesel göç hareketlerinde büyük artış yaşanmaktadır. Türkiye özellikle Suriyeli sığınmacıları zorla ülkelerine göndermekten kaçınmıştır. Transit ülke olması nedeniyle yabancı nüfus hareketi yanında ekonomik nedenlerle yasa dışı yollardan Türkiye’ye girenlerin sayısında önemli bir artış yaşanmaktadır (Karaca ve Saruç, 2014, s. 3). Türkiye, sığınmacılara Yugoslavya olaylarında AB devletlerinin de uyguladığı bir sistem olan, acil durumlar için önerilen bir yöntem olarak kabul edilen geçici koruma statüsü uygulamaktadır. Bu kapsamda giriş çıkışlarına izin verilen kişilere sunulan hizmetler kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile uluslararası kuruluşlar eliyle yürütülmektedir. Dağınıklık gösteren bu hizmetlerde zaman zaman karışıklık yaşanmaktadır. “Misafir” statüsü olarak da adlandırılan bu uygulama sığınma talebinde bulunanların müracaatlarının neticelenmesinde sürenin uzaması ekonomik varlıklarını ve statülerini geride bırakıp gelen insanlar açısından çeşitli sorunlarla (dil, ekonomi, eğitim, sağlık vb.) karşılaşmalarına yol açmaktadır. Sığınma talebi kabul edilmeyenler BMMYK’nın ilgi alanı dışına çıktıklarından Türkiye’de kaçak kalmaya devam etmektedir (Buz, 2008, s. 123). Türkiye 2019 verilerine göre geçici barınma merkezlerinde 108 binin üzerinde yabancı barındırmaktadır. Merkezler dışında ise 3,5 milyondan fazla geçici korumaya sahip kişi bulunmaktadır. Bu merkezlerde eğitimden sağlık hizmetlerine ibadethanelerden marketlere kadar çeşitli hizmetler verilmektedir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler). Türkiye Avrupa’nın istemediği göçmenler açısından tampon bölge olarak görülmekte, AB’nin sınırlarını korumak adına büyük maddi külfet altına girmektedir.

Gelişmemiş ülke vatandaşlarının daha iyi hayat şartlarına kavuşmak amacıyla çıktıkları yolculukta gelişmiş ülkelere götürülmesi karşılığında para karşılığı insanları başka ülkelere götürme işlemi olan insan kaçakçılığı (Aça, 2010) Türkiye’nin önemli güvenlik sorunlarından biri haline gelmiştir. Türkiye üzerinden yapılan düzensiz göçün % 85’inin kaçakçılar aracılığıyla yapıldığı çalışmalar ortaya koymuştur (Goularas ve Sunata, 2015, s. 25). Türkiye’de transit geçişlerin terör örgütlerine faaliyet alanı oluşturduğu, kaçak çalışanlar nedeniyle vergi kaybına yol açtığı, göçmenlerin suçlara karıştığı, hazinenin yapılan masraflar nedeniyle zarara uğradığı ve döviz çıkışına neden olduğu fikri gündeme getirilmektedir (Yılmaz, 2014, s. 1697).

Türkiye'ye yasa dışı yollardan giriş yapanların önemli bir kısmı ülkede kalmayı amaçlamaktadır. Sığınmacıların sayısının giderek artması, sivil toplum kuruluşlarının ihtiyaçları karşılamakta zaman zaman zorlanması ve bir kısım yasadışı işlere karışanların sığınmacı kaynaklı olması yabancılara yaklaşımı nispeten etkilemektedir. Örneğin sosyal dışlanma, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirme, kayıt dışı çalışma ve yoksullukla mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar (Ünal, 2014, s. 68). Türkiye'deki sığınmacılara ekonomik kaygılarla yaklaşanlar ise ekonominin bozulacağı, devletin kendi vatandaşlarına vermediği hizmeti sığınmacılara verdiği kanaatini yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan özde Suriyeli sığınmacıların ülkelerini savunmaktan kaçan vatan haini oldukları ve ülke çıkarlarıyla örtüşmedikleri ifade edilerek maliyet unsuru üzerinden, ülkede bulunmalarına karşı çıkılması yaygınlaşmaktadır. Mültecilerin ülkelerine gitmeleri gerektiğini düşünenler Suriyelilerin dönmek isteseler bile ülkelerindeki büyük yıkım nedeniyle dönüşün gecikeceğini savunmaktadır (Bozkurt, 2018). Geri dönüş için alınan özendirici tedbirlere rağmen, İçişleri Bakan Yardımcısı İsmail Çataklının Mayıs 2021 basın bilgilendirme toplantısında yaptığı açıklamaya göre, 436 bin 947 Suriyeli ülkesine geri dönmüştür (TC İçişleri Bakanlığı, 04.05.2021). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de iş imkânlarından pay almaya çalışması medyada çıkan haberlerin de etkisiyle nefret söylemine dönüşmektedir. Özellikle tarım ve inşaat sektöründe 500 binden fazla Suriyelinin yer aldığı görülmekte (Bozkurt, 2018) yanlış anlaşılmalarda Suriyelilerin Türkiye'ye yerleştirileceği fikrini oluşturmada ve ülkede mevcut olmayan yabancı düşmanlığına zemin hazırlamaktadır.

Sınır dışı edilme konusunda ise AİHM Türkiye'nin coğrafi ayrıcalık uygulamasını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 18. maddesine aykırı bulmaktadır. Mahkeme 2008'den itibaren Türkiye tarafından hayata geçirilen sınır dışı işlemlerini ve iade kararlarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı olduğu gerekçesiyle Türkiye aleyhine çok sayıda karar vermiştir (Ekşi, 2014, s. 58-69). Bunu sözleşmeye taraf devletler sınır dışı edecekleri kişilerin yaşam hakkının güvende olduğundan emin olmalıdır (Danıştay, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) hükmüne dayandırmaktadırlar. Ancak Türkiye, coğrafi sınırlamayı kaldırması halinde kaynak ülke ile Batı arasında tampon bölge olacağını düşünmektedir (Kartal ve Başçı, 2014, s. 284).

Sonuç

Dünyanın en eski sosyal hareketlerinden olan göç olgusu yıkıcı etkileri yanında insanlığa yeni ufuklar da açmıştır. Küreselleşen dünyada gelişmelerden kısa sürede haberdar olma imkanının yakalanması, insanların refah seviyesi yüksek ülkelerde yaşama isteğini artırmaktadır. Göçmenler göç ettikleri ülkeleri yetişmiş insan gücünden mahrum bırakırken, göçler coğrafi açıdan ağırlıklı olarak doğu-batı veya güney-kuzey yönünde yapılmaktadır. Günümüzde yaşanan göç hareketleri, gidilen ülkelerin sindirme kapasitelerini zorlamaktadır.

Göç insanlığın ortak sorunu olarak değerlendirilip çözüm üretilmesi gereken bir konudur. Yaşanan insanlık dramları uluslararası basında yer alırken, konunun insani boyutuyla ilgileniliyor gibi davranılmaktadır. Ancak devletlerin çoğu göçün nedenlerini ortadan kaldırmaya dönük çalışmalar yerine sınır güvenliklerini artırarak tedbir almaya çalışmaktadır. Bütün teknolojik imkanlar kullanılmasına rağmen güvenlik merkezli yaklaşımlar sınırlara dayanan göçmenleri durduramamaktadır. Buna karşın insan kaçakçıları kısa sürede yeni rotalar oluşturarak kazançlarını artırmaktadır. Göçmenler gittikleri ülkelerde ekonomik ve

politik olarak sömürülmeye açık olmakta ve kültürlerini koruyamamaktadır. Bu yüzden sosyal bir olgu olan göçün, güvenlik kaygıları dışında insani temelli ve uzun vadeli değerlendirilmesi gereken bir konu olduğu özümsemelidir. Göçmenlerin nihai hedefi olan Avrupa ülkelerinin çoğu sorumluluk almaya yanaşmamakta ve yetişmiş insan devşirmenin yollarını meşrulaştırmaya çalışmaktadır. İnsanların Avrupa'ya ulaşmak için geçiş noktası olarak gördüğü ülkelerde ise, idarecilerin iyi niyetli yaklaşımlarına rağmen bu olgu sosyal ve ekonomik tepkilere yol açabilmektedir.

Türkiye uluslararası güçlerin kendi aralarında yaptıkları alan mücadelesinden doğrudan etkilenmektedir. Suriye, Irak ve Afganistan başta olmak üzere iç karışıklık yaşanan ülkelerden güvenlik gerekçesiyle ortaya çıkan göçlerin külfetini ilk etapta Türkiye üstlenmek zorunda kalmaktadır. Ancak düzensiz göçten kaynaklanan ekonomik külfet paylaşılmalıdır. Türkiye insani gerekçelerle kendine sığınanlara kucak açmıştır. Dünyada gelinen noktada ise göçmenler adeta stratejik bir savaşın unsuru gibi kullanılmaya başlamıştır. Türkiye'nin yakın çevresinde ortaya çıkan gelişmeler Türkiye'deki düzensiz göçmenlerin sayısının artacağını göstermektedir. Özellikle Suriye'deki gelişmeler Türkiye üzerinde baskı aracı olarak kullanılmaya çalışılmaktadır. Binlerce kilometre uzaktan gelen güçler hak iddia edebilirken Türkiye'nin güvenlik endişeleri görmezlikten gelinmeye çalışılmaktadır. Bu yüzden Türkiye'nin de içinde bulunduğu ülkeler düzensiz göçün ekonomik, sosyal ve kültürel yükünü çekmeye zorlanmaktadır. Kısacası göçün nedenlerinin ekonomik eşitsizlik ve insan hakları ihlalleri olduğu dikkate alındığında, orta ve uzun vadede kaynak ülkelere yönelik uygulanacak politikalarla düzensiz göç konusu kaynağında çözümlenmelidir. Buna ilave olarak ülkelere geri dönmek isteyen sığınmacılar teşvik edilmelidir. Mevcut durum, gelişmekte olan ülkelerin sığınmacılardan kaynaklanan nedenlerle büyük bedeller ödemesine yol açmaktadır. Bu yüzden hedef konumundaki zengin ülkelerin, kaynak konumundaki ülkelere yönelik kalkınma planlarını gözden geçirmesi gerekmektedir.

“Göç Olgusunun Çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye'ye Yansımaları” Başlıklı Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.	
Bilgilendirme	Çalışma herhangi bir bildiri veya tez benzeri çalışmadan üretim değildir.
Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Çalışmayı şahsım Ayşegül GÜLER olarak tek başıma hazırladığımı beyan ederim.
Teşekkür	Çalışmada teşekkür gerektiren bir durum bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Aça, F. (2010). Göçmenler Ülkesi Türkiye. <http://www.ntv.com.tr/turkiye/gocmenler-ulkesi-turkiye,v7FYi8eNWUWbejxPodwcvA>, Erişim Tarihi:12.08.2017.
- Avrupa Birliği Bakanlığı (2013). Türkiye AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları. https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf, Erişim Tarihi:15.10.2019.
- Barkın, E. (2014). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. Ankara Barosu Dergisi, 1, 333-360.
- Berti, B. (2015). The Syrian Refugee Crisis: Regional and Human Security Implications. *Strategic Assessment*, 17(4), 41-53.
- Bigo, D. (2002). Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease. *Alternatives* 27, Special Issue, 63-92.
- Borjas, G. J. (1994). The Economics of Immigration. *Journal of Economic Literature*, Vol. 32, 1667-1717.
- Borjas, G. J. (1995). The Economic Benefits From Immigration. *Journal of Economic Perspectives*, 9(2), Spring, 3-22.
- Boubtane, E., Coulibaly, D. and Rault, C. (2013). Immigration, Unemployment and GDP in the Host Country: Bootstrap Panel Granger Causality Analysis on OECD Countries. *Economic Modelling* 33, 261-269.
- Boyras, Z. (2015). Türkiye’de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler. *Journal of World of Turks*, 7(2), 35-58.
- Bozkurt, K. (2018). Suriye İç Savaşı: Savaşın Yarattığı Mültecilik Akınının Türkiye ve Avrupa Birliği’ne Yansımaları. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 1(1), 57-70.
- Buz, S. (2008). Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu. *TBB Dergisi*, 76, s.120-130.
- Buzan, B. (1991). New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century. *International Affairs*, Jul, 67(3).
- Castles, S. ve Miller, M. J. (1998). *The Age Of The Migration: International Population Movements in the Modern World*, London: Macmillan Press.
- Çakır, M. (2013). İnternet Haberciliğinde Yasadışı Göç Sorunu (Ocak 2011-Nisan 2012). *Online AcademicJournal of Information Technology*, Bahar, 4(12), 105-124.

- Çoğalan, S. (2017). Türkiye'deki Sığınmacı Sayısı 61 Ülkenin Nüfusundan Fazla. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyedeki-siginmaci-sayisi-61-ulkenin-nufusundan-fazla/751580> , Erişim Tarihi:05.12.2018.
- Danıştay, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. <https://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>, Erişim Tarihi:11.06.2019.
- Danıştay, Mültecilerin Hukuki durumuna Dair Sözleşme. (t.y.) http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf, s.180, Erişim Tarihi:12.08.2017.
- Deutsche Welle Türkçe, (2016). AB Komisyonu: Geri Kabul Anlaşması Yürürlükte. <http://www.dw.com/tr/ab-komisyonu-geri-kabul-anla%C5%9Fmas%C4%B1-y%C3%BCr%C3%BCl%C3%BCkte/a-19299023> , Erişim Tarihi:10.10.2017.
- Deutsche Welle Türkçe, (2017). Türkiye'de Mülteci Sayısı Tahmin Edilenden Yüksek. <http://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-m%C3%BClteci-say%C4%B1s%C4%B1-tahmin-edilenden-y%C3%BCksek/a-39323369> , Erişim Tarihi:11.10.2017.
- Duleep, H. O. (1994). Social Security and the Emigration of Immigrants. Washington: Program for Research on Immigration Policy.
- Ekşi, A. (2009). Mülteci ve Göçmenlerde Psikopatoloji. 11.Anadolu Psikiyatri Günleri Tam Metni Kitabı.
- Ekşi, N. (2014). İltica Talepleri Reddedilerek Türkiye'den Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancılara İlişkin AİHM Kararlarının Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Etkisi. TAAD, 5(19), Ekim, 53-99.
- Fargues, P. (2014). Europe Must Take On Its Share Of The Syrian Refugee Burden, But How?. Migration Policy Centre, February/01, 1-5. file:///C:/Users/Kmu/Desktop/göç%20ing/MPC_PB_2014_01.pdf , Erişim Tarihi:15.02.2017.
- Goularas, G. B. ve Sunata, U. (2015). Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2 (1), 12-40.
- Gün, Z. (2006). Psikolojide, Göç Çalışmalarındaki Metodolojik Problemler ve Çözüm Önerileri. Türk Psikoloji Bülteni, Temmuz, 12(38), 27-41.
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu, (t.y.) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf>, Erişim Tarihi:14.04.2019.
- International Organization for Migration, (IOM) (2019). World Migration Report 2020, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf, Erişim Tarihi:12.05.2020.

- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Hizmet. <https://www.icisleri.gov.tr/goc-idaresi-genel-mudurlugu-hizmet>, Erişim Tarihi:10.12.2019.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Mevzuatı. <https://www.goc.gov.tr/gigm-mevzuati>, Erişim Tarihi:19.04.2019.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler. <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>, Erişim Tarihi:01.08.2019.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Genel Müdürlüğün Görevleri. <https://www.goc.gov.tr/genel-mudurlugun-gorevleri>, Erişim Tarihi:10.02.2019.
- Kara, P. ve Korkut, R. (2010). Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler. *Türk İdare Dergisi*, 467, 153-162.
- Karaca, N. ve G., Saruç, S. (2014). Türkiye ve Avrupa Birliğine Aday Geçiş Ekonomilerinde Uluslararası Göç Trendleri. *International Conference On Eurasian Economies*, 1-9.
- Kartal, B. ve Başçı, E. (2014). Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 275-299.
- Kaya, A. (2013). Türkiye-AB Üyelik Müzakerelerinde Yasadışı Göçün Önemi ve Yansımaları. *Türk İdare Dergisi*, 79, 455, 13-26.
- Keleş, M. (2017). Dünyada 710 Milyon Kişi Göç Etmek İstiyor. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-710-milyon-kisi-goc-etmek-istiyor/859354>, Erişim Tarihi:01.09.2017.
- Kirişçi, K. (2014). *Syrian Refugees and Turkey’s Challenges: Going Beyond Hospitality*. Washington: Brookings, 1775 Massachusetts Avenue, N.W., Washington, D.C. 20036.
- Kömürcü, Y., Özsoy R. ve Çobanoğlu A. (2011). Kadın Sığınmacılar: Uluslararası Göçün Sessiz Tanıkları, Onlar Bizim Hemşehrilerimiz, Erol Esen, Zeliha Yazıcı (Ed) içinde, *Uluslararası Göç ve Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Mevzuat, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, Erişim Tarihi:19.04.2019.
- Migration Policy Institute (MPI). *International Governance*. <https://www.migrationpolicy.org/topics/international-governance>, Erişim Tarihi:10.06.2019.
- Mülteciler Derneği (4 Aralık 2019). Türkiye’deki Suriyeli Sayısı, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, Erişim Tarihi:05.12.2019.

- Ostrand, N. (2015). The Syrian Refugee Crisis: A Comparison of Responses by Germany, Sweden, the United Kingdom, and the United States. *Journal on Migration and Human Security*, 3(3), 255-279.
- Özdal, B. (2008). Türkiye'nin Avrupa Birliğine Üyelik Süreci Bağlamında Avrupa Birliğinin Göç Politikası ve İstihdam Stratejisi, "İş, Güç". *Endüstri İlişkiler ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 10(3), 89-121.
- Resmi Gazete (1994). 30 Kasım 1994 Sayı:22127 Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılara Uygulanacak Usul ve Esaslar Yönetmeliği.
- Resmi Gazete (2013). 11 Nisan 2013 ve Sayı:28615 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, Erişim Tarihi:10.04.2019.
- Resmi Gazete (2014). 2 Ağustos 2014 ve Sayı:29076 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/08/20140802-1.htm>, Erişim Tarihi:10.04.2019.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı (2021). <https://www.icisleri.gov.tr/bakan-yardimcimiz-sn-ismail-catakli-tarafindan-aylik-basin-bilgilendirme-toplantisi-gerceklestirildi-4-5-2021>, Erişim Tarihi:07.08.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, Ulusal Eylem Planı (2019). https://www.ab.gov.tr/files/ceb/Ulusal_Eylem_Planlari/ulusal_eylem_plani_2016_2019_tr.pdf, Erişim Tarihi:28.07.2019.
- Türk Dil Kurumu (2000). *Okul Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ulukan, N. C. (2013). Göçmenler İçin Kaçış Yok: Göç Politikaları ve Göçmen Emeği. *Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi*, 11(44), 32-47.
- United Nations, Statistical Commission (2017). *Handbook on Measuring International Migration Through Population Censuses*, <https://unstats.un.org/unsd/statcom/48th-session/documents/BG-4a-Migration-Handbook-E.pdf>, Erişim Tarihi: 04.04.2021.
- United Nations Refugee Agency, (2021a). Turkey Operational Update February- March 2021, <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/05/UNHCR-Turkey-Operational-Update-February-March-2021.pdf>, Erişim Tarihi:02.04.2021.
- United Nations Refugee Agency, (2021b). Refugees and Asylum Seekers in Turkey, <https://www.unhcr.org/tr/en/refugees-and-asylum-seekers-in-turkey>, Erişim Tarihi:04.04.2021.
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi. *Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri, Etkileri, Turkish Studies, International Periodical For The Languages. Literature and History of Turkish or Turkic Volume, 9(2), 1685-1704.

Multidimensional Effects of Migration and Its Reflections on Turkey

Ayşegül GÜLER

Extended Abstract

Migration is an ongoing event in history. The 1948 Universal Declaration of Human Rights defended the rights of those who were persecuted. The “Convention on the Legal Status of Refugees”, which came into force in 1954 to provide solutions to mass refugee movements in the European continent, is known as the first serious undertaking. The Geneva Convention sets standards for international law on European refugees affected by war. The negativities in the Geneva Convention that exclude refugees outside Europe are eliminated with the 1967 supplementary protocol. Thus, the door was opened to seeing migration movements as the general problem of the world, and in theory the problems faced by refugees were tried to be fixed. 3.5 % of the world population is a migrant. For this reason, some describe the process as “the age of immigration”. 80 % of refugee movements in the world are experienced in underdeveloped or developing countries. Despite the perception created despite the fact that industrialized European countries constantly raise their voices on migration, it is thought that they are not under serious threat of migration. Migration affects both the source country and the destination country deeply in terms of its effects. It is one of the most common cases that asylum seekers are excluded by the locals in the countries they go.

Turkey is an important country for immigration. Some of the countries Turkey is neighbouring often force refugee boats to return to Turkey, confiscate their engines, food and leave them to die in the open sea. For some source countries, migration is seen as a phenomenon that will reduce unemployment and provide foreign exchange input. On the other hand, those who migrate will lose their ties with their countries over time. In the countries they go to, their children fall into the trap of organizations or organ mafia. The European people think that the cheap labor force reaching their countries harms them economically and socially. The West, which employs as many migrants as it needs, takes migrants out of work first in times of crisis. While multiculturalism, which is the basis of European development, remains in theory, assimilation methods are desired to be developed. The policy of removing immigrants from their identities, such as the use of anti-Semitism in Europe in the 1930s as a tool of German politics, is being sought. Changes in the international conjuncture directly affect Turkey’s immigration policy. Russia’s invasion of Afghanistan, the Iranian revolution, Saddam’s activities, the process of Yugoslavia’s

disintegration and the Arab Spring has accelerated the migration to Turkey. Turkey's strategic location, the presence of sea and land transportation facilities to facilitate the transit countries has paved the way. In addition, being an economic center of attraction and the existence of laws that facilitate migration are among the main reasons affecting migration. Turkey, which also apply to asylum-seekers which is a system of EU state events in Yugoslavia, is implementing temporary protected status recognized as a recommended method for emergencies. A significant number of those who enter Turkey illegally intend to stay in the country. The increasing number of asylum seekers, the occasional difficulty in meeting the needs of non-governmental organizations, and the fact that some of those involved in illegal activities originate from asylum seekers are relatively affecting the approach to foreigners in Turkey.

As a result of the social and economic transformation caused by necessity in the globalized world, migration is a matter that the international community needs to find a common solution and should be evaluated with a supranational approach. In the media organs, events such as arrest, deportation and death are often brought to the agenda in the magazine mentality. There is a common belief that illegal immigration can be prevented by border measures. Although the borders are equipped with deep ditches, wire fences and thermal systems, illegal immigrants who risk death die every way. Migrants are open to economic and political exploitation in the countries they go to and are unable to protect their culture. It should be assumed that immigration, which is a social phenomenon, is a human-based and long-term issue that should be evaluated apart from security concerns. As in Europe, concerns about migrants in Turkey are centered on the "security and order" axis. Security measures slow down migration but cannot terminate it. There are developing countries, including Turkey, where illegal immigration has had to bear the burden. Considering that the causes of migration are economic inequality and human rights violations, it should be resolved at the source of illegal immigration through policies to be implemented in the medium and long term towards the source countries. The current situation causes poor countries to pay large prices due to refugees. Rich countries in the target position need to review their development plans for countries in the resource position. Also, asylum-seekers who want to return to their countries should be encouraged.

Yaş Üzüm Nakliyesi: Denizli Çal Bölgesi Örneği

Derya Nermin DERELİ¹

Aydın SARI²

Öz

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi

11.06.2021

Kabul Tarihi

02.09.2021

DOI

10.53306/klujfeas.913080

Yurtiçi ve yurtdışı yaş meyve sebze nakliyesi tüm ülkelerde daha teknolojik ve sağlıklı koşullarda yapılabilmesi için yeni sistemler arayışı içindedir. Çalışmada ülkemizin her bölgesinde bol miktarda üretimi yapılan üzümün nakliyesi ele alınarak, Denizli Çal bölgesinde nakliye yapısını ortaya koymaktır. Ürünün olgunlaşmasından itibaren depolama imkanları, nakliye senkronizesi, paketleme ve uygun araç seçimi gibi konular ele alınmıştır. Buna göre nakliye araçlarının dünya ölçeğine göre uygun olduğu diğer taraftan ürünün depolanması ve paketlenmesi konularından yetersiz kaldığı görülmektedir. Özellikle depo eksikliği ve uygun olmayan paketleme ürünün ihracatını olumsuz yönde etkilediği anlaşılmıştır. Diğer taraftan havayolu kargo ile üzüm nakliyesinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Ürünlerin ağırlıklı olarak karayolu ile yurtiçi ve yurtdışına sevk edildiği anlaşılmıştır. Gıda taşımacılığının geliştirilmesi ile maliyetlerin düşmesi ürün kaybının minimize edilmesi amacıyla çalışmanın önerileri sonuç kısmında verilmiştir.

Anahtar sözcükler: bozulabilir kargo, üzüm, yaş meyve nakliyesi, Denizli Çal bölgesi

¹ Sorumlu Yazar: Ziraat Yük. Mühendisi, Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tarım Politikası ve Yayım Anabilim Dalı, deryanermin@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0192-0306

² Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Anabilim Dalı, asari@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9286-2414

The Transportation Of Fresh Grapes: Example Of Cal Region

Derya Nermin DERELİ³

Aydın SARI⁴

Abstract

Article Type

Research Article

Application Date

2021-06-11

Acceptance Date

2021-09-02

DOI

10.53306/klujfeas.913080

All of the countries in the world search new systems to transport the fresh fruits and vegetables in technological and healthy conditions. By approaching transportation of fresh grapes which grow all of the regions in Turkey we introduce in the article the structure of transportation in Cal-Denizli region. We examine the subject such as depot of the goods synchronous of transportation and packing from mature of the production. It is produced that the vehicles are proper according to world scale on the other hand it is improper the depot of the production and packing in Cal. Particularly, it is seen that insufficient storage and unsuitable packing impress the export of the production negatively. Moreover, there is no transportation by air cargo. It is understood that the exportation from the region by road transportation dominantly. We propose in the result that air cargo should be used more often to develop to the transportation and to minimize the production loss in the fresh fruits and vegetables.

Key words: perishable cargo, grapes, transportation of fresh fruit, Denizli Cal region

³ Corresponding Author: Ziraat Yük. Mühendisi, Ege University, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tarım Politikası ve Yayım Anabilim Dalı, deryanermin@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0192-0306

⁴ Prof. Dr., Pamukkale University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, Department of Economic Development and International Economics, asari@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9286-2414

Giriş

Tarım, insanlığın varoluşuyla birlikte doğmuş ve her çağda varlığı devam etmiş ve de edecek olan bir sektördür. Çünkü tarım, insanların hayatta kalabilmesi ve günlük faaliyetlerini yerine getirebilmesi için gerekli enerjiyi (kalori) sağlayan, besinlerin üretildiği sektördür. Ayrıca bu besinler insan sağlığı için gerekli olan vitamin, mineral, lifler ile antioksidanları da içermektedirler. Tarımın öncelikli işlevi insanların besin ihtiyaçlarını karşılama yönündedir. Bunun yanında tarım, diğer sektörlerin lokomotif niteliğindedir. Sanayiye hammadde ve sermaye temin etmesi, istihdam, ihracat ve milli gelire katkı sağlaması, toplum sağlığının ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına olan katkıları yönleriyle de tarım, toplumun tüm kesimlerini yakından ilgilendiren tüm dünyada vazgeçilmezlik niteliğini koruyan önemli bir sektördür.

Besinlerin üretilmesi kadar nakliyesi ve depolaması da önemli bir süreçtir. Globalleşen dünyada görünmez olan sınırlar, gıda zincirleri için de geçerli durumdadır. Günümüzde üretim sonrası, taşıma işlemi olmadan hemen hemen hiçbir ürün tüketiciye sunulmamaktadır. Tarladan tüketiciye kadar uzanan tüm zincir boyunca ürünlerin kaliteleri bozulmadan ve güvenle nakliye edilebilmeleri için hasat sonrası yönetim uygulamaları önem arz etmektedir. Taze ürünün hasat edilmesinden başlayarak, yüklenmesi, boşaltılması, tartılması, istiflenmesi, sınıflanması, taşınması süreçlerinde yer alanlar ürünlerin güvenliğinin ve kalitesinin sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Dünyanın her yerinde hammadde kalitesinin daima korunabilmesi ve tüketilebilir bir durumda son hedefe ulaşması son derece önemlidir (Hsiao vd., 2006).

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), insan tüketimi için üretilen tüm gıdaların yaklaşık üçte birinin ya üretim sırasında atılarak ya da mikrobiyal ve kimyasal bozulma nedeniyle hemen hasat sonrasında kaybolduğunu ya da perakendeci veya tüketici davranışları nedeniyle her yıl küresel olarak atıldığını tahmin etmektedir (FAO, 2013).

Ürünün üretim yerinden son tüketiciye ulaştırılırken rotanın belirlenmesinde ürünün özellikleri ve nitelikleri, birlikte taşınabilirlikleri ile yol koşulları dikkate alınmalıdır. Taze meyve ve sebzelerin nakliye metodu, ürünün bozulma süresi, değeri ve varış yeri mesafesine göre belirlenir. (Harris, 1988). Tüm bu süreçler değerlendirildiğinde tarımın dinamik bir sektör olduğunu aşıkardır. Tarım sektörü içerisinde önemli bir paya sahip alt sektör olan yaş meyve ve sebze üretimi hem Türkiye hem de dünya açısından kritik bir öneme sahiptir. Yaş meyve sebze üretim, tüketim ve dağıtım fonksiyonları ile ekonomi ve istihdama yarattığı kapasite önemli boyutlardadır.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre; dünyada 4 milyar ha tarımsal üretim alanında yaklaşık 867 milyon ton yaş meyve üretimi yapılmaktadır. Türkiye’de ise 37 milyon ha tarımsal üretim alanı bulunmakta ve bu alandan yaklaşık 23 milyon ton yaş meyve üretilmektedir (FAO,2020).

Hasat ve tüketim arasındaki süreçte hem nicel hem de nitel kayıplar meydana gelmektedir. Ürünün besin değeri, yenilebilirlik durumu vb. özellikleri yani taze ürünün tüketici tarafından kabul edilebilirliği niteliksel değerlendirilme kapsamına girerken, süreçte oluşan maddi kayıplar nicelik kaybı olarak değerlendirilmektedir. Kalite standartları, tüketici

tercihleri ve satın alma gücü ülkeler ve kültürler arasında büyük farklılıklar gösterebilmekte ve hasat sonrası kayıpların büyüklüğünü etkilemektedir.

Biyoaktif bileşiklerin değerinin korunması, taze meyve ve sebzelerin hasat sonrası kalitesinin artırılması giderek önem kazanmaktadır. Doğru çeşitlerin ekilmesi, hasat olgunluk zamanının iyi belirlenmesi, ürünün kendine has özelliğine zarar vermeyen ambalaj malzemesi kullanılması, varış yerine doğru sürede ulaşabilmesi hasat sonrası kayıpların azaltılması yönünde avantajlar sağlamaktadır.

Hasat sonrası kayıpların azaltılması için ürünlerin kalite ve güvenliğinin bozulmasına neden olan faktörlerin belirlenebilmesi önemlidir. Bunun için hasat ve sonrasındaki süreçler için uygun teknolojilere yatırım yapmak ve bunları etkin bir şekilde kullanmak önemlidir. Böylece her bir sürecin izlenebilirliği sağlanarak ekonomik kayıplar azaltılabilir. Ürünlerin kalite ve güvenliğinin sağlanabilmesi için hasat sonrası ihtiyaçların doğru tayin edilerek duruma ve bağlama uygun hasat sonrası teknolojilerin seçiminin yapılması ve hasat-nakliye ve depolama süreçlerinde yer alan personellerin bilgi düzeylerinin artırılması önemlidir.

1. Bozulabilir Ürünlerin Nakliyesi

Diğer malların nakliyesinden farklı olarak yaş meyve ve sebze taşımacılığı müşteri ile nakliyecisi arasında iyi bir iletişimi gerektirir. Bozulabilir kargoların taşınmasında nakliyenin planlanmasından nakliye metodunun seçimine paketlemeden soğutmaya sürekli soğuk zincir aşamasını sürdürmeye kadar hassas takip ve yaklaşımlar uygulanmalıdır. Müşterinin istekleri karşılanmalı ve ürün kalitesi için iyi bir planlama yapılmalıdır.

Ürünlerin ambalajlanması, taşınması, depolanması ve satışa sunulmasında “Sebze ve Meyvelerin Toptan ve Perakende Ticaretinde Uyulması Gereken Standart Uygulamalara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğde” belirtilen hususların uygulanması şarttır.

Yaş meyve sebze kalitesi uygun olmayan uygulamalarla taşınması ve hijyenik olmayan koşullarda elleçlemenin yapılması ürünlerin çabuk ve kolay bozulmasına neden olur. Taze meyve ve sebzelerin hasattan sonra ön soğutması yapılmış olarak frigorifik nitelikteki araçlarla, soğuk zincirde taşınması nakliye sürecinin etkin yönetimini sağlamada etkilidir. Bu araçlarda sıcaklık, her ürüne uygun olarak ayarlanmalı ve izlenebilir olmalıdır. Birbirlerine zarar verebilecek farklı ürün grupları aynı anda birlikte taşınmamalıdır. Eğer taşınacaksa da taşıma sıcaklığı ile koku ve etilenden etkilenme durumları birbirine yakın ürün grupları oluşturulacak şekilde seçilmelidirler. Ayrıca taşıma araçları, yeterince temizlenmeden farklı herhangi bir maddelerin taşınmasında kullanılmamalıdır. Bu durum ürünleri çapraz kontaminasyona açık hale getirir ve gıda güvenliği ilkelerini bozar.

İşletmeler ürünlerin güvenilirliğini mevzuatlara uygun şekilde sağlamakla yükümlüdürler. Mikrobiyolojik ve kimyasal kriterler Bakanlıkça yayınlanan yönetmeliklere “Türk Gıda Kodeksi Mikrobiyolojik Kriterler Yönetmeliği” ve “Türk Gıda Kodeksi Pestisitlerin Maksimum Kalıntıları Limitleri Yönetmeliği” ne uygun olmalıdır. Yaş meyve ve sebzelerin zararlı organizmalardan korunması için gerekli önlemlerin alınması şarttır. İşletme ürünlerin mevzuatlara uygunluğunun kontrol etmek için bilimsel verilere dayalı testler yaparak süreci analitik bir açıyla izlenmeli ve kayıt altına alınmalıdır.

Meyve ve sebzelerin birbirlerine teması, çalışanların elleri ya da hava aracılığı ile çeşitli patojenler, ürünlerin üzerine taşınabilirler. Patojenlerin çoğalmasını önlemek adına bulaşık meyve ve sebzeler, işletme içine alınmadan dışarıda ayıklanarak ortamdan uzaklaştırılmalıdır. Depolama tesislerinde ürün kabul edildiği alan sınırlandırılmalı ve sürekli kontrol edilmelidir. Kullanılan alet ve ekipmanlar işlem aralarında ve gün bitiminde uygun bir dezenfektanla temizlenmelidir. Ayrıca, işletme içinde uygun havalandırma yapılmalıdır. Ürünün korunması amacıyla paketleme, yükleme, taşıma, depolama süreçlerinde çeşitli yollarla patojenin ürüne bulaşması engellenmelidir.

Ambalajlama işlemi için kullanılan materyaller veya gazlar, ürünün güvenilirliğini tehdit etmemelidir. Ambalajlama ürünü herhangi bir kontaminasyondan etkin şekilde koruyacak biçimde yapılmalıdır. Ambalajlanan ürünlerin dışarıda bekletilmesi ürünün kalitesini olumsuz yönde etkileyeceğinden, bekletilmeden uygun sıcaklıklarda depolanmalıdır. Ürünler gruplara ayrılarak hepsi kendi ürün sınıflarına uygun olacak biçimde depolara yerleştirilmelidir. Depolarda istifleme yapılırken deponun kapasitesi düşünülerek depo içerisinde paletler, hava akışının düzenli olarak sağlanabileceği şekilde aralıklı olmasına dikkat edilmelidir.

Ürünün seyahati boyunca ister yurtiçi olsun ister yurtdışı taşınması olsun çevre, seyahat koşulları kötüleşmeye götürebilecek çeşitli uygulamalarla doludur. Nakliye mümkün olduğunca sarsıntısız bir şekilde yapılmalıdır. Ayrıca nakliye araçlarının sıcaklık ve nem kontrolü yapılarak sonrasında da takibi sağlanmalıdır. Taşıma, kapalı araçlarla yapılmalıdır. Satış noktalarına ulaşan ürünler, soğuk zincir kırılmadan, ürünün üzerindeki etiket bilgilerindeki saklama koşulları dikkate alınarak satışa sunulmalıdır. Doğru paketleme, elleçleme, hizmet ve rota seçimi ile etkili soğuk zincir yönetimi hasat sonrası sorunları minimize etmede etkili yöntemlerdir.

Taze meyve ve sebzelerin kalitesi ve kompozisyonu hasat sonrasında gelişen birçok etmen tarafından etkilenmektedir. Tüm meyve ve sebzeler, insanlara benzer biçimde, bir solunum sistemine sahip, canlı biyolojik organizmalardır (Paltrinieri, 2016). Hasattan sonra da yaşam faaliyetleri devam etmektedir. Dolayısıyla bozulabilir besinlerde, dağıtım zincirinin hasat, paketleme, depolama ve nakliye işlemlerinden ve son olarak taze ürünün tüketiciye sunulmasına kadar, her aşamasında nicel kayıplara yol açan niteliksel kayıplar oluşmaktadır.

Bu kalite kayıplarının oluşmasına en etkili faktörler; sıcaklık, terleme ve su kaybı, mekanik hasar ile depoda çürümedir.

Kaliteyi korumak için en verimli yöntem sıcaklık yönetimidir. Sıcaklığın artması bitkide doğal solunum hızının artmasına neden olur. Bu durumda meyve ve sebzeler normalden fazla oksijen tüketerek karbondioksit, su, etilen ve değişken fakat büyük miktarlarda ısı açığa çıkarırlar ve sıcaklık artışı gerçekleşir. Bu olaylar besin stoklarının ve su içeriğinin tükenmesine yol açar. Solunum dinamikleri hasat sonrası olgunlaşma sürecinde ve etilen üretimine direkt olarak etmektedir. Ürünün soğutulması ile solunum hızını yavaşlar ve böylece ürünün raf ömrünü uzar.

Meyve ve sebzelerin su içeriklerinin yüksek olması hasat sonrasında meyve sebze içeriğindeki su varlığının iyi yönetilmesini zorunlu kılmaktadır. Meyve ya da sebze

bitkisinden koparıldığı zaman buharlaşma meydana gelir. Bu olayın adı terlemedir. Terleme de bitki de su kaybına yol açmaktadır. Bitkilerin kabuk yapısı üzerinde stoma ve lentiseller bulunur. Stoma ve lentisellerin açık veya kapalı olma durumları bitkilerin su içerikleri ve dolayısıyla da ağırlıkları üzerine etkili olmaktadır. Bir bitkinin stoma ve lentiselleri ne kadar fazla hasat sonrası ömrü de o kadar kısadır. Çünkü stoma ve lentiseller sayısının fazla olması su ve kayıpları daha hızlandırmaktadır. Kabuk yapıları ve kabuk üzerindeki gözeneklerin sayı ve dağılımları da türlere ve çeşitlere göre farklılık göstermektedir. Gözenekler üzümde sap çukurunda toplandığı için su kayıpları ve buruşmalar buradan başlar. Su kayıplarının azaltılabilmesi ve hasat sonrası ömrün uzatılabilmesi depolama ve taşıma koşulları fazla su kaybına yol açmayacak şekilde tasarlanmalıdır. Doğal sebepler, yüksek sıcaklık ve düşük nem su kaybını büyük oranda arttırılabileceğinden maksimum depolama ömrüne, sadece zarar görmemiş ürünleri, ürünün dayanabileceği en düşük sıcaklıkta ve ürün için en uygun bağıl nem değerinde depolayarak ulaştırılabilir. Çok yüksek bağıl nem değerlerinde, hasat edilen meyveler besin değerlerini, görünüşlerini, ağırlıklarını ve tatlarını korurken, bağıl nem oranı düşürüldüğünde meyvelerde solma, yumuşama ve sulanma oluşur. (Arah vd., 2015).

Hasat ve sonrasındaki yükleme boşaltma esnasında darbe etkileri meyvelerin ezilmesine, yaralanmasına, sürtünmesine, kesilmesine ya da delinmesine neden olarak mekanik hasarlar meydana getirebilir. Oluşan bu türden zedelenmelerin yarattığı hasarlar ürünün bozulma hızını artırır ve soğuk depolama koşullarında dahi çürütücü organizma ataklarına neden olabilir. Bu durum depolama sürecinde ciddi kayıplar yaratırlar. Dolayısıyla mekanik hasarı azaltarak kayıpları önlemek için, hasat ve hasat sonrası faaliyetlerde meyve ve sebzeleri dikkatle yükleyip boşaltmak önemlidir.

Taze meyve ve sebzelerin depoda çürümesi genellikle mekanik hasarlardan kaynaklanır. Hasar gören yüzey ya da yüzeylerden bakteri ve mantar gibi mikroorganizmaların girmesiyle enfeksiyon oluşur. Bu enfeksiyonların ilk olarak bitkinin büyümesi esnasında tarlada oluşmuş olma ihtimali olsa da bunlar genelde hasat sonrasına kadar fark edilmezler. Bu türden enfeksiyonların görünür hale gelmesi çoğunlukla depolama ve olgunlaştırma sırasında olmaktadır.

Yaş meyve ve sebzeler hasattan sonra da canlılıklarını devam ettiren ürünler oldukları için dikkatsiz ve bilgisiz bir taşınmaları sonucunda genellikle %60-80 oranında fire verdikleri bilinmektedir. Modern taşımacılıkta; çabuk taşıma, sıcaklık ve nem kontrolünün taşıma süresi boyunca takibi ve ürünlerin zedelemekten taşınması temel ilkelere dir. Yaş meyve ve sebzelerin nakliyesinde kalitenin korunmasında taşıma koşulları önemli rol üstlenmektedir. Bu etki özellikle nakliye süresi uzadığı durumlarda kendini daha net göstermektedir. Yaş meyve ve sebzelerin taşınmasında çeşitli yöntemler kullanılır ve tüm yöntemler kullanılırken hepsinde yükleme ve boşaltma mümkün olduğunca az elden geçmeli ve yaralanma-bereleme oluşturmaktan hızlı ve az sarsılmalı bir şekilde taşınmalı, ürünler mümkün olduğunca sıcaktan ve kurutucu etkilerden korunmalıdır.

2. Türkiye’de Bozulabilir Ürünlerin Nakliyesi

Taze meyve ve sebzelerin nakliyesi yapılırken gıda güvenliği, ürün kalitesi, çevresel uyum, eğer ihraç edilecekse ihracat yapılacak ülkenin ürün alım şartları dikkate alınmalıdır.

Depolanmasından taşınmasına kadar özel işlem gerektiren kargolara özel kargolar denilmektedir (IATA, 2016). Son yıllarda bozulabilir kargoların havayolu ile nakliyesi tüm taşıma modları içinde artmaktadır. Özel kargoların nakliyesi hava kargo ile yapılacaksa kargonun kabulü için gönderici sertifikaları istenmektedir. Yüklenmesi etiketlenmesi istiflenmesinde özel kurallar uygulanması gerekmektedir. Hava kargo taşımacılığının artması ekonomik gelişmeyi de hızlandırmaktadır (Ying, Chang ve Hsieh, 2008). Taze meyve ve sebzeler gibi özellikle doğrudan tüketimi de yapılabilen gıda ürünlerinin üzerinde bulunan pestisitler için bir takım dozaj standartları belirlenmiştir. Maksimum kalıntı seviyesi (MRL) olarak isimlendirilen bu dozaj seviyesi hem de insan hem de bitki sağlığı ve ayrıca çevre için de önemli bir kriterdir. Örneğin bu maksimum kalıntı seviyesi, Avrupa'ya ihracı yapılacak taze ürünlerde Avrupa Birliği (AB)'nin kendi belirlemiş olduğu standartların üstünde çıkarsa, Avrupa, bu ürünleri pazarına kabul etmemektedir. Ürün kontrolleri esnasında bu türden maddelerin bulunması halinde 2073/2005 sayılı Avrupa Tüzüğü (EC)'nde geçen ölçüm limitlerine uygunsuzluk sebebiyle yasal gereklilikleri karşılayamaz ve gıda güvenliğini sağlayamaz. Bu durum ihracatın olmaması, ticari ilişkilerinde sarsılması anlamını taşımaktadır.

Ticaretin de küreselleşmesiyle önem kazanan uzak mesafe taşımacılığı ülkeleri üretim ve ticaretlerinde uygulanacak bazı standartlar belirlemeye itmiştir. İlk olarak 1949 yılında Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu'nda (BM/AEK) ele alınan "Bozulabilir Ürünler" ile ilgili çalışma, 1962'de OECD tarafından hazırlanan ortak raporla belirlenmiştir. Meyve ve sebze için uluslararası standartların uygulanması bu ürünlerin tanımlanmasını ve fiziksel olarak piyasaya sunulmadan piyasa değerinin anlaşılmasını sağlamaktadır. Taze meyve ve sebze için ürünlerin izlenebilirliği zorunlu hale getirilmiştir. Bu yükümlülüğü yerine getirmek için, ihracatçının tüm meyve ve sebzeler için menşe kanıtı sunması zorunludur. Taşıma senedinde olması istenen belgeler bitki sağlığı sertifikası, paketlenme listesi, lot numarası veya GLOBAL.GAP Numarası (GGN) gibi ayırt edici bir izlenebilirlik kodudur. Ayrıca Global Gıda Güvenliği Girişimi (GFSI) tarafından kabul edilen tehlike analizi ve kritik kontrol noktalarına (HACCP) dayalı bir gıda güvenliği yönetim sistemine, GLOBAL.GAP, BRC, IFS, SQF, FSSC 22000, veya endüstri tarafından geliştirilen diğer standartlara uyulması gerekmektedir.

Gıda güvenliği gereksinimlerini, kalite standartlarını ve sertifikaların teminin sağlamak nakliyenin önemli kriterleridir.

2.1. Türkiye'de Yaş Üzüm Üretimi ve Ürünün Nakliyesi

Türkiye'ye coğrafi yapısının avantajı ile baktığımızda değişik iklim koşulları, uygun toprak yapısı ve sulanabilir alanlarının çokluğu ile tarımsal yapı varlığının güçlü olduğu bir konumdadır. Bu durum Türkiye'yi taze meyve ve sebzelerin üretimin merkezi haline gelebilmesi için gelişmeye zorlamaktadır.

Tarımın önemli kollarından biri olan bağcılık, ülkemizde de önemli bir yere sahiptir. Gerek iklim gerek toprak bakımından bağcılık konusunda elverişli koşullara sahip olan ülkemiz, üzüm yetiştiriciliği bakımından kayda değer bir potansiyele sahiptir. Hemen hemen her toprakta, az su ile yamaç arazilerde bile yetişebilme özelliğine sahip olan üzümün birçok

değerlendirme şeklinin olması da dikkatleri üzerine daha çok çekmektedir. Özellikle bağcılık konusunda Türkiye'nin son 10 senelik toplam üzüm üretim alanlarına bakıldığında (Tablo 1), dikim alanlarının günümüze doğru yaklaştıkça azaldığı görülmektedir. Buna karşılık üzümün toplam üretim miktarı da benzer paralelde azalmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye'de Üzüm Üretim Alanı ve Üretim Miktarı (2010-2020)

YIL	ALAN (dekar)	ÜRETİM(TON)		
		TOPLAM	SOFRALIK	ŞARAPLIK
2010	4.777.856	4.255.000	2.249.530	461.508
2011	4.725.454	4.296.351	2.268.967	465.320
2012	4.622.959	4.234.305	2.219.813	400.659
2013	4.687.922	4.011.409	2.132.602	455.229
2014	4.670.929	4.175.356	2.166.749	445.127
2015	4.619.557	3.650.000	1.891.910	423.527
2016	4.352.269	4.000.000	1.990.604	472.534
2017	4.169.068	4.200.000	2.109.000	488.000
2018	4.170.410	3.933.000	1.945.262	463.647
2019	4.054.387	4.100.000	2.050.000	451.000
2020	4.009.979	4.208.908	2.218.056	456.353

Kaynak: TÜİK, 2021

Sofralık ve şaraplık çeşitler üzümün yaş olarak kullanıldığı çeşitlerdir. Bu çeşitlerin de alan miktarları paralelinde üretim miktarlarının yıllar içerisinde düştüğü gözlenmektedir. Bu düşüşler üzümün dış ticaretindeki dengelerini de değiştirmektedir. Alan ve üretim miktarlarındaki düşüş ithalata yönlendirmekte, ihracatı azaltma eğilimdedir. (Çalışmada yaş üzüm üzerinde durulduğu için kurutmalık üzüm miktarları sadece toplam verilerin içinde yansıtılmıştır.)

Tablo 2'de son 10 yılın ithalat ve ihracat rakamlarına bakıldığında 2018/'19 piyasa yılında üzümün ithalatında büyük artış olduğu gözlenmektedir. İhracat rakamları, ithalata oranla yıllar içerisinde daha az dalgalı bir seyir izlemektedir.

Bitkisel üretim sürecinin gerçekleştiği dönem, çoğu zaman takvim yılı ile birebir örtüşmediğinden, üretim sürecinin dinamiklerini daha iyi temsil eden piyasa dönemi referans dönem olarak kullanılmaktadır. Her bir ürün için referans dönem; ilgili ürünün hasat edilme ve/veya piyasaya sürülme zamanı dönemin başlangıcı kabul edilerek

belirlenmektedir (TÜİK, 2021). Bu sebeple en son 2019/'20 dönemine ait veriler bulunabilmektedir.

Tablo 2. Türkiye'de Üzüm İthalat ve İhracatı (2010/'11-2019/'20)

Piyasa yılı	İthalat (Ton)	İhracat (Ton)
2010/'11	8.920	1.092.592
2011/'12	15.465	1.123.355
2012/'13	24.047	1.187.218
2013/'14	14.579	971.040
2014/'15	15.671	1.296.283
2015/'16	14.303	1.003.453
2016/'17	8.124	1.231.444
2017/'18	9.297	1.396.531
2018/'19	131.285	1.339.499
2019/'20	11.460	1.196.791

Kaynak: TÜİK, 2021

TÜİK üretim denge tablosundan Türkiye'de üzümün üretim kayıpları ile üretim, nakliye, işleme ve depolama süreçlerindeki toplam kayıplara Tablo 3'te yer verilmiştir. Toplam kayıpların içinde ürünün hasat edilmesi sırasında ve hasat edilen ürünün çiftlik avlusuna getirilinceye kadar meydana gelen kayıplar yani üretim kayıplarının oranları yüksektir.

Ürünün çiftlik avlusuna getirilmesinden sonraki süreçte taşınması, işlenmesi ve depolanması sırasında meydana gelen kayıplar yani toplam kayıpların içinden üretim kayıplarını çıkardığımızda geriye kalan süreçlerdeki kayıplar da üretim kayıplarının oranlarına yakındır (Tablo 3).

Tablo 3. Türkiye'de Üzüm Üretim Kayıpları ve Toplam Kayıplar (2010/'11-2019/'20)

Piyasa yılı	Üretim kayıpları (Ton)	Kayıplar (Ton)	Top. Kayıplar / Üretim Kayıpları (%)
2010/'11	123.395	244.443	50.48
2011/'12	124.594	248.435	50.15

2012/'13	122.795	230.401	53.30
2013/'14	116.331	239.463	48.58
2014/'15	121.085	222.527	54.41
2015/'16	105.850	201.141	52.62
2016/'17	116.000	219.371	52.88
2017/'18	121.800	212.148	57.41
2018/'19	114.057	210.487	54.19
2019/'20	118.900	225.157	52.81

Kaynak: TÜİK, 2021

Kayıpların başlıca nedenleri; hasattan sonraki dönemde oluşan hastalıklara bağlı çürümeler, ön soğutma yapılmaması, kontrollü atmosferde muhafazanın sağlanmaması, uygun paketleme, elleçleme ve taşınmanın yapılmamasıdır. Dünya genelinde gıda ürünlerinin kabaca üçte biri kaybedilmektedir. Bu kayıpların büyük çoğunluğu ürünün nakliyesi esnasında olmaktadır (Lin, Negenborn ve Lodewijks, 2015).

Bu kayıplara bakıldığında hem üretim sürecinin yeniden planlanması ihtiyacı hem de üretim sonrasında ürünün taşınması, işlenmesi ve depolanması süreçlerinin daha iyi yönetilmesi ihtiyacı açıktır.

Soğuk zincir, üretim merkezinden tüketim noktasına kadar, termal veya soğutulmuş paketleme yöntemlerini içeren, ürünlerin raf ömrünü artırmak ve kalitesini korumak amacıyla bozulabilir ürünlere en ideal koşulları sağlayan lojistik sistemdir (Saurav, 2014). Nakliye sırasında soğuk zincir yönetimi önemlidir. Yükleme aşaması, soğuk zincirin kolaylıkla bozulabileceği bir aşama olduğu için özellikle dikkat edilmesi gereken bir süreçtir. Entegre bir soğuk zincir taze gıda ürünlerinin paketlenmesi ve soğutulmasını, gıda işlemeyi, soğuk depolamayı, soğuk nakliye ve sıcaklığın kontrol edildiği koşullarda geçici depolama ve sonrasında dağıtımını, toptan marketlerde, perakende marketlerde ve yemek servisi işletmelerinde ürünün buzdolabı ya da donduruculu depolarda muhafazasını içermektedir.

Soğutma işlemi bozulabilir ürünlerde solunumu azaltır, bozulma ve doğal olgunlaşma oranlarını düşürür, terlemeyi azaltır, su kaybını düşürür ve buna bağlı olarak buruşmayı azaltır, etilen etkisine direnç geliştirerek üretimini azaltır dolayısıyla olgunlaşmayı yavaşlatır, mikroorganizmaların faaliyetlerini azaltır kararma, doku, tat ve besin değeri kayıplarını azaltır (Kitinoja ve Kader, 2015).

Soğuk zincir sürecinin her aşamasında, ürün tavsiye edilen en düşük depolama sıcaklığında tutulmalıdır. Elle müdahale sırasında ürün ısınsa bile, bozulabilir ürünlerinin yüklenip boşaltılması sırasında, ürün mümkün olduğu kadar uzun süre soğuk tutulmalıdır. Bazı durumlarda ısı sadece dış kaynaklardan değil, ürünün paket içerisinde kendi solunumu ile üretiminden kaynaklanabilmektedir. Bu durum paketlemenin öneminin bir göstergesidir.

Başta domates olmak üzere yeşil yapraklı sebzeler ve şeftali gibi yumuşak kabuklu ve sulu meyveler, bitki ve insan patojenleri tarafından çapraz kontaminasyona daha yatkındır. Hasarlı, hastalıklı ve fazla olgun meyvelerin nakliyesi yapılması doğru değildir. Bu ürünlerin, başka ürünler yüklemenden önce, nakliye konteynerlarından çıkarılması şarttır.

Eğer lojistik olarak karma yüklenmesi gereken ürünler varsa öncelikli olarak, bunların sıcaklık ve nem ihtiyaçlarının, etilen duyarlılıklarının ve koku emme kapasitelerinin birbirleriyle olan uygunluğu kontrol edilmelidir. Örneğin etilen üreten ürün ile etilene duyarlı ürün arasındaki uyumsuzluk büyük ürün kayıplarına neden olmaktadır (IATA, 2016).

Bozulabilir mallar karayolu veya demiryolu ile araç ya da konteyner ile taşınabilir. Ürün sahibi hangi taşıma modunu seçerse seçsin nakliyecisi ile malın yapısı ve özellikleri konuşarak ürünün kalitesini bozmadan uygun taşıma ve teknolojisi ortaya çıkabilir. En iyi planlamayı da yapsanız karayolu ve demiryolu taşıma programı kötü hava ve mekanik arıza gibi faktörlere bağlı olarak aksamalarla karşılaşabilir.

Soğutucu araçlar ve konteynerler ürünü belli sıcaklıkta tutmak için dizayn edilmiştir. Sıcaklığı yüksek ürünlerin soğutmak için değil bu bakımdan yükleme yapılmadan önce ürünlerin ön soğutması yapılmalıdır. Full konteyner (FCL) yüklemelerde, Konteyner taşıma kapasitesi dikkate alınarak yükleme yapılmalıdır. Ayrıca karayolu taşıma ağırlığı kurallarına uyulmalıdır. Karayolu demiryolu kombine taşıma yapılacak ise kurallar dikkate alınmalıdır.

Parsiyel taşımalarda (LCL) organizasyonu forwarder yapmaktadır. Bu nedenle diğer ürünlerle konsilide edilebilmektedir. Diğer ürünlerin soğuk hava derecesi ile uygun ısı yakalanmalıdır. Ayrıca diğer ürünlerdeki kötü etkileşimin önüne geçmeniz gerekir. Örneğin, etilen üreten elma veya olgunlaşmış muz brokoli ve kesme çiçek gibi etilene duyarlı ürünler ile aynı ortamda taşınmamalıdır. Üzümde hasat sonrası su kaybına bağlı kalite düşüşünü engellemek için nakliye aracı kısa sürede soğutulmalı ve yükleme esnasında nakliye aracının sıcaklığı maksimum 5°C, minimum -1°C, bağıl nem oranı %90-95 ve su oranı ise %76-88 olmalıdır.

Şarap üzümleri (*Vitisvinifera L.*), düşük fizyolojik faaliyet oranına sahip klimakterik olmayan meyvelerdir. Hasat sonrası ciddi oranda su kaybederler. Şaraplık üzümler soğuğa karşı dirençlidirler. Etilen varlığında, üzümlerde ve saplarda *Botrytis cinerea* (gri küf) gelişmesi olabilmektedir. Şarap üzümlerinde solunum yoğunluğunun depolama sıcaklığıyla birlikte arttığını gözlemlemiştir (Perkins ve Veazie, 2002).

Sofralık üzümler de soğuğa karşı dirençlidirler. Etilene karşı çok hassas değildirler. Sofralık üzümlerde sap solunumu, tane solunumuna kıyasla yaklaşık 15 kat daha yüksektir. Hasat sonrası dönemde, meyveler -0.5 ile 0 °C arasındaki bir sıcaklıkta depolanmalıdırlar (Crisosto ve Smilanick, 2004). SO₂ bozulma kontrolü için kullanılmaktadır. Havada %10 ile 15 arasındaki CO₂, bitki çeşidine bağlı olarak, 2 ile 4 hafta arasındaki bir zaman diliminde gri küfün oluşumunu kontrol etmek için kullanılabilir (Crisosto ve Smilanick, 2004).

2.2. Çal'da Yaş Üzüm Üretimi ve Ürünün Nakliyesi

Üzüm üretimi için de uygun iklim ve toprak koşullarına sahip olan Türkiye'de bağcılık önemli bir ekonomik güce sahiptir. Pazara uzaklık ve tüketim şekilleri dikkate alınarak hem ürünü

koruyacak hem de tüketici beğenilerine uygun olacak kabuk yapısına sahip çeşitlerin ön plana alınmaktadır. Aynı şekilde yetiştirilecek çeşit seçimi de önemlidir.

Çal bölgesinde üzüm yetiştiriciliğine elverişli iklim ve toprak yapısı ile uzun yıllardır bağcılık yapılan bir yerdir. Kendine özgü endemik (Çalkarası) çeşidi ile üzüm konusunda dikkatleri daha da üzerine çekmektedir. Bölgeye özgü bu güzel endemik çeşit özellikle şaraplık ve kurutmalık olarak tercih edilmektedir, fakat dokunmaya karşı hassasiyeti büyüktür. Dolayısıyla depolama, paketleme ve nakliye işlemleri konusunda zorluklar yaşanmaktadır.

Çal bölgesi üretim alanlarına baktığımızda son yıllardaki toplam dikim alanları gibi bölgede de üretim alanlarında azalma olduğu açıktır (Tablo 4). Çal bölgesi, Türkiye'deki üretim alanlarının ortalama %4'ünü oluşturmaktadır (Tablo 4). Bölgenin yetiştiricilik potansiyeli göz önüne alındığında bu düşük bir orandır. Bölgenin potansiyeli doğrultusunda üretime elverişli fakat atıl kalmış alanların üretime açılması hatta yeni üretim alanlarının düzenlenmesi çalışmaları yapılarak Çal bölgesinin Türkiye içindeki ortalamasının artırılması yönünde ilerlemek akıllıca olacaktır.

Tablo 4. Türkiye'de ve Çal Üzüm Üretim Alanları, (Dekar) (2010-2020)

YIL	Denizli(Çal)	Türkiye	Oran %
2010	122.00	3.437.214	3.5
2011	122.00	3.413.553	3.6
2012	122.00	3.294.283	3.7
2013	120.60	3.337.033	3.6
2014	120.50	3.326.527	3.6
2015	116.50	3.287.328	3.5
2016	116.20	3.049.558	3.8
2017	117.88	2.875.092	4.1
2018	110.63	2.831.629	3.9
2019	108.38	2.771.397	3.9
2020	104.89	2.725.356	3.8

Kaynak: TÜİK, 2021

Üzüm verimlerine bakıldığında Çal bölgesinin Türkiye'deki üzüm verimlerine oranının hayli yüksek olduğu açıktır ve ortalaması %50'nin üzerinde kalmaktadır (Tablo 5). Verilere göre Çal'ın üzüm veriminde Türkiye için önemli bir bölge olduğu söylenebilir.

Tablo 5. Türkiye’de ve Çal Üzüm Verimleri (kg/da) (2010-2020)

YIL	Denizli(Çal)	Türkiye	Oran %
2010	1.525	2.909	52.42
2011	2.084	2.993	69.63
2012	1.946	3.050	63.80
2013	1.858	2.813	66.05
2014	2.890	3.059	94.48
2015	1.755	2.941	59.67
2016	2.540	3.207	79.20
2017	2.800	3.557	78.72
2018	2.885	2.981	96.78
2019	3.575	3.576	99.97
2020	2.245	3.552	63.20

Kaynak: TÜİK, 2021

Çal bölgesinin üzüm üretim miktarları, Türkiye’deki üzüm üretim miktarlarına oranı 2019 yılında en yüksek seviyesine ulaşsa da %6’nın üstüne çıkamamıştır (Tablo 6).

Tablo 6. Türkiye ve Çal Üzüm Üretim Miktarları (Ton) (2010-2020)

YIL	Denizli(Çal)	Türkiye	Oran %
2010	65.050	2.711.038	2.40
2011	83.500	2.734.287	3.05
2012	81.044	2.620.472	3.09
2013	75.774	2.587.831	2.93
2014	116.133	2.611.876	4.45
2015	69.947	2.315.437	3.02
2016	98.353	2.463.138	3.99
2017	112.225	2.597.000	4.32
2018	88.631	2.408.909	3.68

2019	127.270	2.501.000	5.09
2020	78.230	2.674.409	2.93

Kaynak: TÜİK, 2021

Çal bölgesinin iklim ve toprak yapısı bakımından elverişli koşulları ile bölgede uzun yıllardır üzüm yetiştiriciliğinin yapıyor olmasının bölgenin potansiyelini canlandırmaya yeterli olmadığı gözlenmektedir. Bölgedeki üzüm yetiştiriciliğinin artırılması ve bu artışın sürdürülebilir, ekonomik büyümeye ve toplumsal refaha katkı sağlayabilir olması için ihracatçıların ve girişimcilerin desteklenerek rekabet gücünü yükseltecek yenilikçi yetiştirme ve nakliye politikaları oluşturulması şarttır.

Sonuç

Çal bölgesinde üzüm yetiştiriciliğine elverişli iklim ve toprak yapısı ile uzun yıllardır bağcılık yapılan bir yerdir. Kendine özgü endemik (Çalkarası) çeşidi ile üzüm konusunda dikkatleri daha da üzerine çeken bölgede, yetişen üzümlerin nakliye, depolama, ambalajlama konularında eksikleri mevcuttur. En önemli eksikliklerden biri ürünlerin depolanmasıdır. Bölgede sadece iki tane soğuk hava deposu bulunmaktadır. Depo işletmeleri sayesinde yurtdışına ürün sevkiyatı yapılmaktadır. Bu işletmeler tarafından ihracata ürünler gönderilmektedir. Soğuk hava depolarında sadece üzüm değil diğer ürünlerde bulunmaktadır. Depolanan çeşitli ürünler arasında ağırlığı sofralık üzümler almaktadır. Üzüm gibi nakliye dayanıklı ürünlerin depolama talepleri yüksektir. Bununla birlikte sebebi sofralık üzümlerin depolama, paketleme ve nakliye hassasiyetlerinin daha kontrol edilebilir seviyede olmasıdır. Depo işletmesi yapan firmalarla yapılan yüz yüze görüşmede yetkililer verim dalgalanmalarının olduğunu söylemektedir. Bahsi geçen bu iki firmada bölgede yetişen üzümlerin verim düşüşlerinin ihracat rakamlarına yansımalarını belirtmektedir.

Türkiye’de bir çok bölge ile karşılaştırıldığında ege bölgesi ve Çal coğrafyasında özellikle üzüm üretimi ve dağıtımı gelişmiştir. Ürün nakliyesi konusunda hassas olan bölge ürün zayıflığı açısından düşük kalmaktadır. Ayrıca ürünün kurutulması pekmez yapımı gibi alternatifler açısından zenginlik taşımaktadır. Firmalar ürünlerin nakliyesini ön soğutma yaparak frigorifik araçlarla yaptıklarını bildirmişlerdir. Ürünlerin taşınması için karayolunu tercih eden firmalar, yüksek maliyetlerden dolayı hava kargoyu tercih etmediklerini, hava kargo masraflarının karayolu nakliyesine göre birim alanda yaklaşık 10 kat daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Tüm Türkiye’de olduğu gibi Çal bölgesinde de yurtiçi ve yurtdışına sebze meyve taşımacılığı karayolu ile yapılmaktadır. Özellikle havayolu taşımacılığının daha yüksek maliyetli olması ve hava kargonun her bölgede olmaması hızlı ve yaygın küçük ölçekli taşımacılığın sebze ve meyve taşımacılığının istediği küçük miktarlarda taşımacılığın yapılamaması anlamına gelmektedir. Meyveye olan talep ani ve küçük miktarlarda olabilmektedir. Sezona göre yurtdışında bir ülkeden 100 kg talep gelebilmektedir. Ancak hava kargo taşımacılığı olmadığı zaman bu talepler karşılanamamaktadır. Bu nedenle ege bölgesinde hava kargo terminallerinin her ilde yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Bahsi geçen depo işletmeciliği yapan iki firma orta ölçekte firma olduklarından depolama, paketleme ve nakliye maliyetlerini etkili bir gelir-gider yönetimi ile karşılayabilirler fakat küçük üreticilerin ürünlerini uygun koşullarda depolaması, paketlemesi ve nakliye edebilmesi ancak etkili bir örgütlenme ile sağlanabilecektir. Bu noktada özellikle küçük üreticilerin devletin teşvik ve yardımlarına ihtiyaçları vardır. Küçük ve dağınık yapıda olan arazilere sahip bölgede üreticilerin tarımsal üretimleri de küçük ölçekte olduğu için ancak yetiştiricilerin etkili bir organizasyon içinde örgütlenmeleri ve gerekli alt yapı tesislerini kurulumuyla gerçekleşebilir. Üreticilerin örgütlenmesi ve faaliyetlerinde etkin bir konuma gelebilmelerindeki en etkili yöntem tüm gelişmiş ekonomilerde olduğu gibi kooperatifler kurmaktır. Küçük üreticiler ancak kooperatifler aracılığıyla modern ve ekonomik ölçekli bir depolama, paketleme ve nakliye yapısına kavuşabileceklerdir. Hem küçük üretici hem de daha büyük ölçekteki firmalar için depolama, paketleme ve nakliye faaliyetlerinde devlet teşvik ve yardımları gereklidir.

Çal bölgesinde üzüm yetiştiriciliğinin sürdürülebilir olması, ekonomik büyümeye ve toplumsal refaha katkı sağlayabilmesi için ihracatçıların ve girişimcilerin desteklenerek rekabet gücünü ve ticari iş birliğini arttıracak etkin, hızlı ve insan odaklı yetiştirme ve nakliye politikaları oluşturulması ve bu politikaların yenilikçi bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi, uygulanması ve koordine edilmesi şarttır.

“Yaş Üzüm Nakliyesi: Denizli Çal Bölgesi Örneği” Başlıklı Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır	
Bilgilendirme	Çalışma herhangi bir bildiri veya tez benzeri çalışmadan üretim değildir.
Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Çalışmada Aydın SARI %50 oranında, Derya Nermin DERELİ %50 oranında katkıda bulunduğu beyan edilir.
Teşekkür	Çalışmada teşekkür gerektiren bir durum bulunmamaktadır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Çalışmada etik kurul onayı gerekmemektedir.

Kaynakça

- Arah, I.K., Amaglo, H., Kumah, E.K., Ofori, H. (2015). Preharvest and Postharvest Factors Affecting the Quality and Shelf Life of Harvested Tomatoes: A Mini Review. *International Journal of Agronomy*, <http://dx.doi.org/10.1155/2015/478041>.
- Crisosto, C.H. and Smilanick, J.L., (2004). Grape (table). *The Commercial Storage of Fruits, Vegetables and Florist and Nursery Stocks*.
- FAO, (2013). *Food Wastage Footprint. Impacts on Natural Resources. Summary Report*.
- FAO, (2020). *World Food and Agriculture-Statistical Yearbook 2020*. <http://www.fao.org/3/cb1329en/CB1329EN.pdf>
- Haris. R.H. (1988). *Production is Only Half The Battle - A Training Manual in Fresh Produce Marketing for the Eastern Caribbean*, Food And Agriculture Organisation Of The United Nations, Bridgetown, Barbados.
- Hsiao, H. I., van der Vorst, J. G., & Omta, S. W. F. (2006), "Logistics Outsourcing in Food Supply Chain Networks: Theory and Practices", *International Agri-Food Chains And Networks*, 135.
- IATA Perishable Cargo Regulation 15th Edition 2016.
- Kitinoja, L., Kader, A. (2015). *Measuring Postharvest Losses in Fruits and Vegetables in Developing Countries*. 10.13140/RG.2.1.3921.6402.
- Lin Xiao, Negenborn Rudy R., Lodewicks Gabriel, *Survey on Operational Perishables Quality Control and Logistics*, Springer International Publishing Switzerland 2015.
- Paltrinieri, G. (2016). *Handling Fruits, Vegetables and Root Crops*, Food and Agriculture Organization of United Nations. The United Nations, Bridgetown, Barbados.
- Perkins-Veazie, P. (2002). *Grape (Muscadine)*. Agricultural Research Service, Beltsville, Md. Draft version of revised USDA Agriculture Handbook, 66.
- Saurav, N. (2014). *Supply Chain Efficiency: An Insight from Fruits and Vegetables Sector in India*. *Journal of Operations and Supply Chain Management*. 7. 154. 10.12660/joscmv7n2p154-167.
- TÜİK, (2021). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Bitkisel-Urun-Denge-Tablolari-2019-2020-37246>
- TÜİK, (2021). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>
- TÜİK, (2021). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111&dil=1>
- Ying Yung Hstang, Chang Chun Ping and Hsieh Meng Chi, *Air Cargo as Impetus for Economic Growth Through the Channel of Openness: The Case of OECD Countries* *International Journal of Transport Economics*, Vol. Xxxv, No: 1, February 2008.

Kayıt Dışı Ekonomide Farklı Bir Boyut: Evden Çalışma

Osman GEYİK¹

Fatma TURNA²

Öz

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi

28.07.2021

Kabul Tarihi

06.09.2021

DOI

10.53306/klujfeas.975314

JEL Kodu

E2, E24, E26, O17

Kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdam olguları özellikle günümüzde daha fazla konuşulan ve üzerinde tartışılan bir konu olarak ekonomik sistem içerisinde yer almaya başlamıştır. Dördüncü sanayi devrimi ile birlikte gelişen bilişim teknolojileri ve yaşanan salgın hastalıklar (Covid-19, Ebola, Kuş gribi gibi) kuruluşların iş yapma biçimini değiştirmesine sebebiyet vermiştir. Günümüzde, bilgi depolama ve telekomünikasyon sistemleri uzaktan çalışanlar arasında bilgi aktarımını kolaylaştırmıştır. Gelişen teknoloji, insanlara evden çalışma (home office) imkânı verirken, yaşanan salgın hastalıklar evden çalışmayı zorunlu kılmıştır. Ancak evden çalışmanın en önemli özelliği çalışanların görünmez oluşudur. Nitekim evden çalışan kişileri ispat etmek oldukça zordur ve bu şekilde çalışanlar istatistiklerde çoğunlukla ya ev kadını ya da işsiz olarak nitelendirilmektedir. Bu durum ise evden çalışanların kayıt dışı ekonomi zincirinin bir parçası olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışmada evden çalışma biçimi, kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdam açısından incelenmiş ve bu kapsamda alınması gereken önlemlere yer verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Kayıt dışı ekonomi, kayıt dışı istihdam, Covid-19, evden çalışma

1 Sorumlu Yazar: Arş. Gör. Dr., Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Maliye Teorisi Anabilim Dalı, osmangeyik@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9885-9638

2 Arş. Gör. Dr., Hakkari Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Mali Hukuk Anabilim Dalı, fatmaturna86@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9400-4795

A Different Aspect in The Informal Economy: Working From Home

Osman GEYİK³

Fatma TURNA⁴

Abstract

Article Type

Research Article

Application Date

2021-07-28

Acceptance Date

2021-09-06

DOI

10.53306/klujfeas.975314

JEL Code

E2, E24, E26, O17

Informal economy and informal employment have started to take more place in the economic system, and have been discussed more and more each day. Information technologies advancing with the fourth industrial development and recent outbreaks (COVID-19, Ebola, avian flu, etc.) changed the way institutions do business. Today, information storage and telecommunications systems have facilitated the transfer of information among remote employees. Advancing technology allows people to work from home (home office), while outbreaks have forced them to do so. But the most important aspect of working from home is that the employees have become invisible. As a matter of fact, it is quite difficult to prove those working from home, and this is why, employees are often described in statistics as either homemakers or unemployed. This goes to show that those working from home are a part of the informal economy. Therefore, this study discusses working from home from the perspective of the informal economy and informal employment and covers the measures to be adopted in this context.

Key words: Informal economy, informal employment, Covid-19, working from home

3 Corresponding Author: Res. Assist. Dr., Dicle University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Finance, Department of Public Finance Theory, osmangeyik@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9885-9638

4 Res. Assist. Dr., Hakkari University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Finance, Department of Fiscal Law, fatmaturna86@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9400-4795

Giriş

Kayıt dışı ekonomi ve onun bir parçasını oluşturan kayıt dışı istihdam ekonomik işleyişi bozarak ekonomik ve sosyal yaşamı olumsuz yönde etkilemektedir. Kayıt dışı istihdamın en önemli olumsuz etkisi kamu gelirleri üzerinde yarattığı azaltıcı etki olarak kabul edilebilir. Bu azalma işverenlerin sigorta primlerini yatırmaması ve diğer vergisel yükümlülüklerden kaçınmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu negatif etki bütçe dengesinin bozulmasına neden olmaktadır. Bütçe dengesinin bozulması ise kamuyu yeni kaynak arayışına itmekte dolayısıyla borçlanma ya da para basımı yolu tercih edilmektedir. Söz konusu iki yöntemin de uzun vadede yüksek faiz ve yüksek enflasyonla ekonomiye zarar vereceği söylenebilir.

Kayıt dışı ekonominin sınırlı da olsa bazı olumlu yönlerinden bahsetmekte yarar vardır. Bu olumlu yönlerin başında sağlamış olduğu istihdam gelmektedir. Kayıt dışı istihdam vergilendirme konusunda devlete katkı sağlamasa da firmaların ekonomik faaliyetlerini artırmasına imkan tanıyacaktır. Ayrıca kayıt dışı istihdamın vergi gelirlerini azaltmasının yanında kişilerin harcanabilir gelirlerini artırması, tüketimi artırarak ekonomik faaliyetlerin canlanmasını sağlayacaktır (Kıldış, 2000).

Kayıt dışı ekonomi, insanların yasalara güven duymamasına ve emek sömürüsüne neden olabilmektedir. Kayıt dışı olarak hiçbir sosyal güvencesi bulunmadan çalıştırılan bir işçinin mevcut yasalara güven duyması beklenen bir durum değildir. Bunun yanı sıra kayıt dışı ekonomiyle mücadelede devletlerin etkin bir rol oynamaması, kayıtlı olarak faaliyet gösteren kişilerin motivasyonlarını düşürecek, diğer taraftan da haksız rekabete neden olacaktır. Bu ve benzeri durumların varlığı kayıt dışı ekonomi ve daha spesifik olarak kayıt dışı istihdam konularının derinlemesine irdelenmesini gerekli kılmaktadır.

21. yüzyıl ile dijital dünyaya geçiş başlamış ve iş yaşamı farklı bir biçim almıştır. Bilişim teknolojileri sayesinde uzaktan çalışanlar arasında bilgi aktarımı hızla gelişmiştir. Teknolojinin bu şekilde ilerlemesi bir taraftan insanlara evden çalışma (ev/home ofis) imkânı sunmuş; diğer taraftan bu çalışma biçiminin ileriye yönelik taşınmasını sağlamıştır. Bu anlamda esnek çalışma modelinin temeli oluşmuştur. Artık insanlar normal mesaiyi ifade eden geleneksel çalışma modelinden ziyade çoğu zaman bir esnek çalışma modeli olan evden çalışmayı tercih etmektedir (Turna, 2021, s. 15).

Özellikle Covid-19 pandemisi, evden çalışma biçimini yaygınlaştırmıştır. Bu süreçte evden çalışma biçimi, insanlar için alternatif bir çalışma biçimi olmaktan çıkmış ve zorunlu hale gelen bir çalışma biçimine dönüşmüştür. Covid-19 krizi ile mücadelede alınan önlemler kapsamında evden çalışma modeli önemli bir adım olarak görülmüştür (Turna, 2020, s. 2215). Daha önceden ise evden çalışma, kuruluşlar tarafından kısmi olarak uygulanmıştı. Ancak başta Covid-19 olmak üzere yaşanan salgın hastalıklar bu dönemde, evden çalışma modelini çağımızın zorunlu bir gereği olarak karşımıza çıkartmıştır.

Öte yandan evden çalışma biçimi, ispatının zor olması bakımından iyi bir saklama mekanizması olarak görülmekte ve kayıtsız ekonominin önemli bir zincirini oluşturmaktadır. Bu anlamda evden çalışma vergi, sağlık ve sosyal sigorta primi gibi maliyetlerin kaybını oluşturmaktadır. Böyle bir ortamda ise mükelleflerin vergiye gönüllü uyumu azalmakta, gelir dağılımında denge bozulmakta, toplumsal değerler ve vergi bilinci aşınmakta ve istihdam

yaratıcı yabancı ve yerli yatırım gelişmemektedir (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2019, s. 2). Buna göre kayıt dışı istihdam, bir taraftan vergi hukukunu uygulanamaz kılmakta, diğer taraftan sosyal güvenlik ve iş hukukunu işlevsiz bırakmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada kayıt dışı ekonominin farklı bir boyutunu oluşturan evden çalışma biçimi esas alınmıştır. Bu doğrultuda evden çalışma kavramının, olumlu ve olumsuz yönleri incelenmiş ve evden çalışmanın kayıt dışı ile olan ilişkisi kayıt dışı istihdam çerçevesinde değerlendirilerek önerilerde bulunulmuştur.

1. Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt Dışı İstihdam

Kayıt dışı ekonomi, içerisinde birçok boyutu barındırmaktadır. Kayıt dışı ekonomi, ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınmadan gerçekleştirilmesi ve bu nedenle bu faaliyette bulunanlara herhangi bir yükümlülük doğurmaması şeklinde tanımlanabilir. Kayıt dışı ekonomi, ekonomik düzenin işleyişine zarar veren bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Kayıt dışı ekonomimin önemli bir ayağı ise kayıt dışı istihdamdır. Kayıt dışı istihdam, işverenlerin bünyelerinde çalıştırmış oldukları kişilerin çalıştıklarına dair bilgileri yetkili mercilerle paylaşmayarak bu kişilerin sosyal güvencesiz olarak çalışmalarını sağlamaları sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Resmî kurumlara herhangi bir bildirim yapılmamasıyla kayıt dışı istihdam söz konusu olmaktadır (Schneider, 1986; Önder, 2011; Huerta, 2020; Jahan vd., 2020).

Kayıt dışı olarak çalıştırılan kişilerin resmî kurumlara bildirilmemesi, işverenlerin sigorta primlerini ödemeyerek haksız kazanç sağlamalarına neden olurken; diğer taraftan sosyal güvenlik kurumunun dolayısıyla kamu gelirinde kayıpların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Enste ve Schneider, 2002). Sosyal güvenlik kurumun bütçesinde meydana gelen açıkların genel bütçeden karşılanması, vergisini ödeyen mükellefler ve diğer vatandaşlar için mali bir yük oluşturacaktır (Karaca ve Kaleli, 2019).

Kayıt dışı ekonomi çok çeşitli adlar altında ifade edilmektedir. Yer altı ekonomisi, gölge ekonomi, gizli ekonomi ve informel ekonomi bunlardan sadece birkaçıdır. Kayıt dışı ekonomi, mevcut istatistikî yollarla tahmini güç olan ve gayri safi milli hasıla (GSMH) hesaplamalarında kullanılmayan gelir yaratıcı faaliyetlerin tümünü ifade etmektedir. Bu tür faaliyetlerin kayıt altına alınamaması, ekonomik katkısının ölçülmesini de güç hale getirmektedir (Baldemir vd., 2005, s. 232).

Kayıt dışı ekonomi kavramı, ülke genelinde gerçekleştirilen ancak kayıt altına alınamayan faaliyetleri kapsarken, kayıt dışı istihdam sadece işgücündeki kayıt altına alınamayan istihdamı ifade etmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization- ILO) tarafından 1970 yılında düzenlenen “Dünya İstihdam Programı” kapsamında hazırlanan Kenya Raporu’nda ilk defa ele alınan kayıt dışı istihdam kavramı, sonraki dönemlerde daha kapsamlı bir şekilde incelemelere konu olmuştur. Bu raporda, kayıt dışı istihdamın kayıtlı bir şekilde istihdam edilemeyen kişilerin kayıt dışı yollarla istihdam edilmesini sağladığı ifade edilmiştir (Kalaycı ve Kalan, 2017).

Kayıt dışı ekonominin ortaya çıkışı çok çeşitli faktörlere dayanmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde bu olgunun ortaya çıkışı vergi oranları ve yüküyle alakalı bir durum iken gelişmekte olan ülke ekonomilerinde ise daha çok gelir dağılımdaki adaletsizlikten kaynaklandığı ifade edilebilir (Dam vd., 2018). Enflasyon, gelir dağılımında adaletsizlik ve yoksulluk, vergi yapısı ve vergi oranlarının yüksekliği, vergisel ödevlerin fazlalığı ve mevzuatın karmaşıklığı, sürekli değişen yasalar, kamu alacaklarının tahsilinde var olan boşluklar, cezaların caydırıcı nitelikte olmaması, muafiyetler ve istisnaların kapsamının genişliği ve vatandaşların yasalara güven duymaması, vergi bilincinin oluşmaması ve mükelleflerin vergilere bakışı kayıt dışı ekonominin temel sebepleri arasında yer almaktadır.

“Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele” projesinde kayıt dışı istihdamın nedenlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu projeye ilişkin raporda kayıt dışı istihdamda, bürokratik işlemlerin fazlalığı, kurumlar arası koordinasyon eksikliği, denetim yetersizliği, işgücü maliyetlerinin yüksekliği, gelir dağılımındaki adaletsizlik, yoksulluk ve işsizlik, sigortalıların sosyal güvenlik hizmetlerinden hoşnutsuzluğu, bilgi ve bilinç eksikliği gibi durumlar kayıt dışı istihdamın ana nedenleri olarak belirtilmektedir (KADİM, 2006, s. 5).

İşgücü maliyetlerinin yüksekliği ile ilişkili olarak vergi takozu (kaması) kavramının açıklanmasında yarar vardır. Vergi takozu ya da diğer bir ifadeyle vergi kaması, çalışan her işçi için işverenin devlete ödemekle yükümlü olduğu vergilerin ve sosyal güvenlik katkılarının toplamı şeklinde ifade edilebilir (Nar, 2015, s. 686).

Vergi takozu aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmaktadır (Aykın, 2017);

$$\text{Vergi Takozu} = \frac{\text{İşçi İçin Ödenen Vergi, Sosyal Güvenlik Primi ve Benzerleri Toplamı}}{\text{İşçinin İşverene Toplam Maliyeti}} \times 100$$

Tablo 1. Vergi Takozu - Türkiye ve OECD Ortalaması % (2011-2020)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
OECD-Ortalaması	35.107	35.243	35.467	35.451	35.411	35.364	35.224	35.101	35.015	34.626
Türkiye	37.028	37.127	37.357	38.086	38.186	38.241	38.898	39.247	39.577	39.664

Kaynak: OECD, 2021.

Tablo 1’de istihdam üzerindeki vergi yükü oranlarına yer verilmiştir. 2011-2020 yıllarına ait verilerin yer aldığı tabloda Türkiye’de istihdam üzerindeki vergi yükü oranının yıllar itibariyle artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Ayrıca Türkiye’de istihdam üzerindeki vergi yükü OECD

ülke ortalamasının üzerindedir. Bu durum kayıt dışı istihdamın en önemli nedenleri içerisinde yer almaktadır. İşveren, yüksek maliyetlerden kaçınmak için kayıt dışı istihdam yolunu tercih etmesi karşılaşılan en temel sorunlardandır.

Türkiye’de kayıt dışı istihdam verileri, 10 Ağustos 2021 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanmıştır. Bu verilere göre Türkiye’de 2021 Mayıs ayında kayıt dışı olarak istihdam edilenlerin oranı, bir önceki yılın aynı ayına göre 1,6 puan azalarak %27,9 olarak gerçekleşmiştir. Tarım dışı sektörde kayıt dışı çalışanların oranı bir önceki yılın aynı ayına göre 1,6 puan azalarak %15,6 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021).

TÜİK verilerine göre, kayıt dışı istihdam oranının bir önceki yılın aynı dönemine göre azalma göstermiş olmasına karşın bu oranın halen oldukça yüksek olduğunu ifade etmekte yarar vardır. Kayıt dışı olarak gerçekleştirilen faaliyetlerin GSYH hesaplamaları esnasında kullanılmaması ve kişilerin elde etmiş oldukları gelirlerin bilinmemesi kişi başına düşen gelirin doğru bir şekilde tespit edilmesinin önüne geçmektedir. Bu durum gelir artırıcı politikaların etkinliğini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Türkiye’de de kişi başına gelir artırıcı politikaların başarısız olmasının en önemli nedeninin kayıt dışı ekonomi olduğu söylenebilir (Dursun ve Dağcı, 2021, s. 40).

2. Evden Çalışma Kavramı

Evden çalışma⁵, tarih boyunca farklı biçimlerde devamlılığını sürdürmüştür. “Ev” kavramı Sanayi Devrimi’ne kadar fırın evi, bira evi gibi ifadelerle kullanılmıştır. Aynı kavram 20. yüzyılda daha çok uyumak, yıkanmak, yemek pişirmek veya TV izlemek gibi anlamlara gelmiştir. Bu dönemde işyeri ile konut unsurunu birleştiren meskenler ise isimsiz kalmıştır (Workhome, 2017). Dolayısıyla oldukça eski bir yapıya sahip olan bu tür yapılar için işyeri ve konut unsurlarını içeren yeni bir kavramın oluşturulması gerekmektedir. Bu anlamda ev kavramı en basit ifadeyle insanların yaşadığı yeri ifade ederken işyeri ise ticari bir işin yapıldığı yeri ifade etmektedir. Bu tanımlara göre açık ve basit bir şekilde en uygun terim olarak “evden çalışma” kavramı oluşturulmuştur.

Evden çalışma genel olarak, *“düşük beceri gerektiren faaliyetleri gerçekleştiren işçilerden, nitelikli, tecrübeli, teknolojik imkânları kullanan ve yönetsel seviyede çalışmayı gerektiren geniş bir iş gücü potansiyelini kapsayan”* bir çalışma biçimi olarak tanımlanmaktadır (Huws ve Podro, 1995, s. 2). Geleneksel anlamda evden çalışma, *“kadınların yoğun olduğu, kadınların genellikle aile içerisinde ücretsiz çalıştığı, iş bölümünün toplumsal cinsiyete göre belirlendiği ve evin kadınlar tarafından ekonomik faaliyet alanına dönüştürüldüğü”* (Erdut, 2011, s. 57) bir çalışma biçimidir. Modern anlamda evden çalışma ise *“Teknolojinin gelişmesiyle özellikle hizmet sektöründe telefon ve internet üzerinde yapılan işlemlerin bilinen ofis mantığından çıkıp eve girmesi”* (Duman, 2016) olarak ifade edilmektedir. Yine bir

⁵ Evden çalışma kavramı, uzaktan çalışma kavramından farklıdır. Uzaktan çalışma iş yerinden uzakta bir yerde, evde veya başka bir yerde çalışmayı ifade ederken; evden çalışma ise iş faaliyetlerinin sadece evden gerçekleştirilmesini ifade etmektedir (Turna, 2021, s. 277).

başka tanımda evden çalışma, “bir mal veya hizmet üretiminin kişi veya kişiler tarafından evden yürütülerek gelir elde edilmesi” olarak tanımlanmaktadır (Workhome, 2017).

ILO'nun 1996 tarihli 177 sayılı Evde Çalışma Sözleşmesi'nde ise evden çalışma kavramı, “... işverenin işyeri dışında kalan kişinin kendi evi veya kendi seçtiği diğer tesislerde, ücret için donanım, malzeme veya kullanılan diğer girdilerin kimin sağladığına bakılmaksızın işveren tarafından belirlenen bir ürün veya hizmet ile sonuçlanan çalışma” şeklinde tanımlanmaktadır (ILO, 1996). Bu tanımlar ev mesleğinin tanımında oldukça yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

Dolayısıyla evden çalışma, temel olarak konut unsurunun bir eklentisi olarak kullanılan ev tabanlı çalışma biçimini ifade etmektedir. Bir anlamda evden çalışma, konut unsurunun ikincil ve arazi olarak kullanımını oluşturmaktadır. Bu durum konutun özelliklerini değiştirmedikleri gibi dış yapısını da etkilememektedir (Workhome, 2017).

3. Evden Çalışma Biçiminin Tarihi Gelişimi

Evden çalışma modelinin öğretide oldukça eski bir tarihe sahip olduğu belirtilmektedir. Ortaçağ zamanında insanlar ve hayvanlar diktörtgen şeklinde dar, uzun, tek odalı ve tek katlı yerlerde yaşamışlardır. Yerleşim yerinin bir köşesinde kış gecelerinde hayvanlar kalmış, diğer köşesinde ise insanlar kalmıştır. Gün içerisinde yapılan bütün işler, bu bölmesiz ve tek alan içerisinde gerçekleşmiştir. Söz konusu alan yatak odası ve mutfak olarak kullanılırken aynı zamanda iplikçilik, terzilik, mandıra, dokuma ve kasaplık gibi ticari işler içinde kullanılmıştır (Workhome, 2017). O dönemlerde evde yaşam şekli, çalışma faaliyetlerinin odak noktasını oluşturmuştur. Terziler, dokumacılar, fırıncılar, ayakkabıcılar ve demirciler gibi meslekler Ortaçağ döneminin ilk ev işleri olarak görülmüştür (Reynolds ve Bibby, 2017).

18. ve 19. Yüzyılda ise Sanayi Devrimi ile birlikte fordist üretim modeline geçilmiştir. Bu sistem ile iş faaliyetleri yürüten bantlarla gerçekleşmiş ve vasıfsız işçilerle yapılan bir üretim sistemi oluşmaya başlamıştır (Çakmak, 2004, s. 251). Bu dönemde iş dünyası daha merkezi bir konuma getirilmiş ve işçiler evden uzaklaştırılmıştır. Fabrika işleri, hem kadınlara hem de erkeklere büyük değişiklikler sunmuş, dışarıda emek harcama faaliyetlerini oluşturmuş ve dolayısıyla evden çalışma biçiminden uzaklaşmıştır (Reynolds ve Bibby, 2017). Ancak bu sistem, üretim bakımından yetersiz olması, zaman kaybına neden olması ve belli alanlarda uzmanlık gerektirmesi nedeniyle dönemin ihtiyaçlarına cevap verememiştir (Çakmak, 2004, s. 251). Dolayısıyla 1970'li yıllarda Post Fordist üretim sistemine geçilmiş ve böylece esnek çalışma biçimleri mevzuata girmeye başlamıştır. Atipik olarak nitelendirilen bu çalışma modeliyle, standart iş faaliyetinden vazgeçilmiş ve yeni bir esnek çalışma türü tanımlanmıştır (Aslan, 2016, s. 69).

20. yüzyılın sonunda ise fabrikalarda, ev ve iş yaşamının beraber oluşmasıyla birlikte, geleneksel evden çalışma biçimi ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, gündelik hayatta “ev”in kaybolup, fabrikanın yaşamın tek mekânı haline geldiği, insanların çalıştıkları fabrikalarda yatıp kalktıkları, kölece “işçileşme” diye tabir edilen bir ara dönem yaşanmaya başlanmıştır (Topçuoğlu, 2012, s. 4-6). Türkiye’de ise 1980'lere kadar kırsalda “ücretsiz aile işçisi” olarak çalışan insanlar, kente göç ile birlikte ev işi yanında aile ekonomisine katkı sağlamak

amacıyla merdivenaltı atölyelerde çalışmaya başlamıştır (Kaya ve Doğan, 2016, s. 1079). Ancak işçi örgütlenmesi ve sınıf mücadelesi ile kazanılan haklar sayesinde 20. Yüzyılın başlarında, evden çalışma mekânı her ne kadar birbirinden ayrılmış olsa da (Koç, 2005, s. 1), dijital çağın başlangıcı olarak nitelendirilen 21. Yüzyılda geleneksel evden çalışma, modern tarzda evden çalışma biçimine dönüşmüştür.

4. Evden Çalışma Biçiminin Olumlu Etkileri

Evden çalışma özellikle aile hayatı ile iş hayatını dengeleme bakımından kadınlara cazip gelmektedir. Ayrıca bu çalışma biçimi engelli bireyler için de uygun bir çalışma şeklidir (TISK, 2003, s. 46). Bu yönüyle 21. yüzyılda evden çalışma biçimi, önemli bir çalışma biçimi olarak görülmektedir. Aile yaşamına daha fazla zaman ayırmak isteyen çalışanlar iş yerindense, evden çalışmayı tercih etmektedir (DISK, 2003, s. 20).

2013 yılında Stanford Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmaya göre şirkette çalışan bazı kişilere evden çalışma imkanı verilmiştir. Araştırma sonucuna göre evden çalışanların, %9,5 daha fazla çalıştığı ve %13 daha fazla üretken olduğu ortaya çıkmıştır (Krautzel, 2016). Araştırma verimlilik artışında çalışanların yaklaşık %70'inin evde daha fazla çalışmaya bağlı olduğunu yaklaşık %30'unun ise daha sessiz bir ortama bağlı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca şirket çalışan başına 9 ay boyunca 1900 dolar tasarruf etmiştir. Yine araştırmada evli çiftlerin, ebeveynlerin ve yaşlı çiftlerin evden çalışmayı daha çok tercih ettiği gözlemlenirken; sosyal hayatı daha çok ofis ortamına bağlı olan gençlerde evden çalışma isteğinin daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla her çalışan için evden çalışma biçiminin uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Bloom, 2014).

Hollandada, yapılan bir araştırmada ise yolda geçen sürenin evden çalışanlara göre %19 oranında bir maliyet oluşturduğunu, evden çalışanların diğer çalışanlara göre %18 oranında daha yüksek bir gelire sahip olduğunu, işverenlerin evden çalışma ile birlikte maliyetlerini %80'e kadar düşürebildiklerini (Graaff ve Piet, 2007) ve böylece evden çalışan başına 1500 dolar tasarruf elde ettikleri belirtilmiştir. Ayrıca evden çalışan kişilerin, evden çalışmayan kişilere göre ortalama ayda 4 saat daha fazla çalıştığı görülmektedir (Butler, 2007).

Diğer taraftan, evden çalışma insanlara maddi anlamda tasarruf imkânı sunduğu gibi zaman bakımından da tasarruf sağlamaktadır. Ayrıca evden çalışanların aile ile daha fazla vakit geçirmesi bakımından psikolojik faydalar sağladığı da gerçektir. Özellikle verimli bir zaman yönetiminin oluşturulması, trafikte harcanan zaman kayıplarının giderilmesi, hava kirliliğinin azalması, aileye harcanan zamanın artırılarak iş hayatının ve sosyal hayatın dengelemesi, enerji tasarrufunun sağlanması gibi etkiler bu çalışma biçimine yönelik faydaların sadece birkaçını oluşturmaktadır (Şamlıoğlu, 2016). Evden çalışma biçiminin diğer olumlu etkileri ise aşağıda sıralanmaktadır (Duman, 2016; Global Workplace Analytics, 2017, s. 22; Workhome, 2017; Reynolds ve Bibby, 2017);

- ✓ Kurum ve kuruluşlar açısından ekonomiye katkı sunar.
- ✓ İstihdamı genişletir ve kalifiye eleman ihtiyaçlarını azaltır.
- ✓ İş ve ev kullanımında alanların etkin bir şekilde kullanımını sağlar.
- ✓ Teknolojik araç gereçlere yönelik maliyetleri azaltır.
- ✓ Beyin göçünü yavaşlatır.

- ✓ Yeniliği ve yaratıcılığı geliştirir.
- ✓ Depolama alanını ve kâğıt kullanımını azaltır.
- ✓ Uyumluluk maliyetlerini ve çevresel cezaları azaltır.
- ✓ Çalışanlara “verimli çalışmak için en iyi yer” seçeneği sunar.
- ✓ Park sorunlarını azaltır.
- ✓ Kurumsal kimliği geliştirir.
- ✓ Yol aşınmalarını ve trafik tıkanıklıklarını azaltır.
- ✓ Trafikten dolayı meydana gelen gecikmeleri azaltarak iş verimliliğini artırır.
- ✓ Ülkelerin petrole olan bağımlılıklarını azaltır.

Bu faydalarından dolayı evden çalışma, şirketler kadar ülkeler tarafından da tercih edilmektedir. Birçok ülke evden çalışma modelini kullanarak herhangi bir ek maddi gider olmadan, genel/engelli istihdam oranlarını artırmakta, işsizlik oranını azaltmakta, kırsal bölgelerde ekonominin gelişimine katkı sağlamakta ve dar gelire sahip olan ailelerde refah düzeyini artırabilmektedir. Böylece evden çalışma ülkelerin mevcut sorunlarının giderilmesinde önemli bir strateji olarak görülmektedir (İkizler, 2012, s. 174; İnciroğlu, 2013, s. 41).

Ayrıca evden çalışma biçimi, istihdama yönelik yapılan göçleri, kalifiye eleman eksikliğini ve işgücü uyumsuzluğunu giderebilmektedir. Yine sınır ötesi işlem maliyetlerinin azaltılmasında, bölgesel anlamda istihdam popülasyonlarını dengelemede ve iş gücü etkinliğinin artırılmasına katkı sağlayabilmekte ve bu nedenle ülkeler evden çalışma modelinden önemli ölçüde faydalanabilmektedir (Global Workplace Analytics, 2017, s. 5-6).

5. Evden Çalışma Biçiminin Olumsuz Etkileri

Evden çalışmanın olumlu yönleri olduğu gibi olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Bu olumsuz yönler, “uzak işin yakın tehlikeleri” olarak ifade edilmektedir (Tutar, 2007, s. 131). Evden çalışma, kişinin gerçek anlamda eve ait olma duygusunu zedelemektedir. Esasında ev olarak nitelendirilen ortam, ev olmaktan çıkmıştır ama işyerinin işlevlerini ise tam olarak karşılamamaktadır. Böyle bir ev ortamında çalışan kişi, kendi bütünlüğünün farkına varamadığı gibi kişiliğini de ortaya koyamamaktadır. Dolayısıyla ailenin geleneksel anlamda bir ferdi konumunda olan kişi, geleneksel rolünden uzaklaşmış ve bir çalışana dönüşmüştür (Tutar, 2007, s. 134-135).

Evden çalışmak, çalışanın zihni ve psikolojisi açısından olumsuz durumlar oluşturabilmektedir. Evden çalışanlar, bu anlamda yalnızlık unsurunu diğer çalışanlara göre fazlasıyla yaşayan bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır (Tutar, 2007, s. 131). Evden çalışan yalnız yaşıyorsa, çalışma saatleri boyunca insanlarla iletişim kuramamaktadır. Kaldı ki çalışan, ailesi ile birlikte olsa bile; ayrı bir ofiste çalışabilmek adına kendini kapatabilmekte ve ihtiyaç duymuş olduğu iletişimden mahrum kalabilmektedir. Evden çalışma bir anlamda yalnızlığı veya soyutlanmayı beraberinde getirdiği gibi fiziksel olarak rahatsızlıkları da beraberinde getirebilmektedir. Yalnızlık, kronik çapta, kişiyi hayal kırıklığına, kariyer tükenmesine ve depresyona maruz bırakabilirken (Alton, 2017); diğer taraftan fiziksel rahatsızlıklar bakımından, fitik, kireçlenme ve kambur durma gibi sorunları ortaya çıkartabilmektedir. Bu durum ise evden çalışanın, hem ev ortamına hem de iş ortamına olan

aidiyet duygusunu zedelemekte ve çalışan kişiyi asosyal bir yapıya büründürmekte ve daha çok sağlık sorunlarıyla karşılaşabilmesine sebebiyet vermektedir (Turna, 2021, s. 79).

Ayrıca evden çalışan kişi, telefon, bilgisayar ve faks makinesi gibi sesini duyduğu, mesajını aldığı, ancak etkileşimli bir iletişim kurmadığı sanal bir işi yapmaktadır (Tutar, 2007, s. 134). Dolayısıyla işyerinde doğal olarak gerçekleşen sosyal bağlantılar da kaybedilmektedir. Yüz yüze bir toplantıda, insanların hisleri, olaylara karşı verdiği tepkiler kolay bir şekilde anlaşılabilir iken; sanal bir toplantıda, herkesin ofis odasında akıllarından geçeni anlamak veya beden dilini çözmek zorlaşmaktadır (Camenisch, 2014). Bu nedenle kurum veya şirketler, hiçbir görüşmenin yüz yüze görüşmeden daha yararlı olamayacağı gerçeğinden (Active, 2016) hareketle evden çalışma biçimini eleştirmektedir. Evden çalışmaya ilişkin diğer olumsuz etkiler ise aşağıda sıralanmaktadır (Harrison, 2001; Kavi ve Koçak, 2010, s. 76; Krautzel, 2016; Schiff, 1979; Tutar, 2007, s. 131-132);

- ✓ Evden çalışma, fazla dikkat dağıtıcı ve çalışmaya elverişli sessiz bir mekân olmaması nedeniyle pratik olmayan bir çalışma biçimidir.
- ✓ Evden çalışma, işyerindeki hiyerarşik düzenden uzak olması sebebiyle evden çalışanın gelişimi ve kariyeri üzerinde olumsuz bir etki oluşturmaktadır.
- ✓ Evden çalışanlar, yüz yüze bir etkileşim gerçekleştiremediklerinden dolayı inovasyon azalmakta ve şirketin kültürü zarar görmektedir.
- ✓ Düşük performans gösteren çalışanlar, denetçiler tarafından fark edilememektedir.
- ✓ Evden çalışanların, işyerleri ile olan bağları ağ düzeyinde kaldığı için kurumsal bağlılık hissiyatları olumsuz etkilenmektedir.
- ✓ İşverenler, evden çalışan personeller için bir takım prosedürler ve kurulum sistemleri bakımından yatırım maliyetlerine katlanmakta ve bu maliyetler çoğunlukla işverenler tarafından önemli bir risk olarak görülmektedir.
- ✓ Evden çalışma çalışanın, doğal bio-ritminin bozulmasına ve fiziksel/psikolojik sağlığının olumsuz etkilenmesine sebebiyet vermektedir.

Diğer taraftan evden çalışma, zaman yönetimini ve öz disiplini gerekli kıldığı için herkese uygun bir çalışma biçimi olarak görülmemektedir. Birçok işveren evden çalışanları denetleme zorluğundan dolayı bu çalışma biçimine karşı direnç göstermektedir (Schiff, 1979). Ancak bu çalışma modelinde olumsuz durumların kişiden kişiye değişiklik gösteriyor olması ve şirketlerin fayda maliyet analizini gözetmesi gibi nedenlerden dolayı bu çalışma modeli, şirketler ve kurumlar tarafından kabul edilmektedir (Active, 2016). Evden çalışma politikasını iyi yöneten bir işveren, uzun vadede verimli sonuçlar elde edebilmektedir (Turna, 2021, s. 82).

6. Evden Çalışma ve Kayıt Dışı İstihdam İlişkisi

Kayıt dışı çalışma biçimlerinden özellikle ülkelerde en yaygını, evden çalışma modelidir. (Topçuoğlu, 2012, s. 4-6). Bu anlamda evden çalışma, çalışanları görünmez kılmaktadır. Yapılan faaliyetlerin kim tarafından ve nerede yapıldığını anlamak oldukça zordur (DiSK, 2003, s. 14-20).

Diğer taraftan geleneksel olarak evden çalışanlar, genellikle ev kadınlarıdır. Esasında evden çalışma, kadınların ev kadını olarak görülmesini kolaylaştırmaktadır. Bu şekilde çalışanlar, kendini çalışan olarak görmemekte ve işgücü istatistiklerinde bile ya “ev kadını” ya da “işsiz” olarak sayılmaktadır. Örneğin; evden çalışan bir kadına, evdeki çocuklar dâhil komşuları bile yardım etmekte, kadınlar ise bu durumu yardım veya aile içi dayanışma olarak ifade etmekte ve dolayısıyla yardım edenler çalıştıklarını veya iş yaptıklarını düşünmemektedir (DİSK, 2003, s. 14-20).

Bu anlamda geleneksel evden çalışma biçimi, çalıştığına farkında olmayan ve kendini ev kadını olarak tanımlayan bir işçi grubunu oluşturmaktadır. İstatistiklerde, geleneksel evden çalışanlar diye gözükken kitle, sadece kendini bu şekilde tanımlayan kısıtlı bir grup olmakta ve bu durum istatistiklerde dahi görülmemektedir. Bu ortam, kayıt dışı alanın oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Kayıt dışılığın giderek üretimi saklayan yapısı için “evin güvenliği” iyi bir perde arkası olarak kullanılmaktadır. Bu anlamda evden çalışma kayıt dışı üretim zincirinin bir parçasını oluşturmakta ve bu zincirin yoğunlaştığı yerde ise özellikle geleneksel anlamda evden çalışan kadınlar yer almaktadır (Topçuoğlu, 2010, s. 113-126).

Diğer taraftan gelişmiş ülkelerde evden çalışanların önemli bir kısmını göçmen olarak bilinen çalışanlar oluşturmaktadır. Örneğin; İngiltere’de Asyalı çalışanlar, Avustralya’da Vietnamlı çalışanlar evden çalışanlar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Göçmenlerin karşı karşıya olduğu pek çok sorun arasında evden çalışma sorunu ise kaybolup gitmektedir. Nitekim çalıştıkları ülkelerdeki sistemleri ve hakları yeterince bilmemeleri, evden çalışan göçmenlerin görünmez kalmalarına yol açmaktadır. Ayrıca, göçmenler birçok para olarak ödenen haklardan “çalışmamaları” şartıyla yararlanabilmektedir. Bu da evden çalışan göçmenlerin, kendilerini çalışan olarak beyan etmek yerine gizlemeyi tercih etmelerine yol açmaktadır (DİSK, 2003, s. 21).

Günümüzde ise evden çalışmada, her ne kadar evden çalışan erkek oranı (kadın %52, erkek %48) azımsanmayacak bir oranda olsa bile hala kadınların tercih ettiği bir çalışma modeli olarak karşımıza çıkmaktadır (Global Workplace Analytics, 2017, s. 1-27). Nitekim artık evden çalışma, parça başı iş yapma, engelli bir bireye bakma, bir başka evde gündelik işleri (temizlik, yemek gibi) yapma veya yaşlı ve çocuk bakımı gibi sürekli nitelikte olan birçok işi kapsamaktadır. Bu anlamda evden çalışma kendi içinde çok sayıda çalışma türünü kapsayan bir çalışma modeli olarak karşımıza çıkmaktadır (Dereli, 2018).

Diğer taraftan evden çalışma, çalışanlarını görünmez kılması nedeniyle çalışanların objektif nitelikteki haklarını saklı tutmaktadır. Dolayısıyla kayıt dışılığın üretimi saklayan yapısı içerisinde ev kavramı, iyi bir saklama mekanizması olarak görülmekte ve kayıt dışı alanın oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Topçuoğlu, 2010, s. 113-126).

Kayıt dışı kapsamında evden çalışmada, işverenin kısmi anlamda bir sorumluluğu bulunmaktadır. Neticede evden çalışanların, rıza gösterdiği bir ortam söz konusudur. Bu anlamda kayıt dışı istihdamı azaltmak adına öncelikle işgücü katma değer artırılması, kayıtlı istihdamın teşvik edilmesi ve sonrasında çok sıkı denetimlerin yapılması gerekmektedir (Türkey, 2019, s. 129). Ayrıca kayıt dışı kapsamında evden çalışmanın, sosyal

güvenlik açısından sosyal güvenlik hukuku ile vergisel açıdan mali hukukla, çalışma ve denetim açısından ise idare ve iş hukuku ile yakından ilgili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kayıt dışı istihdamı önlemeye yönelik mevzuatlar yetersiz kalmakta ve bu doğrultuda ilgili mevzuatların yeniden düzenlenmesi gerekmektedir (Erdut, 1998, s. 100-101).

Sonuç

Öğretide evden çalışmanın olumlu ve olumsuz yönlerinin olduğu belirtilmektedir. Ancak evden çalışmanın olumlu yönlerinin olumsuz yönlerden fazla olması ve olumsuz etkilerin çalışandan çalışana farklılık göstermesi bu çalışma modelini tercih edilebilir kılmaktadır.

Diğer taraftan zaman ve öz disiplin yönetimine sahip olamayan çalışanlar, evden faaliyet yürütmemelidir. Evden çalışan bir kimsenin, kişisel zaman ile profesyonel zaman sınırlarını iyi ayarlaması gerekmektedir. Evden çalışan, zamanını iyi yönetemiyorsa bu durum iş verimliliği açısından risk oluşturmaktadır. Bu nedenle öğretilerde bu konuda herhangi bir istatistiksel bir veri bulunmamasına rağmen çoğu işverenin, personelini göz önünde bulundurmak adına evden çalışma modeline sıcak bakmadığı belirtilmektedir.

Ancak bazı ülkelerde istihdamın artırılması, kaynakların israf edilmemesi ve çevrenin korunması adına bu çalışma modeli tercih edilmekte ve bu nedenle şirketlerin veya kurumların bazı personel gruplarının belli bir oranının evden çalışması zorunlu kılınmaktadır. Nitekim evden çalışma biçimini iyi manada yönetenler, iş verimliliği açısından uzun vadede etkin sonuçlara ulaşabilmektedir. Ancak evden çalışma konusunda, işin gereklerine uzakta bile olsa en iyi uyumu sağlayabilecek personellerin tercih edilmesi önemlidir. Bu anlamda evden çalışma biçimini yönetmenin, evden çalışma imkânının sunulmasına göre daha etkili olduğu ifade edilebilir.

Buna göre kayıt dışı istihdam, bir yandan iş hukukunu ve sosyal güvenlik hukukunu uygulanamaz kılar iken bir yandan da vergi hukukunu işlevsiz bırakmaktadır. Bu kapsamda ülkemizde evden çalışmaya ilişkin mevzuat düzenlemeleri yetersiz kalmaktadır. Konuyla ilgili özellikle Covid-19 krizi nedeniyle 10 Mart 2021 tarihinde Uzaktan Çalışma Yönetmeliği yayınlanmıştır. Ancak uzaktan çalışma kavramı, işyerinden uzakta bir yerde, evde veya iş yerinde çalışmayı ifade ederken; evden çalışma, iş faaliyetlerinin sadece evden gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu anlamda çıkarılan yönetmelik evden çalışma modeli kapsamında yetersiz kalmaktadır. Özellikle evden çalışmaya ilişkin vergi hukukumuzda özel bir düzenlemenin bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla evden çalışma kapsamında hem devlet, hem işveren, hem de çalışan açısından dengelerin sağlanması ve bu kapsamda yapılan hukuki düzenlemelerin sağlam bir zemine oturtulması şarttır. Böylece kayıt dışı ekonominin bir türü olan kayıt dışı istihdam ile mücadele kapsamında önemli bir adım atılmış olunacaktır.

“Kayıt Dışı Ekonomide Farklı Bir Boyut: Evden Çalışma” Başlıklı Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır	
Bilgilendirme	Çalışma herhangi bir bildiri veya tez benzeri çalışmadan üretim değildir.
Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Her iki yazarın da çalışmaya katkısı %50 - %50 olarak belirlenmiştir.
Teşekkür	Çalışmada teşekkür gerektiren bir durum bulunmamaktadır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Çalışmada etik kurul onayı gerekmemektedir.

Kaynakça

- Active. (2016, Ocak 12). The Advantages and Disadvantages of Remote Working. <https://www.activeukltd.com/advantages-disadvantages-remote-working/> Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2021.
- Alton, L. (2017, Mayıs 25). Is Working From Home Making You Miserable?.*Nbcnews*. <https://www.nbcnews.com/> Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021.
- Aslan, H. (2016). Ev-Eksenli Çalışan Kadınların Sosyal ve Ekonomik Hayatlarına İlişkin Bir Saha Araştırması: Denizli İli Örneği. *Fe Dergi*, 8(1), 69-90.
- Aykın, H. (2017). Vergi Takozu (Kaması) Nedir? Güncel Vergi Takozu Oranları, <https://vergidosyasi.com/2017/10/05/vergi-takozu-kamasi-nedir-guncel-vergi-takozu-oranlari/> Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2021.
- Baldemir, E., vd. (2005). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin MIMIC Model ile Tahminlenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 231-243.
- Bloom, N. (2014, Ocak-Şubat). To Raise Productivity, Let More Employees Work from Home. *Harvard Business Review*. <https://hbr.org/2014/01/to-raise-productivity-let-more-employees-work-from-home> Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2021.

- Butler, E. S. Cheryl A., Susan W. (2007, Nisan). DoesTelecommutingImproveProductivity?.*Communication of the ACM*, 50(4), 101-103.
- Camenisch, J. (2014, Mayıs 30). How Working From Home Might Be Getting You Down. *Upwork*.<https://www.upwork.com/blog/> Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021.
- Çakmak, U. (2004). Esnek Üretim Sistemi: İstihdama Etkisi ve Toyota Örneği. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*. 15(52-53), 235-253.
- Dam, M. M., Ertekin, Ş., Kızılca, N. (2018). Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdamın Boyutu: Ekonometrik Bir Analiz. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33.1 (2018): 293-318.
- Dereli, N. (2018, Mayıs 3). Evde Çalışma Nedir? Ev Hizmetlerinde Çalışanların Hakları Nelerdir?.*İrade Gazetesi*. <http://www.sivasirade.com/kose-yazilari/> Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2021.
- DİSK. (2003). *Ev-Eksenli Çalışanlar ve Örgütlenmeleri*. İstanbul: Birleşik Metal-İş Yayınları.
- Duman, O. (2016, Aralık 25). Evden Çalışmanın Hayatımızdaki ve Kanundaki Yeri. <http://www.ceviriblog.com/2016/12/25/evden-calismanin-hayatimizdaki-ve-kanundaki-yeri/> Erişim Tarihi: 4 Temmuz 2021.
- Dursun, H. , Dağcı, A . (2021). Kayıt Dışı Ekonomiye Karşı Halkın Bilinçlendirilmesi Bağlamında Alınması Gereken Önlemler. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 13 (2) , 35-48. DOI: 10.52791/aksarayibd.889049.
- Enste, D., Schneider F. (2002). *Hiding in The Shadows: The Growth of The Underground Economy (No. 30)*. International MonetaryFund, Washington D.C.
- Erdut, T. (1998). *Yeni Teknolojilerin İş İlişkileri Üzerindeki Etkisi*. İzmir: Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası (TÜHİS).
- Erdut, T. (2011). Toplumsal Cinsiyet Bakımından Evde Çalışma. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (2), s. 55-81.
- Global WorkplaceAnalytics. (2017). *2017 State of Telecommuting in the U.S Employee Workforce*.<https://cdn.thepennyhoarder.com/wp-content/uploads>Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2021.
- Graaff, T., Piet R. (2007). Substitution Between Working at Home and Out-Of-Home: The Role of ICT and Commuting Costs. *Science Direct*.<https://www.sciencedirect.com/> Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2021.
- Harrison, N. (2001). Teleworking from Home. *Ariadne*. <http://www.ariadne.ac.uk/> Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2021.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2019). *Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2019-2021)*.<https://www.gib.gov.tr> Erişim Tarihi: 08 Mayıs 2021.

- Huerta, A. (2020). Viewpoint: An Education in The Informal Economy. *Planning*, 86(1), 13. Available at: www.scopus.com.
- Huws, U., Podro, S. (1995). Employment of Homeworkers: Examples of Good Practice. *Analytica Social and Economic Research Ltd. Working Paper*. Geneva: International Labour Office. http://staging.ilo.org/public/libdoc/ilo/1995/95B09_358_engl.pdf Erişim Tarihi: 05 Temmuz 2021.
- ILO. (1996). 177 Sayılı Evde Çalışma Sözleşmesi (Çev. Alp, E. Sönmez, Ö. A.). *İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 23(5-6), Ağustos – Kasım 2011, s. 16-27.
- İkizler, M. (2012). *Türk Hukukunda Esnek Çalışma*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- İnciroğlu, L. (2013). *Çalışma Hayatında Esnek Çalışma Uygulamaları*. İstanbul: Legal Yayınevi.
- Jahan, I., Pavlik, J.B., Williams, R.B. (2020). Is the Devil in the Shadow? The Effect of Institutional Quality on Income. *Review of Development Economics*, 00, 1-21. <https://doi.org/10.1111/rode.12691>.
- KADİM. (2006). Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele (KADİM) Projesi İle İlgili 2006/28 Sayılı Başbakanlık Genelgesi , T.C. Resmi Gazete, Sayı: 26309, Tarih: 4 Ekim 2006. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061004-13.htm> Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2021.
- Kalaycı, C., Kalan, E. (2017). Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikalarının Analizi. *Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi*, 1(1), 17-34.
- Karaca, C., Kaleli, E. (2019). Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdama İlişkin Çözüm Önerileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 769-792.
- Kaya, M., Doğan, B. B. (2016). Esnek Çalışma Modeli: Ev Eksenli Çalışma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), s. 1069-1099.
- Kavi, E., Koçak, O. (2010). Bilgi Toplumunda Evden Çalışmanın Etik Boyutu. *Sosyal Siyaset Konferansları*, (59), s. 69-88.
- Kıldış, Y. (2000), “Kayıt Dışı Ekonominin Ulusal ve Uluslararası Boyutu ... Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2.
- Koç, S. E. (2005). *Kadın Girişimciler Kavramı ve Serbest Meslek Mensubu Kadın Girişimcilere İlişkin Konya İlinde Uygulamalı Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Krautzel, J. (2016, Mart 8). The Ups and Downs of Telecommuting for Businesses and Workers. *Nexxt*. <https://www.nexxt.com/articles/> Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2021.
- Nar, M. (2015). Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükü: Vergi Takoza Uygulaması, *InternationJournal of Human Sciences*, 12(1), 685-705.

- OECD. (2021). Tax Wedge. OECD Database, <https://data.oecd.org/tax/tax-wedge.htm> Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2021.
- Önder, İ. (2011). Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergileme. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (23-24). 241-254.
- Reynolds, B. W., Bibby, A. (2017, Ocak 30). The Complete History of WorkingfromHome.Flexjobs. <https://www.flexjobs.com/blog/post/complete-history-of-working-from-home/> Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2021.
- Schiff, F. W. (1979, Eylül 2). Working at Home Can Save Gasoline. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/archive/> Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021.
- Schneider, F. (1986). Estimatingthe size of the Danish Shadow Economy Using the Currency Demand Approach: An Attempt. *Scandinavian Journal of Economics*, 88(4): 643–68.
- SGK. *Kayıtdışı İstihdam Genel Bilgi*. <http://www.sgk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2021.
- Şamlıoğlu, H. (2016, Nisan 12). Yükselen Trend; Evden Çalışma. <http://www.teakolik.com/yukselen-trend-evden-calisma/>Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2021.
- TİSK. (2003). *İş Kanunu Tasarısı ve AB Uygulamaları*. Ankara: TİSK Yayınları.
- Topçuoğlu, A. R. (2010). Kapitalizm ve Ataerkillik Enformel Alanda Nasıl Eklemlenir?, Bilinçli Saklama ve Saklayarak Değersizleştirme Mekanizmalarının Ev EsnekliÇalışmada İşleyişi. Dedeoğlu, S. Yaman, M. Ö. (Ed.), *Kapitalizm, Ataerkillik, ve Kadın Emeği: Türkiye Örneği* (s. 81-133). İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Topçuoğlu, R. A. (2012). Küreselleşme ve Üretimin Esnekleşmesi Sürecinde Kadın Emeği. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*,12(44).
- Turna, F. (2020). ABD Vergi Hukuku Açısından Ev Eksenli Çalışma Modeli. *Legal Mali Hukuk Dergisi*, 16(188), s. 2215-2244.
- Turna, F. (2021). *ABD Modeliyle Karşılaştırmalı Olarak Vergi Hukukunda Evden Çalışma*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Tutar, H. (2007). Katı Olan Her “İş” Sanallaşılıyor veya İşgörenin Artan Yalnızlığı Üzerine: Kuramsal Bir Yaklaşım. “İş, Güç” *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 9(2), s. 116-141.
- TÜİK. (2021). İşgücü İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Mayis-2021-37489> Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2021.
- Türkay, İ. (2019). Kayıt Dışı Ekonomik Faaliyetlerde Bulunmak/Vergi Kaçırarak Anayasal Bir Suç Mudur?. *Vergi Dünyası Dergisi*, 39(458), s. 124-136.
- Workhome. *A BriefHistory of theWorkhome*. <http://www.theworkhome.com/history-workhome/> Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2021.

A Different Aspect in The Informal Economy: Working From Home

Osman GEYİK

Fatma TURNA

Extended Abstract

The informal economy and informal employment, which forms part of it, disrupt economic functioning, but in some cases have positive effects on economic and social life. The most important negative effect of informal employment is that it reduces public revenues. This reduction occurs when employers do not pay insurance premiums and avoid other tax obligations. This negative effect disrupts the budget balance. Disruption of this balance pushes the public sector to look for new resources, leading to either borrowing or printing money. It can be said that both of these methods will injure the economy in the long term through high interest payments and inflation. It would not be wrong to say that the informal economy would cause people to have lack of trust in the law and lead to labor exploitation. A worker working informally without any social security is not expected to have trust in applicable law. In addition, failure to play an active role in combating the informal economy will reduce the motivation of formal employees and, on the other hand, will lead to unfair competition. The existence of these and similar situations requires an in-depth study of the informal economy and, more specifically, informal employment. It can be said that informal economy or employment can be tolerable in some cases up to a certain level to maintain economic activity and keep the economy alive. This is valid in the labor market and the manufacturing sector.

On one hand, the 21st century has been defined as the beginning of the digital world, while it has also been described as the century of outbreaks (avian/swine flu, Ebola, COVID-19, etc.). The COVID-19 crisis has shown that the digital world is not as it seems. Outbreaks and advancing information technologies have led to the beginning of the digital age. While the digital age gave people the opportunity to work from home, the pandemic forced people to do so. Perhaps, working from home has been experienced the greatest during the COVID-19 crisis.

Working from home has continued throughout history in different ways. In the early times, this form of work manifested itself more as traditionally while in the later periods, it manifested itself as a much more modern-style. Therefore, the concept of working from

home, in its most general sense, is defined as a form of work that refers to a wide-ranging employment network that includes labor-oriented workers, using experience and technological opportunities, and administrative management.

However, the most important aspect of working from home is that it renders employees invisible. Employees working this way are often considered unemployed in statistics. As a matter of fact, working from home is considered a good concealing mechanism as it is difficult to prove and forms an important chain of the informal economy. In such an environment, taxpayers' tax compliance is reduced, tax awareness and social values are eroded, and unfair distribution of income emerges.

Although working from home means comfort from the point of view of employees, it leads to the popularization of informal employment along with a lack of rules and irregularity. Informal employment constitutes the informal economy. The informal economy has negative consequences in all areas of working life and the social order of life. The informal economy does not only lead to the loss of insurance premiums and tax losses, but also creates unfair competition. In such an environment, there is no opportunity for foreign and domestic investment that can create a workforce.

Therefore, this study examines the model of working from home, which constitutes a different aspect of the informal economy. In this sense, this study focuses on the informal economy, informal employment, and the concept of working from home, analyzes the negative and positive aspects of working from home, evaluates the correlation between this working method and informal economy from the perspective of informal employment, and provides recommendations.

Informal employment, on the one hand, makes labor law and social security law unenforceable; on the other hand, it leaves tax law dysfunctional. In this context, legislation on working from home in Turkey is inadequate. In particular, there is no specific regulation in the tax law related to working from home. Therefore, within the scope of working from home, it is necessary to strike a balance from the point of view of both the state and the employer and the employee, and the legal regulations introduced in this framework should be based on solid ground.

Dayanıklı Tüketim Malları Sektöründe Şikayet Yönetimine Yönelik Gri İlişkisel Analiz Tekniği Uygulaması

Hale Nur GÜLER¹

Öz

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi

29.01.2021

Kabul Tarihi

13.09.2021

DOI

10.53306/klujfeas.870853

Gelişen teknoloji, müşteri beklentilerinin artması ve müşterilerin birçok kanaldan şikayetlerini iletebilmeleri nedeniyle şirketlerde şikayet yönetimi politikaları daha da önemli hale gelmiştir. Müşteriler şirketlerle ilgili görüşlerini iletip problemleri için çözüm beklemekte ve memnun olmadıkları çözümler içinde birçok kanaldan yorum iletebilmektedir. Şirketlerin şikayetlerin önlenmesi ve oluşan şikayetlerin etkinlikle çözülebilmesi için başarılı şikayet yönetimi politikalarına ihtiyaçları vardır. Bu çalışmada dayanıklı tüketim malları sektöründe mal ve hizmet sunan şirketlerin şikayet yönetim politikalarının etkinliği çok kriterli karar verme tekniklerinden gri ilişkisel analiz yöntemiyle belirlenmesi amaçlanmıştır. Dayanıklı tüketim malları sektöründe bulunan şirketlere ait veriler şikayetvar.com isimli müşteri şikayetleri ile şirketleri birleştiren platform olan internet sitesinden ve şirketlerin resmi internet sitelerinden elde edilmiştir. Çalışmada şikayet yönetimi politikalarının etkinliğinin belirlenmesinde çözüm oranı, çözüm süresi, memnuniyet puanı ve iletişim kanal sayısı olarak dört kriter esas alınarak şirketler sıralanmıştır. Buna göre yapılan analiz sonucuna göre Simfer, Arçelik ve Vestel' in ilk üç sırada yer aldığı görülmektedir.

Anahtar sözcükler: şikayet yönetimi, müşteri şikayetleri, dayanıklı tüketim malları sektörü, gri ilişkisel analiz.

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, glrhalehur@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6333-1849

Application Of Gray Relational Analysis Technique On Complaint Management In The Durable Goods Industry

Hale Nur GÜLER²

Abstract

Article Type

Research Article

Application Date

2021-01-29

Acceptance Date

2021-09-13

DOI

10.53306/klujfeas.870853

Complaint management policies have become even more important in companies due to the developing technology, the increase in customer expectations and the ability of customers to convey their complaints through many channels. Customers are waiting for solutions for their problems by conveying their opinions about the companies and can send comments through many channels for solutions they are not satisfied with. Companies need successful complaint management policies in order to prevent complaints and to solve complaints effectively. In this study, it is aimed to determine the effectiveness of the complaints management policies of companies that provide goods and services in the durable consumer goods sector by using the gray relational analysis method, which is one of the multi criteria decision-making techniques. The data of the companies in the durable consumer goods sector were obtained from the official website of the companies, from the website called sikayetvar.com, which is the platform that connects the companies with the customer complaints. In the study, companies are listed on the basis of four criteria as resolution rate, resolution time, satisfaction score and number of communication channels in determining the effectiveness of complaint management policies. According to the results of the analysis made accordingly, it is seen that Simfer, Arçelik and Vestel are in the top three places.

Key words: complaint management, customer complaints, durable goods industry, gray relational analysis.

² Ph.D., Independent Researcher, glrhalenur@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6333-1849

Giriş

Teknolojideki değişim ve gelişim, ülke ve dünyadaki ekonomik gelişmeler, eğitim düzeyinin artması ile müşteri beklentilerinin de arttığını ifade etmek mümkündür. Müşteriler günümüz şartlarında memnuniyetsizliklerini pek çok kanaldan duyurabilmektedir. Şirketlerin müşteri beklentilerini etkin şekilde anlamaları oluşan şikayetlerin beklenenin ötesine geçilerek çözmeleri ve buna bağlı olarak da mal ve hizmetlerinde sürekli geliştirme yapmaları gerekmektedir. Sektörde pek çok alternatifin olması sebebiyle şirketlerin ayakta kalabilmeleri ve rekabet güçlerini koruyabilmeleri için etkili ve başarılı müşteri deneyimleri yaratmaya ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu kapsamda bakıldığında şikayetin şirketlerin imajlarının belirlenmesinde de önemli etkileri bulunmaktadır. Her şikayete bir armağan gözüyle bakan şirketlerin politikalarını buna göre yönettikleri iletilen şikayetler sebebi ile gereken süreçlerinde gelişim sağladıkları ve müşterileri olumlu yönde etkiledikleri bilinmektedir.

Şikayet yönetimi için ürün veya hizmetin müşteriye sunulması sürecinde oluşabilecek tüm şikayetler özenle yönetilip ardından da müşteri davranışı takip edilmelidir. Şirketlerin şikayet yönetimi birimlerinin büyük bir titizlikle oluşturularak bu alanda hizmet vermeye uygun çalışanların seçilmesi gerekmektedir. Müşterilerin şikayetlerini kolaylıkla iletebilecekleri kanalların yönetilmesi önemlidir. Şirketler için veri sağlayabilecek nitelikte sağlıklı şikayet ve memnuniyet verilerinin arşivlenmesi, yenilikçi ve inovatif süreçlerin kurgulanması, müşteri beklentisinin de ötesinde çözüm alternatifleri uygun zaman diliminde sunulması ve müşterinin şikayetin ardından izlenip davranışlarının belirlenmesi gerekmektedir.

Elektrikli ev aletleri ve beyaz eşya sektörünü kapsayan dayanıklı tüketim malları sektöründe geniş ürün seçeneği bulunmaktadır. Buzdolabından ocağa, çamaşır makinesinden miksera kadar pek çok ürün bu sektörde müşterilere sunulmaktadır. Üretimin artmasında en çok payı olan sektörlerin başında olan ülke ekonomisine katkı sağlayan dayanıklı tüketim sektöründe önemli ölçüde istihdama da katkı sağlanmaktadır. Dayanıklı tüketim malları sektöründe müşterilerin seçebileceği pek çok alternatif marka yer almaktadır. Bu sebeple ürün ve hizmetin kalitesi ve dayanıklılığı kadar süreç içerisinde müşterinin yaşadığı deneyim de oldukça kritik boyuttadır. Şikayetin önlenmesi ya da oluştuktan sonra şirketlerin yaklaşımı müşteri için oldukça önemli karar faktörlerindedir. Şikayet sonucunda doğan memnuniyet ya da memnuniyetsizlik müşterilerin şirketle ve mal ve hizmetleri ile ilişkisini belirlemektedir. Müşterilerin olumsuz izlenimlerini olumlulara göre daha çok paylaştıkları düşünüldüğünde iletilen her bir şikayetin önemi fazladır. Şirketler müşteri memnuniyeti oluşturmak için insan kaynağından başlayarak tüm süreçlerde etkili bir yönetim uygulamak durumundadırlar. Günümüz şartlarında aynı sektörde benzer mal ve hizmet pazarlaması sunan şirketlerin satış sonrası hizmetlerinde ve süreçlerinde farklılık yaratarak müşterileri cezbetmeleri gerekli kılınmaktadır.

Bu çalışmada dayanıklı tüketim malları sektöründeki şikayet politikalarının anlaşılması için sektörle ilgili temel düzeyde bilgiler aktarılmış ardından gri ilişkisel analiz yöntemi açıklanmıştır. Çalışmada sektörde yer alan on şirkete ait veriler şikayetvar.com sitesinden

ve şirketlerin resmi internet sitelerinden elde edilerek belirlenen kriterler kapsamında şirketlerin şikayet yönetim politikalarındaki etkililikleri gri ilişki analizi ile sıralanmıştır. Müşteri odaklı yaklaşım sergilemek zorunda olan şirketlerin şikayet yönetim politikalarındaki durumlarının belirlenmesinin alanla ilgilenen araştırmacılar için yararlı olacağı düşünülmektedir.

1. Şikayet Yönetimi Dayanıklı Tüketim Malları Sektörü ve İlgili Çalışmalar

Alınan mal ya da hizmet sonucunda beklentilerin karşılanmaması ve tatminsizlik oluşması sonucunda şikayet doğmaktadır (Barlow ve Moller, 2009, s. 38). Ürün ya da hizmeti satın alan tüketicinin olumsuz geri bildirim şikayettir. Şirketlerin sunduğu ürün ve hizmetle ilgili olumsuz geri dönüş almasıdır (Mensah, 2016, s. 10). Şikayet ettiklerinde müşteri ürün ve hizmetle ilgili bilgi verip olumsuz durumunun tazminini istemektedirler (Blöndal, 2017, s. 22).

Şikayetler gerekli özenle ele alındıklarında şirketler için gelişime olanak sağlamaktadır. Müşterilerin beklentilerinin anlaşılması uygun çözümlerin sunulması şirketleri geleceğe daha güvenle taşımaktadır (Kozak, 2007, s. 2). Ürün ve hizmetle ilgili olumsuz durum yaşayan müşteriler yaşanan durumu şikayet etmekte ya da şirketle ilgili olumsuz düşünüp markayı terk etmektedir (Scriabina ve Fomichov, 2007, s. 4). Müşterilerin markaları, yeterli ilgi alamadıklarında, ürün ve hizmet kalitesinden memnun kalmadıklarında, rakip firmalar nedeniyle, ürün ve hizmeti elde edecekleri bir tanıdık bulduklarında, taşınma ya da ölüm sebebi ile terk ettikleri bilinmektedir. Şikayet sürecinde başarılı olmak şirketler için müşteri sadakati yaratmaktadır (Yang vd. 2020, s. 203). Müşteri sadakatının yanı sıra müşteri beklentilerinin analiz edilmesi ile şikayetlerin azaltılması, mal ve hizmet kalitesinin artması, hatanın azaltılması hedeflenmektedir (Alabay, 2012, s. 139; Tronvoll, 2008, s. 23). Şirketlerin şikayet çözüm süreçlerinde etkin olmaları, müşterileri kaybetmeme, ağızdan ağıza iletilen olumsuz durumların paylaşımını engelleme, çapraz satış imkanı, müşterilerin yasal yollara başvurmalarını önlemektedir (Harrison Walker, 2001, s. 401).

Müşteriler satın aldıkları mal ve hizmetin beklentilerini karşılamaması sonucunda şikayetlerini iletmektedir. Müşteriler şikayet çözüm sürecini değerlendirip ardından da markayı terk etme ya da markada kalmayı tercih etmektedirler (Köse, 2007, s. 25). Müşteriler her zaman şikayet ilemezler markadan memnun kalmadıkları durumlarda şikayet ilemedikleri de görülmektedir (Gökdeniz vd., 2011, s. 175). Müşteriler zaman ve çaba harcamaya gerek görmediklerinde, risk almak istemediklerinde, nereye şikayet edeceklerini bilmediklerinde, sonuç alabileceklerine dair inançlarının olmadığı durumlarda şikayet etmemektedir (Burucuoğlu, 2011, s. 60).

Satın aldıkları ürün ve hizmetten bekledikleri tatmini sağlayamayan müşteriler şikayetlerini pek çok kanaldan iletebilmektedir. Halka açık kanallar, şirketlerin kendi oluşturdukları iletişim kanalları, tüketici hakem heyeti, tüketici dernekleri, kanuni yollar ve şikayetleri toplayan internet platformları bu kanallardır (Supriaddin vd., 2015, s. 4; Cho vd., 2002, s.6). Şikayetlerin aile ve arkadaşlara bilgi verme, markayı terk etmek, üst yönetime iletme, yorum ve öneri formları doldurma, şikayet mektubu, dilekçe yazma, kitlesel medya araçlarına iletme, tüketici derneklerine iletilmesi şeklinde yedi farklı yöntemle iletildiği bilinmektedir

(Heung ve Lam, 2003, s. 286). Müşteri şikayetleri başarılı şekilde ve özenle ele alınmadığında ağızdan ağıza iletilebilmekte gelecekteki müşterilere ve şirket imajına etki etmektedir (Januszewski, 2004, s. 2).

Müşterilerin olumsuz durumları olumlu durumlara göre iki kat daha fazla dile getirdikleri bilinmektedir (Plymine, 1991, s. 40). Şirketlerin rekabet edebilmeleri ve ayakta kalabilmeleri için şikayetleri müşteri memnuniyetine dönüştürmeleri gerekmektedir. Şikayet çözme kültürü olan şirketlerin müşterilerin rahatlıkla ulaşabilecekleri iletişim kanallarının olduğu ve şikayetlerin açık anlaşılır basit şekilde çözümlendiği belirtilmektedir. Şikayeti etkin şekilde memnuniyete dönüştüren şirketlerin müşteri memnuniyeti araştırmaları yaptıkları bilinmektedir (Robert ve Sandy, 2002, s. 144).

Şirketlerin başarılı şekilde şikayet çözüm yönetimi süreçlerini işletebilmeleri için müşterileri etkin şekilde dinleyip empati kurabilmeleri gerekmektedir. İletilen şikayet birden fazla açıdan incelenmeli müşteriye kısa sürede kapsamlı ve şeffaf çözüm sunulmalıdır. Şirket içinde şikayet yönetimi ekiplerinde çalışanlar eğitim ve motivasyonel uygulamalarla desteklenmelidir (Yılmaz, Varnalı ve Kasnakoglu, 2015, s.945). Etkili şikayet yönetimi için müşteriye doğru sorular sorularak ihtiyacı ortaya çıkartılmalı sorun tam olarak anlaşılmalıdır, müşteriye nazik ve kibar şekilde yaklaşılmalı ve gerekli zaman ayrılmalıdır. Gerekli olduğu hallerde müşteriden özür dilenmelidir. Şikayet çözümü ideal sürede olmalı ve müşteri beklentisinin ötesinde çözüm sunulmalı ardından da müşteri memnuniyeti takip edilmelidir (Ramsey, 2016, s. 23).

Şirketler sorunu analiz edip, çözüm alternatiflerini belirleyip, en uygun seçimi yapıp, çözümü izlemelidir. Şirketler, müşterilerin neden şikayetçi olduklarını, beklentilerini ve müşterileri iyi tanımalı, şikayetin şirket için önemini, bu konu için ayrılacak bütçeyi ve tüm bu koordinasyonu sağlayacak olan çalışan beklentilerini özenle takip edip yönetmelidir (Odabaşı, 2009, s. 108; Butelli, 2007, s. 4). Dayanıklı tüketim malları içinde beyaz eşya sektörü, genellikle büyük ev aletleri ve küçük ev aletleri üretilmektedir (Eleren, 2007, s. 49). Türkiye Beyaz Eşya Sanayicileri Derneği (TÜRKBESD)' ne göre beyaz eşya sektörü istihdam katkısı ve ihracattaki etkinliği ile öncü sektörlerdendir. Pek çok sektörde olduğu beyaz eşya sektöründe mal ve hizmet üreten şirketlerin de etkili şikayet yönetimi politikalarına ihtiyacı bulunmaktadır. Müşterilerin kolaylıkla ulaşabilecekleri kanalların bulunması, hızlı çözüm alabilmeleri ve aldıkları çözümler için memnun kalmaları şirketlerin ayakta kalabilmeleri için oldukça önemlidir. Dayanıklı tüketim malları sektörü için yapılan çalışmada ağızdan ağıza iletişimin marka tercihlerine etkisi olduğu görülmüştür (Çiftçi, 2019, s. 10).

Dayanıklı tüketim malları için yapılan bir başka çalışmada da tüketicilerin deneyimsel olumsuzluklar sebebi ile ürünün performansı, satış sonrası hizmetler, markayı tercih etmedikleri ifade edilmektedir. Buna göre müşterilerin markayı tercih etmekten kaçınmalarına müşteri hizmetlerinin, verilen garanti sürelerinin yeterli olmadığı görülmüştür (Ventura, 2013, s. 70). Bu kapsamda bakıldığında şirketlerin müşterilerin tercih ettiği markalar arasında olabilmek için müşteri deneyimi tasarımında ve şikayet yönetimi çözümünde etkili olmaları gerektiği söylenebilir. Dayanıklı tüketim malları sektörüne yönelik şikayetlerin incelendiği bir çalışmada da müşterilerin teknik yetersizlik, davranış, randevu ve

$$X_i(k) = 1 - |x_i(k) - u_i| / \max |x_i(k) - u_i|$$

4- Mutlak değer tablosunun belirlenmesi

Kriterlerin karakteristiklerinin baz alınması ile katsayı farklılıklar hesaplanmaktadır. Katsayı farklılığı sıra sayısı ile referans değer arasındaki farklılığı ifade etmektedir.

$$\Delta X_i(k) = |Y_0(1) - X_1(1)|, |Y_0(2) - X_1(2)|, \dots, |Y_0(n) - X_1(n)|$$

5- Gri ilişkisel katsayı matrisi oluşturulması

Fark veri dizinin içerisinde Δ_{enb} (her dizi içindeki en büyük değişim değeri) ve Δ_{enk} (her dizi içindeki en küçük değişim değeri) değerleri bulunur. δ katsayısı genellikle 0,5 olarak alınmaktadır.

$$\vartheta(j) = (\Delta_{enk} + \delta \Delta_{enb}) / (\Delta_i(j) + \delta \Delta_{enb})$$

6- İlişki derecesi hesaplanması

Matrisin oluşması için her fark veri set için hesaplanmanın yapılması ile ilişki derecesi hesaplanmaktadır.

$$\Gamma_i = 1/n \sum l_i(m)$$

Gri ilişkisel analiz turizm, finans, lojistik gibi sektörlerde finansal performans değerlendirmelerinde (Gözkonan ve Küçükbay, 2019, s. 71; Karkacier ve Yazgan, 2017, s. 154; Başdeğirmen ve Tunca, 2017, s. 327), kullanılmıştır. Gri ilişkisel analizin personel seçim sürecinde (Ulutaş, Özkan ve Tağraf, 2018, s. 223) ve konut alım kararı verilmesi (Uğur ve Baykan, 2017, s. 220) çalışmalarında da kullanıldığı görülmektedir.

3. Yöntem ve Bulgular

Bu çalışma dayanıklı tüketim malları sektöründe ürün ve hizmet sunan şirketlerin şikayet yönetimi süreçlerinin anlaşılabilmesi için yapılmıştır. Sektörde çok sayıda şirketin bulunması ve şirketlerin şikayet yönetimi politikalarının değerlendirilmesi ve şirketler arasında en etkili yönetimin belirlenmesine yönelik seçenekler ve seçeneklerin sıralanabilmesi için kriterler belirlenmiştir. Çalışmada şikayetvar.com üzerinden Aralık 2020 döneminde ilgili sektöre yönelik sitenin belirttiği bir yıllık veriler elde edilmiştir.

İlgili şirketlerin müşterilerle iletişim kanalları resmi internet siteleri üzerinden belirlenmiştir. Dayanıklı tüketim malları sektöründeki şirketlerden olan Arçelik, Beko, Bosch, Electrolux, Grundig, Profilo, Siemens, Simfer ve Vestel' in şikayet yönetimine yönelik verileri incelenmiştir. Şirketlerin şikayet yönetim kriterleri arasında literatür

incelemeleri sırasında çözüm oranı, çözüm süresi, memnuniyet ve müşterilerin şirketlere kolay ulaşılabilirliğinin önemi oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre analize tabi tutulacak şirketlerin şikayet yönetim politikalarının anlaşılmasına yönelik kriterler ve açıklamaları Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Kriterler

Kod	Kriter	İçerik
K1	Çözüm oranı	cevaplanan şikayet sayısı/iletilen şikayet sayısı
K2	Şikayet çözüm süresi	yıllık ortalama süre
K3	Memnuniyet puanı	yıllık ortalama süre
K4	İletişim kanalları	şirkete ulaşılacak kanal sayısı

Kriterler, şirketler, hangi kriterlerin minimum ve hangi kriterlerin maksimum değerde olmasının istenilmesini gösteren veriler Tablo 2’ de gösterilmektedir. Şirketlerin iletişim kanalları yazar tarafından şirketlerin resmi internet sayfalarından alınmıştır.

Tablo 2. Şikayet Yönetimi Politikaları Veri Seti

	Max	Min	Max	Max
Marka	Çözüm oranı	Çözüm süresi (Dk)	Memnuniyet Puanı	İletişim Kanalı (Adet)
Arçelik	0,990	114	3	4
Beko	0,980	111	2,9	4
Bosch	0,978	128	2,4	2
Electrolux	0,991	71	1,9	2
Grundig	0,959	166	2,9	2
Profilo	0,983	124	2,5	2
Siemens	0,983	91	2,5	2
Simfer	0,997	98	3,7	2
Vestel	0,997	98	3,3	3

Gri ilişkisel analiz yapılabilmesi için referans seriye ihtiyaç duyulmaktadır. Gri ilişkisel analiz için kriterlerden beklenen maksimum ya da minimum hali ile referans seri elde edilmiş ve Tablo 3' de gösterilmektedir. Şikayet çözüm süreci için olumlu olan çözüm oranı, memnuniyet puanı, iletişim kanal adedinin maksimum olması, çözüm süresinin ise minimum sürede olması sürecin başarılı şekilde işlemesi için yararlı görülmektedir, buna göre referans seri belirlenmiştir.

Tablo 3. Referans Serisi Oluşturulmuş Veri Seti

	Max	Min	Max	Max
Marka	Çözüm oranı	Çözüm süresi (Dk)	Memnuniyet Puanı	İletişim Kanalı (Adet)
Referans	0,997	71	3,7	4
Arçelik	0,990	114	3	4
Beko	0,980	111	2,9	4
Bosch	0,978	128	2,4	2
Electrolux	0,991	71	1,9	2
Grundig	0,959	166	2,9	2
Profilo	0,983	124	2,5	2
Siemens	0,983	91	2,5	2
Simfer	0,997	98	3,7	2
Vestel	0,997	98	3,3	3

Alternatiflerin karşılaştırılabilmesi için birimlerinden arındırmak ve büyüklüklerini düşük düzeylere çekmek amacıyla Tablo 4' te normalizasyon matrisi hazırlanmıştır.

Tablo 4. Normalize Matris

Marka	K1	K2	K3	K4
Arçelik	0,810	0,990	0,682	1,000
Beko	0,558	0,991	0,636	1,000
Bosch	0,503	0,987	0,409	0,000

Electrolux	0,838	1,000	0,182	0,000
Grundig	0,000	0,978	0,636	0,000
Profilo	0,615	0,987	0,455	0,000
Siemens	0,620	0,995	0,455	0,000
Simfer	1,000	0,994	1,000	0,000
Vestel	0,998	0,994	0,818	0,500

Bu adımda normalize edilmiş değerler ile referans serisi arasındaki uzaklıklar hesaplanmıştır. Değerlere Tablo 5' te yer verilmektedir.

Tablo 5. Uzaklık Matrisi (Mutlak Değer Tablosu)

Marka	K1	K2	K3	K4
Arçelik	0,190	0,010	0,318	0,000
Beko	0,442	0,009	0,364	0,000
Bosch	0,497	0,013	0,591	1,000
Electrolux	0,162	0,000	0,818	1,000
Grundig	1,000	0,022	0,364	1,000
Profilo	0,385	0,013	0,545	1,000
Siemens	0,380	0,005	0,545	1,000
Simfer	0,000	0,006	0,000	1,000
Vestel	0,002	0,006	0,182	0,500

Gri ilişki katsayıları, kriterlerin eşit ağırlıkta tutularak gri ilişki derecesi ve şirketlerin sıralamaları Tablo 6' da gösterilmektedir.

Tablo 6. Gri İlişki Katsayısı, Derecesi ve Sıralama

Marka	K1	K2	K3	K4	Gri İlişki Derecesi	Sıralama
Arçelik	0,725	0,980	0,611	1,000	0,829	2

Beko	0,531	0,981	0,579	1,000	0,773	4
Bosch	0,501	0,974	0,458	0,333	0,567	8
Electrolux	0,755	1,000	0,379	0,333	0,617	5
Grundig	0,333	0,957	0,579	0,333	0,551	9
Profilo	0,565	0,976	0,478	0,333	0,588	7
Siemens	0,568	0,991	0,478	0,333	0,593	6
Simfer	1,000	0,987	1,000	0,333	0,830	1
Vestel	0,995	0,987	0,733	0,500	0,804	3

Sonuç ve Öneriler

Teknolojideki gelişmeler müşteri beklentilerinin artması dayanıklı tüketim malları sektöründe ürün ve hizmet sunan şirketlerin şikayet politikalarını etkinlikle yürütmelerini gerektirmektedir. Etkin şikayet yönetim politikalarının oluşturulması için şikayetin çözümü, süreçlerin iyileştirilmesi ve müşteri memnuniyetinin yaratılması sağlanmalıdır. Şikayetin çözülmesi sonrasında müşteri davranışları takip edilmelidir. Sektörde pek çok alternatifin yer alması nedeniyle şirketlerin rekabet edebilmeleri ve ayakta kalabilmeleri ve vizyonları doğrultusunda hareket edebilmeleri için müşterilerin beklentilerine önem vermeleri gerekmektedir. Şirketlerin iletilen her şikayet için hem müşteri memnuniyeti yaratmak hem de geliştirilmesi gereken süreçlere yönelmek için buna bir avantaj olarak bakmaları gerekmektedir. Araştırmada dayanıklı tüketim malları sektöründe ürün ve hizmet sunan dokuz şirketin şikayet politikalarına yönelik kriterlerle değerlendirme yapılması için çok kriterli karar verme yöntemlerinden olan gri ilişkisel analiz yapılmıştır.

Çalışmada kriterlere yönelik verilere şikayetvar.com isimli şikayetlerle şirketleri bir araya getiren platform olan internet sitesinden ulaşılmıştır. Şikayetvar.com müşteriler ve markalar arasında köprü görevi üstlenmekte müşterilerinin alışverişleri için karar vermelerini kolaylaştırmakta müşterilerin şikayetlerini markaya iletmelerine olanak sağlamaktadır. Markalar da şikayetleri memnuniyete dönüştürerek müşteri kitlesinin artmasına imkan bulmaktadır (şikayetvar.com). Şirketlerin müşterilerle iletişim kurdukları kanallara ise şirketlerin resmi internet siteleri aracılığıyla ulaşılmıştır.

Şirketlerin şikayet politikalarındaki etkinliklerinin belirlenmesine yönelik yapılan bu çalışmada çözüm oranı, çözüm süresi, memnuniyet puanı ve iletişim kanal sayısı kriter olarak ele alınmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre Simfer, Arçelik ve Vestel' in ilk üç sırada yer aldığı görülmektedir. Şirketlerin müşteri beklentilerini karşılamak için süreçleri yönetmeleri şikayetin doğmasına engel olacak süreçler geliştirmeleri, şikayetleri kısa sürede çözüme ulaştırırken müşterilerin kolayca ulaşabilecekleri

kanalları yönetmeleri ve çözüm sonrasında da müşteri memnuniyet ölçümü yapmaları etkin şikayet yönetimi için gereklidir. Şikayetlerin kısa sürede çözüme ulaştırılması ve olumlu sonuçların müşteriler açısından doğması bugün ve gelecekte şirketlerin rekabet güçlerine olumlu olarak yansiyacaktır. Analiz sonucuna göre belirtilen kriterlerde diğer şirketlere göre farklılık gösteren şirketlerin ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Çalışmada şirketlerin şikayet yönetimi politikalarındaki etkililiklerinin belirlenmesi için belirli bir dönem baz alınmış ve kriterler eşit olarak değerlendirilmiştir. Bundan sonraki yapılacak araştırmalarda farklı dönemlerdeki verilerin incelenmesi ve kriterler kapsamında farklı yorumlara gidilmesi ya da farklı analiz teknikleri ile sonuçların ortaya çıkartılması karşılaştırma yapılabilmesine olanak sağlayacaktır. Bu çalışmada ulaşılan sonuçların şirketlerin şikayet yönetimi politikalarının düzenlenmesinde alanla ilgilenen araştırmacılara ve yöneticilere yararlı olacağı düşünülmektedir.

“Dayanıklı Tüketim Malları Sektöründe Şikayet Yönetimine Yönelik Gri İlişkisel Analiz Tekniği Uygulaması” Başlıklı Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak Hazırlanmıştır.	
Bilgilendirme	Çalışma herhangi bir bildiri veya tez benzeri çalışmadan üretim değildir.
Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Çalışmayı şahsım Hale Nur GÜLER olarak tek başıma hazırladığımı beyan ederim.
Teşekkür	Çalışmada teşekkür gerektiren bir durum bulunmamaktadır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Çalışmada etik kurul onayı gerekmemektedir.

Kaynakça

- Alabay, M. N. (2010). Geleneksel Pazarlamadan Yeni Pazarlama Yaklaşımlarına Geçiş Süreci. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2), 213-235.
- Barlow, J. ve Claus M. (2009). Her Şikâyet Bir Armağandır İşler Ters Gittiğinde Müşteri Sadakatini Yeniden Nasıl Kazanırsınız. İstanbul: Rota Yayınları.
- Başdeğirmen, A. ve Tunca, M. Z. (2017). Lojistik Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmelerin Finansal Performanslarının Gri İlişkisel Analiz İle Değerlendirilmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(2), 327-340.
- Blöndal, M.R. (2017). Consumer Complaint Behaviour on Facebook and Twitter Brand Pages. PhD Thesis, <https://skemman.is/handle/1946/28660>.
- Burucuoğlu, M. (2011). Müşteri Memnuniyeti ve Sadakatini Arttırmada Müşteri Şikayetleri Yönetiminin Etkinliği: Bir Örnek Olay İncelemesi. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Butelli, S. (2007). Consumer Complaint Behavior (CCB): A Literature Review. Newcastle: Northumbria University. <https://www.semanticscholar.org>.
- Chen, C.N. ve Ting, S.C. (2002). A Study Using The Grey System Theory To Evaluate The Importance of Various Service Quality Factors. International Journal of Quality and Reliability Management, 19(7), 838-861.
- Cho, Y., ve Hiltz, R. (2002). An Analysis of Online Customer Complaints: Implications for Web Complaint Management. Proceedings of the 35th Hawaii International Conference on System Sciences.
- Çiftçi, F. (2019). Ağızdan Ağıza İletişimin Tüketicilerin Beyaz Eşya Satın Alma Kararları Üzerindeki Etkisi (Batman İli Örneği). Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Deng, J. (1988). Introduction To Grey System Theory. The Journal Of Grey System I, 1(1), 1-24.
- Eleren, A. (2007). Markaların Tüketici Tercih Kriterlerine Göre Analitik Hiyerarşi Süreci Yöntemi ile Değerlendirilmesi: Beyaz Eşya Sektöründe Bir Uygulama. Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 14 (2), 49-50.
- Feng, C. M. & Wang, R.Tsu (2000). Performance Evaluation For Airlines Including The Consideration Of Financial Ratios. *Journal of Air Transport Management*, 6, 133-142.

- Gökdeniz, İ., Bozacı, İ., ve Karakaya, E. (2011). Şikayet Yönetim Süreci Sonrası Memnuniyeti Etkileyen Faktörler Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26, 173-185.
- Gözkonan, Ü.H. ve Küçükbay, F. (2019). Katılım Bankaları İle Geleneksel Bankaların ÇKKV Yöntemleri ile Performans Değerlendirilmesi: TOPSIS ve Gri İlişkisel Analiz Yöntemleri İle Karşılaştırmalı Analiz. International Journal Of Economic & Administrative Studies, 25, 71-93.
- Harrison Walker, L. J. (2001). E-Complaning: A Content Analysis Of An Internet Complaint Forum. Journal Of Services Marketing, 15(5), 397-412.
- Heung, V. C. ve Lam, T. (2003). Customer Complaint Behaviour towards Hotel Restaurant Services. International Journal of Contemporary Hospitality Management, 15(5), 283-289.
- Huang, Chi-Chun and Hohn-Ming, Lee, (2003), A Novel Partial-Memory Learning Algorithm Based On Grey Relational Structure, Advances Intelligent Data Analysis V. Fifth International Symposium On Intelligent Data Analysis IDA Proceedings, Berlin, Germany, 68-75.
- Januszewski, S. I. (2004). The Role of Service Quality and Expectations in Explaining Customer Complaints. University of California, San Diego.
- Karkacier, O. ve Yazgan, A. E. (2017), Turizm Sektöründe Gri İlişkisel Analiz (Gria) Yöntemiyle Finansal Performans Değerlemesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 37, 154-162.
- Kesemen Pul, G. (2019). Beyaz Eşya Sektöründe Müşteri Şikayetlerinin Değerlendirilmesi: Bir Uygulama. Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kozak, M., (2007), Turizm Sektöründe Tüketicilerin Şikayetlerini Bildirme Eğilimleri. Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 14(1), 136-151.
- Köse, E., (2007), Müşteri Sadakati Sağlamada Araçsal Bir Yöntem Olarak Şikayet Yönetimi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kraemer, M. U., Yang, C. H., Gutierrez, B., Wu, C. H., Klein, B., Pigott, D.M., du Plessis, L., Faria, N. R., Li, R., Hanage, W.P., Brownstein, J. S. (2020). The Effect of Human Mobility and Control Measures on the COVID-19 Epidemic in China. Science, 368(6490), 25-45.
- Liu, S. & Forrest, J. (2007). The Current Developing Status On Grey System Theory. *The Journal of Grey System*. 2, 111-123.
- Mensah, J.K.B. (2016). Effectiveness Of Customer Complaint Handling And its Impact On Customer Retention: The Case Of Unibank Ghana Limited. PhD Thesis, Department

of Marketing and Corporate Strategy of the Kwame Nkrumah University of Science and Technology, Ghana.

Odabaşı, Y. (2000), Satışta ve Pazarlamada Müşteri İlişkileri Yönetimi. Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Plymine, J. (1991). Complaints as Opportunities. Journal Of Service Research, 5(1), 61-65.

Ramsey, R. D. (2016). How to Handle Customer Complaints. American Salesman, 61(2), 17-24.

Robert, J., Sandy, M. (2002). Best Practice Complaint Management. Academy of Management Executive, 16 (4), 145-154.

Scriabina, N. ve Fomichov, S. (2007). 6 Ways to Benefit From Customer Complaints. American Society for Quality, Vancouver Section (408).

Supriaddin, N., Palilati, A., Bua, H. and Patwayati, H.J. (2015). The Effect Of Complaint Handling Toward Customers Satisfaction. Trust And Loyalty To Bank Rakyat Indonesia (Bri) Southeast Sulawesi, Int. J. Eng. Sci, (IJES), 4 (6), 01-10.

Süper Office, www.superoffice.com, (Erişim tarihi: 18.12.2020).

Şikayetvar.com, www.sikayetvar.com, (Erişim tarihi: 18.12.2020 ve 28.08.2021).

Tsai, C.H., Chang, C.L. ve Chen, L. (2003). Applying Grey Relational Analysis to The Vendor Evaluation Model. International Journal of The Computer, The Internet and Management, 11(3), 45-53.

Tronvoll, B. (2008). Customer Complaint Behaviour in Service. Karlstads University, Faculty of Economic Sciences, Communication and IT, Service Research Center, PhD Thesis, Sweden.

Türkiye Beyaz Eşya Sanayicileri Derneği, www.turkbesd.org (Erişim Tarihi: 27.12.2020).

Tzeng, G.H, and Tsaor, S.H. (1994), The Multiple Criteria Evaluation of Grey Relation Model. The Journal of Grey System, 6(3), 87-108.

Uğur, L.O. ve Baykan, U. N. (2017). Konut Satın Alma Kararı Verilmesinde Gri İlişkisel Analiz Tekniği Uygulaması. Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, 5, 220-230.

Ulutaş, A., Özkan, A.M. ve Tağraf, H. (2018). Bulanık Analitik Hiyerarşi Süreci ve Bulanık Gri İlişkisel Analizi Yöntemleri Kullanılarak Personel Seçimi Yapılması. Electronic Journal Of Social Sciences, 17(65), 223-232.

Ventura, K. (2013). Marka Kaçınması: Beyaz Eşya Markalarına Yönelik Kalitatif Bir Uygulama. Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 32(1), 53-76.

Wen, Kun-Li (2004), The Grey System Analysis and Its Application in Gas Breakdown and Var Compensator Finding. International Journal of Computational Computing, 2(1), 21-44.

Yılmaz, C., Varnalı, K. ve Kasnakoğlu, B.T. (2016). How Do Firms Benefit From Customer Complaints. *Journal Of Business Research*, 69(2), 944-955.

Zhai, L.Y., Khoo, L.P. ve Zhong, Z.W. (2009), Design Concept Evaluation in Product Development Using Rough Sets and Grey Relation Analysis. *Expert System with Applications* 36, 7072-7079.

Application Of Gray Relational Analysis Technique On Complaint Management In The Durable Goods Industry

Hale Nur GÜLER

Extended Abstract

Complaint management policies have become even more important in companies due to the developing technology, the increase in customer expectations and the ability of customers to convey their complaints through many channels. Customers are waiting for solutions for their problems by conveying their opinions about the companies and can send comments through many channels for solutions they are not satisfied with. Companies need successful complaint management policies in order to prevent complaints and to solve complaints effectively. It is necessary for companies to effectively understand customer expectations, to go beyond what is expected and to solve the resulting complaints, and accordingly, to continuously improve their goods and services. Since there are many alternatives in the industry, companies need to create effective and successful customer experiences in order to survive and maintain their competitiveness. In this context, the complaint also has important effects on determining the image of companies. It is known that companies that regard every complaint as a gift, manage their policies accordingly, improve their processes and positively affect customers due to the complaints received.

Complaints arise when expectations are not met and dissatisfaction occurs as a result of the goods or services received. The negative feedback of the consumer who buys the product or service is a complaint. Among the durable consumer goods, the white goods sector, generally large household appliances and small household appliances are produced. According to the Turkish White Goods Manufacturers Association (TÜRKBEŞD), the white goods sector is one of the leading sectors with its employment contribution and efficiency in exports. Companies that produce goods and services in the white goods sector, which are in many sectors, also need effective complaint management policies. It is very important for companies to find channels that customers can reach easily, get quick solutions and be satisfied with the solutions they receive. In the study conducted for the durable consumer goods sector, it has been seen that word of mouth has an effect on brand preferences.

Gray relational analysis (GRA) is a decision making technique used in uncertainty situations in multi-criteria decision problems. GIA was developed by Deng in 1982 and is used as a method to assist decision making in different areas when faced with incomplete, uncertain and insufficient information. Gray relational analysis provides a clear and precise definition of all the relationships in a system of all existing situations in certain study subjects. The advantages of gray relational analysis are that it allows many criteria to be considered together, can be evaluated even in cases where the number of data is low, there are no strict rules for sample size, and it allows sorting according to the degree of relationship in cases where the distribution is not known or not normal. Gray relational analysis has been used in financial performance evaluations in sectors such as tourism, finance and logistics. It is seen that the gray relational analysis is also used in the personnel selection process and in the housing purchase decision making studies.

This study was conducted to understand the complaints management processes of companies that provide products and services in the durable consumer goods sector. There are many companies in the sector, the evaluation of the complaints management policies of the companies and the options for determining the most effective management among the companies and the criteria are determined in order to rank the options. In the study, one-year data was obtained from the website for the relevant sector in the period of December 2020, over sikayetvar.com. The communication channels of the related companies with the customers are determined through their official websites. Complaint management data of Arçelik, Beko, Bosch, Electrolux, Grundig, Profilo, Siemens, Simfer and Vestel, which are companies in the durable consumer goods sector, were analyzed. It is understood that among the complaints management criteria of the companies, the resolution rate, solution time, satisfaction and easy accessibility of the customers to the companies are very important. According to the results of the analysis, it is seen that Simfer, Arçelik and Vestel are in the top three places. It is necessary for companies to manage processes to meet customer expectations, develop processes that will prevent complaints from arising, manage the channels that customers can easily reach while resolving complaints in a short time, and measure customer satisfaction after the solution. Resolving complaints in a short time and positive results for customers will reflect positively on the competitiveness of companies today and in the future.

Yoksulluk ile Mücadelede Vergi Politikalarının Rolü

İrem DİDİNMEZ¹

Öz

Makale Türü

Review Article

Başvuru Tarihi

30.07.2021

Kabul Tarihi

17.09.2021

DOI

10.53306/klujfeas.976450

JEL Kodu

E62, K34, O17

Bu çalışmada yoksulluk sorunu ile mücadelede kullanılan vergi düzenlemelerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Günümüz toplumlarının önemli sorunlarından biri olarak gösterilen yoksulluk ekonomik boyutunun yanı sıra sosyal, siyasal ve psikolojik boyutları olan çok yönlü bir kavramdır. Farklı gelişmişlik düzeylerinde bulunan ülkelerde önemli sorunlar arasında yer alan yoksulluk, bazı ülkelerde refah devleti anlayışının yerleşmesi ile birlikte sosyal politikalar arasında yer edinmiştir. Sosyal refah devlet anlayışının benimsendiği devletlerde, özellikle ekonomi alanına doğrudan müdahale edilerek kamu harcamaları ve vergiler gibi politika araçları kullanılarak yoksulluk sorunu ile mücadele edildiği görülmektedir. Ekonomik ve siyasal istikrarın sağlanması, büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşılması ve gelir dağılımında adaletin sağlanması amaçları ile dolaylı-dolaysız vergiler, düz oranlı- artan oranlı- azalan oranlı vergi düzenlemeleri gibi farklı uygulamalar ile subjektif ve objektif unsurlar dikkate alınarak maliye politikasının sosyal amacı doğrultusunda vergi sistemleri şekillendirilmektedir. Böylece belirlenen politika hedeflerine ulaşmak amacıyla vergilerin sosyal amaçları ile yoksulluk sorununun ortadan kaldırılması için önemli adımlar atılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Yoksulluk, sürdürülebilir kalkınma, sosyal politika, maliye politikası, vergi

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Mali Hukuk Anabilim Dalı, iremididinmez@hacettepeedu.tr, ORCID: 0000-0002-1931-0688

The Role of Tax Policies to Fight Against Poverty

İrem DİDİNMEZ²

Abstract

Article Type

Derleme Makale

Application Date

2021-07-30

Acceptance Date

2021-17-09

DOI

10.53306/klujfeas.976450

JEL Code

E62, K34, O17

In this study, it is aimed to evaluate the tax regulations used in the fight against the problem of poverty. Poverty, which is considered one of today's critical problems in a wide range of countries with different development levels, is a multi-dimensional concept with social, political, and psychological aspects and the economic one. It has taken its place among social policies with the establishment of the welfare state understanding. In social welfare states, it is seen that the problem of poverty is struggled with policy tools such as public expenditures and taxes, by directly intervening in the economy. Taxation systems are shaped in line with the social purpose of fiscal policy, taking into account different practices such as indirect-direct taxes, flat- progressive- regressive rate taxation regulations, and subjective and objective factors with the aim of ensuring economic and political stability, achieving growth and development goals and ensuring justice in income distribution. Thus, important steps are taken to eliminate the problem of poverty with the social purposes of taxes in order to achieve policy goals.

Key words: Poverty, sustainable development, social policy, fiscal policy, tax

² Assist Prof., Hacettepe University Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Finance, Department of Fiscal Law,, iremididinmez@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1931-0688

Giriş

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1987 yılında yayınlanan “Ortak Geleceğimiz” adlı raporda şimdiki ve gelecekteki nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınarak mevcut ihtiyaçların karşılanmasını mümkün kılan sistemler, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde şekillenen sistemler olarak nitelendirilmektedir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, çevre, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, barınma, doğal kaynaklar, sosyo-ekonomik politikalar, cinsiyet eşitliği, yoksulluk ile mücadele, kaliteli ve sağlıklı yaşam standartları, gıda güvenliği, eğitimde fırsat eşitliği, üretim ve tüketim süreçleri gibi ekonomik, sosyal ve politik pek çok konuyu kapsamaktadır. Bu çerçevede sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için uluslararası işbirliği ile ekonomik ve mali yapının sosyal yapıyı destekleyecek şekilde tasarlanması önem taşımaktadır. Bu kapsamda Dünya Bankası, BM, Uluslararası Para Fonu gibi pek çok kuruluş az gelişmiş ülkelere ve gelişmekte olan ülkelere dış yardımlar sağlayarak destek vermektedir. Dünya Bankası pek çok ülkeye gıda, eğitim, barınma ve kredi imkanlarının artırılması için yoksullukla mücadele programları ile destek sunarken; BM “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri” doğrultusunda 2030 yılına kadar yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik politikaların önemine vurgu yapmaktadır.

BM’in 2015 yılında başlattığı 2030 yılı “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri”nin önceliklerinden biri yoksulluk sorununun ortadan kaldırılarak tüm dünyada sağlıklı bir gezegende herkesin barış, refah ve fırsat eşitliği içinde yaşamasıdır. Bu kapsamda 2030 yılına kadar yoksulluğu her bir birey için ortadan kaldırmak, ulusal yoksulluk tanımları çerçevesinde yetişkin ve çocuk yoksulluğunu yarı yarıya azaltmak, gerekli kesimlere sosyal koruma programları uygulamak, temel hak ve özgürlükler çerçevesinde cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkese temel ihtiyaçlarını karşılayacak kaynakları sağlamak, ani değişikliğe neden olabilecek doğal afetler ile mücadele etmek hedeflenmektedir.

Sürdürülebilirlik hedeflerini gerçekleştirebilmek için yoksulluk gibi sosyal sorunlar ile mücadele çerçevesinde toplumsal ihtiyaçların karşılanması ve sosyal refahın maksimize edilmesi amacı ile politikalar geliştirmeye başlayan devletler daha fazla kamu harcaması yapmak zorunda kalmış ve bu kamu harcamalarının finansmanının sağlanması için daha fazla kamu gelinine ihtiyaç duymaya başlamıştır. Bu bağlamda devletler barınma, eğitim, yiyecek, sağlık hizmeti sunmak gibi sosyal amaçlar ile harcamalar yaparak toplumda yeterli kaynağa erişimi olmayan gruplara yönelik transfer harcamaları gerçekleştirmişlerdir. Bahsi geçen harcamaların finansmanı için gereken kamu geliri ihtiyacı ise genellikle vergiler ile karşılanmaktadır. Finansman kaynağı olarak vergilerin tercih edilmesinin nedeni borçlanma gibi diğer gelir getirecek kaynaklara kıyasla ekonomi ve sosyal yapı üzerinde daha az bozucu etkiye yol açması, sürdürülebilir olması ve uzun vadede sosyal refahta azaltıcı etkiye neden olmamasıdır. Böylece hem toplumsal refah maksimize edilebilecek hem de toplumdaki her bir bireyin topluma entegrasyonu sağlanarak hedefler ile uyumlu sonuçlara ulaşılabilecektir.

Literatürde yoksulluk sorunu ile mücadele konusunu inceleyen çok sayıda çalışma olmasına rağmen bu çalışmaların yoksulluk ve yoksulluk ile mücadeleye ekonomik bir bakış açısı ile odaklandıkları görülmektedir. Bu nedenle çalışmada yoksulluk ile mücadele konusuna vergilerin sosyal amacı çerçevesinde yaklaşılarak teorik bir bakış açısı ile değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda çalışmada öncelikle yoksulluk kavramı üzerinde

durulacak; ardından sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkili olarak yoksulluğun boyutu açıklanacak; daha sonra sosyal politikaların yoksulluk ile ilişkisi ortaya koyulacak; ardından yoksulluk ile mücadele yaklaşımları ele alınacak ve son olarak sosyal bir politika aracı olarak vergilerin yoksulluk sorunu ile mücadeledeki rolü değerlendirilecektir.

1. Yoksulluk Kavramı

Gelişmiş, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülke grupları fark etmeksizin tüm ülkelerde yoksulluk sorunun olması yoksulluk ile mücadele konusunun ulusal ve uluslararası boyutta ele alınmasına neden olmuştur. Bu bağlamda yoksulluk tarihsel süreç içinde kapsamı, nedenleri ve içeriği değişen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır ve farklı şekillerde tanımlanmaktadır.

Yoksulluğa ilişkin tanımlamalar incelediğinde genellikle yoksulluğun gelir düzeyi ile ilişkili olarak ele alındığı görülmektedir. Yoksulluk ile ilgili ilk sistematik çalışmalardan biri olan Rowntree'nin (1901) çalışmasında yoksulluk, insanın fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasına yetecek düzeyde gelire sahip olmaması şeklinde tanımlanmaktadır. Zastow'a (2015) göre ise gelir düzeyi ile ilişkilendirilen yoksulluk; insanların sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel pek çok alanda ortalamanın altında bir hayat yaşaması anlamına gelmektedir. Benzer şekilde Seyyar (2002) da diğer insanlara kıyasla daha düşük düzeyde gelir elde edilmesi nedeniyle insan onuruna yaraşır bir seviyenin altında hayat sürülmesini yoksulluk olarak ifade etmektedir. Bir başka tanıma göre de yoksulluk, insanların giyinmeden yiyeceğe, barınmadan sağlığa, eğitimden güvenliğe kadar en temel ihtiyaçlarını karşılayacak kaynağa sahip olmamasıdır (Topgül, 2013).

Yoksulluk kavramının tanımlanmasında ve ölçülmesinde uluslararası çalışmalar arasında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme (UNDP))'nin çalışmaları ön plana çıkmaktadır. BM tarafından yürütülen çalışmalarda yoksulluk sorunu sadece gelir ile ilgili olarak değil; daha detaylı bir analiz ile sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde ele alınmaktadır. 2015 yılında Birleşmiş Milletler Zirvesi'nde kabul edilen "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" arasında ilk sırada "yoksulluğun olmaması" yer almaktadır. 2000 yılında BM'in belirlediği "Milenyum Kalkınma Hedefleri"nin devamı niteliğinde olan "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" yoksulluk sorunu ile mücadele edilmesi, cinsiyet eşitliği, eğitim, sağlık gibi beşeri sermayenin gelişmesine yönelik alanlarda fırsat eşitliğinin sağlanması, salgın hastalıklarla mücadele edilmesi ile sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirilmesi amaçlarına odaklanmaktadır. Yoksulluğun ekonomik, sosyal, kültürel ve politik pek çok boyutunun olması, herkes için yoksulluğun ortadan kaldırılması hedefinin, sürdürülebilir kalkınmanın ilk sırasında yer almasına neden olmuştur. Bu kapsamda UNDP'ye (1998) göre yoksulluk, insani gelişme için gereken hayat boyu sağlıklı bir yaşam, özgürlük, özgüven ve saygınlık, yaratıcı bir hayat ve hayat standardının ortalama bir şekilde korunması ve sürdürülmesi gibi zorunlu fırsatları ifade etmektedir. Bir başka deyişle, bir ailenin ya da bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayacak imkanlara sahip olmaması, gidecek bir okul veya kliniğin olmaması, kişinin yiyecek yetiştireceği arazinin veya geçimini sağlayacak bir işinin olmaması ve gerektiğinde krediye erişiminin olmaması yoksulluk olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede yoksulluk, insanların topluma etkin bir şekilde katılmak için yeterli kapasiteye sahip olmaması durumudur.

Genel bir değerlendirme ile yoksulluk, toplumsal olarak algılanan gereksinimlerin eksikliğini ifade etmektedir. Yapılan açıklamalar kapsamında yoksulluğun, ihtiyaçların yeterli düzeyde karşılanamaması, maddi imkanların eksikliği nedeniyle ihtiyaçların karşılanmasında sorunların ortaya çıkması ve ihtiyaçların sosyal olarak tanımlanması, olmak üzere üç temel unsuru olduğu görülmektedir. Bu bağlamda farklı nedenleri olmakla birlikte yoksulluk içinde yaşayan insanların yaşam standartlarının kabul edilebilir bir asgari standardın altına olduğu kabul edilmektedir.

1.1. Yoksulluk Türleri

Yoksulluğun farklı gelişmişlik düzeylerinden ülkeleri etkileyen küresel bir sorun olarak görülmesi ve ekonomik, sosyal ve politik boyutlarının önem taşıması yoksulluk kavramının kapsamının genişlemesine ve farklı yoksulluk türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Literatürde yoksulluk ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, objektif yoksulluk, sübjektif yoksulluk, kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluk ve insani yoksulluk gibi pek çok yoksulluk türü ile karşılaşılmaktadır.

Bu çerçevede ele alınan ilk yoksulluk türü mutlak yoksulluktur. Mutlak yoksulluk, ülkelerin kalkınma hedeflerine ulaşması bakımından önem taşımaktadır ve bireyler tarafından elde edilen gelirin temel ihtiyaçları karşılayacak düzeyde olmaması nedeniyle bireylerin yoksulluk sınırının altında olması anlamına gelmektedir (Bourguignon, 2004). Bir başka deyişle mutlak yoksulluk, fiziksel ve sosyal olarak gerekli ihtiyaçları karşılamak üzere belirlenmiş sabit bir satın alma gücüne sahip olunmamasıdır (Şenses, 2014). Başlangıçta gıdaya yönelik tüketim harcamaları ile ilişkilendirilen mutlak yoksulluk daha sonra eğitim, sağlık gibi diğer fiziksel gereksinimleri de kapsayacak şekilde daha geniş anlamda ele alınmaya başlamıştır. Zastrow'a (2015) göre ise mutlak yoksulluk, yaşamın en temel gereksinimlerinden yoksun olan insanları ifade etmektedir ve barınma, yiyecek veya giyecek gibi temel gereksinimlerini karşılayamayan kişi veya ailelerin sayısının tahmin edilmesiyile ölçülmektedir.

Yoksulluğun parasal boyutunun yanı sıra sosyo-psikolojik boyutuna özellikle uluslararası alanda vurgu yapılması bir diğer yoksulluk türü olan görelî yoksulluk kavramının gündeme gelmesine neden olmuştur. Görelî yoksulluk, sınırı iyi tanımlanmış bazı temel ihtiyaçlar açısından değil; nüfustaki belirli bir gelir standardının sabit bir oranı olarak ortalama gelir ya da medyan gelir gibi kavramlar ile tanımlanmaktadır (Bourguignon, 2004). Görelî yoksullukta bireylerin mevcut durumları toplumdaki diğer bireyler ile karşılaştırılmaktadır. Görelî yoksullukta bireylerin içinde yaşadıkları toplumda kabul edilen asgari yaşam düzeyinin altında olan bireyler yoksul kabul edilmektedir. Bu çerçevede görelî yoksulluk, toplumdaki gelir dağılımı ve refah düzeyi farklılıklarına odaklanmaktadır. Sen'e (2002) göre yoksulluk, mutlak ve görelî yoksulluk koşullarını içeren yeniden dağıtımcı bir adalet sorunudur. Bu durum "yoksulluğun" sosyal bir varlık olan insan ihtiyaçlarının karşılanması bakımından daha geniş kapsamlı bir kavram olduğuna işaret etmektedir.

Mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk türleri ile ilişkili olan bir diğer ayırım objektif ve sübjektif yoksulluktur. Objektif yoksulluk insanların mutlak veya görelî olarak belirli hayat standardının altında olduğu durumda; sübjektif yoksulluk ise bireylerin kendilerini diğerlerine kıyasla daha

düşük imkanlara sahip olarak değerlendirmeleri durumunda ortaya çıkmaktadır (Lipton, 1997).

Sosyal ve ekonomik eksikliklerin ortaya çıktığı mekana göre ayırım yapıldığında ise kırsal ve kentsel yoksulluk türleri ile karşılaşmaktadır. Kırsal yoksulluk, kırsal bölgelerde işsizlik sorunu ile ilgili olarak ortaya çıkan yaygın eksik istihdam, çalışanların hukuki haklarının yeterince tanımlanmaması, işgücünün korunmaması, yeterli sosyal korunmanın sağlanamamış olması ve kırsal bölgelerde yaşayanların gelir düzeylerinin düşüklüğü nedeniyle karşı karşıya kalınan yoksulluğu ifade etmektedir (ILO, 2008). Kırsal alanda yoksulluğun artması, çalışanların önemli bir kısmının tarım faaliyetlerinden gelir elde etmesi ve iklim değişikliği sorununun tarımsal üretim alanında ortaya çıkardığı sorunlar kırsal alanlardan kentlere göçün yaşanmasına neden olmuş ve bu durum kentsel yoksulluk sorununu ortaya çıkarmıştır (Helgason, 2020). Kentsel yoksulluk, sanayileşmiş şehirlerde bulunan, konforlu yaşam standartlarının oluşturulması, bireyselliğin artması, toplumsal parçalanma ve ikileşme gibi süreçlerin kombinasyonunun sonucu olan bir dizi ekonomik ve sosyal zorluklara atıfta bulunmaktadır (Cano-Hila, 2020).

Yapılan açıklamalar çerçevesinde yoksulluğun pek çok boyutuna vurgu yapılması yoksulluğun kapsamının daha detaylı incelenmesine neden olmuştur. Böylece yoksulluk gelirin yanı sıra sağlık ve eğitim olanaklarının yetersizliği, bilgi ve iletişim yoksunluğu, insani ve siyasi hakların kullanılmaması, haysiyet, güven ve öz saygının yokluğu gibi pek çok unsur ile ilişkili olarak ele alınmaya başlamıştır (UNDP, 1997). Yoksulluğun bir insan hakları ihlali olduğu son dönemlerde özellikle vurgulanmaktadır (OHCHR, 2004). Bu durum, yoksulluk kavramının insani gelişmişlik ile ilişkilendirilmesine yol açmıştır. 1997 yılında UNDP İnsani Gelişmişlik Raporu'nda yer verilen İnsani Yoksulluk Endeksi, yoksulluğu, gelir yoksulluğundan ayırmış ve "insani yoksulluk" kavramı gündeme gelmiştir. İnsani yoksulluk, okuryazarlıktan beslenme olanaklarına anne- çocuk sağlığından salgın hastalıklara ortalama yaşam süresinden temel insani yeteneklerin eksikliğine kadar pek çok konu ile ilişkilidir. Bu durum bireysel ve toplumsal etkileri olan yoksulluk ile mücadele edebilmek için yoksulluğun ekonomik ve ekonomik olmayan boyutlarının net bir şekilde ortaya koyulmasını gerektirmektedir (Horejsi ve Sheafor, 2015).

2. Son Dönemlerde Küresel Düzeyde Yoksulluğun Boyutu

2030 yılına kadar, ulusal tanımlara göre tüm boyutlarıyla yoksulluk içinde yaşayan her yaştan erkek, kadın ve çocukların oranını en az yarı yarıya azaltmak sürdürülebilirlik hedefleri açısından önem taşımaktadır.

1990 ile 2015 yılları arasında aşırı yoksulluk içinde yaşayan insan sayısı oranında düşüş yaşanmış olmasına rağmen pek çok insan hala temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için mücadeleye devam etmektedir. 2010 yılında %15,7 olan aşırı yoksulluk içinde yaşayan dünya nüfusu 2015 yılında %10,0'a; 2017 yılında ise % 9,3'e gerilemiştir (United Nations, 2020). Ancak son dönemlerde özellikle küresel düzeyde önemli bir sorun olan yoksulluğun azalma hızında yavaşlamalar olduğu görülmektedir.

Yoksulluk ile mücadele konusunda yaşanan sorunlar 2019 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid- 19 salgını ile farklı bir boyut kazanmış ve yoksulluk ile mücadele konusunda

ölkelerin beklenen ilerlemeyi kaydedemesine yol açmıştır. Ölkeler tarafından açıklanan sosyal politikalar aracılığı ile pandemi döneminde çok sayıda insana destek sağlanmış olmasına rağmen 4 milyardan fazla insan bu desteklerden yararlanamamıştır (United Nations, 2021b). Koronavirüs pandemisinin etkileri ile yoksulluğun azaltılmasında kaydedilen ilerlemenin önemli bir kısmı tersine çevrilerek 1990'lı yılların sonlarındaki Asya Krizi'nin ardından 2020 yılında ilk kez küresel düzeyde aşırı yoksullukta artış yaşanmıştır (United Nations, 2021a, s. 26). Yapılan araştırmalara göre aşırı yoksulluk oranı 2019 yılında %8,2, 2020 yılında ise %8,8'dir (United Nations, 2020, s. 24). BM'in 2021 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu'na göre 2020 yılında ek 119-124 milyon insanın aşırı yoksulluk içinde yaşadığı ve aşırı yoksulluk ile mücadelede belirlenen hedefin gerisinde kaldığı ifade edilmiştir. Yapılan tahminlere göre 2030 yılında aşırı yoksulluk oranının %7 olması beklenmektedir (United Nations, 2021b). Bu durum 2030 yılında aşırı yoksulluğun sona erdirilmesine ilişkin sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşamayacağını göstermektedir.

Covid- 19'dan önce dahi ölkelerin 2030 yılına kadar yoksulluğu sona erdirmeye hedefine ulaşma yolunda yeterli ilerlemeyi gösterememiş olması bu konuda acil ve önemli eylem planlarının hazırlanması gerekliliğini vurgulamaktadır. Covid- 19 pandemisi ile birlikte 71 milyondan fazla insanın aşırı yoksulluk içinde yaşayacağına ilişkin tahminler salgının ekonomik etkileri daha güçlü bir şekilde hissedilmeye başladıkça, yoksulları ve savunmasızları korumak için sosyal politikaların önemini artmıştır (United Nations, 2020, s. 24). Böylece yoksulluk, sosyal politikalar arasında yeniden gündeme gelmiş ve mücadele edilmesi gereken sosyal sorunlar arasında üst sıralarda yerini almıştır (Buğra, 2008).

3. Yoksulluk Sorunu ve Sosyal Politikalar

Yoksulluk kavramının devletler tarafından sosyal bir sorun olarak ele alınmaya başlandığı dönem 1300'lü yıllarda İngiltere'de uygulanan "Yoksulluk Kanunları"na dayandırılrsa da Keynesyen ekonomi döneminde kurumsallaşan refah devletleri ile birlikte yoksulluk, sosyal refahın maksimizasyonu kapsamında daha çok durulan konulardan biri olmuştur. Bireysel ihtiyaçların yanı sıra toplumsal ihtiyaçlarda ortaya çıkan artış sosyal refahın gözetilmesi amacı ile devletlerin adalet, güvenlik gibi hizmetlerin yanı sıra sosyal alanda da rol üstlenmesine yol açmıştır. Bu kapsamda toplumda yaşayan her bir bireye belirli düzeyde gelir, sosyal güvence ve kamu mal ve hizmeti sunulmasına ilişkin düzenlemeler ile piyasalar yönlendirilerek; ayrımcılığın olmadığı, eşitlikçi, demokratik bir düzen ile şekillenen standartlar çerçevesinde yaşama imkanı sağlanmasına yönelik politikalar geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Briggs, 1961, s. 228). Böylece refah devletleri, ekonomide verimliliğin ve etkinliğin sağlanması, tam istihdam hedefine ulaşılması, benimsenen politikaların sürdürülebilirliğinin sağlanması, mevcut kaynakların yeniden dağıtımı, gelir dağılımında adaletsizlik sorununun çözülmesi, sosyal entegrasyonun sağlanması, ekonomi alanında olduğu gibi sosyal alanda da istikrar sağlanarak yoksulluğun azaltılması amaçları doğrultusunda politikalar uygulamaya başlamışlardır (Headey vd., 1999).

Sosyal refah devleti anlayışının yaygınlaştığı 1929 Büyük Buhranı sonrası dönemlerden bu yana insanların birbiri ile nasıl etkileşime girdiği de dahil olmak üzere insan hayatının pek çok boyutu sosyal, ekonomik ve politik alanda araştırma konusu yapılmıştır. Yoksulluğun ekonomik, sosyal ve politik boyutlarının olması yoksulluk ile mücadele için geliştirilen politika

araçlarının da çok yönlü olması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Yoksulluk, yalnızca fiziksel olarak hayatta kalmak için yetersiz kaynaklara sahip olmak anlamına gelmemekte; aynı zamanda yaşam standartlarını göz önünde bulundurarak bir topluluğa tam entegrasyonu engelleyen koşulların bir bütünü olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle yoksulluk sorunu ile mücadele ederken sosyal politika araçlarının aktif kullanılması önem taşımaktadır.

Devletlerin toplumda eşitlik, adalet, refah ve sosyal alanda korumanın sağlanması amacı ile uyguladığı politikalar sosyal politikalar (Alcock, 2008, s. 4-5). Bu kapsamda ülkeler yoksulluğun ortadan kaldırılmasını etik, sosyal, politik ve ahlaki bir zorunluluk olarak kabul etmişler ve kalkınmanın sürdürülebilir olması için toplum refahının göz önünde bulundurulduğu politikaları uygulamayı tercih etmişlerdir.

Gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere kadar tüm ülke gruplarında yoksulluğun yaşanması yoksulluk ile mücadelede ülkelerin politikalar geliştirmesine neden olmuştur. Aşağıda yer alan Tablo 1’de yoksulluk sorunu ile mücadele için de önem taşıyan eski ve yeni politika araçları gösterilmektedir.

Tablo 1. Eski ve Yeni Politika Araçları

	Eski Sosyal Politikalar	Yeni Sosyal Politikalar	
	Gelir ve İş Koruma Politikaları	Aktifleştirme/Sosyal Yatırım Politikaları	İhtiyaç Odaklı Sosyal Koruma Politikaları
Aile Politikası	Çocuk ve aile payı (transferler)	Çocuk ve yaşlı bakım hizmetleri Doğum izni	Düşük gelirli için sübvans edilmiş çocuk bakım hizmeti
İşgücü Piyasası/İşsizlik Politikası	Pasif destekler (içeridekiler) İstihdamın korunması	Aktif işgücü piyasası Beşeri sermayeye eğitim desteği	İşsizler (uzun süreli) için ihtiyaç odaklı gelir desteği
Emeklilik Politikası	Aylık bağlama (içeridekiler)	Dışarıdakiler için emeklilik sigortası	Çocuk büyütmede emeklilik kredisi Evrensel asgari emeklilik
Maluliyet Sigortası	Aylık bağlama (transfer)	Entegrasyon politikaları	
Sosyal Yardım	Yoksulluk yardımı (transferler)	Aktifleştirme ve yeniden entegrasyon programları	Çalışan yoksullara gelir desteği (negatif gelir vergisi vb.)

Kaynak: Häusermann, 2012, s. 6

Tablo 1'e göre ülkeler tarafından kullanılan sosyal politika araçlarının bir kısmı kuramsal düzen ile bir kısmı ise sosyal kamu harcamalarının yönetilmesi ile ilgilidir. Sosyal sorunların çözümünde benimsenen politikaların değişen koşullara göre şekillenmesi son dönemlerde transfer odaklı politikalar yerine hizmet odaklı politikaların benimsenmesine yol açmıştır (Huber ve Stephens, 2006, s. 143). Tablo 1'de yer alan politika araçları kullanılarak toplumda gelir dağılımında adalet ve eşitlik sağlanabilecek, verimlilik artışı ortaya çıkacak, eğitim ve sağlıkta fırsat eşitliği sağlanabilecek ve sosyal refahın maksimize edilmesi hedefi gerçekleştirilebilecektir (Sinn, 1994, s. 1-2). Böylece sadece kronik yoksulluk sorunu ile mücadelenin yanı sıra toplumdaki dezavantajlı grupların hayat koşullarının detaylı bir şekilde analiz edilerek yoksulluk ile mücadelede hedefler ile uyumlu sonuçlara götürecek politikalar belirlenebilecektir (Saraceno, 2002).

4. Yoksulluk ile Mücadele Yaklaşımları

Yoksulluk sorunu ile mücadele için etkin politika araçlarının geliştirebilmesi amacıyla yapılan çalışmalarda öncelikle yoksulluğun nedenlerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Yoksulluğun nedenlerini kapsamlı bir şekilde ortaya koyan Zastrow'a (2005) göre yoksulluk, iş gücü piyasasındaki sorunlar, gelir dağılımı dengesizlikleri, sağlık ve eğitim alanındaki yatırımların yetersizliği, uluslararası arenadaki rekabet, krizler, enflasyon gibi ekonomik kaynaklı olabileceği gibi demografik faktörler, sosyo-psikolojik faktörler, toplumsal ve bireysel sorunlar, nüfus, cinsiyet ayrımcılığı gibi sosyal nedenlerden de kaynaklanabilmektedir. Yoksulluğun ekonomik, sosyal ve siyasal farklı boyutlarının olması yoksulluk sorunu ile mücadele edilmesinde farklı yaklaşımların benimsenmesine neden olmuştur. Bu kapsamda ilk olarak temel alınacak yoksulluk yaklaşımının belirlenmesi önem taşımaktadır.

Atherton (1992) yoksulluk ile mücadele politikalarını uygulama sürelerine göre sınıflandırmıştır. Buna göre yoksulluk ile mücadele yaklaşımları, uygulamada olan politikaların tekrar değerlendirilmesi, sosyo- ekonomik yapı dikkate alınarak yeni politikaların geliştirilmesi için mevcut politikalarda değişiklik yapılması ve sosyal reformlardan yararlanılması olmak üzere üç bakımdan ele alınmıştır (Şenses, 2014, s. 219).

Drakakis-Smith (1996) ise yoksulluk ile mücadele kapsamında koruyucu ve geliştirici politikalar ile ilgili alanlara müdahale edilerek yoksulluk sorunu ile mücadele edilebileceğini öne sürmüştür. Bu kapsamda koruyucu politikalar yoksulluk sınırının altında ve yoksulluk sınırının çok az üzerinde olanların toplumsal düzende ortaya çıkabilecek olumsuz durumlar karşısında korunmasına odaklanırken; geliştirici politikalar ise vatandaşların uzun vadede eğitim, sağlık, barınma, giyinme gibi pek çok alana erişiminin kolaylaştırılması ve yaygınlaştırılmasına odaklanmaktadır.

Yoksulluk ile mücadele çerçevesinde genel kabul gören bir diğer yaklaşım ise dolaylı yaklaşım ve dolaysız yaklaşım olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Şenses, 2014, s. 219). Dolaylı yaklaşım, 1960'lı yıllara kadar uygulanan ve yoksulluğu büyüme ile ilişkili olarak ele alan yaklaşımdır. Dolaylı yaklaşıma göre büyüme sağlandığında ve sürdürülebilir olduğunda hem düşük gelirli grupta yer alan yoksulların daha fazla gelir elde etmesi sağlanabilecek hem de hayat standardı yükselecektir (Bhagwati, 1988). Şenses'e (2014) göre büyüme hızı artırdığında yoksulluk ile mücadelede etkili politikalar geliştirilebilecektir. Dolaylı yaklaşımda mutlak yoksulluğu hızla

azaltma hedefine ulaşmak için güçlü, ülkeye özgü büyüme ve dağıtım politikaları kombinasyonlarının belirlenmesi önem taşımaktadır (Bourguignon, 2004, s. 1). Farklı gelişmişlik düzeylerinden ülkelerde büyüme hızlarının farklı olması ve büyümenin gelir dağılımına etkileri dikkate alındığında büyümenin hızlandığı dönemlerde gelir dağılımındaki eşitsizliklerin artması gibi nedenler gelir dağılımı eşitsizliği, büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişkinin belirsiz olmasına neden olmuştur (Cardoso ve Helwege, 1992). Bir başka deyişle, gelir dağılımının daha dengeli olduğu ülkelerde büyüme yoksulluğun azalmasında etkili bir rol oynarken; gelir dağılımının dengeli olmadığı ülkelerde büyümenin yoksulluğu artırabileceğine ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır (Şenses, 2014). Bu durum yoksulluk ile mücadelede 1970'li yıllardan itibaren dolaysız yaklaşımların ön plana çıkmasına yol açmıştır.

Dolaysız yaklaşımlar, devletin maliye ve iktisat politikası araçları ile doğrudan ekonomiye müdahalesi yoluyla yoksulluk ile mücadele edilmesini ifade etmektedir. Bu kapsamda devletler doğrudan bireylere destekte bulunarak gelirin yeniden dağıtım politikaları ile yoksulluk sorununa çözüm getirmeye çalışmaktadır. Yoksulluk ile mücadele etmek amacı ile sosyal yardım politikaları, vergiler, kamu harcamaları, istihdam politikaları gibi araçlar ile yoksul kesimin refahını artıracak uygulamalar benimsenmektedir. Şenses'e (2014, s. 240) göre dolaysız yaklaşımların yoksulluk sorunu ile mücadelede başarılı olabilmesi için toplumda yoksullukla mücadelenin öncelikli amaçlar arasında yer alması ve bu kapsamda kullanılan politika araçlarının genel kabul görmesi, yoksul olarak nitelendirilenlerin doğru bir şekilde tespit edilmesi, hızlı, etkili, verimli bürokratik süreçlerin varlığı ve doğru politikaları seçebilen bürokratların ilgili alanlarda çalışması gerekmektedir.

Dolaysız yaklaşımlarda devletin ekonomi alanına doğrudan müdahale ederek adaletli bir gelir dağılımının sağlanmasına yönelik düzenlemeleri esas alınmaktadır. Bu çerçevede yapılan düzenlemeler incelendiğinde ihtiyaç duyulan gruplara yönelik sosyal harcamaların yapıldığı dikkat çekmektedir. Gelir dağılımında adaletin sağlanması amacı ile yapılan harcamalar ile özellikle yoksul olan kesime doğrudan sosyal yardım sunulmaktadır. Sosyal kamu harcamalarının artması ise devletlerin daha fazla gelir ihtiyacı duymasına neden olmaktadır. Artan sosyal harcamaların finanse edilmesi amacıyla borçlanma yolu tercih edildiğinde sosyal refahın olumsuz etkilenmesi durumu ile karşılaşılabilir gözü önünde bulundurulduğunda finansman için pek çok devletin vergi politikalarını tercih ettiği görülmektedir. Böylece vergiler maliye politikası aracı olarak sosyal politikaların gerçekleştirilmesi bakımından da işlev görmek ve geliri yüksek olan kişilerden geliri düşük olan gruplara fon aktarımı gerçekleştirilerek gelirin yeniden dağıtımını sağlanabilmektedir.

5. Yoksulluk ile Mücadele ve Sosyal Bir Politika Aracı Olarak Vergiler

1929 Büyük Buhranı ile Keynesyen iktisadi düşüncenin sosyal refah devleti anlayışını kurumsallaştırması devletlerin ekonomi alanında daha fazla rol üstlenmesine neden olmuştur. Bu çerçevede devletin işlevleri, dağıtımda adaletin sağlanması, bölüşümde etkinliğin sağlanması ve ekonomik istikrarın sağlanması şeklinde ifade edilmiştir (Musgrave, 1959). Böylece kamu gelir ve harcama yönetimi ekonomi politikalarının yanı sıra sosyal politikaların yürütülmesinde de önem kazanmıştır.

Bismarck tarafından 1880'li yıllarda gündeme getirilen "sosyal sigorta" uygulamalarının 1942 yılında Beveridge Raporu ile yeniden şekillendirilmesi sonucunda sosyal devlet anlayışı yerleşerek devletlerin sosyal alanda daha fazla rol üstlenmesine ve daha fazla sosyal politika uygulamasına neden olmuştur (Flora ve Heidenheimer, 2009). Böylece devletlerin mali amacın yanı sıra mali olmayan amaçlarla da ekonomiye yön verdiği düşüncesi yaygınlaşmıştır. Beveridge Raporu ile devletlerin eğitim, sağlık, barınma, gıda, sosyal hizmetler, çevrenin korunması, sosyal güvenlik, çevresel sorunlar ve yoksulluk ile mücadele kapsamında gerçekleştirdiği sosyal nitelikteki kamu harcamalarının finanse edilebilmesi için vergileme politikaları önem kazanmıştır (Karabacak, 2012, s. 226). Vergi düzenlemeleri aracılığı ile vergi yükünün toplumda adaletli ve dengeli bir şekilde dağılması, gelir ve servetin yeniden dağıtımı yolu ile eşitlik ve adaletin sağlanması, ekonomik etkinlik, istikrar ve verimlilik hedeflerine ulaşılması, iktisadi kalkınma ve büyümede sürdürülebilirliğin sağlanması, gelir ve servet dağıtımında eşitsizliklerin giderilmesi gibi ekonomik ve sosyal amaçlar sosyal politikalara yön vermektedir (Aydın ve Türgay, 2011).

Sosyal refahın maksimize edilmesi için toplumda adalet ve eşitliğin tesis edilmesinde devletin mali alanda egemenlik yetkisini kullandığı vergilendirme konusunda adalet ve eşitliğin sağlanması önem taşımaktadır. Vergi adaleti ve eşitliğinin sağlanması için bireylerin mali güçleri dikkate alınarak vergi sistemlerinin tasarlanması gerekmektedir. Vergilemede eşitliğin iki boyutu vardır. Bu kapsamda yatay eşitlik için aynı durumda olanların aynı şekilde; dikey eşitlik için ise farklı durumda olanların farklı şekilde vergilendirilmesi gerekmektedir. Vergi adaleti için bireylerin mali güçleri bir başka deyişle ödeme güçleri göz önünde bulundurularak vergi sistemleri tasarlanmaktadır. Bireylerin kendisini ve ailesini geçindirecek kadarlık bir gelirin üzerindeki kısım olarak ifade edilen ödeme gücünün göstergeleri gelir, harcama ve servettir (Şen ve Sağbaşı, 2016, s. 13). Vergi ödeme gücüne ulaşmak için kullanılan teknikler yoksulluk ile mücadelede önem taşıyan unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda en az geçim indirimi, tarifeler, ayırma prensibi ile muafiyet ve istisnalardan yararlanılması gibi teknikler kullanılabilir.

En az geçim indirimi, temelleri Montesquie'ya kadar dayanan ve hayatın sürdürülebilmesi için temel fizyolojik gereksinimleri karşılayacak kadar asgari düzeyde gelirin vergilendirilmemesini ifade etmektedir (Edizdoğan vd., 2013). En az geçim indirimi farklı şekillerde uygulanabilmektedir. Bu kapsamda en az geçim indirimi miktarı, vergi ödemekle yükümlü olanların kendisi, eşi ve çocukları göz önünde bulundurularak gelirden indirilerek vergi mahtrahına ulaşılıyorsa matrahtan indirim; vergi miktarından düşülüyorsa verginden indirim; kişinin kendisi, eşi ve çocuklarının sayısına bölünerek vergilendirme yapılıyorsa katsayı sistemi uygulanmış olmaktadır (Edizdoğan vd., 2013). En az geçim indirimi tekniğinden genellikle dolaysız vergiler arasında yer alan gelir üzerinden alınan vergilerde yararlanılmaktadır.

Vergi ödeme gücüne ulaşmak için kullanılacak bir başka yöntem tarifeler uygulamaktır. Vergi miktarının belirlenmesi için vergi matrahına uygulanan ölçülere tarife adı verilmektedir. Vergi adaletine ulaşmak için düz oranlı, azalan oranlı ve artan oranlı tarifeler kullanılmaktadır. Vergi oranının gelir düzeyi ile değişmediği, bir başka deyişle tüm gelir düzeylerine aynı vergi oranı uygulandığı takdirde düz oranlı; gelir düzeyi arttıkça vergi oranının azaldığı durumda azalan oranlı, gelir düzeyi arttıkça vergi oranının arttığına ise artan oranlı vergi tarifelerinden

bahsedilmektedir. Gelir dağılımında adaletin sağlanması, toplumdaki gelir ve servet eşitsizliği sorununun ortadan kaldırılması ve yoksulluk ile mücadele edilebilmesi için sıklıkla artan oranlı tarifelerden yararlandığı görülmektedir. Bu kapsamda artan oranlı vergi tarifeleri, J. J. Rousseau, A. Wagner gibi bir çok bilim insanı tarafından toplumsal adaletin sağlanmasında marjinal fayda yaklaşımı esaslı çerçevesinde kabul görmektedir (Akdoğan, 2016, s. 246). Böylece vergileme konusunda da adalet gözetilerek yüksek gelir grubundaki bireylerden düşük gelir grubundaki bireylere kaynak transferi gerçekleştirilerek vergilemede adaletin tesis edilmesine katkı sağlanmaktadır.

Vergileme alanında adalete ulaşmanın bir diğer yöntemi ise ayırma prensibinden yararlanılmasıdır. Ayırma prensibinde verginin kaynağını oluşturan unsur dikkate alınmaktadır. Buna göre emek üzerinden elde edilen gelirin sermaye üzerinden elde edilen gelire kıyasla daha düşük oranda ya da miktarda vergilendirilmesi esastır. Böylece emek geliri, sermaye gelirininkin karşısında korunmaktadır (Mutluer ve Kuzeyli Dayanç, 2019). Ayırma prensibinin uygulanması gerektiğine yönelik görüşlerin temel dayanakları emek gelirininkin kişiye bağlı olması nedeniyle sürekli bir gelir türü olmaması, konjoktürel dalgalanmalardan sermaye gelirininkin kıyasla daha fazla etkilenmesi, emek geliri elde edenlerin vergi kaçırma ve vergiden kaçınma imkanlarının sınırlı olması, emek gelirininkin marjinal değerinin sermaye gelirininkinden daha yüksek olması ve sosyal sınıflar arasında dengenin oluşturulmasına katkı sağlamasıdır (Mutluer ve Kuzeyli Dayanç, 2019, s. 78). Bahsi geçen olumlu özelliklerine rağmen ayırma prensibi karşıtı olanlar ise sermaye gelirininkin azalmasına yol açması, sermaye geliri elde edenler üzerindeki vergi yükünü artırması, sermaye gelirininkin ekonomik büyüme ve kalkınmada önemli rol oynadığı gerekçesi ile ayırma prensibine eleştiriler getirmektedir (Akdoğan, 2016, s. 257-259). 1907 yılında ilk olarak İngiltere’de uygulanan ve daha sonra diğer ülkelerin vergi sistemlerinde yer almaya başlayan ayırma prensibi zaman zaman yatay eşitlik ilkesinin önünde engel teşkil etse de özellikle sosyal adaletin sağlanması açısından savunulmaktadır (Edizdoğan vd., 2013, s. 257). Bu bağlamda özellikle gelişmiş ülkelerde emek geliri lehine uygulanan ayırma prensibi gelişmekte olan ülkelerde sermaye geliri lehine uygulanmaktadır.

Ekonomik, sosyal ve hukuki nedenlerle bir kısım vergi konularının ya da vergi mükelleflerinin vergi karşısında korunmaları yoluna gidilmesi vergilemenin bir sosyal politika aracı olarak kullanılması bakımından önem taşımaktadır. Vergi konularının vergilendirmenin dışında tutulması istisna; vergi mükelleflerinin vergilendirmenin dışında bırakılması ise muafiyet olarak adlandırılmaktadır. Muafiyet ve istisnalara ilişkin hususların hukuki düzenlemeler ile belirlenmesi vergilerin kanuniliği ilkesinin bir gereği olmakla birlikte muafiyet ve istisnalara ilişkin düzenlemelerin hem vergi adaletine zarar vermeyecek hem de gelir dağılımında eşitsizlik yaratmayacak şekilde belirlenmesi önem taşımaktadır (Akdoğan, 2016; Edizdoğan vd., 2013). Ayrıca muafiyet ve istisnaların çok sayıda olması vergi sistemlerinin karmaşık olmasına neden olarak vergilerin açık, anlaşılır ve net olmasının önünde engel teşkil etmektedir. Bu nedenle sosyal refahın maksimize edilmesi için eşitlik ve adaletin gerçekleştirilmesinde muafiyet ve istisnaların kontrollü bir şekilde toplum dinamikleri ile uyumlu olarak uygulanması gerekmektedir.

Vergileme alanında ödeme gücünün temel alınmasının yanı sıra sosyal alanda eşitliğin ve adaletin korunabilmesi için bir diğer unsur dolaylı- dolaysız vergi uygulamaları arasında dengenin sağlanmasıdır. Vergi sistemlerinde dolaylı vergilerin payının yüksek olması ekonomik istikrarın sağlanması, kaynak ve gelir dağılımında adaletin tesis edilmesi gibi maliye politikasının ekonomik ve sosyal amaçları ile ters düşen sonuçlar ile karşılaşılmasına neden olabilmektedir. Dolaylı vergi yükünün yüksek olduğu daha az gelişmiş toplumlarda vergi yükü düşük gelir gruplarının üzerinde kalırken; dolaysız vergilerin ağırlıklı olarak benimsendiği gelişmiş ülke gruplarında vergi yükü daha yüksek gelirli olanların üzerindedir. Vergi yükünün daha yüksek gelir grupları üzerinde olması toplumsal adaletin gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktadır (Grown, 2010). Bir başka deyişle, dolaysız vergilerin daha geniş uygulama alanı bulunduğu ülkelerde gelirin ve servetin vergiler aracılığı ile yeniden dağılımı sağlanarak düşük gelir grupları lehine iyileşme sağlanabilmektedir (TÜSİAD, 2012). Bu nedenle dolaysız vergilerin yaygın olduğu vergi sistemlerinin yoksulluk ile mücadele konusunda daha başarılı olduğu görülmektedir.

İklim değişikliği sorununun neden olduğu doğal afetler gibi olumsuz durumlardan en fazla etkilenen kesimlerden birinin yoksullar olduğu düşünüldüğünde yoksulluk ile mücadele edilmesinde sürdürülebilir çevre politikalarının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bu nedenle iklim değişikliği sorunu ile mücadele hem ulusal hem de uluslararası arenada üzerinde durulması gereken konular arasında yer almaktadır. Son dönemlerde sel baskınları, depremler, toprak kaymaları gibi doğal afetler sürdürülebilir büyüme ve kalkınma hedefleri kapsamında öncelikli alanlar arasında yer almaya başlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 199). Bu çerçevede karbon vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, havayolu taşımacılığı vergisi gibi ulusal ve uluslararası düzeyde uygulanabilecek vergilerin iklim değişikliği sorunu ile mücadelede çözüm olabileceği düşünülmektedir. Bu amaçla Danimarka, İsveç, Norveç gibi pek çok ülkede yeşil vergi reformları gündeme gelmiş ve çevrenin korunmasına yönelik vergi düzenlemeleri yürürlüğe girmiştir (Şen ve Sağbaş, 2016, s. 490). Böylece kaynak dağılımında verimlilik sağlanarak, enerji, atık yönetimi, emisyon azaltımı gerçekleştirilerek sürdürülebilir bir çevre hedefine ulaşılabilecektir. Dolayısı ile yoksul kesimin çevresel sorunlar kaynaklı daha büyük problemler yaşamasının önüne geçilebilecektir.

Yoksulluk ile mücadele için uygulanabilecek bir diğer vergi uygulaması negatif ve pozitif dışsallıkların içselleştirilmesine ilişkindir. Dışsallıklar, fiyat mekanizması dışında bir ekonomik birinin başka bir ekonomik birimin faaliyetlerini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemesi durumudur (Rosen ve Gayer, 2008, s. 71). Dışsallıkların varlığı durumunda piyasada etkin kaynak dağılımının sağlanamaması, gelir ve servet dağılımında eşitsizliklerin ortaya çıkması, ekonomik istikrarsızlıkların söz konusu olması nedeniyle devletler ilgili alanlara müdahale ederek piyasada optimal dengenin sağlanması için politikalar geliştirmektedir. Bu çerçevede negatif dışsallıkların olduğu alanlarda düzeltici vergiler ya da Pigou tipi vergiler, diferansiyel vergiler, atık bedel uygulaması vb. düzenlemeler ile kaynak dağılımında etkisizlik sorunu giderilmeye çalışılmaktadır (Stiglitz ve Rosengard, 2015, s. 139). Pozitif dışsallıkların söz konusu olduğu durumda ise devletler ilgili alanlara sübvansiyonlar ya da teşvik politikaları ile destek vererek özel fayda ile sosyal faydayı eşitleyebilecekleri uygulamaları benimsemektedir (Rosen ve Gayer, 2008, s. 83-84).

Yoksulluğun ortadan kaldırılması için mücadele edilmesi gereken sorunlardan bir diğeri finansal istikrarsızlıklardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kısa vadeli sermaye hareketlerinin neden olduğu istikrarsızlıklar ekonomileri olumsuz yönde etkilemektedir. Küreselleşme sürecinin neden olduğu finansal hareketlilik sermaye hareketliliğini hızlandırarak gelişmekte olan ülkelerde finansal krizlerin artmasına yol açmıştır. Finansal serbestleşmenin ve finansal hareketliliğin yol açtığı olumsuz durumlar ile mücadele edilmesi ve ekonomiye istikrar kazandırılması için ulusal ve uluslararası düzeyde finansal işlemler vergisi, finansal faaliyet vergisi ve finansal istikrar katkı fonu gibi vergi uygulamaları J. M. Keynes gibi bilim insanlarının yanı sıra BM, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası kuruluşlar tarafından da önerilmiştir. Böylece spekülasyon amaçlı sermaye hareketliliğinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Finansal varlıkların genellikle yüksek gelir elde edenlerin elinde bulundurulduğu dikkate alındığında böyle bir vergi uygulaması ile ekonomiye istikrar kazandırılmasının yanı sıra yüksek gelir gruplarından düşük gelir gruplarına gelir ve servet transferi de gerçekleştirilebilecektir.

Yoksulluk ile mücadele için bir diğer öneri yoksullara yönelik yardım programlarının önemine vurgu yapan M. Friedman tarafından öne sürülen negatif gelir vergisidir. Negatif gelir vergisi, tüm toplumda minimum olarak kabul edilen düzeyin altında gelir elde eden herkese nakdi yardım yapılmasını ifade etmektedir (Friedman, 2008). Benzer şekilde Covid-19 pandemisi ile yoksulluk ile mücadele kapsamında ön plana çıkan önerilerinden bir diğeri evrensel temel gelirdir. Evrensel gelir fikri her ne kadar teknolojik gelişme süreçleri ve Covid- 19 ile birlikte yeniden ele alınan bir konu olsa da geçmişi oldukça eskidir. Evrensel temel gelir, vatandaşlık geliri, temel gelir gibi farklı adlar ile ele alınmış olmakla birlikte gelir ve servet dağılımında adaletin sağlanması amacı ile vatandaşların tamamına ya da gelir düzeyi belirli bir miktarın altında olanlara kamusal imkanlar dahilinde devletlerin nakdi yardım yapmasıdır (Ağdemir, 2021, s. 134-137). Evrensel temel gelir, bireysel, koşulsuz, herkese eşit miktarda verilen, düzenli, sürekli ve nakdi bir transferdir. Evrensel temel gelir düşüncesinin yoksulluk sorunu ile ilişkilendirilmesinin nedeni insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olmasıdır. Covid- 19 sürecinde devletler tarafından benimsenen sosyal yardım programlarının ve sosyal transferlerin bir çeşit evrensel temel gelir uygulaması olduğu düşünülmüş olsa da bu yardımların sadece pandemi dönemini kapsamaması ve herkesi kapsamaması gibi nedenler ile evrensel temel gelirden farklı olduğu görülmektedir. Evrensel temel gelir, sosyal ve iktisadi refah düzeylerinin korunması ve maksimize edilmesi bakımından kısa dönemde ekonomik sorunlar konusunda geçici çözümler getirirse de uzun dönemde işsizlik başta olmak üzere sosyo-ekonomik sorunlar konusunda beklenen düzeyde çözüm önerileri getirmeyeceği ve devlet bütçelerinde ek kaynak ihtiyacına neden olacağı düşüncesi nedeniyle uygulanabilir görülmemektedir.

Yoksulluk ile mücadele kapsamında üzerinde durulan bir diğer uygulama dijitalleşme sürecinin yansımaları ile yeni teknolojilerin üretim süreçlerine dahil edilmesi ile ilgilidir. Çalışanların önemli bir kısmının ücret geliri elde ettiği dikkate alındığında üretim süreçlerinde robotlaşmanın istihdam alanında önemli sorunlar ortaya çıkaracağı ve bu alanda çalışanların yoksullaşmasına neden olacağı düşünülmektedir. Dijitalleşme sürecinin ortaya çıkaracağı düşünülen bu olumsuz etkileri bertaraf etmek amacı ile önerilen uygulamalardan biri de robot vergisidir. Üretim sürecinde daha fazla robot teknolojisinin kullanılması hem mevcut

vergi sistemlerinde gelir kaybına neden olacak hem de daha az emek kullanılması işsizlik sorunun artmasına yol açacaktır (Ivanov, 2017). Bu nedenle bu sürecin kamu maliyesinden ekonomik büyüme ve kalkınmaya hatta işgücü piyasalarına kadar pek çok alanda etkileri olması beklenmektedir. 1950’li yıllardan bu yana bahsi geçen robot vergisinin doğrudan uygulamasına yönelik hukuki, iktisadi ve sosyal alanda pek çok kısıt söz konusudur. Robotlaşmanın ücretlilerden elde edilen vergi gelirlerini azaltmasından ekonomide gelir dağılımında yol açacağı dengesizliğe kadar pek çok konuda etkileri olabileceği dikkate alınarak detaylı araştırmalar sonucunda mevcut vergi sistemlerinin yeniden tasarlanması önem taşımaktadır (Yıldız, 2019).

Yoksulluk ile mücadelede üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise vergi kayıp ve kaçaklarını kontrol altına alabilecek uygulamalar benimsemektir. Kayıt dışı ekonominin boyutunun kontrol altına alınması ve vergi mükelleflerinin vergi ödeme istekliliklerinin artırılarak yasal ya da yasal olmayan yollarla vergi gelir kaybının önüne geçilmesi hem vergi hasılatını artıracak hem de gelir ve servet dağılımının daha adaletli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için daha fazla kaynak ekonomiye kazandırılabilir.

Yoksulluk sorunu ile mücadele kapsamında vergi politikalarından yararlanılması durumunda olumsuz etkilerle de karşılaşılması da mümkündür. Bu çerçevede özellikle benimsenen düzenlemelerin emek arzı üzerinde olumsuz etkiler yaratmayacak, kaynakların belirlenen hedefler doğrultusunda kullanılmasını sağlayacak, sınırlı sayıda yoksul yerine yoksul kesimin tamamını kapsayacak, sosyal refah artışı sağlayacak ve yoksul kesimin doğru bir şekilde belirlendiği uygulamaların tercih edilmesi önem taşımaktadır (Şenses, 2014, s. 265-272).

Sonuç olarak ekonomik kalkınma ve büyümenin sürdürülebilir olması için vergi sistemleri tasarlanırken mali alanda alınacak önlemlerin ilgili alanlara aktarılması, ekonomik ve sosyal konjonktürel dalgalanmaların göz önünde bulundurulması, gelir ve servet dağılımında eşitliğin sağlanması ve sosyal alanda verimlilik ortaya çıkaracak faaliyetlerin teşvik edilmesine yönelik vergisel düzenlemelerin benimsenmesi gerekmektedir. Burada asıl dikkat edilmesi gereken yoksulluk sorunu ile mücadele ederken vergisel düzenlemelerden yararlanıldığı durumda özellikle yoksul olarak nitelendirilen kesimin üzerinde daha fazla yük oluşturmamaktır (Grown, 2010, s. 1).

Sonuç

Yoksul olarak nitelendirilen bireylerin mali, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda diğer bireylere kıyasla daha dezavantajlı durumda bulunması fırsat eşizsizliğine yol açarak insana yaraşır bir hayatın önünde engel teşkil etmektedir. Bu nedenle yoksullukla mücadele hatta yoksulluğun ortadan kaldırılması için devletler zaman zaman mevcut politikalarını revize ederek zaman zaman ise yeni politikalar ile ekonomik ve sosyal alanda müdahaleci ya da düzenleyici rol üstlenmektedir.

Yoksulluk ile mücadele için ulusal ve uluslararası düzeyde kalkınma hedeflerinin belirlenmesi, cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılığının önüne geçilmesi, endüstrileşme sürecinin kontrol altına alınması ve çağın gereklerine uygun sistemlerin mevcut sistemlere entegre edilmesi, yeterli ve gerekli enerji kaynaklarına herkesin kolayca erişiminin sağlanması, yeterli barınma, gıda, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçların karşılanmasına ilişkin destek ve teşvik programlarının

uygulanması, ekonomideki dengesizlik ve istikrarsızlık sorunları ile mücadele edilerek optimalitenin sağlanması ve toplumdaki tüm bireylerin hayatını insana yaraşır şekilde sürdürmesine imkan sağlayacak geçim kaynaklarının sunulması önem taşımaktadır. Bu kapsamda devletler iktisat ve maliye politikası araçlarını yaygın olarak kullanmaktadır. Böylece toplumsal refahın maksimize edilmesi amacı doğrultusunda her bir bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde hizmet sunumu gündeme gelmiş ve dolayısıyla bu mal ve hizmetlerin sunulabilmesi için daha fazla harcama yapılmaya başlanmıştır. Artan kamu harcamaları daha fazla gelir ihtiyacı ortaya çıkarmış ve kamu gelirleri arasında en büyük paya sahip olan vergilere yönelik politikalar geliştirilmiştir.

Vergilerin bir sosyal politika aracı olarak kullanılması yolu ile yoksulluk ile mücadele kapsamında mevcut vergi sistemlerinin sosyal amaçlar gözetilerek düzenlenmesi yolu tercih edebilmekte ya da doğrudan yoksulluk ile mücadele etmeye yönelik yeni vergisel düzenlemeler benimsenebilmektedir.

Vergi sistemlerinin adalet, eşitlik, açıklık, genellik gibi ilkeler çerçevesinde tasarlanması başta yoksulluk olmak üzere pek çok toplumsal sorunun çözülmesinde önem taşımaktadır. Burada önemli olan sistemler tasarlanırken bireylerin gelir ve servet farklılıklarının dikkate alınmasıdır. Vergi ödeme gücü çerçevesinde, en az geçim indirimi, vergi sistemlerinin ücret geliri lehine düzenlenmesi, artan oranlı vergilerden yararlanılması, vergi sistemlerinin dolaysız vergilere ağırlık verilerek tasarlanması gibi ulusal düzeyde subjektif vergi düzenlemelerinin uygulamalarda yer alması sosyal adalet ve sosyal refahın maksimizasyonu bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca küresel düzeyde ilk sıralarda yer alan yoksulluk sorununun çözülmesi için düzeltici vergiler, finansal işlemler vergisi, karbon vergisi, robot vergisi gibi küresel düzeyde uygulanacak vergi düzenlemelerinin de etkili olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak devletlerin vergi politikalarını transfer politikaları ile destekleyerek gelir ve servetin yeniden dağıtımında adalet ve eşitliğin sağlanmasına yönelik dengeleyici politikalar ile yoksulluk sorununa çözüm getirmesi beklenmektedir. Ülkelerin mevcut ekonomik, sosyal ve politik durumları göz önünde bulundurularak maliye ve iktisat politikalarının şekillendirilmesi ve amaçların gerçekleştirilmesi için uygun politika araçlarının detaylı analizler sonucunda belirlenmesi sürdürülebilirlik hedefleri ile uyumlu sonuçlara ulaşılmasına imkan sağlayacaktır.

“Yoksulluk ile Mücadelede Vergi Politikalarının Rolü” Başlıklı Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır

Bilgilendirme

Çalışma SADAB tarafından 25-27 Haziran 2021 tarihinde düzenlenen “SADAB 9th International Online Conference on Social Research and Behavioral

	Sciences” adlı sempozyumda sunulan “Sosyal Bir Sorun Olarak Yoksulluk İle Mücadelede Kullanılan Vergi Politikaları” başlıklı sözlü bildiriden türetilmiştir.
Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Çalışmayı şahsım İrem DİDİNMEZ olarak tek başıma hazırladığımı beyan ederim.
Teşekkür	Çalışmada teşekkür gerektiren bir durum bulunmamaktadır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Çalışmada etik kurul onayı gerekmemektedir.

Kaynakça

- Ağdemir, Z. (2021). Otomasyon, Bilişsel Kapitalizm, Pandemi ve Devlet Maliyesi: Vatandaşlık Geliri Tartışmaları. Ş. Karabalut içinde, *Maliye Biliminde Gelenekçi ve Yenilikçi Yaklaşım ve Gelişmeler: Kamu Harcamaları, Kamu Gelirleri, Bütçe* (s. 129-148). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akdoğan, A. (2016). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Alcock, P. (2008). *Social Policy in Britain*. New York: Palgrave Macmillan.
- Atherton, C. R. (1992). A Pragmatic Approach to the Problem of Poverty. *Social Work*, 37(3), 197-201.
- Aydın, M., & Türgan, T. (2011). Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikası ve Türkiye. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 249-274.
- Bhagwati, J. N. (1988). Poverty and Public Policy. *World Development*, 16(5), 539-555.
- Bourguignon, F. (2004). The Poverty-Growth-Inequality Triangle. The World Bank.
- Briggs, A. (1961). The Welfare State in Historical Perspective. *European Journal of Sociology / Archives Européennes de Sociologie / Europäisches Archiv für Soziologie*, 2, 221-258.
- Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cano-Hila, A. B. (2020). Urban Poverty. Oxford Bibliographies.
- Cardoso, E., & Helwege, A. (1992). Below the line: Poverty in Latin America. *World Development*, 20(1), 19-37.
- Drakakis-Smith, D. (1996). Third World Cities: Sustainable Urban Development II—Population, Labour and Poverty. *Urban Studies*, 33(4-5), 673-701.

- Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö. & Gümüş, E. (2013). *Kamu Maliyesi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Flora, P., & Heidenheimer, A. J. (2009). Modernization, Democratization and the Development of Welfare States in Western Europe. P. Flora, & A. J. Heidenheimer içinde, *The Development of Welfare States in Europe and America* (s. 37-80). New Jersey: The State University.
- Friedman, M. (2008). *Kapitalizm ve Özgürlük*. İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Grown, C. (2010). Taxation and Gender Equity A Conceptual Framework. C. Grown, & I. Valodia içinde, *Taxation and Gender Equity A Comparative Analysis of Direct and Indirect Taxes in Developing and Developed Countries* (s. 1-22). London and New York: Routledge, IDRC.
- Häusermann, S. (2012). The Politics of Old and New Social Policies. *Zurich Open Repository and Archive*. University of Zurich.
- Headey, B., Goodin, R. E., Muffels, R., & Dirven, H.-J. (1999). *Real Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge University Press.
- Helgason, K. S. (2020). The Economic and Political Costs of Population Displacement and Their Impact on the SDGs and Multilateralism. *DESA Working Paper No. 167, ST/ESA/2020/DWP/167*. United Nations Economic and Social Affairs.
- Horejsi, C. J., & Sheafor, B. W. (2015). *Sosyal Hizmet Uygulaması*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Huber, E., & Stephens, J. D. (2006). Combating Old and New Social Risks. K. Armingeon, & G. Bonoli içinde, *The Politics of Post-Industrial Welfare States: Adapting Post-War Social Policies to New Social Risks* (s. 143-168). London: Routledge.
- ILO. (2008). *Promotion of rural employment for poverty reduction*. Geneva: International Labour Office.
- Ivanov, S. (2017). Robonomics-Principles, Benefits, Challenges, Solutions. *Yearbook of Varna University of Management, 10*, 283-293.
- Karabacak, Y. (2012). Sosyal Politika Aracı Olarak Vergilemenin İşlevleri: Türkiye Örneği. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 62(2)*, 223-252.
- Lipton, M. (1997). *Defining and Measuring Poverty: Conceptual Issues*. New York: UNDP Human Development Paper.
- Musgrave, R. (1959). *The Theory of Public Finance*. New York: McGraw-Hill.
- Mutluer, K., Kuzeyli Dayanç, N. N. (2019). *Vergi Hukuku Genel ve Özel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- OHCHR. (2004). Human Rights and Poverty Reduction. *A Conceptual Framework*. New York and Geneva: United Nations.
- Rosen, H. S., & Gayer, T. (2008). *Public Finance*. Singapore: McGraw Hill Internationa Edition.

- Rowntree, B. S. (1901). *Poverty: A Study of Town Life*. New York: Macmillan and Co.
- Saraceno, C. (2002). *Social Assistance Dynamics in Europe: International and Local Poverty Regimes*. Bristol, UK: Policy Press.
- Sen, A. K. (2002). *Rationality and Freedom*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
- Seyyar, A. (2002). *Sosyal Siyaset Terimleri (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Sinn, H.-W. (1994). A theory of welfare state. *NBER Working Paper Series Working Paper No. 4856*. National Bureau of Economic Research.
- Stiglitz, J. E., & Rosengard, J. K. (2015). *Economics of the Public Sector*. New York, London: W. W. Norton & Company Inc.
- Şen, H., Sağbaş, İ. (2016). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Ankara: Kalkan Matbaacılık San. Tic. ve Ltd. Şti.
- Şenses, F. (2014). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Topgül, S. (2013). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14, 277-296.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu*.
- TÜSİAD. (2012). *Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistemi İçerisindeki Yeri: Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Sonuçlar*. TÜSİAD.
- UNDP. (1997). *Human Development Report 1997*. New York: Oxford University Press.
- UNDP. (1998). *Human Development Report 1998*. New York: Oxford University Press.
- United Nations. (2020). *The Sustainable Development Goals Report 2020*.
- United Nations. (2021a). *The Sustainable Development Goals Report 2021*. United Nations.
- United Nations. (2021b). *Sustainable Development Goals Progress Chart 2021*. United Nations.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.
- Yıldız, Y. (2019). Robot Vergisi: Yeni Nesil Bir Maliye Politikası Aracı. *Maliye Dergisi*, 177, 299-329.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.

The Role of Tax Policies to Fight Against Poverty

İrem DiDİNMEZ

Extended Abstract

The fact that all countries, regardless of development level, experience the problem of poverty that leads to handling poverty and are fighting against poverty at the national and international levels. Since poverty is regarded as a global problem affecting countries with different levels of development and has economic, social, and political importance, the scope of the concept of poverty is extended. In this context, poverty is a concept that has varying scopes, causes, and contents throughout history. Poverty refers to the lack of needs perceived as a society and the living standards of people living in poverty are considered to be below the average minimum standard.

Although there are many studies on poverty in the literature, these studies focus on poverty and the fight against poverty from an economic perspective. Therefore, it is aimed to contribute to the literature by focusing on the social aspect of poverty and assessing the use of tax regulations in fighting the problem of poverty as a social policy instrument. Within this context, the study firstly focuses on the theoretical framework of poverty; then the extent of poverty is explained in relation to the sustainable development goals. Then the relationship between social policies and poverty is discussed. In the following section, approaches to fighting poverty are discussed and finally, the role of taxes as a social policy instrument in fighting poverty is assessed.

In order to fight the problem of poverty firstly, the causes of poverty must be determined. According to Zastrow (2005), who comprehensively discusses the causes of poverty, poverty can be caused by economic factors such as problems in the labor market, imbalances in income distribution, insufficient investments in healthcare and education, competition in the international arena, crises, and inflation as well as demographic factors, socio-psychological factors, and social factors such as social and individual problems, population, and gender discrimination.

Poverty does not only mean having insufficient resources to survive physically but is also expressed as a set of conditions that prevent the full integration into a community, taking into account living standards. Therefore, it is important to use social policy instruments actively when fighting the problem of poverty. Within this context, in order to fight against poverty and even to eliminate poverty, states revise their existing policies from time to time

and sometimes take an interventionist or regulatory role in the economic and social field with new policies.

In order to fight the problem of poverty, it is important to determine national and international development goals, preventing gender inequality and discrimination, control the industrialization process, and integrating the systems that are suitable for the requirements of the age into the current systems, ensure that everyone has easy access to adequate and necessary energy resources, implement support and incentive programs for meeting basic needs such as adequate shelter, food, education, and healthcare, ensure optimality by combating the problems of imbalance and instability in the economy and provide livelihoods that will allow all individuals in the society to lead their lives in a decent way. Within this framework, the study reveals the necessity that the policy instruments developed to fight the problem of poverty should be versatile. Within this context, states widely use economic and fiscal policy instruments. Thus, in line with the aim of maximizing social welfare, the aim of providing services at a level that can meet the basic needs of each individual led to an increase in expenditures to provide these goods and services. Increasing public expenditures have created a need for more revenue and policies have been developed for taxes, which have the largest share in public revenues.

Within the framework of ability to pay taxes, in terms of maximization of social justice and social welfare, it is important that subjective tax regulations at the national level such as minimum living allowance, regulation of tax systems in favor of income, use of graduated taxes, designing tax systems with a focus on direct taxes. In addition, it should not be ignored that tax regulations to be implemented at the global level such as corrective taxes, financial transactions tax, carbon tax, and robot tax may be effective in solving the problem of poverty, which is among the top problems at the global level.

As a result, it is expected that states would support their tax policies with transfer policies and provide a solution to the problem of poverty using balancing policies aimed at ensuring justice and equality in the redistribution of income and wealth. Determining the appropriate policy instruments as a result of detailed analyzes for shaping fiscal and economic policies and realizing the objectives by considering the current economic, social, and political conditions of the states will make it possible to gain results that are compatible with sustainability goals.

Covid-19 Salgınının TR71 Düzey 2 Bölgesinde İşgücü Piyasasına Etkileri

Nazan ŞAHBAZ KILINÇ¹

Öz

Makale Türü
Araştırma Makalesi
Başvuru Tarihi
16.05.2021
Kabul Tarihi
17.09.2021
DOI
10.53306/klujfeas.937763

Covid-19 salgınıyla mücadele edebilmek ve kontrol altına alabilmek için ülkelerin çoğu birbirine benzer önlemler almaktadır. Özellikle geçici karantina uygulamaları, seyahat kısıtlamaları, sosyal mesafe kuralları, belli sektörlerdeki işletmelerin geçici olarak faaliyetlerine kısıtlama getirilmesi veya ara verilmesi gibi alınan sıkı tedbirler işgücü piyasasında olumsuz sonuçlara yol açmıştır. Çalışmada, tüm dünyada etkilerinin derinden hissedildiği ve sağlık kriziyle birlikte ekonomik krize dönüşen Covid-19 krizinin hem Türkiye genelinde hem de TR71 düzey 2 bölgesinde işgücü piyasasını nasıl etkilediği işsizlik, işgücüne katılım, istihdam oranları ve işsizlik ödeneğine ait şekiller ve grafikler yardımıyla açıklanmıştır. Bu çalışma, işgücü piyasasına ait değişkenler ışığında Covid-19 salgınının istihdam üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Çalışmada kullanılan veriler incelendiğinde, özellikle işgücüne katılım ve istihdam oranlarındaki düşüşler açıkça görülmektedir. Ayrıca pandemi döneminde hem Türkiye genelinde hem de TR71 düzey 2 bölgesinde işsizlik ödeneğine başvuruların özellikle 2020 Nisan ayında yoğunlaştığı dikkat çekmektedir.

Anahtar sözcükler: Covid-19, işgücü piyasası, işsizlik, TR71 Düzey 2 Bölgesi, istihdam tedbirleri, işsizlik ödeneği

1 Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Anabilim Dalı, nkilinc@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1956-3965

Effects Of Covid-19 Outbreak On Labor Market In TR71 Region

Nazan ŞAHBAZ KILINÇ²

Abstract

Article Type

Research Article

Application Date

2021-05-16

Acceptance Date

2021-09-17

DOI

10.53306/klujfeas.937763

Most countries take similar measures to combat and control the Covid-19 break. In particular, measures such as temporary quarantine practices, travel restrictions, social distance rules and temporary restrictions or suspensions of businesses in certain sectors have resulted in negative consequences in the labor market. In the study, it was explained with the help of graphs how the Covid-19 crisis, whose effects were deeply felt all over the world and turned into an economic crisis with the health crisis, affected the labor market both in Turkey and in the TR71 region. Additionally the study differs from other studies because it examines Turkey and TR71 comparatively. When the data used in the study are examined, the decreases in labor force participation and employment rates are clearly seen. In addition, during the pandemic period, applications for unemployment benefits intensified both in Turkey and in the TR71 level 2 region, especially in April 2020.

Key words: Covid-19, labor market, TR71, employment measures, unemployment benefit

² Assist. Prof., Kırıkkale University, İ.İ.B.F., Department of Economics, nkilinc@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1956-3965

Giriş

Koronavirüs, 2019 yılının sonlarına doğru ilk olarak Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıktığında, virüsün küresel çapta bu hızla yayılacağını kimse hesaba katmamıştı. Dünya Sağlık Örgütü'nün 11 Mart 2020'de Covid-19 salgınını pandemi ilan etmesiyle birlikte, pek çok ülke kendi dinamiklerine göre kısıtlama önlemleri almaya başlamıştır. Covid-19 salgını dünya genelinde sağlık krizi olarak ortaya çıkmasına rağmen, ilerleyen dönemde bu salgın küresel düzeyde ekonomik krize dönüşmüştür ve bu krizin ne kadar süreceği tam olarak bilinmemektedir.

Tüm dünya Covid-19 salgınından büyük bir darbe yemiştir. Fabrikaların yarı zamanlı veya tamamen kapanmasıyla üretime ara verilmiş, petrol fiyatlarında sert düşüş yaşanmış, uluslararası hisse senedi ve emtia fiyatları hızlı bir şekilde düşüş trendine geçmiş, turizm gelirleri azalmış, sınırların kapatılması ve seyahat kısıtlamaları gibi uygulamalardan dolayı havayolu, deniz ve kara taşımacılığı zarar görmüş ve dünya genelinde milyonlarca kişi işsiz kalmıştır (www.thinktech.stm.com.tr, 15.01.2021). Covid-19 salgını, tüm ekonomileri ve tüm dünya bölgelerindeki işgücü piyasalarını ciddi şekilde bozmuştur. Gençler iş bulmadaki daha büyük güçlüklerin yanı sıra eğitim-öğretimin, istihdamın ve gelirin kesintiye uğraması gibi çok sayıda şok yaşamaktadırlar. Yaşanan iş kesintilerinden en çok etkilenen kesimler kalifiye olmayan işgücü, serbest meslek sahipleri, imalat ve hizmet sektörlerinde çalışanlar, gençler ve kadınlar olmuştur (www.ilo.org, 18.12.2020).

Salgını kontrol altına alabilmek için Türkiye'de alınan önlemler arasında AVM'lerin kapatılması, restoran, lokanta ve kafelerin sadece paket servis yapmasına izin verilmesi, sınırların kapatılması, yüz yüze eğitime ara verilip uzaktan eğitime geçilmesi, şehirlerarası seyahat kısıtlaması ve hafta sonu sokağa çıkma yasağı gibi uygulamalar yer almıştır. Bu uygulamaların hepsi birçok sektörü olumsuz etkilemiş ve ülke genelinde işgücüne katılım oranının düşmesine ve işsizlik oranının artmasına neden olmuştur (www.aa.com.tr, 18.11.2020).

Pandemi döneminde tam kapanma uygulamasından dolayı çoğu ülkede işyerlerinin kapanması sebebiyle özellikle hizmet sektöründe çalışanların büyük bir kısmı işini kaybetmiştir. Bu bağlamda küresel çapta azalan toplam talebe karşı önlem alabilmek için, uluslararası kuruluşlar tarafından ülkelere yönelik yardım ve destek programları uygulanmaya başlanmıştır. Örneğin, IMF COVID-19 salgınının ekonomik etkilerini derinden hisseden 80 ülkeye mâlî yardım ve borç servisi yardımı gerçekleştirmiştir. 2 Eylül 2020 tarihi itibarıyla yardım miktarı 87,9 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır (www.imf.org, 12.09.2020).

TR71 düzey 2 bölgesi Kapadokya ve Hacı Bektaş-ı Veli gibi kültürel değerleri barındırdığı için turizm açısından zengin bir yapıya sahiptir. Ayrıca TR71 düzey 2 bölgesinde doğa turizmi, termal ve sağlık turizmi, kültür turizmi, balon turizmi, inanç turizmi aktif olarak yapılmaktadır. Geleneksel el sanatları dışında toprak kap, halıcılık, dericilik, çömlekçilik, çinicilik, sele sepeti, ebru ve seramikçilik halen esnaf ve sanatkarlar sayesinde varlığını sürdürmekte ve üretilen ürünler turistik amaçlarla pazarlanabilmektedir (AHİKA, 2016, s. 15). Bu bahsedilen faktörlerden dolayı TR71 bölgesinde hizmet sektörünün öne çıktığı ve Covid-19 salgınının da ağırlıklı olarak hizmet sektörünü etkilediği için çalışmada TR71 düzey 2 bölgesi incelenmiştir.

TÜİK ve İŞKUR'a ait veriler ve tahminlerden yararlanılarak hem Türkiye ekonomisinin hem de TR71 düzey 2 bölgesinin işgücü piyasası incelenmiştir.

Çalışma TR71 düzey 2 bölgesinin işgücü piyasasına ait temel göstergeler ışığında Covid-19 salgınının yarattığı etkileri ortaya koymak için hazırlanmıştır. Hem Türkiye hem de TR71 düzey 2 bölgesine ait işgücü piyasasına ait veriler ele alındığında, pandeminin olumsuz etkileri açıkça görülmektedir. Ayrıca pandemi döneminde hem Türkiye hem de TR71 düzey 2 bölgesinde işsizlik ödeneğine başvuranların özellikle 2020 Nisan ayında yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde, Covid-19'un istihdama etkileriyle ilgili yapılan çalışmalar özetlenmiştir. İkinci bölümde, TR71 düzey 2 bölgesindeki istihdam yapısı ve işgücü detaylı olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, Türkiye'de istihdam ve işgücü göstergelerinin gelişimi, dördüncü bölümde Türkiye ve TR71 düzey 2 bölgesi cinsiyete ve yaş gruplarına göre istihdam yapısı ve işgücüne ait gelişmeler ve beşinci bölümde ise Türkiye ve TR71 düzey 2 bölgesine ait işsizlik ödeneği başvuruları şekiller yardımıyla ortaya konulmuştur. Son bölümde ise genel bir değerlendirme yapılmış ve bu konuyla ilgili yapılması gerekenlere değinilmiştir.

1. Literatür

Covid-19 salgınının hem küresel çapta hem de ulusal düzeyde olumsuz etkileri mevcuttur. Salgının bu olumsuz etkilerini araştıran çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Bell vd. (2020), çalışmalarında Mart 2020'de Covid-19 krizinin başlamasından 2020'nin sonlarına kadar Kaliforniya'daki işgücünün yaklaşık %45'inin işsizlik sigortası ve işsizlik yardımına başvurduğuna dikkat çekmişlerdir. Eyalet tarihinde benzeri görülmemiş bir işgücü piyasası krizi olduğunu vurgulamışlardır.

Bulut ve Pınar (2020), çalışmalarında Türkiye'de Covid-19 önlemlerinin en üst seviyede olduğu Nisan ile Eylül ayları arasındaki dönemde TÜİK'in yayınlamış olduğu istihdam verilerini karşılaştırarak, Covid-19'un istihdam üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Ayrıca, Türkiye'de istihdama yönelik alınan tedbirler ve teşviklere de detaylı olarak değinilmiştir.

Cortes ve Forsythe (2020), çalışmalarında Covid-19 salgınının istihdam üzerindeki etkilerini ele almışlardır. ABD'deki mevcut nüfus araştırmasının stok ve akım verilerini de hesaba katarak salgının var olan eşitsizlikleri daha da kötüleştirdiğine değinmişlerdir. İstihdam kayıplarının yaygın olmasına rağmen, daha düşük ücretli mesleklerde ve endüstrilerde büyük ölçüde olduğuna dikkat çekmişlerdir. Hispanikler, daha genç işçiler, daha düşük eğitim seviyesine sahip olanlar ve kadınlar gibi dezavantajlı gruplardan oluşan bireylerin iş kayıplarının daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir.

DİKA (2020), yayınladıkları raporda pandemi döneminde üniversiteli işe yerleştirmelerinde Siirt harici diğer illerde genel bir düşüş olduğuna, Mardin ve Batman illerinde genç kesimin pandemi dönemi işe yerleştirmelerinde keskin azalmaların yaşandığına dikkat çekmiştir. Ayrıca, bu bölgedeki kadınların işe yerleştirilmelerindeki düşüşlerin 2020 Nisan ve Mayıs aylarında alınan önlemler, karantina uygulamaları ve faaliyetini durduran işletmelerden kaynaklandığına değinmiştir.

Forsythe vd. (2020), çalışmalarında iş açıklığı, işsizlik sigortası, ilk talepler ve geleneksel istihdam verilerini Covid-19'un işgücü piyasası üzerindeki etkisini araştırmak için kullanmışlardır. Mart ayının ikinci yarısında iş ilanlarının çöktüğünü, Nisan sonunda ise %40'ın üzerinde bir düşüş yaşandığını ifade etmişlerdir. Bu çöküşün ABD'nin eyaletlerinde geniş tabana yayıldığını, neredeyse tüm endüstrilerde, mesleklerde ve görevlendirmelerde daralma görüldüğüne değinmişlerdir. Mevcut kriz sırasında en çok talep gören perakende sektörün en az darbeyi aldığını, eğlence ve konaklama sektörlerinin ise en büyük çöküşü yaşadığından bahsetmişlerdir.

Hall ve Kudlyak (2020), çalışmalarında pandeminin ABD'nin işgücünde önemli bir düşüğe neden olduğunu ve işsizliğin ve nüfusun işgücü piyasası dışındaki genişlemesine istihdamdaki daralmanın eşlik ettiğini ifade etmişlerdir. ABD'de 2020'nin Şubat ayında çalışma çağındaki nüfusun %36,6'sı ne çalışıyor ne de işsiz olarak gözüktüğünü ve Kasım ayında işgücü dışı payın 1,9 puan artarak %38,5'e çıktığını belirtmişlerdir. Durgunluklarda işgücü dışındaki nüfus artışı nadiren bu kadar fazla olduğuna ve 2008 küresel finans krizinin yaşandığı dönemde dahi işgücü dışı payın sadece 0,3 puan arttığına dikkat çekmişlerdir.

Kara (2020), çalışmasında Covid-19 pandemisinin çalışma hayatına olan etkisini; bu dönemde evden çalışmanın giderek yaygınlaşmasıyla kimlerin uzaktan işgücüne dahil olabileceği konusunda son dönemde yapılan araştırmaları dikkate alarak özetlenmiştir. Buna ek olarak çalışmada, bu salgının işgücü piyasasına olan olumsuz etkilerini azaltmak için hükümetlerin ele aldıkları olağanüstü istihdam önlemlerine yer verilmiş ve çeşitli ülkelerde uygulanan önlemler karşılaştırılmıştır.

Koca (2020), çalışmada Türkiye'nin işgücü piyasasına ait unsurlar detaylı olarak ele alınarak, işgücü piyasası yapısında ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik oluşturulan mekanizmalar incelenmiştir. Ayrıca çalışmada Covid-19 salgınıyla birlikte işgücü piyasasında yaşanan değişimler ve alınan önlemlere vurgu yapılmıştır.

Uysal vd. (2020), çalışmalarında Türkiye'de TÜİK tarafından düzenli olarak açıklanan işgücü istatistiklerinin tanımları özetlemiş, Covid-19 salgınının bu istatistiklere olan ve olması muhtemel olumsuz etkileri açıklamışlardır. Çalışmalarında Aralık 2019'dan bu yana işgücü ve istihdamın birbirlerine paralel olarak düştüğünü vurgulamışlardır. Ayrıca son istatistiklere göre Ocak döneminden Şubat dönemine istihdamın 495.000'e, işgücünün ise 562.000'e gerilediğine değinmişlerdir.

Su vd. (2021), çalışmalarında Covid-19 salgınının Almanya, İtalya, İspanya, İngiltere ve Fransa ekonomilerinde işsizlik üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla 2019 Aralık ve 2020 Aralık dönemini dikkate alarak Fourier nedensellik testini kullanmışlardır. Z testi sonuçlarına göre, Covid-19 vakaları Almanya, İtalya ve İngiltere de işsizliğe neden olmuştur.

Pandemi döneminde sadece Türkiye değil, tüm dünya önemli olumsuz etkilerle karşı karşıya kalmıştır. Bu etkilerin özellikle işgücü piyasası açısından da ele alınması ayrı bir öneme sahiptir. Ayrıca çalışma hem Türkiye hem de TR71 düzey 2 bölgesini karşılaştırmalı olarak ele aldığı için literatürde yer alan çoğu çalışmadan bu noktada farklılaşmaktadır.

2. TR71 Düzey 2 Bölgesi Genel İstihdam Yapısı ve İşgücü

Birçok ülkede bölgeler arası gelişmişlik farkları söz konusudur. Bu bağlamda bölgeler ile ilgili detaylı veri ve göstergelere sahip olmak politika tasarımı sürecinde büyük önem taşımaktadır. İşgücü piyasasına ilişkin bölgesel bir politika oluşturulurken, işgücü hareketliliğine ilişkin verilerin de dikkate alınması gerekmektedir. Aksi takdirde, tasarlanan politika yeterli etkililik düzeyine ulaşamamaktadır (OECD, 2020).

TR71 düzey 2 bölgesinin istihdam yapısı ve işgücünün genel yapısı şu şekildedir:

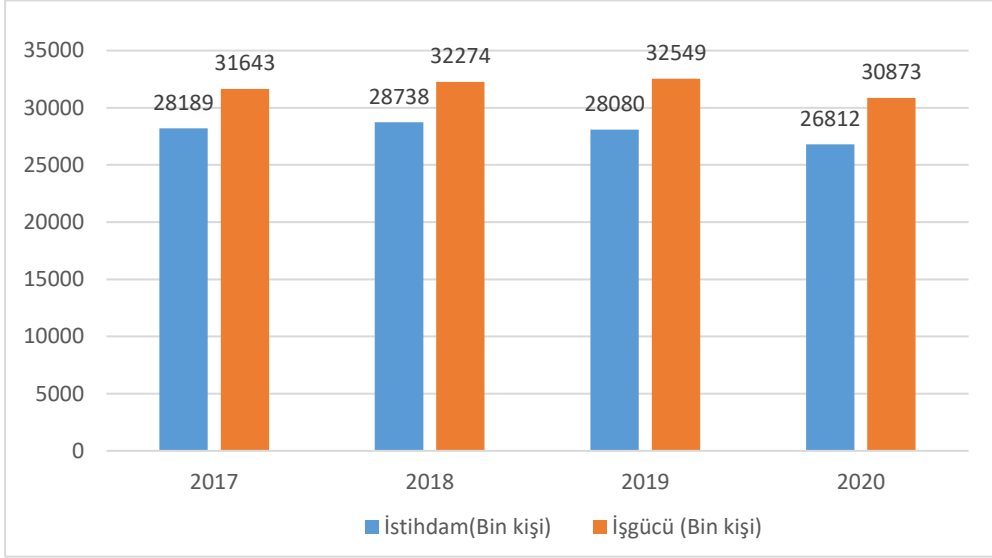
- Bölgede sadece tarım faaliyetlerinin değil sanayi yatırımları talebinin de fazla olması
- Bölgedeki Niğde, Aksaray, Nevşehir gibi illerin geçmişten ve özellikle tarımdan gelen zenginliğe sahip olması
- Bölgedeki illerde eğitim düzeyinin yüksek olması
- Bölgedeki illerin bazılarında büyük firmaların kadın istihdamına uygun olması nedeniyle kadın işgücünü çekme potansiyeline sahip olması
- Bölgenin inanç ve yayla turizmüne uygun altyapısının olması (Progem, 2013, s. 199).

TR71 Düzey 2 Bölge illerinden bazılarında büyük firmalar (Mercedes Benz, Petlas, Tüpraş, Tat, Doğuş, Süttaş, MKE) vardır. Bu firmalar buldukları illerde oldukça önemli istihdam olanakları ve katma değer yaratmaktadır. Bu tür büyük şirketler yan sanayii ürünlerine olan talebi arttırmakta ve bölge ekonomisine katkı sağlamaktadır (AHİKA, 2016, s. 625).

3. Türkiye’de İstihdam ve İşgücü Göstergelerinin Gelişimi

Mevcut ekonomik sistem ve yakın gelecek bakımından işgücü ve bu işgücünün niteliği, yaş ve cinsiyete göre dağılımı, eğitimi, istihdamı, işsizliği gibi unsurlar büyük öneme sahiptir. Türkiye’de işgücü piyasaları ele alındığında, kriz dönemleri dışında işgücünde yıllar itibari ile artış yaşandığı görülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 32). Türkiye’de istihdam ve işgücü verileri şekiller yardımıyla gösterilmektedir.

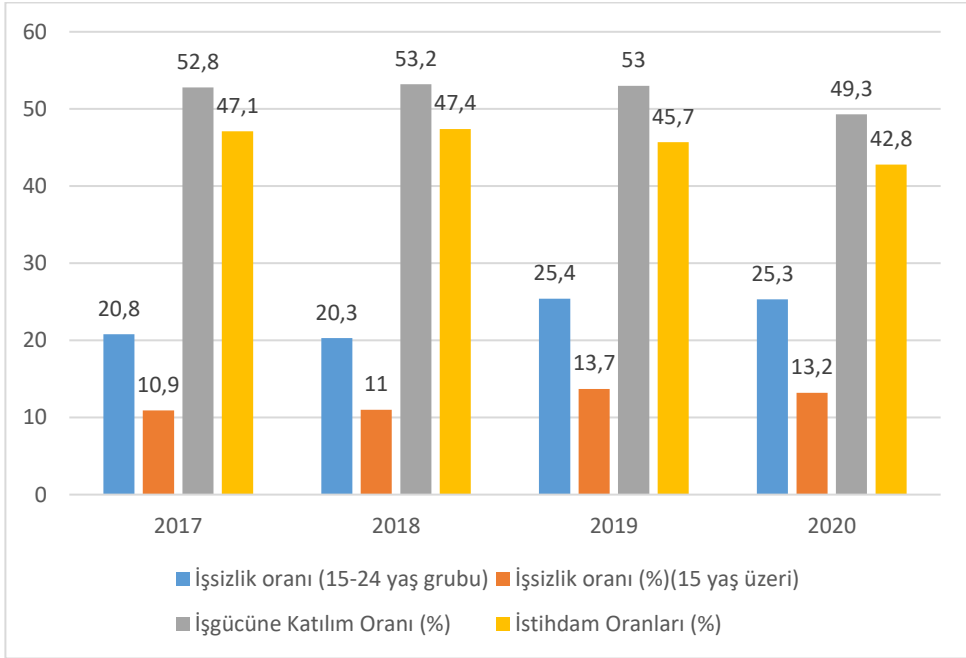
Şekil 1. Türkiye Ekonomisinde İstihdam ve İşgücü (Bin Kişi)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Türkiye’de istihdam edilenlerin sayısı 2019 yılında bir önceki yıla göre 658 bin kişi azalarak 28 milyon 80 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. İşgücünün ise 2019 yılında bir önceki yıla göre 275 bin kişi artarak 32 milyon 549 bin kişi olduğu görülmektedir. 2020 yılında ise hem işgücü hem de istihdam da ciddi ölçüde azalma olduğu dikkat çekmektedir. 2020 yılında 2019 yılında 28 milyon 80 bin kişi olan istihdam yaklaşık %5 azalırken işgücü yaklaşık %6 azalmıştır.

Şekil 2. Türkiye Ekonomisinde İşsizlik, İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranları

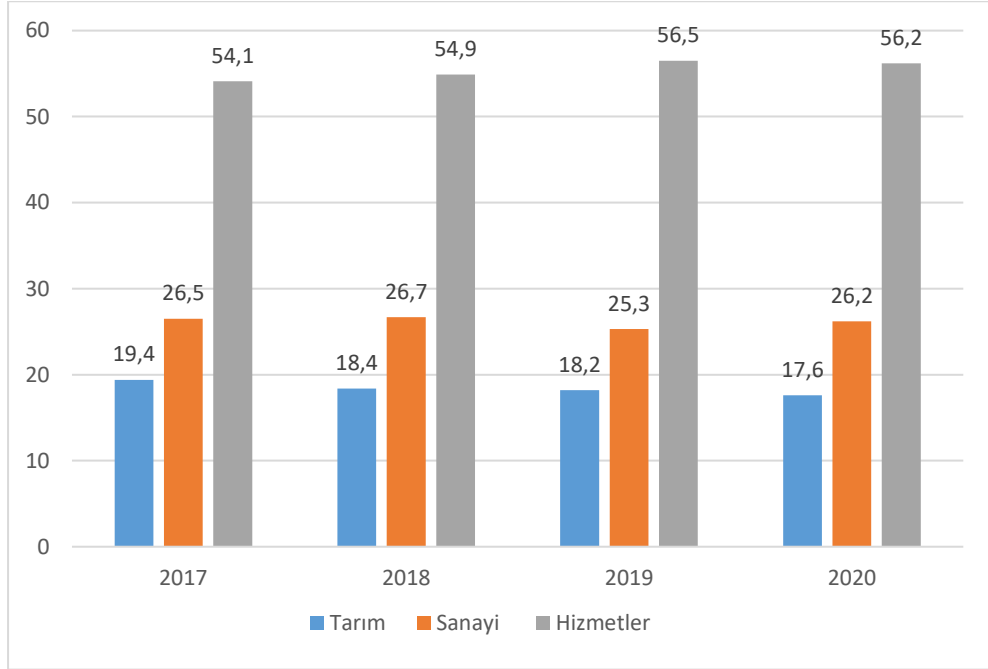
Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Türkiye genelinde 2019 yılında işsizlik oranı %13,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2019 yılında bir önceki yıla göre işsizlik oranının 2,7 puan arttığı dikkat çekmektedir. 2019'da işgücüne katılma oranı ise %53,0 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında işgücüne katılma oranında ise 0,2 puanlık azalış görülmektedir. 2019 yılında istihdam oranı %45,7 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2019 yılında istihdam oranının bir önceki yıla göre 1,7 puan azaldığı görülmektedir. Covid-19'un etkilerinin hissedildiği 2020 yılında ise 15-24 yaş grubunda işsizlik oranında önemli bir değişme yaşanmadığı, 15 yaş üzerinde ise işsizlik oranında 0,4 puan azalma yaşandığı dikkat çekmektedir. Buna karşın işgücüne katılma oranında 3,7 puan istihdam oranında ise 2,9 puan azalma gerçekleşmiştir.

TÜİK 2021 yılında işgücü istatistiklerinde revizyona gideceğini açıklamıştı. Avrupa Birliği ülkeleri ile eş zamanlı olarak; ILO'nun kararlarına ve bununla ilgili AB tüzüğüne uyum sağlamak için yeni düzenlemelere geçilmiştir. Üçer aylık hareketli ortalamalar olarak aylık yayımlanan işgücü istatistikleri 2021 Ocak ayından itibaren bağımsız aylık olarak yayımlanmaktadır. Ayrıca TÜİK haber bültenlerinde açıkladığı verileri mevsim etkisinden arındırılmış olarak vermeye başlamıştır (TÜİK, 2020). TÜİK Kasım 2020'ye kadar açıkladığı bültenlerinde mevsim etkisinden arındırılmamış veriyi vurgularken, yeni düzenlemeyle birlikte artık mevsim etkisinden arındırılmış veriyi öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda yeni açıklanan verilerde işgücüne katılım oranı ve istihdam oranında azalma yaşanırken, işgücü

oranında da azalma olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca kişilerin bu dönemde ümitsizliğe kapılarak artık iş aramaktan da vazgeçmesinin etkisi olması muhtemeldir. Covid-19 salgınının da etkisiyle işgücü piyasasına dahil olamayanlar arttıkça buna paralel olarak istihdam edilen ve işsiz sayısında da azalma meydana gelmektedir.

Şekil 3. Türkiye’de İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler (15+ Yaş)

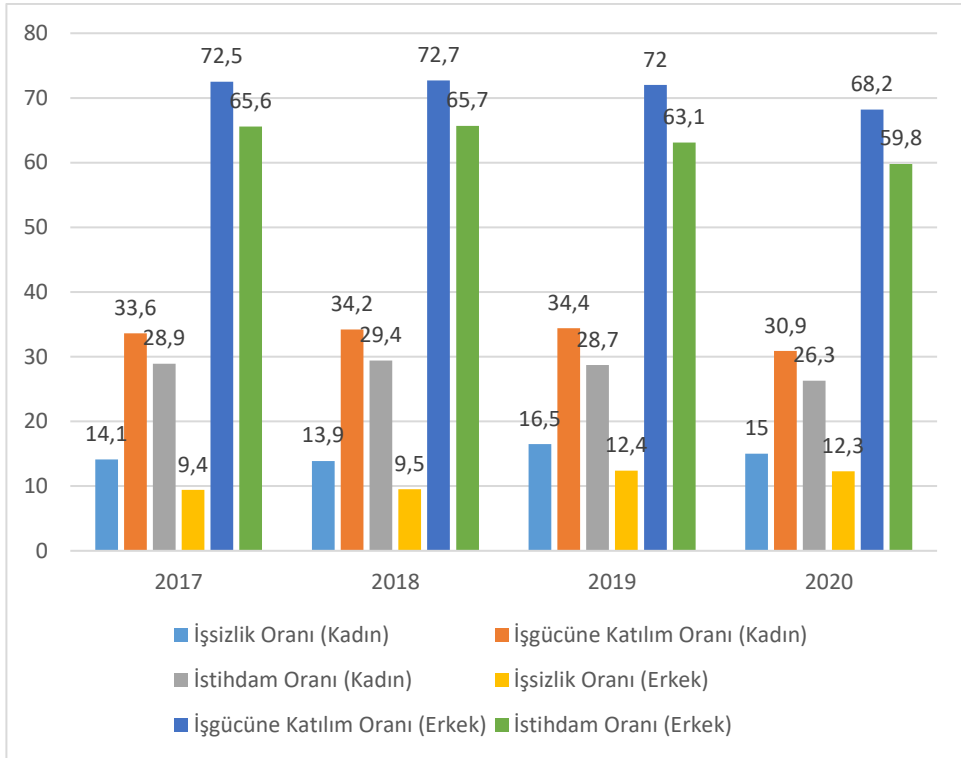
Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Şekil 3.’te yer alan iktisadi faaliyet kollarına göre istihdamın dağılımı dikkate alındığında 2019 yılında istihdam edilenlerin yaklaşık %18,2’i tarım sektöründe, %25,3’ü sanayi sektöründe ve %56,5’i de hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Bu oranlar bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında tarım ve sanayinin payının azaldığı hizmetler sektörünün payının arttığı görülmektedir. 2020 yılında sektörel dağılım incelendiğinde tarım ve hizmetler sektöründeki istihdamın azaldığı, sanayi sektöründe ise arttığı dikkat çekmektedir. Tarım sektöründe istihdam edilenlerin 2019 yılına göre 0,6 puan, hizmetler sektöründe ise 0,3 puan azaldığı, sanayi sektöründe istihdam edilenlerin ise 0,9 puan arttığı görülmektedir.

4. Türkiye ve TR71 Düzey 2 Bölgesi Cinsiyete ve Yaş Gruplarına Göre İstihdam Yapısı ve İşgücü

Türkiye’de işgücünün cinsiyet olarak dağılımında erkek işgücünün her zaman kadın işgücüne kıyasla önemli bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca 2030’lu yıllara doğru genç nüfusta azalış orta yaş ve üzeri yaş grubunda ise yığılmaların olacağı öngörülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 32-34).

Şekil 4. Türkiye’de Cinsiyete Göre İşsizlik, İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranları (%)

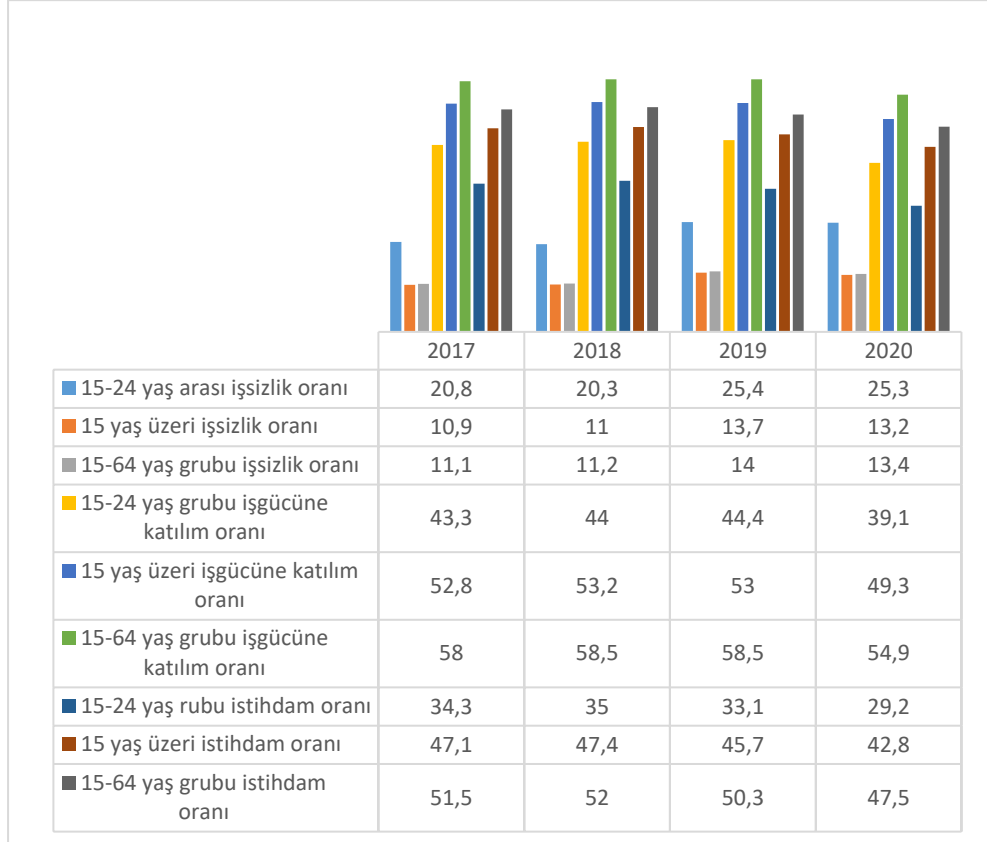

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Şekil 4. incelendiğinde, kadın ve erkek arasında işgücüne katılım ve istihdam oranlarında önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. 2017, 2018 ve 2019 yıllarında erkek işsizlik oranı sürekli artmış ancak son dört yılda kadın işsizlik oranı ise dalgalanma göstermiştir. Son üç yılda ise, erkek ve kadın istihdam oranının sürekli azaldığı dikkat çekmektedir. Pandeminin olduğu dönemi daha detaylı ele aldığımızda, işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranlarında her iki cinsiyette de düşüş olduğunu, özellikle kadınların işgücüne katılım ve istihdam oranlarında

yaklaşık 4 puan azalmanın yaşandığı görülmektedir. Bu durum pandeminin işgücü piyasasında kadınları daha çok olumsuz etkilediğini göstermektedir.

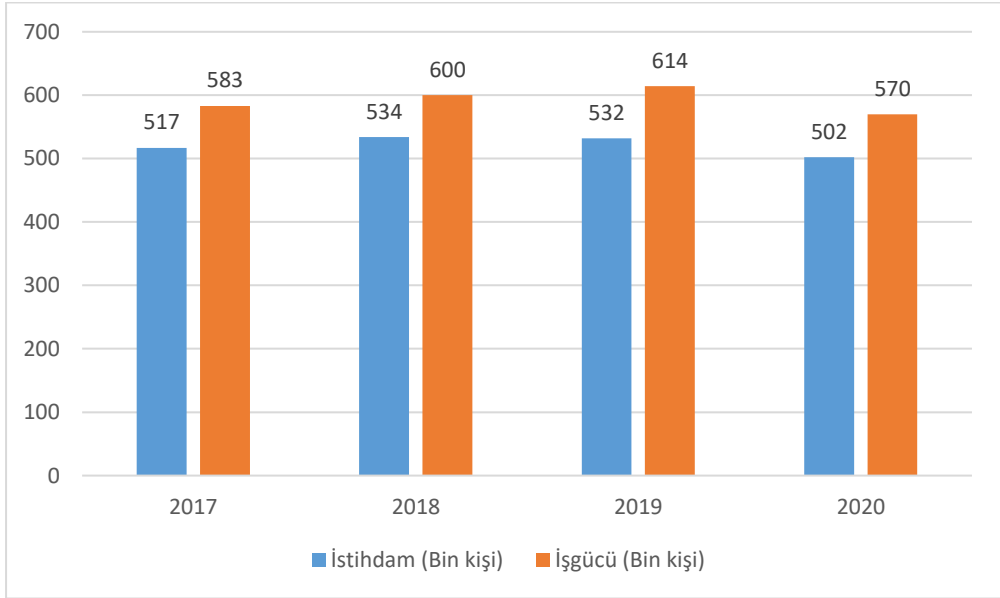
Şekil 5. Yaş Gruplarına Göre Türkiye’de İşsizlik, İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranları (%)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Şekil 5.'te özellikle 2019 yılında Türkiye’de 15-24 yaş grubu işsizlik oranının bir önceki yıla göre yaklaşık 5 puan artış gösterdiği, ancak 2020 yılında ise az da olsa azaldığı gözlemlenmektedir. İşsizlik oranındaki bu azalışa rağmen 2020 yılında işgücüne katılım ve istihdam oranlarının her yaş grubunda önceki yıllara göre önemli ölçüde düştüğü görülmektedir. Özellikle 2020 yılında 15-24 yaş grubunda işgücüne katılım oranında 5 puandan fazla azalma yaşanmıştır ve yine aynı yaş grubunun istihdam oranında da yaklaşık 4 puanlık düşüş gerçekleşmiştir. Türkiye’de gençlerin istihdam edilmesiyle ilgili sorunlar zaten yıllardır süre gelmektedir. Ancak pandeminin de etkisiyle bu durumun daha da kötüye gittiği açıkça görülmektedir.

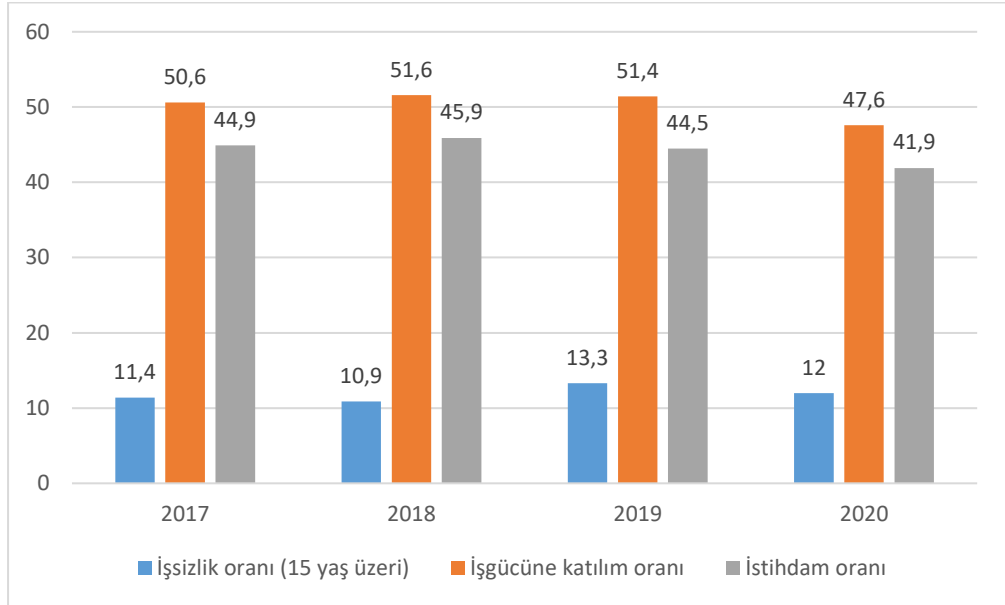
Şekil 6. TR71 Düzey 2 Bölgesinde İstihdam ve İşgücü (Bin Kişi)

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler

Şekil 6.'da yer alan TR71 düzey 2 bölgesine ait veriler ele alındığında, son 4 yılda işgücü sayısında artış gözlemlenirken, 2019 yılında istihdam edilenlerin sayısı 534.000'den 532.000'e gerilerken, az da olsa işgücünde artış kaydedilmiştir. TR71 düzey 2 bölgesinde 2020 yılında hem istihdam hem de işgücü rakamlarının ciddi ölçüde azaldığı görülmektedir. Pandeminin etkisiyle istihdamda bir önceki yıla göre 30.000 kişi, işgücünde ise 44.000 kişi azalma yaşanmıştır.

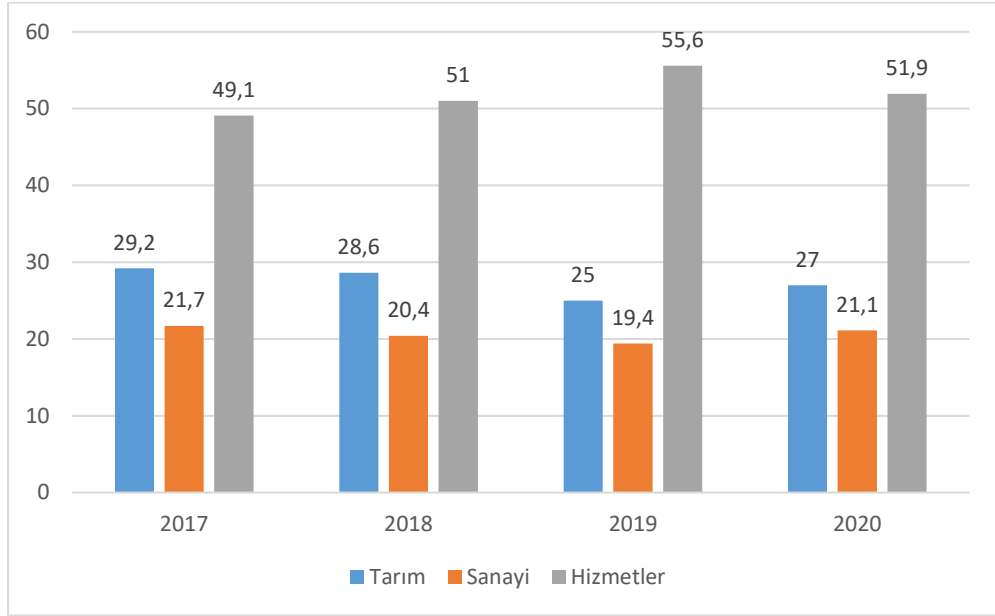
Şekil 7: TR71 Düzey 2 Bölgesinde İşsizlik, İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranları (%)

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler

TR71 Düzey 2 Bölgesinde, son dört yılda işgücüne katılım oranında sürekli düşüş yaşanırken, işsizlik oranında en yüksek artışın 2019'da olduğu dikkat çekmektedir. 2020 yılında ise TÜİK'in hesaplamalarda yaptığı düzenlemelerin etkisiyle işsizlik oranının %12'ye kadar gerilediği görülmektedir. Buna rağmen en düşük işgücüne katılım ve istihdam oranlarının 2020 yılında yaşandığı dikkat çekmektedir. 2019 yılı ile kıyasladığımızda, 2020 yılında işgücüne katılım oranı yaklaşık 4 puan azalırken, istihdam oranı da yaklaşık 3 puan azalmıştır.

Şekil 8. TR71 Düzey 2 Bölgesinde İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler (15+ Yaş)

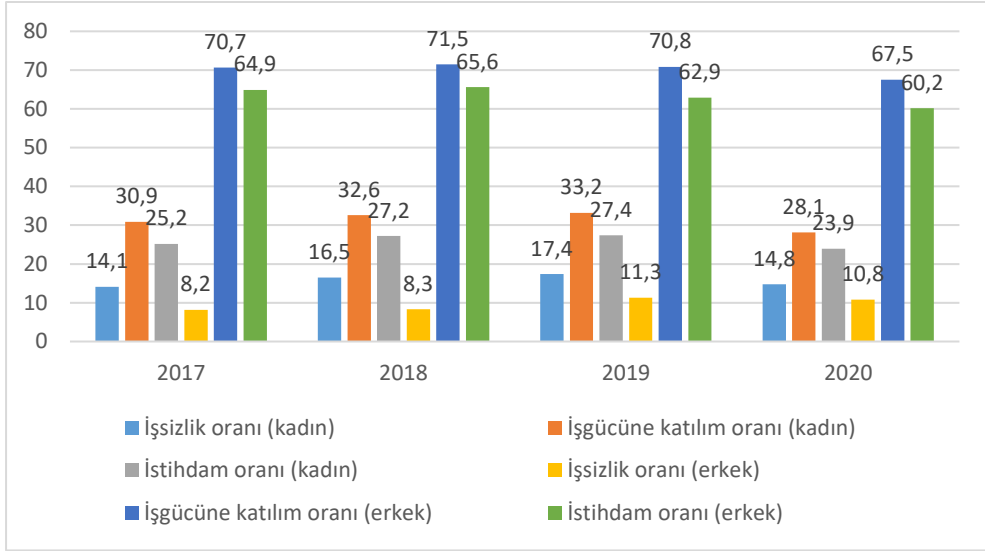

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler

2019'da iktisadi faaliyet kollarına göre istihdamın dağılımı dikkate alındığında bölgede istihdam edilenlerin yaklaşık %25'i tarım sektöründe, %19,4'ü sanayi sektöründe ve %55,6'sı da hizmetler sektöründe çalıştığı görülmektedir. Bu oranlar bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında tarım ve sanayinin payının azaldığı hizmetler sektörünün payının arttığı dikkat çekmektedir. Bu durum TR71 düzey 2 bölgesinde tarım sektöründen, hizmet ve sanayi sektörüne doğru bir geçişin olduğunu göstermektedir.

2020 yılında tarım ve sanayi sektörlerindeki istihdamda artış olduğu gözlemlenirken, pandeminin etkisiyle özellikle hizmet sektöründeki işyerlerinin çalışma saatlerinin ve şekillerinin kısıtlanmasının etkisiyle hizmet sektöründe çalışanların payında bir önceki yıla göre yaklaşık 4 puan azalma yaşanmıştır.

Şekil 9. TR71 Düzey 2 Bölgesinde Cinsiyete Göre İşsizlik, İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranları (%)

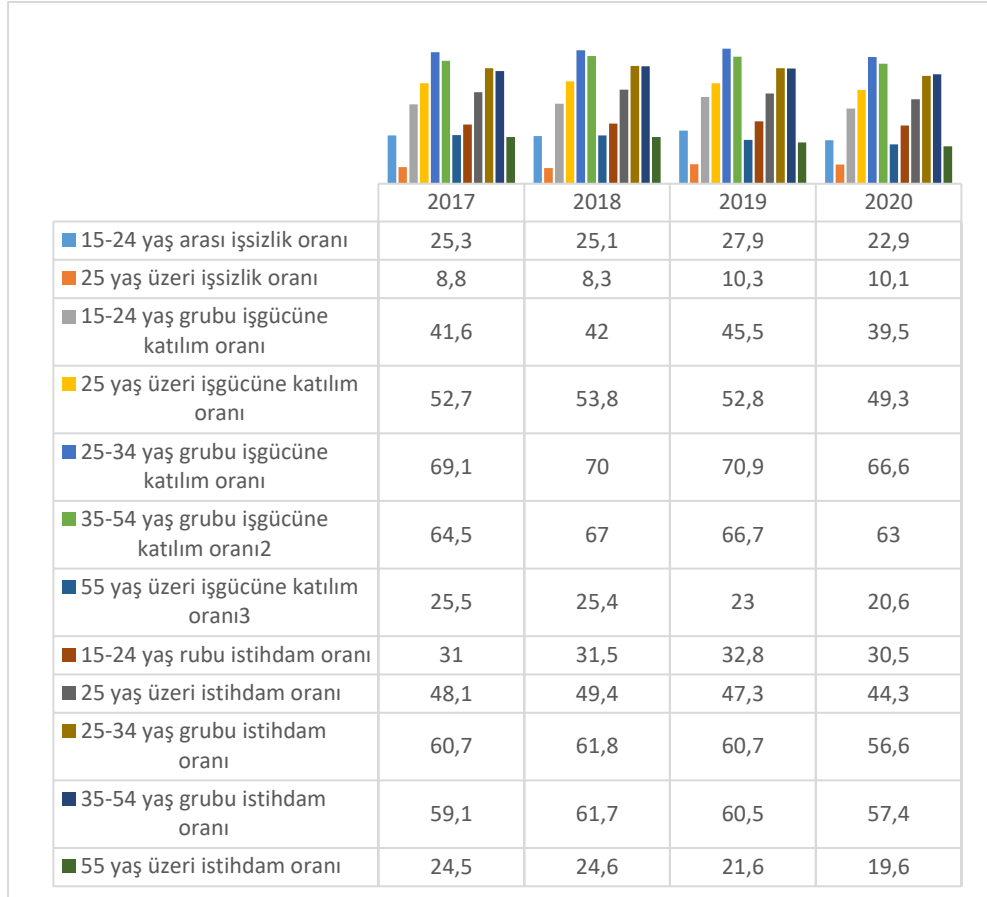
Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler

Şekil 9. incelendiğinde, TR71 düzey 2 bölgesinde kadın ve erkek arasında işgücüne katılım ve istihdam oranlarında önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. TR71 düzey 2 bölgesinde 2020 yılı hariç kadın istihdam oranı ve işgücüne katılım oranlarında artış yaşandığı, ancak bölgedeki kadın istihdam oranı ve işgücüne katılım oranlarının Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Özellikle 2020 yılında erkek istihdam oranında yaklaşık 3 puan, işgücüne katılım oranında ise yaklaşık 3,5 puan azalma yaşanırken, kadın istihdam oranında 3,5 puan, işgücüne katılım oranında ise yaklaşık 5 puan düşüş yaşanmıştır. Pandeminin işgücü ve istihdam üzerindeki olumsuz etkisinin kadınlar üzerinde daha çok hissedildiği grafikten açıkça görülmektedir.

Yapısal uyum politikaları, özellikle düşük gelire sahip olan kentli ailelerin satın alma güçlerini azaltmakta, tüm haneyi olumsuz etkileyen ekonomik baskı daha önce iş hayatında yer almayan hane üyelerini ev dışında iş aramaya yöneltmektedir. Ancak, arz edilen kadın emeğinin nitelikleri, bu emeği talep edecek olan işgücü pazarına uygun olmadığında veya emeğini arz etmek isteyen kadınlar bu pazarın çalışma koşullarını kabul edemediklerinde, işsizlik ortaya çıkmaktadır (Tan ve diğerleri, 2000, s. 122-123).

Birleşmiş Milletlerin yayınlamış olduğu raporda, Covid-19 salgınında kadınların karşılıksız bakım ev işlerine erkeklere oranla 3 kat daha fazla vakit ayırdığını, bu yüzden kadınların insana yaraşır işe erişimlerinin de kısıtlı olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca küresel çapta 25-54 yaş aralığında yer alan erkeklerin aynı yaş gruptaki kadınlara göre daha fazla işgücüne eriştiğine değinmektedir (BM, 2020, s. 12-13).

Şekil 10. Yaş Gruplarına Göre TR71 Düzey 2 Bölgesinde İşsizlik, İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranları (%)

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler

Şekil 10.'da yer alan veriler dikkate alındığında, TR71 düzey 2 bölgesinde özellikle işsizlik oranının hem 15-24 hem de 25 yaş üzerinde ciddi ölçüde artış gösterdiği, 2019 yılında 55 yaş üzeri hem istihdam oranı hem de işgücüne katılma oranında büyük bir düşüş yaşandığı görülmektedir. 2020 yılında her yaş grubunda istihdam ve işgücüne katılım oranlarının önemli ölçüde düşüş yaşanmıştır. Buna rağmen, özellikle 15-24 yaş grubundaki işsizlik oranı 5 puan birden azalma ortaya çıkmıştır.

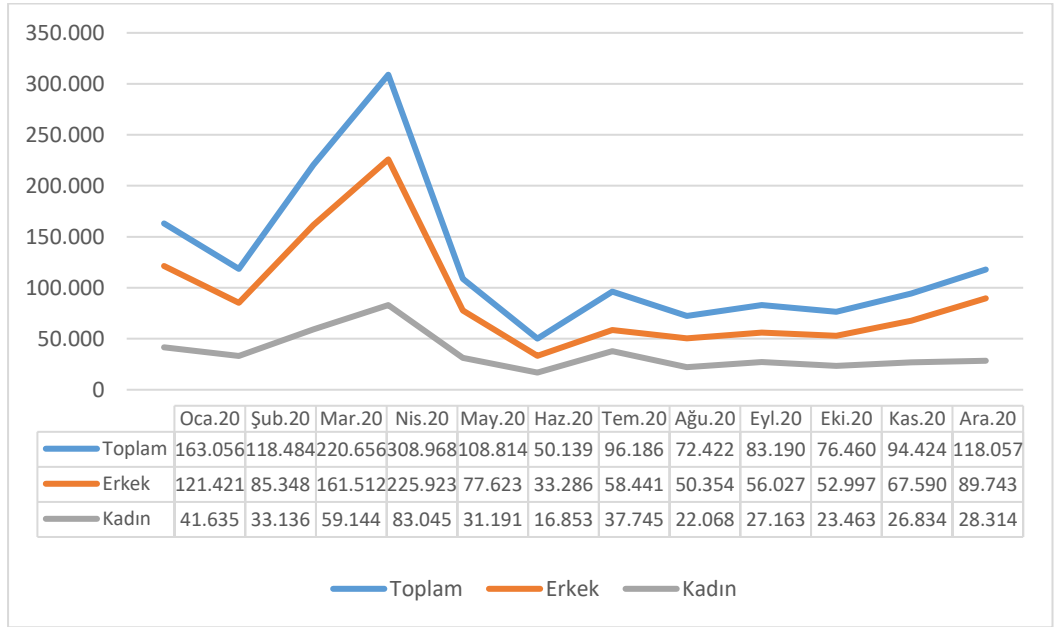
5. Türkiye ve TR71 Düzey 2 Bölgesi İşsizlik Ödeneği Başvuruları

TR71 düzey 2 bölgesinde İŞKUR tarafından iş ve istihdam ile ilgili kurslar ve çalışmalar yürütülmektedir. Ancak bölge illerindeki iş ve istihdam sağlayacak sanayi ve işyeri

yatırımlarının istenilen düzeyde olmaması bölgede işsizlik sorununun devam etmesine neden olmaktadır (AHİKA, 2016, s. 37).

Sigortalı işsizlere yasada belirtilen koşulları sağlamaları durumunda işsiz kaldıkları dönem için belirli süre ve miktarda yapılan ödemeye işsizlik ödeneği denir. İşsizlik ödeneğinin başvurana ödenebilmesi için sigortalı işsizlerin iş almaya hazır durumda olması şartı söz konusudur. İşsizlik ödeneği başvurusu ile kişinin iş arayan kaydı yapılmakta veya güncellenmektedir. Böylece sigortalı işsizlerin danışmanlık, işe yerleştirme ve mesleki eğitim gibi hizmetlerden yararlanmaktadır (İş ve Meslek Danışmanlığı Derneği, 2011, s. 160-161).

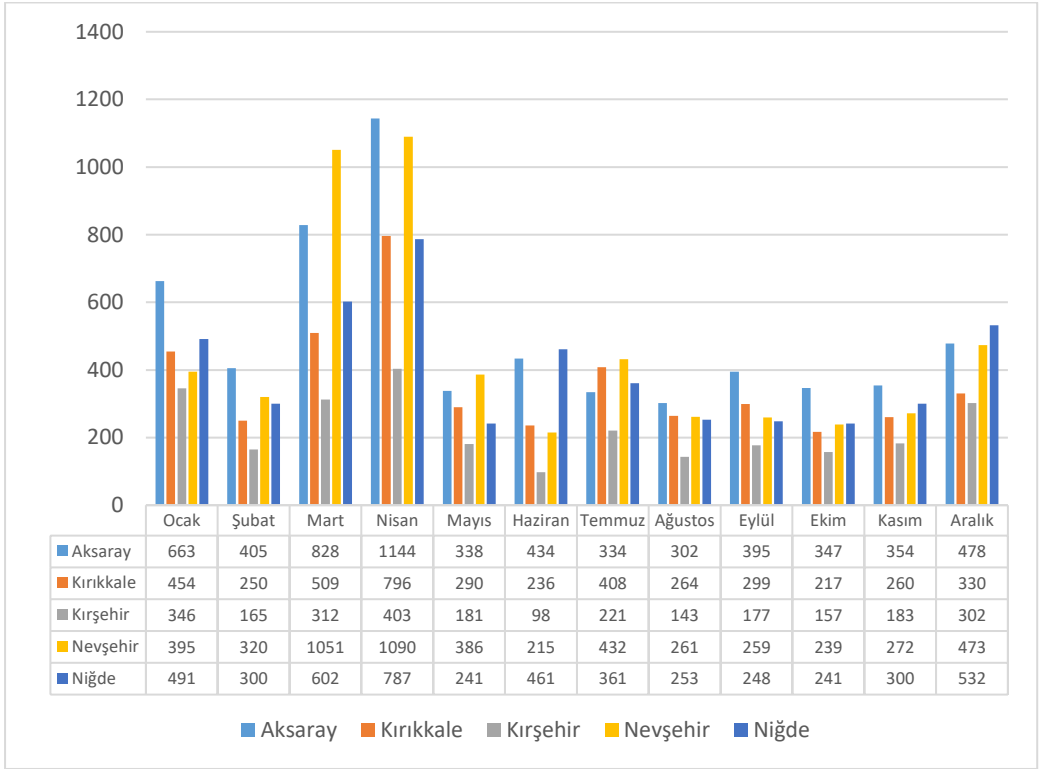
Şekil 11. Türkiye’de 2020 Yılında İşsizlik Ödeneğine Başvuranların Cinsiyete Göre Dağılımı

Kaynak: İŞKUR, Aylık İstatistikler

Şekil 11.'de yer alan İŞKUR verileri incelendiğinde, işsizlik ödeneğine yapılan başvuru sayısı Şubat 2020'de 118.484 iken Nisan 2020'de üç kat artarak 308.968 kişiye ulaştığı görülmektedir. Yaz döneminde hem kısıtlamaların azaltılması hem de turizm sezonunun açılmasıyla birlikte Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarından işsizlik ödeneği başvurularının nispeten daha az olduğu dikkat çekmektedir. Vaka sayılarının artmasına paralel olarak kısıtlamaların artmasıyla birlikte Kasım ve Aralık aylarında başvurular da artış gerçekleşmiştir.

Şekil 12. TR71 Düzey 2 Bölgesinde 2020 Yılında İşsizlik Ödeneğine Başvuranların Sayısı

Kaynak: İŞKUR, Aylık İstatistikler

Şekil 12.'deki işsizlik ödeneği sayıları, TR71 düzey 2 bölgesinde özellikle Mart ve Nisan aylarında başvurunun fazla olduğunu, kısıtlamaların gevşetilmesiyle birlikte başvuruların da buna paralel olarak azaldığını göstermektedir. İl bazında verileri ele aldığımızda, işsizlik ödeneğine başvuruların en yoğun olduğu Nisan ayında, Aksaray iline ait başvuruların ilk sırada, Nevşehir'deki başvuruların sayısının ikinci sırada ve Kırkkale'deki başvuruların sayısının üçüncü sırada olduğu görülmektedir.

Sonuç

Covid-19 salgınına tüm dünyanın hazırlıksız yakalandığı bir gerçektir. Gelişmiş Avrupa ülkelerinin bazıları çok katı yasaklar uygulamalarına rağmen virüsün hızla yayılmasını ve vefat sayılarının artmasının önüne geçememektedir. Virüsün insandan insana çok hızlı bir şekilde bulaşması, ülkeleri sosyal mesafe kavramına vurgu yaparak önlemlerini de buna uygun almalarına mecbur bırakmıştır. Bu kapsamda bazı ülkelerde hizmet sektöründe kilit rol oynayan alışveriş merkezleri, cafe ve restoranlar, spor salonları, sinema ve tiyatro salonları ve

güzellik merkezleri belli bir süre kapatılmış, bazı ülkelerde ise çalışma saatlerine sınırlama getirilmiştir. Alınan bu önlemler ülkelerin işgücü piyasalarını da olumsuz etkilemiştir.

TR71 bölgesinde hizmet sektörünün öne çıktığı ve Covid-19 salgınının da ağırlıklı olarak hizmet sektörünü etkilediği için çalışmada TR71 düzey 2 bölgesi incelenmiştir. Hem Türkiye hem de TR71 düzey 2 bölgesine ait işgücü verileri incelendiğinde, pandeminin olumsuz etkileri özellikle işgücüne katılım oranları ve istihdam oranlarında açıkça görülmektedir. 2020 yılında hem istihdam hem de işgücü rakamlarının ciddi ölçüde azaldığı görülmektedir. Pandeminin etkisiyle istihdamda bir önceki yıla göre 30.000 kişi, işgücünde ise 44.000 kişi azalma yaşanmıştır. TR71 Düzey 2 Bölgesinde, en düşük işgücüne katılım ve istihdam oranlarının 2020 yılında yaşandığı dikkat çekmektedir. 2019 yılı ile kıyasladığımızda, 2020 yılında işgücüne katılım oranı yaklaşık 4 puan azalırken, istihdam oranı da yaklaşık 3 puan azalmıştır.

TR71 düzey 2 bölgesinde 2020 yılında tarım ve sanayi sektörlerindeki istihdamda artış olduğu gözlemlenirken, pandeminin etkisiyle özellikle hizmet sektöründeki işyerlerinin çalışma saatlerinin ve şekillerinin kısıtlanmasının etkisiyle hizmet sektöründe çalışanların payında bir önceki yıla göre yaklaşık 4 puan azalma yaşanmıştır. Buna ek olarak pandeminin kadınlar üzerindeki olumsuz etkisinin daha fazla olduğu da dikkat çekmektedir. Ayrıca pandemi döneminde TR71 düzey 2 bölgesinde özellikle Mart ve Nisan aylarında başvurunun fazla olduğunu, kısıtlamaların gevşetilmesiyle birlikte başvuruların da buna paralel olarak azaldığını göstermektedir.

Pandemi döneminde tam kapanma uygulamasından dolayı çoğu ülkede işyerlerinin kapanması sebebiyle hem toplam talepte daralma yaşanmış hem de özellikle hizmet sektöründe çalışanların büyük bir kısmı işini kaybetmiştir. Bu bağlamda küresel çapta azalan toplam talebe karşı önlem alabilmek ve işsiz kalanlara geçici de olsa nakdi ödeme yapabilmek için, uluslararası kuruluşlar ülkelere yönelik yardım ve destek programları uygulamaya başlamıştır.

Hükümetlerin uygulamaya koyduğu politikaların başlangıçta başarı oranı yüksekti ancak bu politikalar reel sektörü olumsuz etkilemiş ve küresel ekonomide belirsizlik yaratmıştır. Bu küresel belirsizlik Türkiye ekonomisinde de büyük bir tahribata yol açmıştır. Covid-19 salgınının yarattığı tahribat dikkate alındığında, Türkiye'nin istihdamla ilgili yapısal reformları hayata geçirmesi ve sürekli artan genç işsizliğe yönelik önemli adımların hem bölgesel hem de ulusal düzeyde uygulanması gerekmektedir. Bu dönemde dijitalleşmenin çoğu sektördeki önemi giderek arttığı için, bireylerin çevrimiçi becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitimlere öncelik verilmelidir. Ayrıca pandeminin özellikle kadın istihdamı üzerindeki olumsuz etkileri göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'de kadın girişimci destekleri artırılmalı ve uzaktan çalışma modeli kadınlar için kalıcı hale getirilmelidir.

“Covid-19 Salgınının TR71 Düzey 2 Bölgesinde İşgücü Piyasasına Etkileri” Başlıklı Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

Bilgilendirme	Çalışma herhangi bir bildiri veya tez benzeri çalışmadan üretim değildir.
Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Çalışmayı şahsım Nazan ŞAHBAZ KILINÇ olarak tek başıma hazırladığımı beyan ederim.
Teşekkür	Çalışmada teşekkür gerektiren bir durum bulunmamaktadır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Çalışmada etik kurul onayı gerekmemektedir.

Kaynakça

- AVM’lerdeki kafe ve restoranlar kısıtlama kapsamında, Kasım 18, 2020 tarihinde <http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/avmlerdeki-kafe-ve-restoranlar-da-kisitlama-kapsaminda/2047984> adresinden alındı.
- AHİKA, TR71 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı 2014-2023, Haızran 20, 2021 tarihinde <http://ahika.gov.tr/assets/ilgiliidosyalar/2014-2023-Taslak-Bolge-Plani-Versiyon-3.pdf> adresinden alındı.
- Hedin, T. J., Schnorr, G., & Von Wachter, T. (2020). An Analysis of Unemployment Insurance Claims in California During the Covid-19 Pandemic. California Policy Lab, Temmuz 27, 2021 tarihinde [Dec-21st-Analysis-of-CA-UI-Claims-during-the-COVID-19-Pandemic.pdf](https://www.calpolicy.com/assets/publications/2020-12-21st-Analysis-of-CA-UI-Claims-during-the-COVID-19-Pandemic.pdf) adresinden alındı.
- Birleşmiş Milletler (BM). (2020). Policy Brief: The Impact of Covid-19 on Women. Temmuz 25, 2020 tarihinde <https://www.unwomen.org/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women-tr.pdf?la=en&vs=2900> adresinden alındı.
- Bulut, R. & Pınar, Ç. (2020). Covid-19 Pandemisi Döneminde Türkiye’de İstihdam ve İşsizlik. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 217-225.
- Cortes, G. M., & Forsythe, E. (2020). The Heterogeneous Labor Market Impacts of the Covid-19 Pandemic, Available at SSRN 3634715.

- DİKA (2020). Dicle Kalkınma Ajansı. TRC3 Bölgesinde ,Covid-19 Salgınının Ekonomik ve Sosyal Etkileri Araştırma Raporu. Temmuz 23, 2021 tarihinde [trc3-bolgesinde-covid-19-salgininin-ekonomik-ve-sosyal-etkileri-arastirma-raporu.pdf](#) adresinden alındı.
- Kahn, L. B., Lange, F., & Wiczer, D. G. (2020). Labor Demand in the Time of Covid-19: Evidence from Vacancy Postings and UI Claims, No 27061, NBER Working Papers from National Bureau of Economic Research, Inc.
- Hall, R. E., & Kudlyak, M. (2020). Unemployed With Jobs and Without Jobs, No. 27886, National Bureau of Economic Research.
- T.C Kalkınma Bakanlığı. (2014). İstihdam ve Çalışma Hayatı. Temmuz 25, 2021 tarihinde [10_IstihdamveCalismaHayati.pdf](#) adresinden alındı.
- Kara, E. (2020). Covid-19 Pandemisi: İşgücü Üzerindeki Etkileri ve İstihdam Tedbirleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 269-282.
- Koca, D. (2020). Türkiye’de İşgücü Piyasasının Boyutları ve Covid-19 Döneminin İşgücü Piyasasına Etkileri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(2), 1-15.
- ILO (International Labour Organization). (2020). Covid-19: Public employment services and labour market policy responses, Aralık 18, 2020 tarihinde https://www.ilo.org/emppolicy/arcovid/WCMS_753404/lang--en/index.htm adresinden alındı.
- IMF, COVID-19 Financial Assistance and Debt Service Relief, Eylül 12, 2020 tarihinde <https://www.imf.org/en/Topics/imfand-covid19/COVID-Lending-Tracker> adresinden alındı.
- İş ve Meslek Danışmanlığı Derneği, Temmuz 25, 2021 tarihinde <https://semper.sdu.edu.tr/DpsDokumanlar/files/IMDEgitimKitabi.pdf>, adresinden alındı.
- İŞKUR. (2020). Bölgesel İstatistikler.
- OECD. (2020). Delineating Functional Areas in All Territories, Temmuz, 26 2021 tarihinde <http://doi.org/10.1787/07970966-en> adresinden alındı.
- Progem (Proje Geliştirme Merkezi). (2013). TR71 Düzey 2 Bölgesi Sosyal Yapıda Mevcut Durum ve 2014-2023 Yılları Stratejileri ve Hedefleri Raporu.
- Su, C. W., Dai, K., Ullah, S., & Andlib, Z. (2021). Covid-19 Pandemic and Unemployment dynamics in European Economies. *Economic Research*, Temmuz 30, 2021 tarihinde DOI: 10.1080/1331677X.2021.1912627 adresinden alındı.
- Trend Analizi, Covid-19 Salgınının Küresel Ekonomi ve Jeopolitikaya Etkileri, Ocak 15, 2021 tarihinde https://thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/852020102559263_stm_covid_19_salgininin_kuresel_ekonomi.pdf adresinden alındı.
- Tan, M., Ecevit, Y., & Üşür, S. S. (2000). Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset. İstanbul, (Yayın No. TÜSİAD-T/2000-12/290).

TÜİK. (2020). Bölgesel İstatistikler, Bölgesel İstatistikler (tuik.gov.tr) adresinden alındı.

TÜİK. (2021). Mart 25, 2021 tarihinde <http://tuikweb.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=37486> adresinden alındı.

Uysal, G., Mutluay, H. & Şahin M. C. (2020). COVID-19 Pandemisinin İşgücü Piyasasında Yarattığı Tahribat Nasıl Takip Edilmeli?. İstanbul Politikalar Merkezi, Sabancı Üniversitesi, İPM-Mercator Politika Notu.

Measuring the Efficiency of Health System Developments in the Covid 19 Pandemic: A Study on the G-20

Nazan ŞAHBAZ KILINÇ

Extended Abstract

Although the Covid-19 epidemic emerged as a health crisis worldwide, this epidemic turned into a global economic crisis in the following period, and it is not known exactly how long this crisis will last. In the study, it was explained with the help of tables and graphs how the Covid-19 crisis, whose effects were deeply felt all over the world and turned into an economic crisis with the health crisis, affected the labor market both in Turkey and in the TR71 region. Additionally the study differs from other studies because it examines Turkey and TR71 comparatively. When the data used in the study are examined, the decreases in labor force participation and employment rates are clearly seen. In addition, during the pandemic period, applications for unemployment benefits intensified both in Turkey and in the TR71 level 2 region, especially in April 2020.

The effects of the Covid-19 crisis on the labor market both in Turkey and in the TR71 level 2 region are explained with the help of tables and graphs using data on unemployment, labor force participation, employment rates and unemployment benefits. When the labor market data of both Turkey and TR71 level 2 regions are considered, the negative effects of the pandemic are clearly seen especially in the labor force participation and employment rates. In addition, it is noteworthy that during the pandemic period, applications for unemployment benefits intensified both in Turkey and in the TR71 level 2 region. In the first part of the study, the studies on the effects of Covid-19 on employment are summarized, in the second part, the employment structure and workforce in the TR71 level 2 region are discussed in detail. In the third part, the development of employment and labor force indicators in Turkey, in the fourth part, the employment structure and workforce developments by gender and age groups in Turkey and the TR71 level 2 region and in the fifth part, the unemployment benefit applications for Turkey and the TR71 level 2 region are demonstrated with the help of graphs. In the last part, a general evaluation has been made.

Since the service sector is prominent in the TR71 region and the Covid-19 epidemic predominantly affects the service sector, the TR71 level 2 region has been examined in the study. When the labor force data of both Turkey and TR71 level 2 regions are examined, the negative effects of the pandemic are clearly seen especially in the labor force participation rates and employment rates. It is observed that both employment and labor force figures

have decreased significantly in 2020. With the effect of the pandemic, there was a decrease of 30,000 people in employment and 44,000 people in the workforce compared to the previous year. It is noteworthy that in the TR71 Level 2 Region, the lowest labor force participation and employment rates were experienced in 2020. While an increase was observed in employment in the agriculture and industry sectors in the TR71 level 2 region in 2020, the share of those working in the service sector decreased by approximately 4 points compared to the previous year, with the effect of the pandemic, especially the restriction of working hours and forms of workplaces in the service sector. It is also noteworthy that the negative impact of the pandemic on women is more. It also shows that during the pandemic period, the number of applications in the TR71 level 2 region was high, especially in March and April, and the applications decreased with the reduction of restrictions.

Due to the full closure practice during the pandemic period, due to the closure of workplaces in most countries, there was a contraction in total demand and a large part of the employees, especially in the service sector, lost their jobs. The success rate of the policies implemented by the governments was high at the beginning, but these policies adversely affected the real sector and created uncertainty in the global economy. This global uncertainty has also caused great damage to the Turkish economy. Considering the devastation caused by the Covid-19 epidemic, Turkey needs to implement structural reforms related to employment and take important steps towards ever-increasing youth unemployment at both regional and national levels. As the importance of digitalization in most sectors is increasing in this period, trainings for the development of individuals' online skills should be given priority.

İşletmelerin Finansal Açıdan Banka Bağımlılığını Etkileyen Faktörler: BİST 100 İşletmeleri Uygulaması

Yeliz AKTAŞ¹

Yasemin DENİZ KOÇ²

Öz

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi

29.07.2021

Kabul Tarihi

18.09.2021

DOI

10.53306/klujfeas.975846

Bu çalışmada işletmelerin finansal açıdan banka bağımlılığını etkileyen faktörlerin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 2010-2019 yılları arasında BIST 100 endeksinde işlem gören 78 işletmenin yıllık finansal verilerden elde edilen 4 oran dikkate alınarak, işletmelerin banka bağımlılığını etkileyen faktörler dengeli panel veri regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Panel veri regresyon yöntemlerinden tek yönlü (yatay kesit) sabit etkiler modeli ile elde edilen bulgulara göre; Kısa Vadeli Banka Kredisi/Kısa Vadeli Yabancı Kaynak, Banka Kredisi/Toplam Aktifler (BTA) değişkenleri işletmelerin banka bağımlılığını etkileyen faktörleri açıklamada istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar verdiği gözlenirken Borçlanma Oranı değişkeni anlamlı bulunamamıştır.

Anahtar sözcükler: finansal bağımlılık, banka bağımlılığı, panel veri regresyon analizi, borsa istanbul

¹ Bilim Uzmanı, yeliztas13@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8781-7010

² Sorumlu Yazar: Prof. Dr., Kütahya Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık, ydeniz.akarim@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8280-7657

Factors Affecting The Financial Dependence Of Businesses: İstanbul Stock Exchange Business Applications

Yeliz AKTAŞ³

Yasemin DENİZ KOÇ⁴

Abstract

Article Type

Research Article

Application Date

2021-07-29

Acceptance Date

2021-09-18

DOI

10.53306/klujfeas.975846

In this study, it is aimed to analyze the factors that affect the financial dependence of businesses. For this purpose, the factors affecting the bank dependency of the enterprises have been analyzed with the balanced panel data regression method by taking into consideration the 4 rates obtained from the annual financial data of 78 firms traded in the BIST 100 index between 2010-2019. According to the findings obtained with one-way (time) random effects model, one of the panel data regression methods; It has been observed that the variables of Short-Term Bank Loans/Short-Term Foreign Sources (KVBK), Bank Loans/Total Assets (BTA) and Bank Loans/Equity (BOZ) and Borrowing Rate (BO) have given statistically significant results in explaining the factors affecting bank dependency of enterprises.

Key words: financial dependency, bank dependency, panel data regression analysis, Borsa İstanbul

³ Master, yeliztas13@gmail.com, ORCID :0000-0001-8781-7010

⁴ Corresponding Author: Prof. Dr, Kütahya Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finance and Banking, ydeniz.akarim@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8280-7657

Giriş

Ekonominin potansiyelini artırarak hızlı bir şekilde gelişmesi, ancak uzun dönemde sürdürülebilir bir büyüme ile gerçekleşmektedir. Sürdürülebilir büyüme tasarrufların yatırımlara dönüşümüyle mümkündür. Tasarrufların reel sektöre etkin ve düşük maliyetle aktarılmasına aracılık eden finansal araçlar ekonominin gelişimine de katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede bankacılık sektörünün reel sektöre sağladığı finansman son derece kritik öneme sahiptir. Bankacılık sektöründen sağlanan fonlar büyüme potansiyeli yüksek ancak sermaye ve kamu borç piyasasına erişimde zorlanan işletmelerin temel fon kaynağı olmaktadır.

Reel sektördeki işletmelerin dış finansman ihtiyacını, diğer finansal alternatiflere kıyasla banka finansmanı ağırlıklı olarak karşılaması banka bağımlılığına yol açmaktadır. Banka bağımlılığı işletmelerin diğer finansman kaynaklarına erişme kabiliyetine göre değişim göstermektedir. Banka bağımlılığı, işletmelerin toplam yükümlülükleri içerisinde banka kredilerinin ağırlıklı olarak yüksek olması şeklinde ifade edebilir. Banka bağımlılığı yüksek olan işletmelerin, finansmanda bankalara bağımlı olduğu anlamına gelmektedir. Dış finansmanda diğer alternatif finansman seçeneklerine ulaşımı kısıtlı olan işletmelerin bankalara daha çok güvenmesi sonucu bankaların kredi arzı artmakta ve bu durum yüksek düzeyde banka bağımlılığıyla sonuçlanmaktadır.

Türkiye ekonomisi her geçen yıl büyümesine rağmen reel sektörün finansman ihtiyacını karşılamadaki yüksek düzeyde banka bağımlılığı risk doğurmaktadır. Bazı işletmelerin fon kaynakları arasından banka kredilerini tercih ederek bunu sürekli hale getirmesi, zamanla işletmenin nakitlerini ve özkaynaklarının azalmasına, işletmeleri borçlarını ödeyemeyecek duruma gelmesine neden olmaktadır. Özkaynakları eriyen işletme borcu borçla kapatması sonucu işletmenin kısır bir döngüye girmesine neden olmaktadır. Bu durum işletmelerin faaliyetlerini durdurmasına veya iflaslarına yol açabilmektedir. İşletmelerin bu durumun önüne geçebilmek adına, banka bağımlılığına neden olan faktörleri belirleyerek çözüm bulması gerekmektedir. Bu çözüme göre, işletmelerin nakit akışlarını kontrol altında tutması ve borçlanmalarında finansman maliyetleri düşük olan seçeneklere yönelerek finansal yönetim sürecini başarılı bir şekilde yönetmeleri gerekmektedir.

Çalışmanın amacı 2010-2019 yılları arasında BIST 100 endeksi işletmelerinin finansal açıdan banka bağımlılığını etkileyen faktörleri panel veri regresyon analiz yöntemi ile test etmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışma dört kısımdan oluşmaktadır. Giriş kısmını takiben ikinci kısımda banka bağımlılığı kavramının teorik çerçevesi açıklanacak, üçüncü kısımda konuya ilişkin yapılan çalışmaların özeti verildikten sonra dördüncü kısımda işletmelerin finansal açıdan banka bağımlılığını etkileyen faktörlere ilişkin bulgular değerlendirilecek ve çalışma sonuç kısmı ile tamamlanacaktır.

İşletmelerin finansal açıdan banka bağımlılığını etkileyen faktörlerin araştırıldığı çalışma elde edilen bulgular ve yorumlanması açısından önemlidir. Bu çalışma daha önceki finansal bağımlılık ve banka bağımlılığıyla ilgili yapılan çalışmalardan farklı olarak, bu iki konuyu aynı anda ele alan ve işletmelerin banka bağımlılığını etkileyen faktörleri ampirik uygulamayla

araştıran ilk çalışma olması açısından özgündür ve literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

2. Teorik Çerçeve

Banka bağımlılığı, işletmelerin banka borcunun toplam borçları içerisindeki ağırlığının yüksek olmasıdır. Banka bağımlılığı yüksek olan işletmeler finansmanda ağırlıklı olarak banka ürün ve hizmetlerini kullanmakta olup bu durum işletmelerin finansal yapısını etkilemektedir. Literatürde banka bağımlılığı kavramı farklı tanımlarla ifade edilmektedir. Carbó Valverde, López del Paso ve Rodríguez Fernández (2007), Georgopoulos ve Hejazi (2009) ve Ippolito, Özdağlı ve Perez-Orive (2013), banka bağımlılığını banka kredilerinin toplam borçlara bölünmesi olarak tanımlamaktadır. Vermeulen (2012), banka bağımlılığı olan işletmeleri toplam aktiflerine göre yüksek banka kredileri olan işletmeler olarak tanımlamakta ve bu işletmelerin yüksek banka borç oranına sahip olduğunu belirtmektedir. Correa (2008), banka bağımlılığını, işletmelerin büyüklüğü veya kamu borç piyasasına erişim açısından tanımlarken Sun (2006), bir endüstrinin banka bağımlılığını, o sektördeki tüm işletmelerin ortak banka bağımlılığı olarak tanımlamaktadır.

İşletmelerin banka finansmanına olan bağımlılığı, işletme, makroekonomik ve piyasalardan kaynaklı nedenlerle zamanla artmaktadır. İşletmenin kendisinden kaynaklı nedenlerin başında işletmenin özkaynaklarının yetersiz olması, yüksek seviyedeki dış finansman ihtiyacı, işletmenin yeterli büyüklüğe ulaşamaması sonucu sermaye piyasaları ve kamu borç piyasalarına erişiminin olmaması gibi nedenler yer almaktadır. Banka bağımlılığını artıran makroekonomik ve piyasalardan kaynaklı nedenler ise faiz oranlarının düşmesi, enflasyondaki yüksek seviyeler nedeniyle işletmenin üretim maliyetlerinin artması, döviz kurlarındaki oynaklıklar, diğer finansal alternatiflerin maliyetinin yüksek olması gibi nedenler sıralanabilir (Akgüç, 1991, s. 3-4).

Banka bağımlılığı yüksek olan işletmeler çalışma sermayesi ve büyüebilmesi için gerekli olan yatırımların finansmanı sağlamada zorlanmazken yüksek düzeyde banka bağımlılığı olan işletmelerin bankaların finanse ettiği yatırım oranı düşük düzeyde banka bağımlılığı olan işletmelere göre daha yüksektir. Bu durum banka bağımlılığı yüksek olan işletmeler için daha yüksek büyüme fırsatları elde etmesini sağlamaktadır. Banka bağımlılığı bazı durumlarda işletmeler için diğer finansman kaynaklarına göre daha yüksek fon maliyetine yol açabilmektedir. Bunun yanında işletmenin yükümlüklerini artırarak gelir gider dengesinin bozulması, işletmenin gelirinin banka borcunu karşılamaması sonucu özkaynaklarını eritmesi, işletmenin küçülmeye gitmesi veya işletme büyüye bile borç odaklı bir büyüme gerçekleşmesi gibi dezavantajlarına bulunmaktadır.

Banka bağımlılığı, ekonomide iktisadi birimlerin finansman ihtiyacını karşılayarak işletmelerin ve reel sektörün büyümesine katkı sağlamakla beraber bazı sorunların baş göstermesine neden olmaktadır. Banka bağımlılığı, sadece işletmeler için sorun teşkil etmemekle birlikte bankalara bağımlı bir fonlama biçimi zamanla ekonomide finansal kırılmalıklara yol açarak krizlere neden olmaktadır. Krizle birlikte karlılıkları olumsuz yönde etkilenen banka finansmanını kullanmaya devam eden yüksek banka bağımlılığına sahip işletmeler için bu fonlama biçimi daha da maliyetli bir hal almaktadır. Banka finansmanına

bağımlı olan işletmeler alternatif finansman seçeneklerine yönelerek ve finansman ihtiyaçları için tek bir kaynağa ağırlık vermeyerek hem riskini azaltabilir hem de maliyetini düşürebilir.

İşletmelerin banka finansmanına olan ciddi bağımlılığı bankacılık sektöründe meydana gelen bir kriz durumunda bu tür işletmeleri doğrudan olumsuz etkilemektedir. Krizin olmadığı dönemlerde ise banka finansmanına bağımlılığı fazla olan işletmeler, krizin başlamasıyla birlikte banka borç oranlarını başlangıçtaki banka borç oranlarına kıyasla büyük ölçüde azaltmaktadır. Bunun yanı sıra işletmeler banka borcunu banka dışı borçlarla ikame ederek banka bağımlılıkları azalmaktadır. Kriz döneminde kurulan veya dış finansmanda bankaya bağımlı olan sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin iflas etme olasılığının diğer işletmelere kıyasla daha fazla olabilmektedir.

3.Literatür İncelemesi

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde çalışmaların ağırlıklı olarak finansal bağımlılık ekonomik büyüme, finansal krizler, banka rekabeti ilişkisi çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Banka bağımlılığı ile ilgili yapılan çalışmalar ise banka bağımlılığının işletme performansı, işletme büyümesi ve finansmanı, işletmelerin yatırım ve likiditelerine etkisi, para politikaları üzerindeki etkisi, banka yoğunlaşması, bankacılık krizleri gibi farklı açılardan ele alınmıştır. Bu çalışma, işletmelerin banka bağımlılığını etkileyen faktörlerin ampirik olarak ortaya koyması açısından literatürdeki belirtilen çalışmalardan farklıdır. Çalışmanın bu kısmında literatür incelemesi finansal bağımlılık ve banka bağımlılığına yönelik çalışmalar olmak üzere iki kapsamda ele alınarak özetlenmiştir.

3.1. Finansal Bağımlılığa İlişkin Literatür İncelemesi

Literatür incelendiğinde çalışmaların bir kısmının konuyu finansal bağımlılık kavramının ekonomik büyüme ve finansal krizler ile ilişkisi çerçevesinde ele aldığı görülmüştür. Bu çalışmalardan Rajan ve Zingales (1998) finansal bağımlılığın ekonomik büyümeyi hangi düzeyde etkilediğini araştırdığı çalışmasında, gelişmiş finansal piyasadaki ekonomilerde faaliyet gösteren, finansal bağımlılığı daha fazla olan işletmelerin daha hızlı büyüme gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Claessens ve Laeven (2005) çalışmasında finansal açıdan dışa bağımlı olan sektörlerin daha rekabetçi bankacılık sistemlerinde daha hızlı büyüdüğü sonucuna ulaşmıştır. De Guevara ve Maudos (2009) çalışmasında finansal sistemi daha fazla gelişmiş ekonomide finansal bağımlılığı daha fazla olan sektörlerdeki işletmelerin daha hızlı büyüdüğü sonucuna ulaşmıştır. Shen (2013) finansal bağımlılık üzerinde ekonomik büyüme ve finansal gelişme etkisini araştırdığı çalışmasında, finansal bağımlılık ve finansal gelişme arasındaki etkileşimin büyüme oranları üzerinde doğrusal olmayan bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Khan, vd. (2018) banka piyasa yapısının finansal bağımlılığı yüksek olan sektörlerin büyümesi üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında, banka rekabetinin özellikle finansal bağımlılığı çok daha fazla olan sektörlerin büyümesini teşvik ettiği sonucuna ulaşmıştır. Turco, Maggioni ve Zazzaro (2019) finansal bağımlılık ve büyüme ilişkisini incelediği çalışmasında, finansal gelişmenin, finansal bağımlılığı daha fazla olan endüstrilerin büyümesini kolaylaştırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Finansal bağımlılık kavramını finansal krizler çerçevesinde ele alan çalışmalara ulaşmak da mümkündür. Laeven, Kroszner ve Klingebiel (2002) finansal krizin, finansal bağımlılığı yüksek olan sektörler üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında, finansal krizin olmadığı dönemlerde finansal bağımlılığı yüksek olan sektörler orantısız bir şekilde daha hızlı büyürken kriz dönemlerinde ise finansal bağımlılığı yüksek olan sektörlerin orantısız bir şekilde daha hızlı küçüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Kroszner, Laeven ve Klingebiel (2007) bankacılık krizinin farklı düzeyde finansal bağımlılığı bulunan sektörler üzerinde büyüme etkisini incelediği çalışmasında bankacılık krizi dönemleri dışında nispeten finansal bağımlılığı daha fazla olan sektörlerin orantısız şekilde daha hızlı büyüdüğü sonucuna ulaşmıştır. Bricongne vd. (2010) çalışmasında küresel krizin büyüklüğü ne olursa olsun finansal bağımlılıkları yüksek olan bir işletmenin ihracat performansını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Balta ve Nikolov (2013) Euro bölgesinde finansal krizin finansal bağımlılıkları yüksek olan sanayi sektörlerinin büyümesi üzerinde daha fazla etkisi olup olmadığını araştırdığı çalışmasında, finansal krizin Euro bölgesindeki finansal bağımlılıkları daha fazla olan sanayi sektörlerin büyümesi üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu sonucuna ulaşmıştır.

3.2. Banka Bağımlılığına İlişkin Literatür İncelemesi

Banka bağımlılığının ülkelerdeki varlığını açıklayan çalışmalarda; Hoshi, Kashyap ve Scharfstein (1990) 1980'li yıllarda bankalara olan bağımlılığını azaltmaya çalışan işletmelerin bankalarla daha yakın ilişkide bulunan işletmelere kıyasla finansal olarak kısıtlandığı bulgusuna ulaşmıştır. Beňkovskis (2008) ise dış finansman ihtiyacında banka bağımlılığı olan işletmelerin asimetrik bilgi sorunundan normalden çok etkilendikleri ve borçlu işletmelerin kredi piyasasından aldığı pay ne kadar çok artarsa banka bağımlılık derecesi de o denli artacağı sonucuna ulaşmıştır. Miwa (2011) benzer çalışmasında Japonya'da bulunan bir işletmenin bankalara düşük düzeyde bağımlı olduğunu, zamanla bu bağımlılığın daha da azaldığı sonucuna ulaşırken Nakajima ve Sasaki (2016) işletmeleri finansman tercihlerine göre iki grupta sınıflandırdığı çalışmasında, nakit tasarrufu politikasının, banka bağımlı ve zayıf bağlı işletme grupları için büyük ölçüde farklı olduğunu, ayrıca banka bağımlılığı bulunan işletme grubunun daha yüksek seviyede nakit bulundurduğu sonucuna ulaşmıştır. Mocking, vd.(2016) Avrupa'daki KOBİ'lerin finansmanda büyük ölçüde bankalara bağımlı olduğunu ve Hollanda'da bulunan KOBİ'lerin yaklaşık %80'nin çoğunlukla dış finansman kaynaklarından banka kredisi kullandıklarını belirtmiştir. Huang, Lu ve Srinivasan (2017) banka finansmanının etkisini ve bu etkinin banka bağımlılığı olan işletmelere yararlarını incelediği çalışmasında bankaların, banka bağımlı işletmelere bilgi avantajı ile kredi sözleşmesi darlığı arasında bir ikame olduğunu belirtmiştir.

Literatürdeki çalışmaların bir kısmı da banka bağımlılığının yatırımlar üzerindeki etkisini test etmiştir. Goyal ve Yamada (2004) banka bağımlılığının Japonya'daki işletmelerin yatırım ve likiditesini nasıl etkilediğini incelerken, teminatın banka bağımlılığı yüksek olan işletmelerin yatırım harcamalarının belirlenmesinde önemli bir etken olduğunu, ancak bankaya daha az bağımlı işletmelerin yatırım harcamalarının belirlenmesinde teminatın etkisinin olmadığını sonucuna ulaşmıştır. Koo ve Maeng (2008) banka bağımlılığının yatırımlar üzerindeki nakit akışı etkileriyle ilişkili olup olmadığını araştırdığı benzer çalışmasında, yüksek banka

bağımlılığı bulunan Kore işletmelerine yapılan yatırımların nakit akışına daha az duyarlı olduğu ve bankalarla yakın ilişki içerisinde bulunan işletmelerin dış finansman kaynaklarına erişimini artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Fisman ve Love (2003), çalışmasında ticari kredi finansmanına daha bağımlı olan sektörlerin nispeten daha yüksek büyüme oranlarıyla büyüdüğü sonucuna ulaşmıştır.

Banka bağımlılığını para politikası değişiklikleri çerçevesinde inceleyen çalışmalar incelendiğinde; Georgopoulos ve Hejazi (2009) banka bağımlılığının para politikası değişikliklerine etkisinin incelendiği çalışmada, daha fazla banka bağımlılığı bulunan işletmelerin, banka bağımlılığı daha az olan işletmelere kıyasla para politikası değişikliklerine karşı daha fazla hassas olup bu değişikliklerden daha fazla etkilendiği sonucuna ulaşmıştır, Ippolito, Özdağlı ve Perez-Orive (2013) banka bağımlılığını, para politikasının işletmeler üzerindeki etkisini analiz etmek için kullandığı çalışmada, bir işletmenin banka bağımlılığındaki artışın, o işletmenin pay senedi fiyatını para politikası şoklarına karşı % 25 daha duyarlı hale getirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Literatürde banka bağımlılığını krizler çerçevesinde inceleyen çalışmalara da ulaşmak mümkündür. Chava ve Purnanandam (2011) bankacılık krizinin banka bağımlı borçlular üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada, banka bağımlı borçluların, finansmanını kamudan tahvil yoluyla karşılayan borçlulara kıyasla, krizden sonra daha yüksek ölçüde piyasa değerini kaybetmekle birlikte hem yatırımlarında hem de karlılıklarında önemli düşüşler yaşandığı sonucuna ulaşmıştır. Taisuke (2011) benzer çalışmada, 2008 finansal kriz döneminde Japon borsasında yer alan işletmelerin içerisinde; büyük miktarda tahvil bulunduran işletmeleri, bankalara bağımlı olan işletmelerle kıyaslandığında yatırım harcamalarını azaltmayıp bunun yerine banka kredilerinde artışa gidildiği sonucuna ulaşmıştır. Vermeulen (2012) çalışmada finansal kriz sırasında işletmelerin yatırım davranışları üzerinde banka bağımlılık derecelerinin bir etkisi olup olmadığının araştırıldığı çalışmada, finansal krizin banka bağımlılığı daha fazla olan işletmeleri daha çok etkilediği ve yatırımlarını daha çok azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Bucă ve Vermeulen (2017) çalışmada, finansal kriz döneminde yaşanan kredi daralmasının banka bağımlılığı olan sektörleri diğer sektörlerle kıyaslandığında daha fazla etkileyerek işletmelerin yatırımlarını büyük ölçüde azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Fernández, González ve Suárez (2018) 2007-2009 küresel finansal krizin başlamasından sonra 34 ülkede bulunan işletmelerin banka bağımlılığındaki değişimlerinin incelendiği çalışmada, krizin başlamasından sonra 29 ülkede düşük banka bağımlılığına sahip işletmeler ortalama olarak banka kredilerini artırırken sadece 5 ülkedeki işletmeler ortalama banka kredilerini düşürdüğü sonucuna ulaşmıştır.

4. Veri ve Yöntem

İşletmelerin finansal açıdan banka bağımlılığını etkileyen faktörler 2010-2019 döneminde BIST 100 Endeksi'nde işlem gören işletmeler için incelenmiştir.⁴ Söz konusu verilerin tamamı Kamu Aydınlatma Platformu'ndan elde edilmiştir. Finansal veriler işletmelerin konsolide finansal tablolar üzerinden oluşturulmuştur.

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan banka bağımlılığını [Di Patti ve Dell'Ariceia (2001), Carbó Valverde, López del Paso ve Rodríguez Fernández (2007), Ushijima (2008), Georgopoulos ve Hejazi (2009), Ippolito, Özdaglı ve Perez-Orive (2013), Davydov ve Vähämaa (2013)] çalışmalarında tanımlanan Banka Kredileri/Toplam Yabancı Kaynaklar Oranı olarak alınmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri ise Borçlanma Oranı, Kısa Vadeli Banka Kredisi/Kısa Vadeli Yabancı Kaynak, Banka Kredisi/Toplam Aktifler ve Banka Kredisi/Öz Sermayedir. 79 işletmeye ait toplamda 790 adet gözlem analize dâhil edilmiştir. Aşağıda Tablo 1'de araştırmada kullanılan değişkenlerin kısaltılması ve açıklaması gösterilmiştir.

Tablo 1: Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Tanımlanması

DEĞİŞKEN	KISALTMA	AÇIKLAMA
Banka Kredisi/Toplam Yabancı Kaynaklar	BTK	Bu oran, işletmenin toplam yabancı kaynakları içerisinde bir veya birden fazla bankadan kullandığı kredilerin ağırlığını ortaya koymaktadır. Yani işletmenin toplam yabancı kaynaklarının ne kadarlık kısmının banka veyahut bankalardan kredi kullanmak suretiyle karşılandığını göstermektedir.
Borçlanma Oranı	BO	Borçlanma oranı kısa vadeli borçlar ile uzun vadeli borçlar toplamının işletmenin öz kaynaklarına bölünmesi ile elde edilmiştir. Borçlarının yüzde kaçının öz kaynaklar ödendiğini göstermektedir. Borçlanma oranının 1'den küçük olması arzu edilmektedir. Bu oranın sermayenin ağırlıklı olarak kullanıldığı sektörlerde 2,00 ve üstü, emeğin ağırlıklı olarak kullanıldığı sektörlerde ise 0,5 olması piyasadaki karar vericiler tarafından kabul edilebilmektedir.
Kısa Vadeli Banka Kredisi/ Kısa Vadeli Yabancı Kaynak	KVBK	Bu oran, işletmenin bankacılık sektöründen kullanmış olduğu kısa vadeli banka kredilerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisindeki ağırlığını ortaya koymaktadır.
Banka Kredisi/Toplam Aktifler	BTA	Bu oran işletmenin toplam aktifleri içerisinde bankacılık sektöründen temin ettiği banka kredilerinin oranını göstermektedir.

Bu çalışmada işletmelerin finansal açıdan banka bağımlılığını etkileyen faktörleri test etmede panel veri regresyon yöntemi tercih edilmiştir. Yapılan tüm ekonometrik uygulamalar için Eviews 8 paket programı kullanılmıştır. Ampirik bulgular öncesi panel veri regresyon modeli hakkında kısa bir bilgi verilmiştir.

Panel veri regresyon modelleri; birim ve zaman boyutunu bir arada barındıran panel veriler kullanılmak suretiyle oluşturulan regresyon modellerine denilmektedir. Panel veri regresyon modellerinin gözlem sayısı daha fazla olduğundan daha büyük serbestlik derecesi sağlanarak, daha güvenilir tahminler elde edilebilmektedir(Koşan, 2014, s. 148).

Genel panel veri regresyon modeli aşağıdaki gibi gösterilmiştir (Baltagi, 2005, s. 5);

$$Y_{it} = \alpha_0 + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + \epsilon_{it}$$

Çalışmanın test edilen modeli aşağıdaki gibidir;

$$BTK_{it} = \alpha_0 + \beta_1 BO_{it} + \beta_2 KVBK_{it} + \beta_3 BTA_{it} + \epsilon_{it}$$

5. Ampirik Bulgular

Değişkenlerin ortalaması, medyan değeri, standart sapması, minimum ve maksimum değeri, çarpıklık, basıklık ve olasılık değerlerinin yer aldığı özet istatistiklerine ilişkin veriler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: Değişkenlerin Özet İstatistikleri

	BTK	BTA	BO	KVBK
Ortalama	0.364057	0.201983	1.504822	0.246517
Medyan	0.373696	0.187657	1.070769	0.177861
Maksimum	0.967290	0.821757	43.78881	4.736998
Minimum	0.000000	0.000000	-95.05624	0.000000
Standart Sapma	0.225461	0.156289	4.800270	0.278493
Çarpıklık	0.107051	0.789673	-9.718365	5.795593
Basıklık	2.322840	3.367987	225.2103	88.10669
Jarque-Bera	16.39252	85.46673	1617044.	239768.9
Olasılık	0.000276	0.000000	0.000000	0.000000
Toplam	283.9646	157.5466	1173.761	192.2834
Toplam Standart Sapma	39.59863	19.02812	17950.18	60.41802
Gözlem Sayısı	780	780	780	780

Kullanılan değişkenlerin hepsinin istatistik değerlerine bakıldığında değişkenlerin normal dağılıma sahip olmadığı gözlemlenmiştir. BO ile ele alınan dönemde ortalama 1.50 oranında ve KVBK ortalama 0,24 olarak gerçekleşmiştir. Bu değişkenlerin standart sapması ortalama değerinden büyük olduğundan BO değişkeninin çok fazla değişkenlik gösterdiği sonucuna varılabilir. Bir diğer bağımsız değişken olan BTA ortalama 0.20 oranında gerçekleşmiştir. Aynı zamanda bu değişkenin ortalamasının ilgili standart sapma değerinden büyük olması nedeniyle bu serideki değişkenliğin önemli olduğu ifade edilebilir. Bağımlı değişken olan BTK ortalaması 0,36 oranında gerçekleşmiştir. Bağımlı değişken ortalamasının ilgili standart sapma değerinden büyük olması nedeniyle bu serideki değişkenliğin önemli olduğu ifade edilebilir. BO ile ele alınan dönemde -95,05 ile 43,78 oranında değişim gösterirken, KVBK 0,00 ile 4,73 oranında, BTK 0,00 ile 0,96 oranında ve BTA 0,00 ile 0.82 oranında değişim göstermektedir.

Panel birim kök testi sınaması sonucu serilerin durağan olduğu sonucuna ulaşılmış ve böylece tüm seriler için durağanlık şartı sağlanarak analizlerde serilerin düzey değerleri kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan değişkenlerin panel veri regresyonu tahmininde sabit ve rassal etkiler modelinden yararlanılmıştır. Panel veri regresyonda öncelikle modelin tek yönlü mü yoksa çift yönlü mü olduğuna karar vermek gerekmektedir. Modelin hatalarında sabit etkilerin olup olmadığı FOLS istatistiğinin hesaplanmasıyla belirlenmiştir. Modelin hatalarında sabit etkilerin olup olmadığı tespit edildikten sonra modelde zaman ve kesit boyutunda rassal etkilerin varlığı LM testi ile tespit edilmiştir. Daha sonraki aşamada sabit ve rassal etki modellerinden hangisinin istatistiksel olarak uygulanacak olduğuna karar verebilmek adına ausman testi aracılığıyla en uygun tahminci seçilmiştir.

Tablo 3: Sabit Etkiler Modeli Sonuçları

	H0	H1	H2
F-değeri	16.689501	17.286448	11.320644
Olasılık	0.0000	0.0000	0.2544

Tablo 3'teki sonuçlar incelendiğinde, $H_0 : \mu = 0, \lambda = 0$ hipotezi %1 anlam düzeyinde reddedilmektedir. $H_1: \mu = 0, \lambda \neq 0$ ve $H_2: \lambda = 0, \mu \neq 0$, hipotezleri test edildiğinde H_2 hipotezi %1 anlam düzeyinde reddedilememiştir. Bu sonuç modelin hatalarında, yatay kesit boyutunda bir sabit etkinin var olduğunu göstermektedir.

Tablo 4: Rassel Etkiler Modeli Sonuçları

	H0	H1	H2
Ki-kare değeri	1168.198	1168.131	0.067225
Olasılık	0.000000	0.000000	0.795421
Not: $H_0 : \sigma^2_{\mu} \sigma^2_{\lambda} = 0$ $H_1 : \sigma^2_{\mu} = 0 \mid \sigma^2_{\lambda} > 0$ $H_2 : \sigma^2_{\lambda} = 0 \mid \sigma^2_{\mu} > 0$			

LM test sonuçları incelendiğinde H_0 ve H_1 reddedilirken H_2 reddedilememektedir. LM testi sonucunda yatay kesit rassal etkilerin uygun olduğu görülmüştür.

Hausman testi kullanılarak en uygun tahminci seçilmiştir. Hausman model belirleme testinin sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Hausman Testi Sonuçları

	Yatay Kesit Rassel
Ki-kare-değeri	18.828332
Olasılık	0,0003

Hausman test sonucunda rassal modelin uygun olduğu hipotezi reddedilir bu nedenle yatay kesit sabit etkiler modelinin uygulanması uygundur. İşletmelerin banka bağımlılığını etkileyen faktörleri tespit etmek için yatay kesit sabit etkiler modeli ile regresyon tahmini Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Banka Bağımlılığını Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Regresyon Analizi İle Test Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular

Değişkenler	Katsayılar	Standart Hata	T-istatistik	Olasılık Değerleri
C	0.998030	0.005803	17.19788	0.0000***
BTA	1.060704	0.027348	38.78546	0.0000***
BO	-0.000143	0.000515	-0.277729	0.7813
KVBK	0.203738	0.011050	18.43812	0.0000***
R-kare=0.933769			Düzeltilmiş R-kare=0.926188	
F-İstatistik=123.1863			F-Olasılık=0.000000	
Not: *** %1, ** %5, *%10 düzeylerindeki anlamlılıktır.				

Tablo 6'daki sonuçlar incelendiğinde, sabit terim katsayısı 0.998030 ve anlamlıdır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinin değerlendirmesi yapıldığında ise, BO değişkeninin katsayısı negatif olarak bulunmuştur ancak anlamlı değildir. Bu durum işletmelerin borçlanma oranları arttıkça, banka bağımlılığının da azalacağı yönünde yorumlanabilir ancak bu sonuç anlamlı bulunmamıştır. KVBK değişkeninin işareti pozitif ve anlamlıdır. Bu bulgu kısa vadeli banka kredileri/kısa vadeli yabancı kaynak oranı yüksek (düşük) olan işletmelerin banka bağımlılığını da yüksek (düşük) olduğu şeklinde yorumlanabilir. İşletmenin banka kredileri/toplam aktif oranını gösteren BTA değişkeninin katsayısı ise pozitif ve %1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, işletmelerin banka kredileri/toplam aktif oranları arttıkça (azaldıkça), işletmelerin banka bağımlılığını da arttırdığı (azaldığı) anlamına gelmektedir.

Modelin R^2 değerinin %93.37 olması; borçlanma oranı, kısa vadeli banka kredileri/kısa vadeli yabancı kaynak ve banka kredileri/toplam aktif bağımsız değişkenleri işletmelerin banka bağımlılığını temsil eden banka kredileri/toplam yabancı kaynaklar bağımlı değişkenini %93 oranında etkilediğini belirtir. Düzeltilmiş R^2 değeri ise borçlanma oranı, kısa vadeli banka kredileri/kısa vadeli yabancı kaynak ve banka kredileri/toplam aktif bağımsız değişkenleri borçlanma oranı bağımlı değişkenini %92 oranında açıkladıklarını gösterir. F istatistik değeri tahmin edilen denklemin istatistiki olarak anlamlılığını ifade etmektedir. F istatistik değeri ise 123.1863 olup istatistiksel olarak model anlamlıdır.

6. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada 2010-2019 yılları arasında BIST 100 Endeksi'nde işlem gören işletmelerin finansal açıdan bankalara bağımlılığını etkileyen faktörleri, panel regresyon analizi yöntemi ile araştırılmıştır. İşletmelerin banka bağımlılığını etkileyen çok sayıda faktör arasından literatürde en çok kabul gören beş faktör ve bu faktörleri açıklamada kullanılan beş oran araştırmanın değişkenleri olarak kullanılmıştır.

Panel regresyon analizinden önce değişkenlerin durağanlığı panel birim kök testleri aracılığıyla test edilmiştir. Panel birim kök testi sonucunda bütün değişkenlerin durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Böylelikle sahte regresyon sorununun önüne geçilmiştir. Panel veri regresyon tahminlerinde, sabit etkili model ile rassal etkili modelden hangisinin daha uygun olduğunun belirlenmesinde Hausman testinden yararlanılmıştır. Hausman testi sonucunda işletmelerin banka bağımlılığını etkileyen faktörleri tespit etmek için tek yönlü (yatay kesit) sabit etkiler modeli ile panel regresyon modeli tahmin edilmiştir.

Banka finansman maliyetinin yüksek olması sebebiyle işletmeler banka bağımlılıklarını azaltmak zorundadır. Çünkü borçlanmanın kaldıraç etkisinin yarattığı vergi avantajı banka bağımlılığının getirdiği maliyetin ve riskin çok altındadır. Yüksek banka bağımlılığı işletmeler için yüksek maliyet ve borç stoku anlamına gelmekte olup bu işletmelerin özellikle kredi riskinin ve karşı taraf riskinin artmasına neden olmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek için işletmeler öncelikle gelirlerini etkin ve verimli kullanmalıdır. İşletmeler banka finansmanına alternatif finansman seçeneklerini değerlendirmelidir. En önemlisi finansmanda ölçülü kaynak kullanarak kalıcı kaynak bulabilecekleri sermaye piyasalarına yönelmelidirler. Banka bağımlılıklarını azaltabilmek adına sadece işletmelerin çabaları yeterli

gelmektedir. Bu bağlamda ekonominin her kesimine görev düşmektedir. En başta gömüleme etkisinin azaltılarak yastık altı diye tabir edilen fonların ekonomiye kazandırılması, karlı yatırım alanlarına yönlendirilmesi gerekmektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgular işletmelerin banka bağımlılıklarını etkileyen faktörlerin saptanması ve işletmelerin banka bağımlılığın azaltılmasında yol gösterici olması açısından önemlidir. Ayrıca analiz dönem için bu kapsamda yapılmış benzer bir çalışma olmaması araştırmanın finans literatürüne katkısı ve özgünlüğüdür. Elde edilen bulgular ve yorumları piyasa katılımcıları açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

“İşletmelerin Finansal Açıdan Banka Bağımlılığını Etkileyen Faktörler: BİST 100 İşletmeleri Uygulaması” Başlıklı Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır	
Bilgilendirme	Çalışma Yeliz AKTAŞ’ın Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Finansal Ekonomi Tezli Yüksek Lisans Programında 2. Yazar Yasemin Deniz KOÇ danışmanlığında yazmış olduğu “İşletmelerin Finansal Açıdan Banka Bağımlılığını Etkileyen Faktörler: Borsa İstanbul İşletmeleri Uygulaması” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiş olup çalışma verileri güncellenerek analiz tekrarlanmıştır.
Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Yazar katkıları %60 Yeliz AKTAŞ, %40 Yasemin Deniz KOÇ olarak beyan edilir.
Teşekkür	Çalışmada teşekkür gerektiren bir durum bulunmamaktadır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Çalışmada etik kurul onayı gerekmemektedir.

Kaynakça

- Akgüç, Ö. (1991). Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi. İstanbul: Avcıol Basım.
- Balta, N., Nikolov, P. (2013). Financial Dependence And Growth Since The Crisis. Quarterly Report on the Euro Area (QREA), 12(3),pp. 7-18.
- Baltagi, Badi H.(2005), “Ekonometrik Analysis Of Panel Data”, John Wiley & Sons

- Beņkovskis, K.(2008). Is There a Bank Lending Channel of Monetary Policy in Latvia? Evidence From Bank Level Data. Riga: Latvijas Banka, Working Paper.
- Bricongne, J. C., Fontagné, L., Gaulier, G., Taglioni, D., Vicard, V. (2010). Exports and Sectoral Financial Dependence: Evidence on French Firms During the Great Global Crisis.
- Bucă, A., Vermeulen, P. (2017). Corporate Investment and Bank-Dependent Borrowers During Crisis. *Journal of Banking & Finance*, 78, *The Recent Financial*, pp. 164-180.
- Carbó Valverde, S., López del Paso, R., Rodríguez Fernández, F. (2007). Financial Innovations in Banking: Impact on Regional Growth. *Regional Studies*, 41(3),pp. 311-326.
- Chava, S., Purnanandam, A. (2011). The Effect of Banking Crisis on Bank-Dependent Borrowers. *Journal of Financial Economics*, 99(1), pp. 116-135.
- Claessens, S., Laeven, L. (2005). Financial Dependence, Banking Sector Competition, and Economic Growth. *Journal of the European Economic Association*, 3(1), 179-207.
- Correa, R. (2008). Bank Integration and Financial Constraints: Evidence From US Firms. FRB International Finance Discussion Paper, (925).
- Davydov, D., Vähämaa, S. (2013). Debt Source Choices and Stock Market Performance of Russian Firms During the Financial Crisis. *Emerging Markets Review*, 15, pp. 148-159.
- De Guevara, J. F., Maudos, J. (2009). Regional Financial Development and Bank Competition: Effects on Firms' Growth. *Regional Studies*, 43(2), pp.211-228.
- Di Patti, E. B., Dell'Ariccia, G. (2001). Bank Competition and Firm Creation (No. 2001-2021). International Monetary Fund.
- Fernández, A. I., González, F., Suárez, N. (2018). Bank Supply Shocks and the Substitution Between Bank and Nonbank Debt. *Journal of Corporate Finance*, 48, pp. 122-147.
- Fisman, R., Love, I. (2003). Trade Credit, Financial Intermediary Development, and Industry Growth. *The Journal of finance*, 58(1), pp.353-374.
- Georgopoulos, G., Hejazi, W. (2009). Financial Structure and the Heterogeneous Impact of Monetary Policy Across Industries. *Journal of Economics and Business*, 61(1),pp. 1-33.
- Goyal, V. K., Yamada, T. (2004). Asset Price Shocks, Financial Constraints, And Investment: Evidence from Japan. *The Journal of Business*, 77(1), pp.175-199.
- Hoshi, T., Kashyap, A., Scharfstein, D. (1990). The Role of Banks in Reducing The Costs of Financial Distress in Japan. *Journal of financial economics*, 27(1),pp. 67-88.
- Huang, S., Lu, R., Srinivasan, A. (2017). Bank Dependence and Bank Financing in Corporate M&A. Available at SSRN 3010410.

- Ippolito, F., Ozdagli, A. K., Perez-Orive, A. (2013). Is Bank Debt Special For The Transmission Of Monetary Policy? Evidence From The Stock Market.
- Khan, H. H., Ghafoor, A., Qureshi, F., Rehman, I. U. (2018). Bank Competition, Financial Development and Growth of Financially Dependent Industries: Fresh Evidence from China. *Global Economic Review*, 47(2), pp.108-134.
- Koo, J., Maeng, K. (2008). Bank-dependence, Financial Constraints, and Investments: Evidence From Korea. *Korea and the World Economy*, 9(1), pp.89-112.
- Koşan, N. İ., (2014). OECD Ülkelerinde Dış Ticaret Hadlerini Etkileyen Değişkenlerin Panel Kantil Regresyon Modelleri İle İncelenmesi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kroszner, R. S., Laeven, L., Klingebiel, D. (2007). Banking Crises, Financial Dependence, And Growth. *Journal of Financial Economics*, 84(1), pp. 187-228.
- Laeven, L., Kroszner, R. S., Klingebiel, D. (2002). Financial Crises, Financial Dependence, And Industry Growth. World Bank Policy Research Working Paper, (2855).
- Miwa, Y. (2011). Are Japanese Firms Becoming More Independent from Their Banks?: Evidence from the Firm-Level Data of the'Corporate Enterprise Quarterly Statistics,'1994-2009. CIRJE Discussion Paper No. F-808.
- Mocking, R., Möhlmann, J., Palali, A., Van Veldhuizen, S. (2016). Dependence on External Finance and SME Survival. CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis Background Document.
- Nakajima, K., Sasaki, T. (2016). Bank Dependence And Corporate Propensity To Save. *Pacific-Basin Finance Journal*, 36, pp. 150-165.
- Rajan, R.G., Zingales, L. (1998). Financial Dependence and Growth. *American Economic Review*, 88, pp. 559-586.
- Shen, L. (2013). Financial Dependence and Growth: Diminishing Returns to Improvement in Financial Development. *Economics Letters*, 120(2), pp. 215-219.
- Sun, K. J. (2006). Financial Reporting Quality, Capital Allocation Efficiency, and Financing Structure: An International Study. AAA.
- Taisuke, U. (2011). Bank Dependence and Financial Constraints on Investment: Evidence From The Corporate Bond Market Paralysis in Japan (Japanese) (No. 11071).
- Turco, A. L., Maggioni, D., Zazzaro, A. (2019). Financial Dependence And Growth: The Role of Input-Output Linkages. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 162, pp.308-328.
- Ushijima, T. (2008). Domestic Bank Health And Foreign Direct Investment. *Journal of the Japanese and International Economies*, 22(3), pp.291-309.

Vermeulen, P. (2012). Bank Dependence and Investment During the Financial Crisis. *Research Bulletin*, 17, pp. 12-14.

Factors Affecting The Financial Dependence Of Businesses: İstanbul Stock Exchange Business Applications

Yeliz AKTAŞ

Yasemin DENİZ KOÇ

Extended Abstract

Businesses provide the funds they need during investment and activity periods with equity or external financing resources. The opportunity cost of equity and the financial leverage effect of borrowing are determinants in the decisions regarding the resource allocation of enterprises. The fact that borrowing is more in the share of equity and foreign resources in the distribution of business resources makes businesses financially dependent on foreign sources over time. Businesses in the real sector meet their external financing needs by using bank financing more than other financial alternatives leads to bank dependency. Bank dependency varies according to the ability of enterprises to access other sources of finance. This situation is explained by the concept of bank dependency in the literature.

Bank dependency is the high weight of the bank debt of the enterprises in their total debt. Businesses with high bank dependency mainly use bank products and services in financing, and this affects the financial structure of businesses. The fact that businesses prefer bank loans among various fund sources and increase the weight of this leads to a decrease in the cash and equity of the business over time, causing businesses to be unable to pay their debts. This situation also causes a crisis in the banking sector to adversely affect the enterprises in this situation. It is known that companies that are dependent on banks for external financing are more likely to go bankrupt than other businesses.

When the studies in the literature are examined, it is seen that the studies are mainly focused on the relationship between financial dependence, economic growth, financial crises, and bank competition. Studies on bank dependency have been discussed from different perspectives such as business performance, business growth and financing, the impact of business investment and liquidity, its impact on monetary policies, bank concentration, and banking crises. This study differs from the studies mentioned in the literature in terms of empirically revealing the factors affecting the bank dependency of enterprises.

In the study, panel data regression method was used in the analysis of the factors affecting the bank dependency of the enterprises. In the application of the method, dependent and

independent variables were determined in the axis of the studies in the literature. Dependent variable is Bank Loans/Total Liabilities Ratio, while independent variables are Borrowing Ratio, Short Term Bank Loans/Short Term Liabilities, Bank Loans/Total Assets and Bank Loans/Equity. A total of 790 observations belonging to 79 enterprises were included in the panel data regression analysis.

The aim of this study is to analyze the factors that affect the financial dependency of businesses on banks. For this purpose, the factors affecting the bank dependency of the enterprises were analyzed with the balanced panel data regression method, taking into account the 4 ratios obtained from the annual financial data of 78 enterprises traded in the BIST 100 index between 2010-2019. Before the panel regression analysis, the stationarity of the variables was tested through panel unit root tests. As a result of the panel unit root test, it was concluded that all variables were stationary. In panel data regression estimations, Hausman test was used to determine which of the fixed-effects model and random-effects model is more suitable. As a result of the Hausman test, one-way (horizontal section) fixed effects model and panel regression model were estimated to determine the factors affecting the bank dependency of enterprises.

According to the findings obtained with one-way (horizontal section) fixed effects model, one of the panel data regression methods; While it was observed that the Short-Term Bank Loan/Short-Term Foreign Resource, Bank Loan/Total Assets (BTA) variables gave statistically significant results in explaining the factors affecting the bank dependency of the enterprises, the Borrowing Ratio variable was not found significant. Short-Term Bank Loan/Short-Term Foreign Source reveals the weight of short-term bank loans used by the enterprise from the banking sector within short-term liabilities. Bank Loans/Total Assets shows the ratio of bank loans obtained from the banking sector within the total assets of the enterprise. The insignificant borrowing rate shows what percentage of the company's debts are paid by equity.

When the findings are evaluated, it is that the banks have to reduce their dependency on banks due to the high financing cost of the banks. While the leverage effect of borrowing creates tax advantages, it also increases bank dependency. The cost and risk of bank dependency in businesses is far higher than the advantage created by leverage. While high bank dependency means high cost and debt stock for businesses, it causes especially credit risk and counterparty risk of these businesses to increase. In order to prevent this situation, businesses can consider alternative financing options other than bank financing. Most importantly, they can turn to capital markets where they can find permanent resources by using measured resources in financing.

The findings obtained from the study are important in terms of determining the factors affecting the bank dependency of the enterprises and being a guide in reducing the bank dependency of the enterprises. In addition, the absence of a similar study conducted in this context for the analysis period is the contribution and originality of the research to the finance literature. It is thought that the findings and comments obtained are meaningful and important for market participants, financial intermediaries, market makers and investors.

The Effect of TFRS 16 Leases Standard on Financial Indicators of Turkish Retailer Companies

Erkin Nevzat GÜDELİ¹

Abstract

Article Type

Research Article

Application Date

2021-05-08

Acceptance Date

2021-09-21

DOI

10.53306/klujfeas.934989

The IASB (International Accounting Standards Board) abolished the IAS 17 Standard, which has been in force for 30 years, and replaced it with the IFRS 16 Standard for leasing transactions at the end of a 10-year study. The same standard came into force in January 2019 with the name of TFRS 16 Leases Standard in Turkey. The TFRS 16 Standard has radically eliminated the accounting approach applied with the TMS 17 Standard which is based on the financial and operating lease distinction. In this way, it has been tried to ensure that the financial statements of the enterprises can be prepared more accurately. With the TFRS 16 Standard, lessees are required to specify assets related to operating leases as right-to-use assets and liabilities as lease liabilities in statement of financial position. The radical change brought about by TFRS 16 Standard is expected to have an impact on the financial statements of the companies. The purpose of this study is to reveal how the financial indicators of the enterprises have been affected with TFRS 16 and to evaluate the financial impact created by TFRS 16 on a sectoral basis. For this purpose, the 2018 and 2019 financial indicators of the businesses operating in the retailer sector were compared using the Mann-Whitney U test. As a result of the analysis, no statistical difference was detected between the periods before and after TFRS 16 in terms of financial indicators.

Key words: financial indicators, TFRS 16, operational leasing

¹ Assist. Prof., Batman University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Business Department, erkingudeli2@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4163-7433

TFRS 16 Kiralamalar Standardının Türk Perakende İşletmelerinin Finansal Göstergelerine Etkisi

Erkin Nevzat GÜDELİ²

Öz

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi

08.05.2021

Kabul Tarihi

21.09.2021

DOI

10.53306/klujfeas.934989

IASB (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu), 30 yıldır yürürlükte olan UMS 17 Standardını 10 yıllık bir çalışmanın sonunda yürürlükten kaldırmış ve yerine kiralama işlemleri için UFRS 16 Standardı getirmiştir. Aynı standart, Türkiye'de TFRS 16 Kiralama Standardı adıyla Ocak 2019'da yürürlüğe girmiştir. TFRS 16 Standardı, finansal kiralama ve faaliyet kiralaması ayırımına dayanan TMS 17 Standardı ile uygulanan muhasebe yaklaşımını kökten ortadan kaldırmıştır. Bu sayede işletmelerin finansal tablolarının daha doğru bir şekilde hazırlanabilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. TFRS 16 Standardı ile kiracıların, faaliyet kiralamalarına ilişkin varlıkları kullanım hakkı varlıklar, borçları ise finansal durum tablosunda kiralama borçları olarak belirtmeleri gerekmektedir. TFRS 16 Standardının getirdiği köklü değişikliğin şirketlerin finansal tablolarını da etkilemesi beklenmektedir. Bu çalışmanın amacı, işletmelerin finansal göstergelerinin TFRS 16 ile nasıl etkilendiğini ortaya koymak ve TFRS 16'nın yarattığı finansal etkiyi sektörel bazda değerlendirmektir. Bu amaçla perakende sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin 2018 ve 2019 mali göstergeleri Mann-Whitney U testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Analiz sonucunda finansal göstergeler açısından TFRS 16 öncesi ve sonrası dönemler arasında istatistiksel bir farklılık tespit edilememiştir.

Anahtar sözcükler: TFRS 16, Finansal Göstergeler, Faaliyet Kiralaması

² Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, İİBB, İşletme Bölümü, erkingudelci2@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4163-7433

1. Introduction

Leases are mainly divided into financial and operational leases. In financial leasing, all risk and income are transferred to the lessee, on the other hand in operating leasing, the risk and return remains with the lessor. Therefore, TMS 17 Leasing Transactions Standard indicates that the assets and liabilities about financial leasing transactions should be included in the financial statements, whereas the transactions related to the operating lease should not be reflected in the financial statements (Gökgöz, 2019, p. 320). However, the fact that operational leasing transactions are not included in the financial statements prevents information users from accessing complete and accurate financial information (İSMMMO, 2019, p. 20). The principal objective of TFRS / TMS (Turkey Financial Reporting Standards /Turkey Accounting Standards) is to increase the comparability and quality of financial information and also present true information for investors, creditors and other users to take right economic decisions (K GK, 2018, p. 5). As a result of the survey conducted by the IASB (International Accounting Standards Board) to evaluate the effect of operating lease transactions on the financial statements of 30,000 enterprises in 2015, it was determined that the total liability of 2.86 trillion dollars related to the operating lease was not reflected in the financial statements. Similarly, the SEC (American Securities and Exchange Commission) determined that the liabilities for operating leases not reflected in the financial statements of American enterprises in 2005 were 1.25 trillion dollars (Magli etc., 2018, p. 77). The operating leases can reach significant amounts and the fact that they are not included in the financial statements causes the debts of the enterprises not to be evaluated correctly for the investors. In addition many assets that can generate income for the tenants are not shown in the financial statements (Gökgöz, 2019, p. 320; İSMMMO, 2019, p. 23).

After the pressures from enterprises, especially airlines, transport companies, chain retailers and service-intensive businesses, the IASB initiated a project to eliminate the deficiencies in the IAS 17 Standard and put IFRS 16 Leasing Standard into effect instead of IAS 17. New standart started to be implemented from January 2019 (İSMMMO, 2019, p. 20). Similarly, on January 1 2019 IAS 17 Leases Standard were removed in Turkey and IFRS 16 standard was introduced instead (Gökgöz, 2019, p. 320). TFRS 16 Leases Standard states that financial leasing transactions must be reflected in the lessee's financial statements regardless of financial or operating lease. With the new standard, the right-to-use will be included in the financial statement of the enterprise rather than asset itself,, on the other hand, debts arising from the right to use will be shown in the financial statement as lease debt (Diaz and Ramirez, 2018, p. 106; İSMMMO, 2019, p. 23). With TFRS 16, it is expected that the reflection of operating leasing transactions as new assets and liabilities in the financial statements will create much financial differences (Diaz and Ramirez, 2018, p. 106). Evaluating the possible financial impacts of the new standard will provide useful information for relevant parties, especially for those that frequently prefer financial leasing as a financing method.

The purpose of this study is to examine the effect of financial leasing transactions on financial statements after the TFRS 16 standard through financial indicators. In this context,

the retail sector, which is seen as one of the sectors that will be most affected financially in the impact report of the IASB, has been investigated. 12 companies in the retail sector operating in BIST (İstanbul Stock Market) were included in this study. As a result of the analysis, it was concluded that although there were differences between before and after TFRS 16 in terms of certain financial indicators, these differences seem to be not statistically significant for any indicator.

2. Conceptual Framework

IAS 17 Leasing Transactions Standard has been criticized for a long time because it does not allow the assets and the liabilities of financial leasing contracts to be adequately reflected in the financial statements,. IAS 17 could not provide enough transparent information about financial statements to analysts, investors and other segments (Sacarin, 2017, p. 115). In IAS 17, tenants recognized the transactions related to operating leases as expenses on an accrual basis and did not include liabilities regarding lease payments for future operating leases (Magli etc., 2018, p. 77).

Business managers could prefer operating leasing more. Because it allows the debt and profitability ratios of the enterprises to appear better. In 2016, when the IAS 17 standard was in effect, the total lease of all enterprises worldwide was around 3 trillion. 85% of this total belongs to the operating lease and was not reflected in the financial statements. However, it was observed that these enterprises, which tend to operate leasing a lot during the financial crisis, have difficulty in adapting to the changing economic realities. Although the long-term liabilities of these entities for leasing transactions were dozens of times greater than they appeared, their financial statements still looked well. This prevented the correct evaluation (Hoogervorst, 2016, p. 2).

Interested parties, who had wanted to make sound financial comparisons between enterprises, were trying to adapt the information in the footnotes in the financial statements regarding the operating lease. However, this situation caused additional costs and also a higher determination of the debt amount. While the liabilities related to financial leasing were shown with amortized present value in the statement of financial position, liabilities related to operating lease was included in footnotes with non-amortized value. Therefore, the related parties demanded the elimination of financial and operating lease distinction and transition to a single accounting application (Sacarin, 2017, p. 115; Bunea, 2017, p. 251).

The IASB abolished the IAS 17 standard due to its inconveniences and replaced it with the IFRS 16 standard, which allows all leases to be included in the statement (Giner and Pardo, 2018, p. 496). TFRS 16 standard came into force on January 1,2019 in Turkey. With TFRS 16, the separation of financial and operating leases for long-term lease contracts was eliminated and the transactions related to operating leases were reflected in the financial statements (Sari et al., 2016, p. 139). In this way, it was ensured that the elements included in the definition of assets and liabilities specified in the conceptual framework will be reflected in the financial statements (Magli etc., 2018, p. 77). After the TFRS 16, enterprises that choose financial leasing will reflect the right of use and lease obligations arising from a

lease agreement more than 12 months to the statement of financial position. The Board stated that the rights of use of financial leasing should be accounted for as tangible fixed assets based on the principle of “asset is the sum of rights”. In addition, the depreciation and interest costs of the asset in the profit or loss statement will also be separated (Deloitte, 2017; Bunea, 2017, p. 251). According to TMS 17, the transfer of all kinds of risks and benefits raised from the ownership of the asset is required in order to account for the transactions. However, according to TFRS 16, the transfer of the right of use for a certain period of time is important. Here, before deciding whether or not to transfer the right to use the asset, it is necessary to obtain almost all of the economic benefits arising from the use of the asset and to have the right to manage the asset (TFRS 16, article. 21).

TFRS 16 states that assets and liabilities not shown previously should be reflected in the financial statements but this won't do any difference for lessor. With the TFRS 16 standard, it is expected that enterprises with significant operating leases (retail businesses, air and road transport companies, etc.) will experience an increase in their assets and liabilities and a decrease in equity. Therefore, with the TFRS 16 standard, it is thought that the financial indicators will be significantly affected (Sacarin, 2017, p. 116). With the TFRS 16 standard, it is expected that the financial status statement will grow, while the leverage and capital ratios will be adversely affected. In addition, the application of TFRS 16 standard is expected to have an effect on other financial and performance indicators. Financial measures emerging after TFRS 16 will affect many existing regulations and business-related segments (PWC, 2016). The effects of the standards on the financial statements are not limited to the statement of financial position. The nature of the expenses is changing for companies which have lots of off-balance sheet lease contract elements. This causes other financial statements to be affected (Deloitte, 2017, p. 49).

- The impact on the Statement of Financial Position

The biggest change brought by TFRS 16 is the reflection of operating lease transactions in the statement of financial position. With new standard, instead of the leased assets, the rights to use them are included in the statement of financial position, while the debts arising from the usage rights are included as liabilities in the statement of financial position (İSMMM, 2019, p. 23). Exceptionally, there is no obligation to reflect leases with less than 12 months and leases of immaterial assets in the statement of financial position (Yürekli, 2019, p. 143). It is expected that the total assets and liabilities of the enterprises that frequently use operating leasing will increase, while their equity capital will decrease. The reason for the expectation of decrease in equity is that the depreciation amount allocated according to the normal depreciation method for the asset does not change, whereas the interest component decreases at the beginning of the lease period (Acar et al., 2017, p. 599). The effect on equity is considered to vary depending on the tenant's leverage, the conditions related to leasing, the ratio of debts to equity, and how the tenant finances its activities (Engin, 2016, p. 32).

Table 1. The Effect of IFRS 16 on the Statement of Financial Position

Elements	TMS 17		IFRS 16 (All leasing types)
	Financial Leasing	Operational Leasing	
Reflection of Assets in the Statement of Financial Position	Yes	No	Assets Reflected in the Statement of Financial Position
Reflection of Liabilities in the Statement of Financial Position	Yes	No	Liabilities Reflected in the Statement of Financial Position
Off-Balance Sheet Rights and Obligations	No	Yes	No

Reference: Sacarin, 2017, p. 116

- The Effect on Profit or Loss and Other Comprehensive Income Statement

According to TFRS 16, the total value of the expenses arising from financial leasing is the same as the total value of the expense for the entire lease period according to TMS 17. However, the value and structure of expenses for each reporting period differ between both standards (Sacarin, 2017, p. 116). According to TMS 17, lease payments for operating leases are considered as operating expenses, while depreciation arising from the right to use and interest expenses for debt payments must be reported separately in accordance with TFRS 16 (İSMMMO, 2019, p. 23). With TFRS 16, companies report interest expense as financing expense and depreciation expense as depreciation of tangible fixed assets (Acar, et al., 2017, p. 599). Presenting lease-related liabilities separately from other financial liabilities enables users of financial statements to see the liabilities arising from lease agreements (IASB, 2016, p. 61). Therefore, with TFRS 16, operating expenses related to leasing transactions will not be reported, but interest and depreciation expenses will be reported (Engin, 2016, p. 32). As a result, it is expected that there will be an increase in EBITDA (earnings before interest, tax, depreciation), operating profit, financial expenses and fixed profit before tax (İSMMMO, 2019, p. 24).

- The Effect on Cash Flow Statement

TFRS 16 application has no effect on cash flows. However, the structure of cash flows in the cash flow statement will change. With the new standard, cash flows from activities will decrease, while cash flows from financing activities will increase. However, cash flows will not change in total (Acar et al., 2017, p. 600; İSMMMO, 2019, p. 25; Sacarin, 2017, p. 116).

3. Literature Review

In the literature, there are many studies examining the effect of IFRS 16 on financial statements and financial indicators. Most of these studies use the "Constructive Method". Diaz and Ramirez (2018) conducted a study on 646 European companies using the

constructive method. As a result of their studies, they determined that the new standard will have a significant impact on financial ratios, similar to the results in the literature. In another study using the constructive method, Sacarın (2017) tried to determine the effect of IFRS 16 application on financial statements and financial determinants through a case study. As a result of the study, it was determined that while some proportions differ with the new application, there will be no change in some.

Magli et al., (2018) discussed how the financial performance and financial leverage of businesses will be affected by IFRS 16 on a sectoral basis. In their studies, the future financial information of 113 companies in Italy was examined. As a result of their studies, they reached the conclusion that the enterprises will be affected differently from the new standard according to the sectors. Tanese et al. (2018) discussed the effect of IFRS 16 Leasing Standard on the basic financial statements of the companies. As a result of their studies, they concluded that the financial statements of the companies will be affected differently according to the sector they are in. In his study, You (2017) analyzed the data of 31 airlines around the world between 2013 and 2015 using the constructive method. As a result of his study, he determined that the liabilities in the financial statements of airline companies will increase by 30.68 %. In addition, with the new standard, it has come to the conclusion that the financial rates related to the financial statements of the enterprise will differ. Similarly, Veverkova (2019) examined how the financial statements of 15 airlines operating in Europe will be affected by IFRS 16. As a result of his work, it has been determined that the statement of financial position and other comprehensive income statement will be significantly affected. In another study conducted on airline companies, Alabood et al. (2019) examined the effect of IFRS 16 on financial statements and ratios by using the data obtained from the financial statements in the annual reports of three airline companies operating in the Middle East. As a result of their studies, it was concluded that the financial ratios of airline companies will be affected significantly and these companies will experience adaptation problems. Levanti (2019) determined the changes brought about by IFRS 16 in his study. In his study, it was tried to determine the effects of these changes through the financial statements of the five largest banks operating in Romania.

In their studies, Giner and Pardo (2018) examined whether there would be an impact on the pricing decisions of investors if operating leasing transactions were reflected in the financial statements in an environment that has not been examined before. They used the footnotes of financial leasing statements of the Spanish companies. As a result of the analysis, no difference was found between the investors in rule-based countries with less developed markets and the investor behavior of the principle-based countries with more developed markets. Therefore, with the new standard, it has been concluded that most affected the industries will not have a significant impact on the stock market. Quach and Tu (2020) focused on how IFRS 16 might affect the quality of financial statements during the transition period. In this context, they took 17 businesses operating in the retail sector on the Nasdaq stock exchange. As a result of their studies, it has been concluded that the enterprises are unwilling to reflect the effects of the new standard on their financial statements. In their studies, Spanberger and Rista (2020) investigated how the financial statements of 279 enterprises in 11 sectors in Switzerland are affected by IFRS 16 and what

kind of effects they will have for financial statement users. As a result of their study, they determined that the biggest change in financial statements was on the customer service sector and the least impact was on the financial sector. In his study, Kramarova (2020) evaluated comparatively the effects of leasing transactions on financial reporting between Slovak national accounting standards and IFRS 16. At the end of his study, he concluded that there are differences between the two standards for lease transactions. Hladika and Valenta (2018) tried to explain how IFRS 16 affects the information presented in the financial statements through a case study. Their studies revealed that the new standard would provide more accurate information for tenants, investors and users of financial statements in assessing the positions of businesses. In their study, Todorova and Sokolova (2019) evaluated what the general future impacts could have on businesses with IFRS 16. They benefited from the results of other studies on the subject in their studies. With their studies, it has been concluded that the enterprises with a high ratio of total operating lease cost to total liabilities are the enterprises that will be most affected financially.

Öztürk and Serçemeli (2016) discussed the effects of TFRS 16 on the basic financial statement ratios of tenant enterprises with a case study they conducted on an airline business. As a result of their studies, it has been concluded that the operating lease has a significant financial impact on the assets and liabilities in the statement of financial position. Sarı et al. (2016) similarly discussed the effect of TFRS 16 on financial statements and financial ratios. In their studies, they evaluated how seven retail businesses operating in Borsa İstanbul would be affected by the new standard by using the constructive method. As a result of their studies, it has been concluded that the new standard will have a statistically significant effect on financial ratios. In his study, Hazır (2019) discussed how different accounting policies can be prevented by inside group transactions related to financial performance. In addition, it compared the standard applications of TFRS 16 and TMS 17 with each other. Akdoğan and Doğan (2020) conducted a study on 7 retail companies in order to see the financial changes that will occur with the TFRS 16 standard. By considering the 2018 period-end financial statements of these companies, the effect of the new standard on the financial statements and ratios has been tried to be determined. As a result of their work, the net working capital and liquidity ratios decreased, whereas the financial leverage ratio increased. Sarı and Güngör (2020) tried to determine the financial effects that will arise with the implementation of TFRS 16 standard by using the financial statement footnotes of the 12 enterprises. As a result of their studies, it has been concluded that the financial statement items and ratios will change significantly as expected. Özdoğan and Uygun (2020) examined the enterprises on a sectoral basis with the impact analysis report of the IASB in order to reveal the differences between TMS 17 and TFRS 16. It has been determined that the sectors that will be most affected during the transition to TFRS 16 will be companies in the retail, aviation and health sector. Akbulut (2018) examined the effect of TFRS 16 standard on financial statements and rates by using financial data from 2015 and 2016 through Turkcell company. As a result of the study, it was determined that total assets and total liabilities increased each year, on the other hand, total equity decreased.

4. Metadology Of The Work

4. 1. The Subject of The Study

"TFRS 16 Leases Standard" was published in the Turkish Official Journal Instead of "TMS 17 Leasing Standards", and entered into force on 01.01.2019. Operating lease transactions that were not reflected in the financial statements in the previous standard have started to be shown in the financial statements with this new standard. Therefore, it is considered that the financial statements and financial indicators of the enterprises will be affected significantly with the new standard, it is thought that with TFRS 16, one of the sectors whose financial indicators will be affected the most will be retailer sector (PWC, 2016).

The subject of this study is the effect of TFRS 16 on the financial indicators of retail companies. Therefore, in this study, 12 retail companies operating in Istanbul Stock Exchange (BIST) were included. Only 12 companies data can be accessed through activity reports for the year 2018 and 2019.

4.2 The Aim of The Study

The purpose of this study is to reveal how TFRS 16 affects the financial indicators of retail businesses quantitatively compared to the previously effective TMS 17 standard. Another purpose of this study is to try to determine whether the results of this study will be similar to the results of the studies in the literature which were trying to determine the future financial effects of TFRS 16 standard.

4.3. Method and Application of The Study

In order to determine the effect of TFRS 16 standard on the financial indicators of retail companies, the data from the financial statements of the enterprises for 2018 and 2019 were used. In this study, the effect of TFRS 16 on the financial indicators has been tried to be determined. In this study, In order to determine the effect of TFRS 16, the financial data before and after TFRS 16 were compared using the Mann-Whitney U test. Mann-Whitney U test is used to compare if there is a difference in the dependent variable for two independent groups (www.sheffield.ac.uk. access date: 09.17.2021). Mann-Whitney U test is a non-parametric test. Non-parametric tests are used when there is no or little information about the universe. One of the reasons to use these tests is if sampling is too small to rely on regarding the whole universe. Therefore, non-parametric Mann-Whitney U test had to be applied in this work rather than its stronger counterpart parametric test (İslamoğlu and Alnıçık, 2016, p. 458).

In order to put the financial effect of IFRS 16 clearly on retailer companies, financial indicators which are expected to be mostly effected were chosen. In literature it is seen that there isn't a consensus among researchers about which financial indicator set exactly should be used. In this work, most common financial indicators in literature were chosen. The impact expectation of TFRS 16 on financial indicators are summarized in Table 2. (IFRS, 2016; Gökten and Kurnaz, 2020; Parlak, 2018; Sarı et al. 2016).

Table 2. Impact Expectation of TFRS 16 on Financial Statement

Financial Indicators	Expectation	Explanations
The Size of the Statement of Financial Position	Increase	An increase is expected since the operating lease amounts will be reflected in the statement of financial position.
Operating Expense	Decrease	Operating expenses are expected to decrease since financial lease amounts will not be written as operating expenses.
Financing Expenses	Increase	An increase is expected since the liabilities of operating lease will be reflected in the statement of financial position.
Asset Turnover Rate	Decrease	As rental assets are considered as part of total assets, they are expected to decrease.
Financial Leverage Ratio	Increase	It is expected to increase as the financial liability increases.
Return of Assets (ROA)	Decrease	Decrease is expected as lease right is included as part of total assets
Debt Equity Ratio	Increase	An increase is expected as the liabilities will increase.

In order to determine the change created by TFRS 16 on financial indicators, it was aimed to demonstrate the financial changes by comparing the 2018 data when the TMS 17 standard is in effect, with the 2019 data after the TFRS 16 standard came into force. In order to determine these changes, the Mann-Whitney U test, which is one of the descriptive and non-parametric analyzes, was applied to the data of the enterprises in the sector.

4. 4. The Findings of The Study

According to the results of the IASB impact analysis report, certain financial ratios of enterprises are expected to improve, while some financial ratios are expected to deteriorate (IFRS, 2016). In this study, analyzes were carried out to determine whether 12 companies operating in the retail sector experienced changes as expected in Table 2 with TFRS 16.

The log10 values were used for the size of the statement of financial position, operating expense and financial expense data to make these values more suitable for analysis. First, the average end-of-term financial statement indicators of 12 retail companies were analyzed comparatively with the pre-2018 TFRS 16 period and the year 2019 when TFRS 16 entered into force. Descriptive analyzes were used first to make these comparisons. Then Mann-Whitney U were used to see if the difference is meaningful. In Table 3, first the effect of TFRS 16 on the size of the statement of financial position has been analyzed.

Table 3. Analysis of TFRS 16 impact on The Size of The Statement of Financial Position

	Mean	Minimum	Maximum
2018	7,7802	5,88	9,51
2019	7,9381	6,13	9,76

When the sector data of 12 retail companies are analyzed, it is seen that the size of the statement of financial position increased after TFRS 16. This situation is in line with the expectations in the Table 2 that the statement of financial position will grow as a result of capitalization of lease payments with TFRS 16. With the transition to IFRS 16, operating leases has started to be reported in the financial statements. As a result, it is expected that the size of the statement of financial position will grow. However, Mann-Whitney U test was conducted to determine whether the difference was significant or not and it was concluded that the difference between 2018 and 2019 was not significant ($U = 49.00, p = 0.450 > 0.05$). Therefore, there is no statistical difference when comparing the years before and after TFRS 16. Parlak (2018) and Döğüş and Üçoğlu (2021) also found that with the arrival of the TFRS 16, there would not be a significant change in the size of the statement of financial position for retailer sector. Table 4 includes the analysis of the impact of TFRS 16 on operating expenses.

Table 4. Analysis TFRS 16 Impact on Operating Expenses

	Mean	Minimum	Maximum
2018	7,2983	5,22	9,48
2019	7,3159	5,07	9,54

With TFRS 16, operating leases are not classified as operating expense, but instead It is recognized as depreciation and interest expense. Therefore it is expected that operating expense will decrease between 2018 and 2019 (Elimaki, 2016, p. 14). When the operating expense data of the sector in Table 4 is examined, it is seen that the sector average follows a flat course over the years. Therefore, it is thought that the expected decrease in operating expenses did not occur in the retail sector. Table 5 shows the effect of TFRS 16 standard on financing expenses.

Table 5. Analysis of TFRS 16 Impact on Financing Expenses

	Mean	Minimum	Maximum
2018	6,3877	4,10	8,43
2019	6,7549	4,97	8,76

As it was stated before operating expenses will be separated into depreciation and interest expenses. Interest expense is recognized as financial expense in the statement. Therefore It is expected to have an increase in the financial expense with the application of TFRS 16 (Gökten and Kurnaz, p. 2020). When the data in Table 5 are examined, it is seen to be in an increasing trend in general. This result is consistent with the expectations in the table 2. However, the Mann-Whitney U test conducted to determine whether the difference was significant or not and it was concluded that the difference between 2018 and 2019 was not statistically significant ($U = 51.00, p = 0.533 > 0.05$). This result is compatible with Elimika's findings. Elimika (2016) forecasted that with the application of IFRS 16, it doesn't seem to be a significant increase in financial expense. Döğüş and Üçoğlu (2021) also found that there is no significant increase in financial expenses with the application of TFRS 16 in 2019, compared to 2018 data for the sectors such as manufacturing, transportation, storage and telecommunication. In order to examine the effect of TFRS 16 on the financial ratios, first the asset turnover averages were compared in Table 6.

Table 6. Analysis of TFRS 16 Impact on Asset Turnover

	Mean	Minimum	Maximum
2018	2,721	0,451	5,766
2019	1,81	0	3,963

When the data in Table 6 are examined, it is seen that the average of enterprises decreased in 2019 compared to 2018 data. As rental assets are included into the total asset, it is expected that asset turnover rate will decrease. It is because while the sales remain the same in the numerator, total assets in the denominator will increase and this will cause the ratio decrease (IFRS, 2016, p. 53). However, the Mann-Whitney U test conducted to determine whether this difference is statistically significant, it was found that there was no significant difference between 2018 and 2019 ($U = 43.00, p = 0.250 > 0.05$). Table 7 includes financial leverage analysis.

Table 7. Analysis of TFRS 16 Impact on Financial Leverage Ratio

	Mean	Minimum	Maximum
2018	0,732	0,216	1,135
2019	0,774	0,13	1,166

With the application of TFRS 16, long and short term liabilities are expected to increase. With the increase in liabilities, it is also expected that financial leverage ratio will increase (Akdoğan and Doğan, 2020, p. 189). When Table 7 is analyzed, there is an increase in the financial leverage ratio in 2019 compared to 2018. This result is similar to expectation in Table 2. However, as a result of the analysis made to determine whether the increase in

question was statistically significant, it was concluded that the difference wasn't statistically significant ($U = 54.00$, $p = 0.670 > 0.05$). In their work, Döğüş and Üçoğlu (2021) also found out that financial leverage didn't go up noticeably for the sectors such as information technology, transportation, storage and telecommunication sector. The effect of TFRS 16 on the rate of return on assets is given in Table 8.

Table 8. Analysis of TFRS 16 Impact on Return of Assets Ratio

	Mean	Minimum	Maximum
2018	0,649	-7,67	8,496
2019	0,293	-9,82	8,073

The return of assets ratio is more likely to decrease because assets will increase considerably (because of capitalization of the leases) while the effect on income may be milder (Yampuler, 2020, p. 2). When the average data in Table 8 are analyzed, it is seen that the rate of return on assets has decreased. This decline was similar to the expectation list in table 2. The Mann-Whitney U test was conducted to determine whether the difference in question was statistically significant or not. As a result of the test, it was concluded that the difference was not statistically significant ($U = 51.00$, $p = 0.778 > 0.05$). Döğüş and Üçoğlu (2021) and Parlak (2018) similarly also found statistically insignificant decline in their works for all sectors. Table 9 shows the debt-equity ratio analysis.

Table 9. Analysis of TFRS 16 Impact on Debt-Equity Ratio

	Mean	Minimum	Maximum
2018	9,063	0,276	48,744
2019	-14,37	-213,4	43,78

In TFRS 16, companies with operating leases will have to capitalize those leases as finance leases, recognizing a right-of-use asset against a long term lease liabilities. The amount added to assets and liabilities will be the same and will equal the discounted future lease payments. Equity is not expected to change due to this capitalization (Yampuler, 2020, p. 2). Therefore, the debt to equity ratio is expected to increase. When Table 9 is evaluated, it is seen that the debt-equity ratio is negative due to the negative equity statements of the enterprises in 2019. Therefore, contrary to the expectations in the Table 2, a decrease in the debt-equity ratio has been determined.

Conclusion

In Turkey, from January 1 2019, TMS 17 Standard has been abolished and TFRS 16 Leasing Standard has been put in force. With the new standard, businesses started to reflect their operating lease transactions in financial statements. Therefore, it is expected that there will

be significant changes in the financial indicators of the companies after TFRS 16. IASB was aimed to evaluate the effect of TFRS 16 on businesses and sectors. Therefore it carried out impact analysis in 2015. As a result of this study, it has been determined that the financial statements of companies in the retail sector will be among the companies that will be most affected after TFRS 16.

When the studies in the literature are examined, it is seen that most of the studies are trying to determine the future effect of TFRS 16 on the financial statements. With this study, it is attempted to determine whether financial results similar to the expectations in the Table 2 have actually occurred or not. 2018 and 2019 financial indicators have been compared and the Mann-Whitney U test was conducted to determine whether the differences between years were statistically significant.

As a result of the analysis, it is seen that the changes in the literature in some financial indicators (operating expenses, debt-equity ratio) are not realized, while the changes in some financial indicators are not significant (size of the statement of financial position, financing expenses, asset turnover rate, financial leverage ratio, return on assets. rate). Therefore, it is seen that the changes that have occurred are not realized as expected. It is thought that the reason why the expected changes are not observed may be due to the rapid increase in other cost elements belonging to the sector (KPMG, 2020).

When the IAS 17 standard was in effect, operating lease was not reflected in the financial statements. This causes negative consequences. Particularly during economic downturns, companies face real difficulties since they can't see the debt load caused by operating lease in their financial statements clearly. TFRS 16 will bring transparent and reliable information not for only companies applying this new standard but also for all stakeholders who had wanted to make sound financial decisions about companies. Therefore, further studies are needed to depict consequences of application of TFRS 16. It is necessary to conduct similar studies in different sectors and to obtain more information about the impact in question.

One of the most important limitations of the study arises from the fact that the data of a limited number of businesses in the retail sector can be reached. Including more businesses in the study and using parametric tests will provide more useful information in order to fully demonstrate the effect in question.

Ethical Statement Information of the Article Titled As "The Effect of TFRS 16 Leases Standard on Financial indicators of Turkish Retailer Companies"

This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics"	
Acknowledgement	The study is not a re-production of a paper or thesis-like work.
Conflict of Interest Statement	I assure as the author that there is no conflict or interest with third parties.

Author Contributions	I declare that I prepared the study myself as Erkin Nevzat GÜDELÇİ.
Support	There is no situation that requires thanks in the study.
Ethics Committee Certificate Of Approval	Ethics committee approval is not required for the study.

References

- Akbulut, D. H. (2018). Faaliyet Kiralaması İşlemlerinin Aktifleştirilmesinin Finansal Tablolara Ve Finansal Oranlara Etkisi Üzerine Bir Telekomunikasyon Şirketinin Vak'a İncelemesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (78), 17-36.
- Akdoğan, N., Erhan, D. U. (2020). TFRS 16 Kiralamalar Standardının Finansal Tablolar Üzerine Etkisi Ve Perakendecilik Sektörü Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22(1), 164-191.
- Alabood, E., Abuaddous, M., Bataineh, H. (2019). The Impact Of IFRS 16 On Airline Companies: An Exploratory Study In The Middle East. *International Journal of Economics and Business Research*, 18(1), 112-128.
- Deloitte. (2017). UFRS 16 Kiralama İşlemleri <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/the-deloitte-times/UFRS-16-kiralama-islemleri.pdf> erişim tarihi: 12.10.2018
- Döğüş, Y., Üçoğlu, D. (2021). UFRS 16 Kiralamalar Standardının İlk Uygulamasının BİST'te İşlem Gören Şirketler Üzerindeki Finansal Etkileri. *Muhasebe Ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 14(2), 511-539.
- Elimaki, P. (2016). *Transition To IFRS 16 Leases And Its Impact On Key Financial Ratios For Construction Companies In Finland*. Haage-Helia University (unpublished doctorate dissertation). Finland
- Engin, A. (2016). Yeni (önerilen) Kiralama İşlemleri Standardı Ve Değişikliğin Mali Tablolara Muhtemel Etkileri. *Vergi Dünyası*, 35 (420), 23-34
- Giner, B., Pardo, F. (2018). The Value Relevance Of Operating Lease Liabilities: Economic Effects of IFRS 16. *Australian Accounting Review*, 28(4), 496-511.
- Gökgöz, A. (2019). TFRS 16 Kiralamalar Standardı Çerçevesinde Kiralama İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 5(1), 318-332.
- Gökten, S., Kurnaz, G. A. (2020). UFRS 16 Kiralamalar Standardının Kiracının Finansal Tabloları Üzerine Etkileri: Seçilmiş Hava Yolu İşletmelerinde Bir İnceleme, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1848-1860

- Hazır, Ç. A. (2019). TFRS 16 Kiralamalar'ın Grup İçi Muhasebe Politikaları Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (82), 55-76.
- Hladika, M., Valenta, I. (2018). Analysis Of The Effects Of Applying The New IFRS 16 Leases On The Financial Statements. *Economic and Social Development: Book of Proceedings*, 255-263.
- Hoogervorst, H. (2016). Introductory Comments To The European Parliament. <https://www.ifrs.org/-/media/feature/news/speeches/2016/hans-hoogervorst-introductory-comments-to-the-european-parliament-jan-2016.pdf> erişim tarihi: 05.10.2020
- IASB. (2016). IFRS 16 lease. <https://www.slideshare.net/sazzad128/basis-for-conclusions-international-financial-reporting-standard-january-2016-ifrs-16-leases>. erişim tarihi: 14.10.2020
- IFRS 16 (2016) Leases Effects Analysis International Financial Reporting Standard, <https://www.ifrs.org/-/media/project/leases/ifrs/published-documents/ifrs16-effects-analysis.pdf>
- İslamoğlu, H., Alnıaçık, Ü. (2016). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (Spss Uygulamalı). İstanbul: Beta
- İSMMM. (2019). TFRS 16 Kiralamalar: Yenilenen Kiralama Muhasebesi, Açıklama Ve Örneklerle İşletmelere Olası Etkileri. http://archive.ismmmo.org.tr/YAYINLAR/e_kitap/tfrs_16_kiralamalar.pdf erişim tarihi: 30.09.2020
- KGK, (2020). Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve, <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/Finansal%20Raporlamaya%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Kavramsal%20%C3%87er%C3%A7eve%20.pdf> erişim tarihi:30.09.2020
- KGK. (2020). Kiralamalar. https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files /Duyurular /v2/TFRS/FRS_16.pdf erişim tarihi:7.10.2020
- KPMG. (2020). Sektörel Bakış, <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/tr /pdf/2020 /01/ sektorel-bakis-2020-perakende.pdf> erişim tarihi 29.03.2021
- Kramarova, K. (2020). The Concept Of Operating Lease İn Terms Of The National Legislation And The IFRS 16 With Selected İmpacts On Economy Of A Company. *Economic and Social Development: Book of Proceedings*, 135-144.
- Levanti, D. A. (2019). IFRS 16 "leases"–financial Statements Disclosures For Credit Institutions. *Ecoforum Journal*, 8(3). 51-56
- Magli, F., Nobolo, A., Ogliari, M. (2018). The Effects On Financial Leverage And Performance: The IFRS 16. *International Business Research*, 11(8), 76-89.

- Merve, A., Temiz, H., Aktaş, R. (2013). UMS 17 Kiralama İşlemleri Standardından Ufrs 16'ya Geçişin Finansal Tablolar Üzerinde Etkisi: Borsa İstanbul Örneği. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(3), 592-623.
- Morales-Díaz, J., Zamora-Ramírez, C. (2018). The Impact Of IFRS 16 On Key Financial Ratios: A New Methodological Approach. *Accounting in Europe*, 15 (1), 105-133.
- Özdoğan, B., Uygun, U. (2020). TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardından Tfrs 16 Kiralamalar Standardına Geçişte Bist Şirketlerine Yönelik Sektörel Etkilerin Karşılaştırmalı Analizi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 209-227.
- Öztürk, M., Serçemeli, M. (2016). Impact of New Standard "IFRS 16 Leases" on Statement of Financial Position and Key Ratios: A Case Study on an Airline Company in Turkey. *Business and Economics Research Journal*, 7(4), 143.
- Parlak, N. (2018). Kiralama işlemlerinin UMS 17 ve UFRS 16 Standartlarına Göre Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi Ve Şirketlerin Finansal Durumuna Etkisi. Hitit üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış doktora tezi). Çorum
- PWC. (2016). *IFRS 16: The Leases Standard Is Changing, Are You Ready?* <https://www.pwc.com/gx/en/services/audit-assurance/assets/ifrs-16-new-leases.pdf> erişim tarihi: 12.10.2020
- Quach, V., Tu, L. (2020). Implications Of Accounting Standard Changes For Financial Reports: An Exploratory Study Of The Transition To Ifrs 16, Master Degree Project, University of Gothenburg, Sweden
- Sacarin, M. (2017). IFRS 16 "leases"—Consequences On The Financial Statements And Financial Indicators. *The Audit Financial Journal*, 15(145), 114-122.
- Sarı, E. S., Altıntaş, T., Tas, N. (2016). The Effect Of The IFRS 16: Constructive Capitalization Of Operating Leases İn The Turkish Retailing Sector. *Journal of Business Economics and Finance*, 5(1), 138-147.
- Spånberger, J., Rista, M. (2020). Implications Of Ifrs 16 Adoption: Evidence From Swedish Publicly Listed Firms, Master Thesis, Uppsala University, Sweden
- Ssarı, E. S., Güngör, N. (2020). TFRS 16 Standardının Seçilmiş BİST 100 Şirketlerinin Finansal Tabloları Ve Finansal Performanslarına Etkisinin İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 287-312.
- Stancheva Todorova, E., Velinova Sokolova, N. (2019). IFRS 16 Leases And Its İmpact On Company's Financial Reporting, Financial Ratios And Performance Metrics. *Economic Alternatives*, 1(2019), 44-62.
- Stefan, B. (2017). Analysis of Conceptual And Technical (In) Consistencies İn The Ifrs 16 Leases Accounting Model. *Annals of Faculty of Economics*, 1(1), 247-258.

- Tănase, A. E., Calotă, T. O., Oncioiu, F. R. (2018). The Impact Of IFRS 16 On The Companies' Key Performance Indicators: Limits, Advantages And Drawbacks. *Academic Journal of Economic Studies*, 4(1), 54-59.
- Veverková, A. (2019). IFRS 16 And Its Impacts On Aviation Industry. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 67(5), 1369-1377.
- Yampuler, M. (2020). The Effect Of The Recent IFRS 16 On Major Financial Statements' Ratios. *Strategies in Accounting and Management*, 1(3), 1-3
- You, J. (2017). *The Impact Of Ifrs 16 Lease On Financial Statement Of Airline Companies*, Doctoral dissertation, Auckland University of Technology, New Zealand
- Yürekli, E. (2019,Nisan). TFRS 16 Kiralamalar Standardı Ve Finansal Tablolara Etkisi. *International Applied Social Sciences Congress, Iasos Congress, 04-06 April 2019 Çeşme/İzmir*.
- www.sheffield.ac.uk/polopoly_fs/1.714552!/file/stcp-marshall-MannWhitS.pdf, Access date: 09.17.2021

Daron Acemoğlu ve James Alan Robinson (2019). Dar Koridor Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği. (Çev.) Yüksel Taşkın. İstanbul: Doğan Kitap.

Çağla BUCAK¹

Makale Türü
Eser İncelemesi

Başvuru Tarihi
23.04.2021

Kabul Tarihi
05.09.2021

Daron Acemoğlu ve James A. Robinson tarafından yazılan kitap insanların özgürlüğü nasıl ve niçin elde ettiklerini veya edemediklerini, özgür olmanın veya olmamanın özellikle refah üzerine doğurduğu sonuçları irdelemektedir. Özgürlük, bireylerin kimsenin iznine tabi veya iradesine bağımlı olmadan eylemlerine karar verme, malları ve kişilikleri üzerinde bu eylemlerini istedikleri şekilde gerçekleştirme imkânı bulma durumunu göstermektedir. Özgür bir birey şiddete, sindirilmeye ve aşağılayıcı eylemlere maruz kalmamalı, hayatı hakkında özgürce seçim yapmalıdır. Ancak tarihteki gelişmeler bu durumun çok sık rastlanır olmadığını göstermektedir (s. 11). Acemoğlu ve Robinson özgürlüğün devlete ve yasalara ihtiyacı olduğunu; özgürlüğün devlet veya devleti elinde tutan seçkinlerce verilmeyeceğini, toplumun bunu elde etmesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak özgürlüğün oluşması için sadece toplum değil devlet de güçlü olmalıdır. Devlet şiddeti engelleyen, yasaları uygulayan, kamu hizmetlerini sağlayan bir yapıyken bu yapıyı denetleyip sınırlandırmanın yolu güçlü ve hareketli bir toplumdan geçmektedir. Despotik devletler korkuya ve baskıya sebep olurken devletin olmadığı durumda ise şiddet ve kanunsuzluk oluşmaktadır. Bu iki durumun arasında sıkışmak ise özgürlüğe giden dar bir koridoru ima etmektedir. Burada bir dengeye olan ihtiyaç fark edilmekte, ancak bu dengeye ulaşmak ani ve radikal bir biçimde olmamakta; devlet ile toplum arasında sürekli bir mücadele gerekmektedir. Bu, devletin ve toplumun sürekli bir mücadelesini değil, iş birliğini de gerektirmektedir. Bu iş birliği devlete, topluma sunacağı hizmetlerin kalitesini ve imkânını arttırma olanağı verecek, topluma da devleti daha fazla kontrol edebilme imkânı tanıyacaktır. Bu yolun koridor olarak adlandırılması bunun bir süreç olduğunu göstermekte, şiddeti denetim altına almanın, kanunları yazıya dökmenin ve bunları uygulamanın koridor boyunca yol alınması gereğinden kaynaklanmaktadır. Bu koridorun geniş değil de dar olması, bunu başarmanın hiç de kolay olmamasından dolayıdır (s. 15-16).

¹ Araş. Gör., Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, cagla.bucak@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3169-110X

Article Type

Book Review

Application Date

23.04.2021

Acceptance Date

05.09.2021

Bu noktaları irdeleyen kitap 15 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin başlıkları sırasıyla şu şekildedir: Tarih Nasıl Sona Erer?, Kızıl Kraliçe, Güç İstenci, Koridor Dışındaki Ekonomi, İyi Yönetim İçin Alegori, Avrupa Makasları, Cennetten Gelen Yetki, Bozuk Kızıl Kraliçe, Ayrıntılardaki Şeytan, Ferguson'da Sorun Ne?, Kağıttan Leviathan, Vehhab'ın Çocukları, Kızıl Kraliçe Kontrolde Çıkarsa, Koridora Giriş ve Leviathan'la Yaşamak.

Kitabın konuları işleyişine bakıldığında, yazarların savlarını ülkelerin tarihsel deneyimleri çerçevesinde desteklemiş oldukları görülmektedir. Bazı ülkelerin yazarların savları açısından olumlu ve örnek alınabilir deneyimlere sahip olduğu görülürken bazı ülkeler ise bunun tam tersi bir durum ortaya koymuştur. Kitapta çeşitli devlet türlerinden bahsedilmiş ve bunlar Namevcut, Despotik, Prangalanmış ve Kağıttan Leviathan olarak adlandırılmıştır. Ayrıca bu devlet türlerinin sahip oldukları özellikler, bir devletten diğer

devlet türüne geçişi mümkün kılan etmenler, devletin prangalandığı bir durumun arzulandığı ve bunu sürdürmenin kolay olmadığı ele alınmıştır.

Kitapta devlet Leviathan olarak adlandırılmıştır. Leviathan'ın tek değil iki yüzü vardır; bir yüzü savaşları durdurur, vatandaşları korur, ihtilafları çözer, kamu hizmetleri ve ekonomik fırsatlar sunar; diğer yüzü ise despot ve korkutucudur, vatandaşlarını susturur ve vatandaşlarının isteklerini dikkate almaz, onları hapseder, sakatlar, öldürür. Despotik Leviathan, toplumun devletin gücünü ve kapasitesini nasıl kullanacağına dair söz sahibi olmasına izin vermez ve topluma hesap vermez (s. 37). Burada esas mesele devletin mutlak ve sınırsız bir güçle donatılmış olmasından ziyade prangalanmış olmasıdır. Prangalanmış devlet yasaları uygulamalı, şiddeti denetim altına almalı, ihtilafları hakkaniyetle çözmeli, kamu hizmetlerini sağlamalı ve iyi örgütlenmiş bir toplumca ehlileştirilmeli, denetim altına alınmalıdır (s. 44-45). Prangalanmış Leviathan askeri gücünü ve bilgisini vatandaşlarını istismar etmek için değil onların isteklerine ve ihtiyaçlarına cevap vermek için kullanılmalı, avantajlı olmayan vatandaşları için normlar kafesini gevşetmeli, vatandaşlarına hesap vermeli, toplumdaki bireyler yasa yapıcılardan ve yönetici konumdakilerden hoşnut olmazsa onları görevlerinden almalı, bürokrasidekileri denetlemelidir. Burada devlet güçlü olsa da toplum da bir o kadar güçlüdür. Bu devlet yapısının da baskıcı ve hakimiyet kurucu bir yanı olsa da sahip olduğu prangalar onu engellemektedir (s. 47-48). Bu noktada güven, iş birliği ve özellikle bir dengeye ihtiyaç vardır. Devletin ve seçkin sınıfın güç kazandığı durumda Despotik Leviathan ortaya çıkmakta, bu iki sınıfın yetersiz kaldığı durumda Namevcut Leviathan oluşmaktadır.

Acemoğlu ve Robinson, toplumun ve devletin bir arada yürüdüğü, ikisinden birinin üstünlük kazanmadığı bir durumu savunmaktadır. Bu noktada Kızıl Kraliçe etkisi kavramı öne çıkmaktadır. Bu etkiye ait isim, "Aynanın İçinden: Alice Harikalar Diyarında" romanında tasvir edilen kraliçeden alınmıştır. Romanda Alice ve Kızıl Kraliçe durmadan koşmakta fakat bir yere varamamaktadır. Bu etki, mevcut konumu yitirmemek için aralıksız süren bir koşuyu ima etmektedir. Halk süratle koşup devletin gücüne yetişemediğinde devlet prangalanmış durumdan despotik duruma hızlıca geçebilmektedir. Toplum koşarken Leviathan da

koşmalıdır. Özgürlüğün sağlanması adına Kızıl Kraliçe etkisi oldukça önemlidir (s. 62-63). Yazarlara göre Prangalanmış Leviathan sadece anayasanın demokratik seçimleri içermesi ile sağlanamaz. Toplum devlete ait politikaları ve eylemleri etkilemek konusunda yetersizse; yasa mevcutken toplum aktif rol oynayamıyorsa devleti prangalamak söz konusu olmayacaktır (s. 71-72).

Kitapta özgürlük kavramı ile Leviathan'ın türü arasında bir bağlantı kurulmuştur. Devletin sahip olduğu güç ile toplumun bunu denetleyebilme gücü dengelendiğinde devlet prangalanmaktadır. Burada toplum devleti denetleyeceğine, onunla iş birliği yapabileceğine güvenir ve devletin güçlenmesine izin verir. Bu sebeple yazarlar, yatay eksenle toplumun gücünün dikey eksenle ise devletin gücünün yer aldığı bir grafik çizmişlerdir. Toplumun gücü, toplumdaki bireylerin kolektif biçimde hareket etme, eylemlerini koordine etme, siyasi hiyerarşiyi sınırlandırmak için normların, uygulamaların, kurumların güçlü olma durumunu ifade eder. Devletin gücü siyasi ve iktisadi açıdan seçkin olanların gücünü, devlete ait kurumların güç ve kapasitesini gösterir. Toplum devletten daha güçlü ise Namevcut Leviathan durumu görülür, burada toplum siyasi hiyerarşinin gücünü kırar, böylece anlaşmazlıkları çözüp gideren kurumsal yapılar oluşmaz. Bunların yerine normlar vardır ve bunlar bireylere ciddi baskılar yaratır. Devlet toplumdaki güçlü ise Despotik Leviathan oluşur, bu durumda ise devlet topluma baskı yaratır, toplumu ezer. Bu iki geniş yolun arasında yer alan dar koridorda ise *“kapasitesi yüksek toplumlarca dengelenen kapasitesi yüksek devletler”* vardır. Bu devlet, Prangalanmış Leviathan'dır ve bu dar koridorda Kızıl Kraliçe etkisi görülür. Bu koridorda devlet ile toplum birbiriyle mücadele eder ve bu mücadele ikisinin de güç kazanmasına yol açar, aralarındaki denge de korunmuş olur. Böylece devlet şeffaf ve hesap verebilir hale gelir; normlar kafesi yıkılarak bireyler özgürleşir (s. 88-90). Bu mücadele sürecinde biri diğerinin önüne geçerek birbirlerini kolayca koridor dışına itebilirler. Ancak Kızıl Kraliçe etkisi olduğunda bu iki unsur birbirini yok etmeye çalışmaz. Oluşturulan grafikte sol alt köşede koridor yoktur çünkü devlet ve toplum güçsüz bir konumdadır.

Bu kuram ortaya atılırken her ülkenin aynı yoldan ilerleyeceği varsayılmamış, yakınsamadan ziyade çeşitlilik öngörülmüştür. Ülkeler pürüzsüz bir biçimde bir yoldan diğer yola geçememekte, izlek bağımlılığı denilen olgu görülmektedir. Eğer ülke Despotik Leviathan'ın çevresinde bir konumdaysa devlet ve seçkinler sınıfı güçlenmekte, toplum ise gücünü yitirmektedir. Ama izlek bağımlılığının var olması, bir yoldan diğerine geçişin imkânsız olduğu anlamına gelmemektedir. Ayrıca varsayıma göre özgürlük *“tasarım yoluyla inşa edilemez ve akıbeti zekice bir denetim ve denge sistemiyle güvence altına alınamaz”*. Bunun için toplum hareketli, uyanık ve kararlı olmalıdır. Yine başka bir varsayıma göre koridora girmek için birçok kapı bulunmakta ve koridorda birçok toplum olabilmektedir. Çatışma ve şiddet denetim altına alındıkça, normlar kafesi yıkıldıkça, devlet prangalandıkça özgürlük yoluna girilir ancak özgürlüğe koridora girildiği gibi ulaşılmaz. Kuramın başka bir yönü ise Prangalanmış devletin, Despotik durumdan daha fazla kapasiteye sahip olmasıdır. Çünkü toplum ile devlet arası rekabet, devletin kapasitesinin artmasına yol açar (s. 91-94). Ancak devletin kapasitesi ve gücü arttıkça denetlenmesi oldukça zor hale gelir. Bu nedenle kuram, toplumun da güçlenmesi gerektiğini gösterir. Toplum devlete güvenip onun daha fazla güç kazanmasına izin verdiğinde denetimini daha da artırır ve bir denge oluşur; böylece bu iki yapı birbiri üzerinde hakimiyet kuramaz. Bu sayede ise iktisadi refah ve gelişim artar (s. 98).

Kitapta güç istenci –normlara rağmen bireylerin güçlerini ve hakimiyetlerini artırma isteği-kavramı önem kazanmaktadır. Güç istencine boyun eğilmesi normları yıkmış olsa da devletin gücünü dengeleyecek normlar da yıkılır. Yazarların yatay ve dikey eksen belirterek çizdikleri grafiğe göre bu durum, sol alt köşede iki yapının da zayıf olduğu durumu göstermektedir. Yani devlet oluşumu başlasa da toplum devleti sınırlayacak normlara ve kurumlara sahip olmadığından güç istenci toplumu Despotik Leviathan durumuna doğru yönlendirmiştir. Ancak kitap, Despotik Leviathan durumu oluşmuş olsa da bunun anlaşmazlıklara çözüm, düzen getirdiğini, bazı normların kötü yönlerini ortadan kaldırdığını, ilkel de olsa bir ekonomik büyüme sağladığıni göstermektedir (s. 120-122).

Kitapta bahsedilen bir devlet türü de Kâğıttan Leviathan olarak adlandırmaktadır; bu ülkelerde devlet varmış gibi görünür, sınırlı alanlarda ve önemli bazı kentlerinde iktidarı hayata geçirirler ancak bu iktidar birçok alanda tutarsız ve düzensizdir. Kâğıttan Leviathanlar despotiktir, yurttaşlarına tepkisizdir; yurttaşlar devletin anlaşmazlıkları çözme, kamu hizmetlerinden istifade etme rollerinden mahrumdur (s. 385-387). Devlet, toplumun refahıyla ve özgürlükleriyle ilgilenmez, bunları gerçekleştirme kapasitesine zaten sahip de değildir. Toplumsal hareketlenme karşısında gücünü ve elde ettiklerini kaybetmekten korkar. Ekonomik refah sağlayamaz çünkü hukuka, güvenliğe, eşit şekilde sunulan kamu hizmetlerine dayalı fırsat ve teşvikler sağlayamaz, bunları sağlayacak kapasiteye sahip olsa da yağmalama gücünü yitirmek istemediğinden sağlamak istemez. Bunlar ekonominin verimsiz, yolsuzluğa batmış, az büyüyen bir hal almasını sağlamıştır. Kapasite yokluğu çatışma ve iç savaşlara zemin hazırlamakta, eğitimin, ekonomin ve yaşam standartlarının kötüleşmesine yol açmaktadır (s. 410-411).

Yazarlara göre özgürlüğu sağlamak açısından hakların yeri çok önemlidir. Haklar, bireylerin seçim yapabilme yetkinliğini yasalarla ve normlarla sağlamaktadır (s. 543). Haklar evrensel ve geneldir; şiddet tehdidin varlığı, ifade özgürlüğünü, inançları ve seçimleri sınırlama, saygın şekilde yaşamayı mümkün kılan geçim araçlarını bireylerin elinden alma hakları ihlal etmektedir. Haklar korunduğunda devletin yapabilecekleri ve yapamayacakları kısıtlanmakta, insanlar örgütlenebilir düşüncelerini savunabilmektedir. Yazarlara göre toplum talepkâr olup herkesin haklarını savunmak için harekete geçtiğinde ve devlet kapasitesi büyüdüğünde insanlık da ilerleyecektir (s. 545-547).

Yeni Kurumsal İktisat yaklaşımı çerçevesinde sundukları kuram ve ülkelerin deneyimleriyle birlikte yazarlar iktisadi gelişmenin ve refahın artışının nasıl sağlanabileceğini bu kitapta tartışmışlardır. Çalışma, bu yaklaşımı anlamak veya eleştirmek açısından okuyuculara ve araştırmacılara ışık tutmaktadır.

Melike Erdoğan. (2013). Yerel Yönetimlerde Toplumsal Sermaye, Teori ve Katılımcı Pratikler. İstanbul: Legal Yayınevi.

Gizem Buket YILDIZAK¹

Makale Türü

Eser İncelemesi

Başvuru Tarihi

29.05.2021

Kabul Tarihi

05.09.2021

İncelemesi yapılmış olan eser; Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Doktora programından 2011 yılında mezun olan Dr. Öğr. Üyesi Melike Erdoğan tarafından kaleme alınmış, Legal Yayınevi tarafından 2013 yılında basılmıştır. Eserde, toplumsal sermayenin yerel yönetimler düzeyinde katılımcı mekanizmalarla ilişkisi bir uygulama üzerinden irdelenmiş, demokratik öneriler sunulmuştur. Eser yayımlandıktan sonra yerel yönetimler üzerine çalışmalarına devam eden Erdoğan'ın eserini incelemeye değer kılan nokta Türkiye'de toplumsal sermaye kavramını, yerel yönetimler üzerinden çok yönlü analizler ile inceleyen ve araştırma sonunda tespit edilen hususlar üzerine uygulanabilir öneriler sunan ilk eser olmasıdır.

Toplumsal sermaye kavramı 1900'lü yıllardan bu yana önemi gittikçe artan, bireylerin bilgi birikiminden, toplum içerisinde birbirleriyle olan ilişkilerine, dayanışma güdülerine kadar uzanan bir kavramdır. İçerisinde birey, bilgi, kültür ve dayanışma gibi dinamikleri barındırması nedeniyle doğru kullanıldığı takdirde ekonomik ve toplumsal kalkınmayı olumlu yönde etkileyen, çevresel gelişimi destekleyen bir olgudur. Demokratik düzenin varlığı ve sürdürülebilir kılınması açısından oldukça önemlidir. Günümüze kadar kamu yönetimi, ekonomi, sosyoloji gibi bilim dallarının temel araştırma ve inceleme konusu olmuştur.

¹ Bilim Uzmanı, gizemby94@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1615-1490

Article Type

Book Review

Application Date

29.05.2021

Acceptance Date

05.09.2021

Eserde toplumsal sermaye kavramı yerel yönetimlerde katılımcı mekanizmalar ile ilişkilendirilerek analizler yapılmaktadır. Eserde önsöz, sunuş, içindekiler, giriş ve sonuç bölümleri yer almaktadır. Eser konunun işleniş bakımından sistematik bir şekilde düzenlenmiş üç ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar; “Sermaye ve Toplumsal Sermaye Kavramı”, Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Katılımcı Mekanizmaların Yapısı ve İşleyiş”, “Yerel Yönetimlerde Toplumsal Sermaye Üzerine Uygulama”dır. Bölüm başlıklarından da anlaşılacağı üzere “toplumsal sermaye” kavramı önce tarihsel süreç ve kavramın gelişimi açısından ele alınmış, daha sonra yerel yönetimlerde katılımcı mekanizmaların yapısı ve işleyiş hukuksal temellere dayandırılarak ve toplumsal sermaye ile ilişkilendirilerek verilmiş, bu bölümlerdeki kapsamlı araştırmalar ışığında eserin uygulama bölümü tamamlanmıştır. Eser bölümler ve alt başlıklar açısından incelendiğinde başlıkların tutarlı bir şekilde sıralandığı söylenebilir. Eserin bütünü incelediğinde göze çarpan ilk nokta eserin sade, anlaşılır ve akıcı bir dille yazılmış olmasıdır.

Eserde ilk olarak “sermaye” kavramı ele alınmış, kavramın zaman içerisinde farklı anlamlar kazanarak geliştiğine vurgu yapılmıştır. Daha sonra bireyin eğitimi, tecrübesi ve yeteneğinin kaynak olarak nitelendirildiği beşeri sermaye kavramı açıklanmıştır. Son olarak ise beşeri sermaye kavramını da kapsar nitelikte olan toplumun ilişkilerine ve donanımlarına vurgu yapan toplumsal sermaye kavramı tanımlanmıştır (s. 4-6). Toplumsal sermaye kavramı çok boyutlu bir kavram olması nedeni ile toplumun her alanını etkilediği için yazar eserinde toplumsal sermaye kavramını “bireyin güven, ağlar ve normlar aracılığı ile işbirliği kurması ve bir bütün olarak hareket etmesi” anlamında kullanmıştır.

Toplumsal sermaye kavramının İngilizce kullanımı “social capital”dir. Türkçeye “sosyal sermaye” olarak çevrilmekte ve yapılan araştırmalarda genelde bu şekilde kullanılmaktadır. Ancak yazar sosyal sermaye kavramı yerine daha bütünleşik bir nitelik taşıması, devlet yönetimi ve örgütlenmesini de kapsaması nedeniyle toplumsal sermaye kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Eserde ilk olarak kavramın tarihçesine değinilmiştir. Toplumsal sermaye kavramı her ne kadar 20. yüzyılda kullanılmaya başlanmış olsa da tarihi temelleri çok daha öncelerine dayanmaktadır. Kavram tam olarak kullanılmasa da 19. yüzyılda kaleme alınan eserlerde önemine dikkat çekilmiştir. Örneğin 1835 yılında Alexis de Tocqueville’nin; Fransa ile Amerika’yı siyasal ve toplumsal açıdan karşılaştırdığı “Amerika’da Demokrasi” adlı eserinde, vatandaşlar arasında fırsat eşitliğine vurgu yapmış, insanların topluluklar oluşturarak sisteme katılmalarının demokrasi açısından yararlı olduğunu altını çizmiştir. Yazara göre Tocqueville’nin altını çizdiği bu hususlar toplumsal sermaye kavramı ile özdeşleşmekte ve kavram eserde kullanılmasa dahi fark edilebilmektedir (s. 6-8). Her ne kadar kavramın öneminin anlaşılması gerektiği belirtilse de kavram esas olarak 1910’lu yıllardan sonra kullanılmaya başlanmıştır. Eserde, 1910’lu yıllardan itibaren kavramın kullanıldığı eserler incelenmiş, çıkarımlarda bulunulmuş, kavramın 1980’li yıllardan itibaren popülerlik

kazanmış olması nedeniyle bu tarihten itibaren kavramın gelişiminde öncü olmuş isimlere yer verilmiştir. Yazar eserinde, kavrama verilen önemin artmasında öncü rol oynayan yazarları ayrıntılı bir şekilde işlemeden önce 1980 ve 2013 tarihleri arasında toplumsal sermaye konusu ile ilgili çalışmaların yayınlama sayılarını incelemiş ve yayın sayılarının bu yıllar arasında büyük oranla arttığı tespitinde bulunmuştur. Bu artışın nedenini toplumların yönetsel alanlarında sosyal, ekonomik ve siyasal gelişmelerde oynamış olduğu rolün farkına varılmış olduğunu belirtmiştir (s. 9-11).

1980'li yıllardan sonra toplumsal sermaye kavramına verilen önemin artmasında öncü rol oynayan isimler Pierre Bourdieu, James Coleman ve Robert Putnam'dır. Toplumsal sermaye kavramının gelişmesindeki öncü isimlerin çalışmaları sonucunda, toplumsal sermayenin toplumların yönetsel ve siyasal gelişimlerinde nasıl bir öneme sahip olduğu anlaşılmıştır.

Bourdieu toplumsal sermaye kavramının ilk çağdaş analizini yapan sosyologdur. Toplumsal sermaye kavramını bireyin iletişim ağları oluşturması sonucunda elde ettiği kaynak olarak değerlendirmiştir. Bourdieu sermayeyi ekonomik, kültürel ve toplumsal sermaye olarak üçe ayırarak incelemiş ve ekonomik sermayeyi diğerlerinin üzerinde tutmuştur. Ona göre toplumsal sermaye oluşumunda ekonomik ve kültürel sermaye etkilidir. Yazar, Bourdieu'nun toplumsal sermaye teorisinin ekonomik sermaye tarafından oluşturulduğu tespitinde bulunmuştur (s. 14-16). Coleman, toplumsal sermaye kavramını, ekonomi ve sosyoloji kavramlarını birbirine yaklaştırarak incelemiştir. Coleman'nın teorisi toplumsal sermayenin oluşumu ve devamlılığında sosyal yapı ve sosyal ilişkiler önemine dayanmaktadır. Bu nedenle toplumsal sermayenin bozulması sosyal ilişkiler ve yapıyı olumsuz etkilemektedir (s. 17-23).

Eserde, toplumsal sermaye kavramına duyulan ilginin artmasında ve günümüzde yaygın olarak tartışılmasında Putnam'ın yapmış olduğu çalışmaların etkisinin oldukça fazla olduğu belirtilmiştir. Putnam kavramı ulusal ölçekte analiz etmekte, işbirliği oluşturma ve katılımı sağlama fonksiyonları kapsamında tanımlamaktadır. Putnam'a göre toplumsal sermaye makro sosyolojik bir olgu ve toplumun bir işlevidir (s. 23-30). Yazar, Bourdieu, Coleman ve Putnam'ın yaklaşımlarında toplumsal sermayeye ilişkin görüşlerini ayrıntılı olarak inceledikten sonra tanım, amaç ve analiz yönlerinden bir tablo üzerinde karşılaştırmıştır (s. 31). Yazarın görüşleri tablo üzerinden karşılaştırarak incelemesi, okurun öncülerin görüşlerini kavrayabilmesi ve farklılıkları tespit edebilmesi açısından oldukça kolaylaştırıcı bir etken olmuştur. Eserde toplumsal sermayenin unsurları ve toplumsal sermayeyi etkileyen faktörler de ayrıntılı olarak incelenmiştir. Buna göre toplumsal sermayenin unsurları güven, normlar ve ağlardır. Toplumsal sermayenin unsurları farklı görüşlere yer verilerek ele alınmıştır. Özellikle Putnam, Coleman ve Bourdieu'nun toplumsal sermayenin oluşumunda bu unsurların etkisine yönelik görüşlerine yer verilmiş ve güven, ağlar ve normların toplumsal sermayenin oluşumunda etkisi olduğu noktasında hem fikir oldukları belirtilmiştir (s. 33-39). Toplumsal sermayeyi etkileyen faktörler ise aile, eğitim ve sivil toplumdur. Bu faktörler ile toplumsal sermaye arasındaki ilişki farklı görüşlere yer verilerek irdelenmiştir (s. 39-43). Yazar düşünürlerin aile ve eğitim faktörlerinin toplumsal sermayenin oluşumunda son derece etkili olduğu noktasında hem fikir olduğunu ancak sivil toplumun etkileri noktasında aynı fikir

birliğinin bulunmadığını vurgulamıştır. Yazar sivil toplum ve toplumsal sermaye arasında ilişki olup olmadığına yönelik farklı yaklaşımlardan yola çıkarak şu önerilerde bulunmuştur (s. 45);

- Toplumsal sermayenin oluşturulmasında devletin ve sivil toplumun birlikte yer alacağı bir yapı geliştirilmelidir.
- Toplumsal sermayenin oluşturulmasında devletin sivil topluma müdahale etmemesi bir zorunluluktur.
- Sivil toplumun toplumsal sermayenin devamlılığını sağlamada devletin kolaylaştırıcı bir rol üstlenmesi gerekmektedir.

Yazarın bu önerileri, eser bütünlük açısından ele alındığında oldukça tutarlı önerilerdir. Çünkü eserin konusuyla alakalı olarak sıklıkla vurgu yapılan kavramlar yönetim, katılım ve gönüllülüktür. Sivil toplum gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde olan sosyal bir yapılanmadır. Demokratik yapılanmaların önemli mekanizmalarından birisidir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde yazarın böyle bir mekanizmaya toplumsal sermaye açısından destekleyici öneriler sunması ve bir işlev atfetmesi son derece önemli ve bütünlüktür.

Eserde toplumsal sermayenin pozitif ve negatif etkileri üzerinde de durulmuştur. Toplumsal sermayenin etkilerinin olumlu ya da olumsuz olmasının, onun etik değerlere erişmek için doğru kullanılıp kullanılmamasına bağlı olduğu belirtilmiş, toplumsal sermayenin kullanımında sınırlılıkların iyi bilinmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yazar, çok boyutlu bir kavram olması ve sosyalliği de içermesi nedeniyle kavramı “iki ucu keskin bir bıçak” olarak nitelendirmiştir. Toplumsal sermayenin özellikle kamu yönetimi açısından etik olmayan şekilde kullanıldığında yolsuzluk, yozlaşma ve adam kayırma gibi riskler taşıdığını belirtmiştir. Doğru kullanıldığı zaman ise toplumun genelinde dayanışma, hoşgörü ve uzlaşmayı arttıracığı, yerel yönetimler özelinde ise performans artışı gibi etkilerinin olacağını vurgulamıştır. Yazara göre toplumsal sermayenin olumsuz sonuçlarının olması şaşırtıcı değildir. Çünkü toplumsal sermaye çerçevesinde oluşturulan işbirliği ve ağlar olumsuz amaçlar içinde kullanılabilir. Diğer yandan toplumsal sermayenin etik yönde kullanılması durumunda özellikle kamu yönetimi açısından halk katılımının artması gibi olumlu sonuçlar ortaya çıkabilir (s. 57-61). Toplumsal sermayeyi yerel yönetimlerde katılımcı mekanizmalar açısından inceleyen eserde, toplumsal sermayenin olumlu ve olumsuz yönlerinin kamu yönetimi özelinde incelenmesi, örneklendirilmesi ve çıkarımlarda bulunulması, toplumsal sermayeyi hangi yönde kullanacağını bilmeyen yönetimler için önemlidir. Çünkü etik kullanılmadığı takdirde hangi sonuçlara yol açabileceği özellikle vurgulanmıştır ve vurgulanan olumsuzluklar özellikle eşitlik, şeffaflık ve hesap verilebilirliği zedeleyen olumsuzluklardır. Demokratik yapılanmalarda bu olumsuzluklar istenmeyen durumlardır.

Eserde toplumsal sermaye kavramı tüm yönleri ile ele alındıktan sonra, yerel yönetimler düzeyinde katılım ve toplumsal sermaye ilişkisi irdelenmiş, Türkiye’de oluşturulan katılımcı mekanizmaların yapısı ve işleyişi açıklanmıştır.

İlk olarak çok boyutlu olan katılım kavramı “yönetime katılım” bağlamında ele alınmıştır. Yönetime katılım bireylerin içinde yer aldıkları grupların kararlarına katkıda bulunma, bilgi alma hakkı ve kullanımı gibi dinamiklere dayandırılarak tanımlanmıştır. Halkın yönetime ve karar almaya katılımı ile birlikte klasik demokrasi anlayışının sorgulanarak çeşitli şekillerde katılımı öngören katılımcı demokrasiye geçiş yapıldığına değinilmiş, demokrasinin toplumda tam olarak var olması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasındaki en önemli rol bireylere yüklenmiştir.

“Demokrasi büyük liderler tarafından değil yetkin ve sorumlu vatandaşlar tarafından güvence altına alındığında güçlü ve kalıcı olabilir.” (s. 64)

-Benjamin Barber

Eserde katılımın en güçlü etkilerinin yerel yönetimler düzeyinde başlayabileceği vurgulanmıştır. Çünkü yerel yönetimler demokrasinin ilk basamağı olarak yönetime katılmada önemlidir. Halkın yerel yönetimlerde sadece oy vermesinin yeterli bir katılım biçimi olmadığına vurgu yapılmış; kent ve çevre ile ilgili konularda halk oylaması, seçilmişleri görevden düşürme, kent konseyleri ve çeşitli meclislerde görev alma gibi yeni katılım yöntemlerinin oluşturulduğunu bu yöntemler ile halkın kentle ilgili konularda, sorunlarda belirleyici olabileceği belirtilmiştir. Yazara göre bu yöntemler toplumsal sermayeye bireyler arasında daha fazla işbirliği, iletişim ve katılım sağlama açısından fayda sağlayabilir. Bunun dışında eserde yerel yönetimlerde katılımın önemine vurgu yapan Avrupa Konseyi’nin önemli çalışmalarına yer verilmiştir. Bunlardan ilki 1985 yılında kabul edilen Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı diğeri ise Avrupa Kentsel Şartı’dır (s. 65-66).

Eserde yerel katılım; *“Yerel yönetimlerin üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine, yürütülmesine ve usulüne uygun bir şekilde gerçekleştirilmesine halkın katılımı”* olarak tanımlanmıştır. Bu katılım sürekli tüm kurumsal yapı ve mekân ölçülerini kapsayıcı ve gönüllülüğe dayalı olmalıdır.

Eserde halk katılımı için gerekli olan şartlar sıralanmıştır. Bunlardan ilki tüm ilke, kural ve kurumları ile yerel düzeyde işlerliğin sağlanması yani demokratik sistemdir. Siyasal sistem, karar organlarının serbest seçimle oluşması, partilerin eşit şartlarda iktidar yarışı, temel hak ve hürriyetlerin tanınarak hukuki güvence altına alınması demokratik sistemin şartlarındandır. Diğer şart bilgilendirme ve bilgilendirilmedir. Yazara göre katılımın sağlanması için vatandaşın evrensel ve yerel düzeydeki haklarını bilmesi önemlidir. Eğer vatandaş hakları konusunda doğru bilgilendirilirse katılım sürecindeki vatandaş sayısı artacak bu da vatandaşların aktif katılımını tetikleyecektir. Son şart ise kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçlarını daha çok takip etme ve katılım arasında pozitif bir ilişki vardır. Ayrıca yerel yönetimlerde halkın bilgilendirilmesini sağlamak için kitle iletişim araçlarının etkin olması gerektiği vurgulanmaktadır (s. 67-70). Eserde halkın katılım yöntemleri de sıralanmıştır. Halkın pasif katılımını sağlayan yöntemler ve halkın aktif katılımını sağlayan yöntemler şeklinde ikiye ayrılarak incelenmiştir. Kitle iletişim araçları halkın pasif katılımının

sağlanmasında etkili bir mekanizmadır. Belediyeler pasif katılımı sağlamak için yazılı ve görsel basından yararlanmaktadır (afiş, broşür, dergi, bülten). Bunun dışında halkın pasif katılımını sağlayan en yaygın uygulama kamuoyu yoklamasıdır. Bu yöntemle yerel topluluğun değişen duyarlılık ve hizmet talepleri ortaya konulmaktadır (s.71-73). Diğer yandan vatandaşın aktif katılımını sağlayan yöntemler olarak halk oylaması, halk danışma toplantıları, halk danışma komiteleri, gönüllülük, dilekçe verme, toplantı, gösteri ve yürüyüşe katılma açıklanmış bunlar arasında en çok gönüllülük üzerinde durulmuştur. Gönüllülük; *“toplum yaşamını etkileme amacına yönelik girilen bireysel ya da toplu hareketler”* olarak tanımlanmıştır. Gönüllü katılım hiçbir çikara dayanmamalı, gönüllü olmalı ve kurumsal yapı içerisinde gerçekleşmelidir. Yazara göre gönüllülük sürecini başlatan en önemli öge bireyin kamu yararına yönelik hizmet getirmeye istekli olmasıdır (s. 78). Eserde gönüllülük, toplumsal sermaye ile ilişkisi bağlamında da ele alınmıştır. Buna göre gönüllülük birbirinden farklı beşeri ve kültürel sermayeye sahip bireylerin toplumsal bir ihtiyacı tespit etmek için bir araya gelmesini sağlamakta, bu birliktelik farklılıklara saygı ve uzlaşmayı beraberinde getirmekte bunun sonucunda da toplumsal sermaye artmaktadır. Gönüllülüğün, toplumsal sermayenin temel öğeleri olan sosyal bağlılık, güven ve karşılıklılığı içermesi nedeniyle toplumsal sermaye ile arasında sıkı bir ilişki vardır. Yazara göre gönüllülük, toplumsal sermaye açısından zengin, sağlıklı ve sürdürülebilir toplulukların yaratılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle toplumsal sermayenin devamlılığını sağlaması için gönüllü katılımın artırılması önemli bir gerçekliktir (s. 79). Yerel yönetimlerin gönüllülüğü artırmada etkin bir gönüllü yönetimi oluşturması gerekmektedir. Etkin bir gönüllü yönetimin oluşturulması için ise yönetim çerçevesinde halk katılımını destekleyen ve kolaylaştıran bir yapıya sahip olunması gerekmektedir. Bu bağlamda yazara göre öncelikle kurumsal yapı içerisinde gönüllülük yönetimini gerçekleştirecek kapasite oluşturulmalı, daha sonra gönüllülüğü kolaylaştırıcı hukuki düzenlemeler yapılmalıdır. Yazar gönüllülük yönetimine uygun olarak geliştirilen politikaların etkin yürütülmesini, mali idari ve personel açısından desteklenen uygulamalara bağlamıştır (s. 81-82).

Eserde “Diğer Katılım Yöntemleri” alt başlığı altında halkın yönetime katılmasında aktif katılım yöntemlerinden olan protesto, gösteri ve boykot yürüyüşleri de ele alınmıştır. Eserde protesto, gösteri ve boykot yürüyüşüne yönelik yapılan bir araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre halkın barışçıl bir gösteriye katılım konusunda % 68 isteksiz olduğu sonucuna varılmıştır. Yazar bunun nedeninin devlet yönetimlerinin bu tür hareketlere olumsuz yaklaşmasından kaynaklanabileceğini belirtmiştir. Yazara göre toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde toplum için gerçek bir tehlike oluşturmadığı sürece kolluk kuvvetlerinin müdahale etmemesi gerekir.

Yerel yönetimlere katılımın detaylı bir şekilde ele alındığı eserde, gönüllülük konusunun detaylandırılarak açıklanması ve öneriler getirmesi hem kaleme alındığı dönem için hem de günümüz için önem arz etmektedir. Gönüllülük konusu bugün bile doğru anlatılmayan dolayısıyla da hala kitlelerin istenilen düzeyde harekete geçirilemediği bir konudur. Günümüzde sadece yerel anlamda değil her anlamda gönüllü katılım oranları istenilen düzeyde değildir. Her ne kadar son zamanlarda artmış olsa da, gönüllü katılım özellikle de

yerel yönetimlerde yeterince içselleştirilemediği için buna yönelik yapılan faaliyetlerde yetersiz kalmaktadır. Yazarın gönüllü katılımın arttırılabilmesi adına önce kurum içerisinde yaygınlaştırılması ve içselleştirilmesi gerektiğine yönelik tespiti bu noktada önem arz etmektedir. Gerçekten de önce kurum ve kuruluşlar içerisinde gönüllülüğü yaygınlaştırmak daha sonra halka gönüllülüğün ne olduğunu ve ne olmadığını, hem hizmeti alan hem de hizmeti sunana sağladığı faydaları doğru ve etkili bir şekilde anlatarak “gönüllülük için toplumsal bir bilinç” uyandırmak son derece önemlidir. Günümüzde çeşitli platformlar özellikle gençlere yönelik gönüllü faaliyetleri destekleyici etkinlik ve eğitimler düzenlemektedir. Bunu toplumun geneli için gerçekleştirmek, öncelikle de gençlerden başlayarak yerel dinamikleri harekete geçirmek amacıyla hareket etmekte ve gençleri gönüllülüğe dayalı projeler geliştirmeye, bunları sürdürülebilir kılmaya yönelik teşvik etmektedirler. Daha çok özel kurumlar ve sivil toplumlar kuruluşlar tarafından yürütülen bu etkinlik ve eğitimlerin yerel yönetimler düzeyinde de yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Eserde Türkiye’de katılımı arttırmaya yönelik oluşturulan katılımcı mekanizmaların yapısı ve işleyişi ele alınan temel konulardandır. Bu katılımcı mekanizmalar; 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nda düzenlenen ihtisas komisyonları ile 5393 Sayılı Belediye kanununun 76. maddesinde düzenlenen kent konseyleridir.

İhtisas komisyonları; il özel idareleri, belediyeler ve büyükşehir belediyelerinin meclislerinde, her siyasi parti grubunun ve bağımsız üyelerin meclisteki üye sayısının, meclis üye tam sayısına oranlaması suretiyle oluşturulmaktadır. Komisyon üyeleri bir yıl süre için göreve gelirler. Kurulması zorunlu olan plan ve bütçe, imar ve bayındırlık gibi komisyonlar bulunmaktadır. İhtisas komisyonlarının çalışmalarında uzman kişilerden yararlanılabilir. Eserde bu komisyonların yapısı ve işleyişi toplumsal sermaye ile ilişkilendirilerek ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Yazar ihtisas komisyonlarının, komisyon çalışmalarına farkı alanlardan katılan bireyler arasında iletişim ve işbirliğini güçlendirmesi ve sosyal ağlar oluşturması bakımından toplumsal sermayeyi olumlu etkilediğini belirtmiştir (s. 85-89).

Eserde ele alınan diğer bir katılımcı mekanizma olan kent konseyleri, 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun 76. maddesinde düzenlenmiştir. Yazar kent konseylerini; “*Kent yaşamında kent vizyonunu ve hemşehrilik bilincini geliştirmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma, hesap verme, katılımı ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışan yapılanma*” şeklinde tanımlamıştır. Kent konseylerinin yerel demokrasinin geliştirilmesi ve katılımın kurumsallaştırılması, tabana yayılmasına yönelik bir açılım olarak değerlendirmiştir (s. 89).

Eserde kent konseyleri yapılanmalarının Türkiye’deki tarihi temelleri ayrıntılı olarak ele alınmış; 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanununa dayanılarak oluşturulan Kent Konseyi Yönetmeliği’ne; amacı, yapısı, görevleri, çalışma ilkeleri, organları, meclisler ve çalışma gruplar açısından ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Kent Konseyleri

Yönetmeliği'nin 4. maddesi kent konseylerini tanımlamaktadır. Buna göre kent konseyi; *"merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortaklık anlayışıyla, hemşehrilik hukuku çerçevesinde bulunduğu; kentin kalkınma önceliklerinin, sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerinin geliştirildiği ortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik yapılar ile yönetim mekanizmalarıdır"*. Bu tanımda toplumsal sermaye artırılması açısından öne çıkan kavramlar yazar tarafından sıralanmıştır. Buna göre *"hemşehrilik, ortak akıl ve uzlaşma, yönetim"* tanımda toplumsal sermaye açısından öne çıkan kavramlardır. Eserde önemle vurgulanan önemli kavramlardan olan yönetişimin bu düzenlemede *"saydamlık, hesap verilebilirlik, katılım, çalışma uyumu, yerindenlik ve etkinlik gibi kriterlere dayanan yönetim anlayışını"* ifade ettiği belirtilmiştir (s. 95-96).

Eserin son bölümünde İzmir örneğinde seçilen İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi ihtisas komisyonları ile belediyelerdeki kent konseylerinin katılımı bağlamında toplumsal sermayenin oluşumu ve devamlılığındaki rolü üzerine yapılan araştırmaya ve araştırma verilerine yer verilmiştir.

Yapılan araştırmanın amacı; *"Türkiye'de halk katılımını artırmaya yönelik yerel yönetimlerde kurulan kent konseyi ve ihtisas komisyonlarının toplumsal sermaye oluşumundaki ve devamlılığını sağlamadaki rolünü incelemektir"* şeklinde belirlenmiştir. Varsayım ise; *"Kent konseyi ve ihtisas komisyonu katılımcı mekanizmalarının toplumsal sermayenin oluşumu ve devamlılığını sağlamada etkili olduğudur. Ayrıca araştırma toplumsal sermaye ve katılım arasında olumlu bir ilişki olduğunu varsaymaktadır"* şeklinde belirlenmiştir. Araştırma uygulaması İzmir ili ile sınırlandırılmıştır (s. 101). Örneklem olarak; İzmir İl Özel idaresi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Buca Belediyesi ve Konak Belediyesi Meclis İhtisas Komisyonu üyeleri ile belediye bünyesinde oluşturulan İzmir Kent Konseyi, Buca Kent Konseyi ve Konak Kent Konseyi genel kurul, meclis, çalışma grubu ve yerel halk olarak belirlenmiştir. Araştırma 340 kişinin katıldığı anket tekniği ile gerçekleştirilmiştir (s. 102). Araştırmada üç ayrı anket formu kullanılmıştır. Araştırmada her grup için hazırlanan soru formları ve soru formları arasındaki farklılıklar eserde detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda ilk olarak katılımcıların kişisel niteliklerinin analizine daha sonra "güven, katılım, gönüllülük, işbirliği kurma ve toplumda etkili olma" boyutlarının analizine yer verilmiş ve toplumsal sermaye ile ilişkileri açıklanmıştır. Yapılan analizler doğrultusunda ihtisas komisyonu üyeleri, kent konseyleri üyeleri ve yerel halkın toplumsal sermaye düzeyleri karşılaştırılmıştır. Buna göre üç grubun da toplumsal sermaye düzeylerinin düşük olduğu, kendi aralarında ise ihtisas komisyonu üyeleri ile kent konseyi üyelerinin toplumsal sermaye düzeylerinin yerel halka göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun dışında elde edilen veriler doğrultusunda ihtisas komisyonları ve kent konseyleri yapı ve işleyiş bakımından da analiz edilmiştir.

İhtisas komisyonlarının yapısı ve işleyişi bakımından yapılan analizler sonucunda;

- İhtisas komisyonu üyelerinin görüşlerine göre alınan kararların etkin olduğu ancak alınan kararlara komisyon üyeleri dışındaki bireylerin katılımının yeterli olmadığı,
- İhtisas komisyonlarında alanında uzman kişilerin toplantılara katılım oranının yüksek olduğu,
- İhtisas komisyonu üyelerinin komisyon toplantıları dışında da görüşmekte olduğu gibi hususlar tespit edilmiştir.

Analizler ışığında yazar; üyeler dışındaki bireylerin kararlara katılımının yetersiz olmasını kararların etkinliği ve toplumsal sermaye açısından olumsuz bir durum olarak; uzman kişilerin katılımını ve komisyon üyelerinin toplantılar dışında görüşmesini ise sosyalleşmeyi artırması ve yeni ağlar oluşturması nedeniyle toplumsal sermaye açısından olumlu bir durum olarak değerlendirmiştir.

Kent konseylerinin yapısı ve işleyişi bakımından yapılan analizler sonucunda;

- Kent konseyleri üyelerinin çoğunun politika ve ulusal konulara ilgili olduğu,
- Kent konseylerinin işleyişini demokratik bulmayan ve karar alma yönteminden memnun olmayan üyelerin bulunduğu,
- Kent konseyleri toplantılarına katılan bireylerin farklı kişilerle (en az 5 kişiyle) tanıştığı,
- Kent konseylerine halkın katılım oranının düşük olduğu gibi hususlar tespit edilmiştir.

Analizler ışığında yazar; kent konseyi üyelerinin politika ve ulusal konulara ilgili olmasını daha fazla katılımı sağlaması açısından etkin, toplantılara katılan kişilerin farklı kişilerle tanışması durumunu sosyalleşme ve yeni sosyal ağlar oluşturması bakımından toplumsal sermayeyi artırıcı bir etken olarak değerlendirmiştir. Üyelerin katılıma yönelik memnuniyetsizliği ve kent konseylerine halkın katılımının düşüklüğünü ise toplumsal sermaye açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirmiştir. Bu doğrultuda özellikle halkın kent konseylerine katılımının artırılmasına yönelik uygulanabilir öneriler sunmuştur.

Yerel halka yönelik sorular sonucunda yapılan analizlere göre; yerel halkın politika veya ulusal konulara ilgisinin fazla olduğu, büyük çoğunluğunun kent konseyi yapılanması hakkında bilgi sahibi olmadığı ancak yaşadığı yerleşimle ilgili sorunlarını yerel yöneticilere iletmek ve tartışabilmek için kent konseylerine katılma konusunda oldukça istekli oldukları tespit edilmiştir. Yazara göre bu isteklilik uygulamaya dönüştürülmeli, kent konseyleri hakkında halk bilgilendirmeli özetle katılım isteği harekete geçirilerek, toplumsal sermayenin devamlılığı için olumlu bir adım atılmalıdır.

Araştırma sonucunda yazar, yerel yönetimler düzeyinde toplumsal sermayenin oluşumunda ve devamlılığında ihtisas komisyonlarının ve kent konseylerinin etkili olduğunu ancak bu etkinin daha fazla olması için de katılımın artırılması gerektiğini belirtmiştir. Yerel yöneticilerin katılımcı mekanizmaları demokratik kurumlar olarak benimseyip içselleştirmesi gerekliliğine vurgu yapmıştır. Çünkü yazara göre; *“Demokrasinin tam olarak işlemediği bir ülkede toplumsal sermaye bir anlam ifade etmeyecektir.”*

Eserin sonuç bölümünde yazar, bundan sonraki yapılacak çalışmalar için yol gösterici önerilerde bulunmuştur. Bunlardan en dikkat çekici olanı ulusal ölçekte toplumsal sermayeyi ölçmeye yönelik çalışma sayılarının artırılması için sunulan öneridir. Yazara göre ulusal ölçekte yapılacak olan çalışmalarla ülkenin yönetim ve ekonomik yapısındaki sorunlar tespit edilerek bu sorunların giderilmesi için yol gösterici öneriler geliştirilebilir. Bunun dışında çeşitli kurumlarında toplumsal sermayeyi araştırmaya ve ölçmeye yönelik projeler geliştirmesi yazarın bir diğer önerisidir.

Sonuç olarak eserin bütününden hareketle çıkarımda bulunmak gerekirse toplumsal sermaye için önce bireyin beşeri sermayesine sonra toplumların demokratik düzeylerine bağlı olduğu söylenebilir. Bireyin beşeri sermayesi arttıkça daha fazla güven duygusuna sahip olacak, sosyal ağlar oluşturacak ve diğer bireylerle işbirliği içerisinde harekete geçmek için istekli olacaktır. Beşeri sermayesi artan bireylerin çoğunlukta olduğu toplumlarda yönetimlerin demokratik eğilimler çerçevesinde yerelden başlayarak, bireylerin hareket edebilecekleri alanlar yaratması ve yaratılan alanlarla ilgili toplumu bilgilendirmesi gerekir. Topluma değer katacak fikirleri hayata geçirebilecek alanların bilincinde olan bireyler, daha fazla işbirliği ve güven duygusuyla hareket edebilecek, bu da toplumsal sermayenin artırılmasında etkili olacaktır. Nitekim eser kavramsal tanımlamalardan uygulamaya kadar bütünüyle değerlendirildiğinde, yerel yönetimlerde katılımcı mekanizmalar ve toplumsal sermaye ilişkisine yoğunlaşmasının yanı sıra hem yazıldığı dönemin hem de günümüz dünyasının demokratik gereklerine cevap vermesi açısından son derece önemlidir. Eserde önemle ele alınan ve vurgulanan gönüllülük, katılımın artırılması, yönetim gibi kavramlar özellikle yerel yönetimlerde istenilen düzeyde olmayan ve üzerinde düşünülen kavramlardır. Bu bağlamda eserin, kuramsal ve kavramsal çerçeveyi bir örneklem üzerinden yapılan analizlerle somutlaştırılması konunun tam olarak kavranabilmesi açısından kolaylaştırıcı bir etki bırakmasının dışında yerel yönetimler için demokratik bir rehber niteliğinde olmuştur.